

Descriptiones quotquot extant regionum atque locorum : quibus de piscibus Romanis libellum adjunximus

<https://hdl.handle.net/1874/400699>

see 2

PAVLI IO-
VII NOVOCOMEN-
SIS EPISCOPI NVCERI-
ni Descriptiones, quotquot
extant, regionum atq̃
locorum.

QVIBVS (VTEIVS OMNIAHOCPO-
fitemo volumine complecteremur) de Pifibus
Romanis libellum verè aureum
adiunximus.

BASILEAE
M. D. LXI.

ALLEN

NOV 10 1880

NEW YORK

ALLEN

NOV 10 1880

NEW YORK

ALLEN

NOV 10 1880

NEW YORK

V▷ C▷ SERVATIO

IRENÆO, ALIA'S FRIDI,

Monasterij BelleLay ad fauces Vocetij
Abbati, Præsuli ampliss.

B. A. S. IO ANNES HEROLD. S.

T de hoc nostro seculo, querela sit maxima eaquē iusta, facit quidem non solum morosula illa antiquitas, quæ de vnaquaq; sua ætate conquesta est, verum etiam, qui nunc est, quam vnquam aliàs fuit, rerū omnium status certē deploratissimus. Atqui Magnus ille Deus, qui à condito orbe, mali pestem, semper aliqua gratia boni depulit, is siquidem EVATI antistes optime, ingenti quadam indæ eleuat præsidij: quæ vtiq; in diuinis humanisq; rebus, magna præteritorum seculorū inuidia, adeò cumulata, adeò efficacia humano generi accreuere, vt illud omne quod immortale ei quod mortale in nobis est attextū videatur. Verū enim uerò, vt à lōgè petitis aut plurib. alijs documentis abstineā, testimoniū huius meæ assertionis, iam tibi SERVATI

EPISTOLA

antistes, honoris causa inscribo, dedico atque offero tale, quale ex omni antiquitate pro exemplo proferri nullum potest, quale in omni posteritate vlla imitatione assequi nequit, Magni videlicet illius PAVLI IOVII scriptarum rerum scientia atque arte sint instructissima, vniuersa atque innumerabilia illorum ornamenta, ad memoriam rerum huius seculi author hic, ingenti iudicio applicuit, admiratione & posteritatis fructu inestimabili. Quis enim rogo eam, quam per tot annos multorum laudata æmulatio assequi non potuit, Livii nempe lacteam vbertatem, vel grauem illam Taciti elegantiam, aut in ipso Suetonio fidei libertatem, vnius huius Historici copia, splendore atque ingenuitate superatum nunc non admiraretur? Totius verò huius Orbis terrarum perturbationes, omnium gentium motus, omnisque sexus omnisque ordinis hominum æstus, atque præterito æuo omnino inconstitutas, nostra memoria frequentes, insequentibus seculis auditu horrendas rerum conversiones, quis quæso absque fructu leget? quem author hic noster IOVIVS harum omnium rationes, progressus, euentusque describat, ac artificio pererudito, opera infidelis, & splendida & perturbata nostra tempora, insequentibus seculorum nostra tempore signum quoddam gloriæ transmiserit: ad quod bonorum mens certa ratione collineare, ad quod malorum amentia emendari debeat.

Quapro-

N V N C V P A T O R I A .

Quapropter huic vni IOVIO nostro, tantum supererit gloriæ, quantum credi potest, & veritati & orbi superfuturum temporis: & meritò quidem. licet adhuc viuens & gloriæ & laudis præmium consecutus sit, quàm scriptorum vllus alius multo perfectius. Sit sanè prædicabile & gloriandum, quod Gaditanus quidam, T. Liuium in Italia commentantem, inuisere voluerit, illud verò gloriosissimum atque magnificentissimum esse quis negabit, per xxxvij illos annos, quos hic noster, Historiæ sui temporis conscribendæ operam impedit, ei in Vaticana aula, totius orbis augustissimo loco, Leonis X. Hadriani VI. Clementis VII. & Pauli III. P P P P. M M M M. gratia & domicilium & otium ad tâtas res describendas paratum fuisse: Quantum verò illud, quod Caroli Max. V. Ferdinãdi AVGG. Francisci Galiarum, Solymani Turcarum Regg. familiaritatem, cæterorumque omnium, qui per iam diu cognitæ tres, atque nouiter inuenta orbis quarta parte, aut mari aut terra imperium gesserunt, amicitiam promeruerit: vt ex ipso rum ore semper hauserit quicquid scriberet de rebus ab ipsis gestis, imò quod rerum per ipsos gerendarum, testem ipsum oculatum de sese posteris relinquere conarentur. Ingès autem & hoc est, Tacitum Augustum, & senatum & exercitus Romani testimonio sanctissimum Imperatorem, libros Cornelij Taciti, ne incuria deperirent, omnibus bibliothecis in-

EPISTOLA

seruisse, descripsisse toties, qui tamen magno Germanæ gloriæ detrimento laceri ad nos peruenerunt, ingēs certè hoc est, quanquā affectui datū nonnihil à Tacito Augusto uideatur, eo quòd hūc scriptorē annaliū, parentem suum diceret: sed quale sit, huic longè minus est certè, quod Clemens VII. P. M. fatali aliorum avaritia parcus, in summa ipsius necessitate & extrema Urbis clade, paucula huius authoris scripta, opulēti sacerdotio, ab hoste Erera Cordubensi, qui illa prædando collegerrat, redimere uoluerit. ceterū & si à Vopisco illud emendatissimi cādoris & breuitatis præconium, Suetonio attributum sit, maius testimonio, à laudatissimo viro Andrea Alciato profecto: etenim illius iudicium in literatura nulli postponendum, multorum autem anteponendum esse, bonorum suffragio conuincam. Is, incomparabilis & inæstimabilis oblectationis opus esse, Historiam huius nostri authoris, edito scripto fassus est, neque reformidauit omnium scriptorum castissimo & eruditissimo Plutarcho IOVIVM hunc adæquare, quæ laus certè instar ingenii fructus laboris haberi debet, ac proculdubio ab ipso adhuc uiuenti IOVIO, magna animi lætitia perceptus est, quum is minor esse nunquam possit ei, quem Ciues, & ni fallor gentiles huius IOVII, Secundus atque Cæcilius Plinij illi, assecuti sunt, eo tempore, quod ipsorum nomina, nō ceu hominum, sed qualiū literarum

N V N C V P A T O R I A .

literarū propria, & literis & voce reddi audiebant, atq; exultabant: hic autem noster, generosa stirpe, atq; ex Comacina Insula principe familia profectus, primò cum nasceretur; deinde dum Philosophiæ medicinæque præceptis, Romanum illud totius orbis splendidissimum Gymnasium agendo, docèdo illustratissimisq; orbis Principibus medetur; postremò, quando his suis scriptis salutaribus, infrequentia secula virtutū institutis excolit, salutaris IOVIS nomen adeptus est, eandemque gentilem appellationem, operibus suis propriam fecit: adeò vt incertum reliquerit, vtrum ortus authoris scripta hæc sua, aut scriptorem magis illustrent clari nobilitatiq; isti labores, qui vt omnibus numeris sunt abolutissimi, sic innumeri fermè sunt, si uitam occupatissimam casibusque incertis iactantiam, quæ multas ætates requirebat, animaduertere velimus. Sexdecim enim illa scripta, quæ extant huius authoris, quæque SERVATI antistes doctissime, eo ordine quo ea ipse scripsit tibi inscribo, eiusmodi quidem sunt, vt vnumquodque vel mole, vel eruditione, vel vtilitate sua, voluminis iustifimam esse possit, aut ætatem hominis longissimam postulare. Quorū illud quod omnium PRIMū edidit de PISCIBVS ROMA NIS index certus est, quantum præstare potuisset homo vndequaque doctissimus:

EPISTOLA

si naturæ res cōmentarijs locupletare voluisset. Quanta verò naturę facultate, quāta artis ostēratione, de omnibus rebus fusè, & copiosè, idq; selectissimis verbis, grauisissimisque sententijs dicere potuisset, satis declarauit deinde, quando ea, quæ cum barbaro illo Demetrio contulerat **DE MOSCHO VIA** tam luculenter tamq; elegāter in scripta referret. Quando autem Carolo Imp. inscriptum, atque materna lingua confectum libellum illud **DE REBUS TVRCICIS** publicaret, quis adeò hebetis ingenij, vt nō sentiret, in rebus domesticis instructissimū esse, quem exteras historias omnes callere agnosceret? **LEONIS X. HADRIANI VI. PP. MM. ET POMPEI COLUMNÆ**, purpurati senatoris Vitas, oculatus quidem testis, absq; vlla suspitione vel amoris vel odij elaborauit ita, vt fidem maximam suis scriptis tribueret. Valuisse autem eū, vbicunq; ingenij neruos intēderet, **SFORTIÆ** vita ostendit, quæ ordine, breuitate & candore à nullo emendatior scribi potuisset: imò illum sine exemplo scripsisse contendere ausim, quū ipse exemplar proposuerit topographiæ absolutæ, quam omnē in **DESCRIPTIONE LARII LACVS** expressit. Quantum verò peramcœna varietate, cum oblectatione posteris prodesse studuerit, flosculis exemplisque lectissimis propositis edocuit, quū **VICECOMITVM XII. Mediolanensium** principum vitas describeret. Altiori autem consilio **FERDINANDI AVALI** piscarij vitam aggressus

N V N C V P A T O R I A .

aggressus est, ob id non solum, ut inusitate atque admirabilis virtutis Ducem, ceu inuictissimi animi exemplar proponeret, verum etiam recondita quadam ratione, qua & quaedam quae praemisimus, quaeque postea enumerabimus scripsit. Grati deinde animi atque ingentis etiam specimen edidit, quod DOCTORVM VIRORVM memoriam, gentium omnium tanto applausu immortalibus elogijs non tantum cohonestarit, sed etiam signis & imaginibus ipsorum in bibliotheca sua, insanis sumptibus collocatis, a mortuis eos quasi resuscitarit. Quam autem naturalem atque insitam in humanis animo notionem fuisse putandum est, cum de, a nostro orbe remotis illis regionibus ANGLIA, SCOTIA, HYBERNIA, ET ORCADIBVS, tam breui libello, tam multa, tam miranda atque haecenus abstrusa, aliquorum quoque voluminibus magnis necquicquam explicata, illustrarit: adeo, ut si quis alius Nestor vel Phoenicis reuiuiscentiã mereretur, donec de IMPERIIS ET GENTIBVS COGNITI ORBIS opus, ad quod aspirabat, absolueret. Gnarus quoque quid virtus valeat, quod huic vni vera laus debeat, sanctissimo & immortali quodã officio illam prosequendo, oes ad amorem illius inflammare voluit, quum, quod fato negatum fuerat, non Itali hominis, sed Hispani viri MARI CONSALVI vitam atque res gestas, postea ris inculcare instituisset: inchoatum namque, perditum recuperatumque tandem scriptum illud perfecit,

EPISTOLA

eo quidē successu, vt dubiū sit, an Dux animi,
 an scriptor ingenij illam, quā superioribus ab-
 stulerunt, pręripuerūt posteris palmam, prior
 accipere debeat. VIRORVM autem BEL-
 LICA VIRTUTE ILLUSTRIVM ^{elogia}
 ab ipso scripta, nōne sunt ^{οἰωνίσματα ἰσοδία ἢ ἰσά}
 ται ἰρμητις ἑδδοται illi, qui ad verum non simula-
 tā, sed illustris famę decus semitam demon-
 strant: qui famosorū pręcipitantes & detesta-
 biles vitę exitus pręcauere iubēt: Veniamus
 nunc ad sapientissimi hominis consilium, ple-
 num dignitatis, ratione plenū quo ALFON-
 SI ATĒSTINI vitā exarauit: nam in eo scri-
 pto, pręter id, quod vtriusque fortunę vices,
 quę summo loco natis, atq; summis virtutib.
 semper grauius incūbunt, faberrimē depin-
 xit, rationē operis huius omnē, eō dirigebat,
 quo antea eā in descriptione Leonis, Hadria-
 ni, Pompeij, Piscarij & Consalui contulerat,
 nempē, vt in HISTORIA SVITEMPORIS
 desiderari amplius nihil posset. Cum enim an-
 no à Nato CHRISTO qui numerabatur M.
 D. XV. ætatis autem suę circa trigessimū,
 ea quę post annum M. CD. XC. IV. per
 totum orbem terrarū gesta essent, atq; se viuo
 gererentur, animo cōplexus fuisset, illud Hi-
 storię opus, omnium suorū primū exorsus
 fuit, licet omniū postremū illud ediderit, eiq;
 quinq; fermē annis septuag. ariario maior im-
 mortuus est. Triginta itaq; illis ac septē annis
 quibus historiā cōcinnauit, varia & ipse fortu-
 na (vti fieri solet) iactatus IOVIVS, fatali illa
 sub

N V N C V P A T O R I A .

sub Clemēte VII. Urbis æternę clade, nōnulli
 libri in schedis tātum descripti illi deperiēre,
 haud sine suo dolore maximo. Quoniā autē e-
 narrationē eorū quę à Leonis morte vsq; ad il-
 lāurbis direptionē insequuta sunt, libros illos
 cōtinere oportuit, & edocere, quā impia, quā
 deplorāda in Italia præteriissent, nō defuēre q̄
 obfirmatori suspicione, astutē cuiusdā præua-
 riatōis infamia, authorē perstringere ausi sint
 præsertim quòd ingenuo pudore ipsemet fa-
 teatur dirē tēpestatis materiā, tāquam abomi-
 nabilis impij q; operis, sibi omittendā fuisse,
 ne, quę sine lachrymis recolere nō posset, vul-
 nera refricaret, aut quę patriam ipsius Italiam
 olim virtutis domiciliū & gentiū reginam, de-
 decorare apud posteros viderētur, aut quę si-
 ne flagitio & rubore enarrari nequirēt, ne præ-
 scribere estimaretur. Quapropter curiosulos
 illos & cōtinuatē historiæ audiores ad lectio-
 nem eorum, quę de magnis viris scripserat, vt
 superius enumerauimus, trāsmittit, eos enim
 quę antea nō scripisset vel cōsulte premeret,
 illic reperturos, ipsemet testatur. Atqui de IO
 VIO authorē, de q; operū illius excellentia &
 vsu, satis superq; , honorificē enim satis nemo
 vnquā dicit. Nūc tandē ad te SERVATI An-
 tistes opt. sermonē meū cōuertā opus habeo,
 atq; inscriptiōis huius mee, cui amplitudinis
 tuę nomē honoris caussa præfigendū duxi, ra-
 tionē reddere nō grauabor. Nā cum tu inter
 oēs, quos tui ordinis viros agnoui, is sis, q̄ stu-
 dio historiarū ardeat, atq; magno q̄dē peracu

EPISTOLA

toq; tuo iudicio, lectioni huius authoris ita in-
 hias, vt ea exaturare te non possis. Ea delecta-
 tione diutiùs te carere nolui, præsertim cum
 nunc eius opera simul omnia hîc excuderen-
 tur: maximè etiam, quòd viderem authorita-
 tis tuæ patrociniò opus habituram hanc meâ
 nûcupationem, aduersus eos, qui fortasse eam
 tamquã infantio rem eoq; fastidiosiorè, aut in-
 considerata temeritate, scriptis omnibus &
 præclarissimis ornamentis, omni memoria
 commendatis præfixam, calumniari vellent,
 quos quidem, vt minus curem, facit quod, cot-
 datiores non genus sed scribendi causas pon-
 deraturos existimem: illas nempe, quæ in alijs
 vmbra, in te veræ virtutes sunt, atq; omnes in-
 tui amorè alliciunt. harum contuitu, donec ea
 quæ proprio ingenio congeffi, te auspice ali-
 quando cum maturitate publicarem, quali
 quali ac prima occasione, id quod boni om-
 nes faciunt, me te amare atque colere testifi-
 catione aliqua declarare volui, atque osten-
 dere, me plura tibi, ac multum semper debe-
 re velle, pro benignitate illa tua, qua me iam
 dudum amplexus fuisti, etiam antequam ad
 hunc euehereris gradum, quò te & merita tua
 & sodalitatis tuæ res rapiebant, præter om-
 nem vel voluntatem, vel expectationem tu-
 am, admirabili certè exemplo: cû enim mul-
 tis alijs ex accessione fortunæ, magna contin-
 gat humanitatis abscessio, tu quantò conti-
 tior factus, tanto facilius euasisti & comior.
 Quo fit, vt patria illa tua, DILLIO MONTANO

N V N C V P A T O R I A .

TANO LEG. III. Alpinae Legato sub Vitelio, conditori vix tantum debeat, quantum tibi **SERVATIO IRENÆO** cuius. Nam & si à viro fortissimo, contra Heluetios & Aventicenses, tanquam commodissimum praesidium occupatum & communitum fuit, originem & nomen ab ipso ante M. C D. XCI. annum acceperit, eoque antiquitatis splendore honoratissimum habeatur municipium, tamen virtutum tuarum sempiterna memoria, apud posteros illustratior futura est. Aedes autem sacrae, quibus tu praes, quasque iam ante annos quingentos inuenta sue, **Laurolauniensi** illi multo auspiciore, **Venator ille, VVOLFHARDVS RAVRIBO** Pontifice **BASILIENSI** assentiente, ditavit ditavitque, nonne profitentur & conditorem alterum & instauratorem te earum esse: quum fatali deflagratione nuper in cineres conuersas, insano sumptu, augustis edificatissimas in nouam quandam, eamque commodissimam & cornatissimam formam extruxisti. At quid ego de his? Sienim ego consilium tuum in publicis rebus: industriam in priuatis: si pietatem erga tuos: in externos, incolas, aduenas humanitatem tuam: si erga superiores atque pares studium tuum enumerare velim, certè dies me deficiet, quum tu ijs qui nunc viuunt omnibus, talem te exhibeas, quem venerari, reuereri & colere velint, & vitae tuae instituto, ijs qui nos insequentur boni viri exemplum

EPISTOLA

te præbeas: quod quidem genus vitæ, cum
omnes probent, id certè non laudare summe
atque admirari nequeo, Deum immortalem
implorans, vt saluum te & magnum & flo-
rentem hæc nostra ætas diu videat, tuque su-
sceptum erga me amorem mihi conferues,
quo neque iucundius, neque carius mihi nil
omninò accidere potest: dabo enim o-
peram, vt eius te nunquam pœ-
niteat. Vale.

ANONII PALEARII VER-
RVLANI DE PAVLO
Iouio Elogium.

PAVLVS Iouius Historiæ pa-
ter, rerum gestarum nõ modò
explicator, sed illustrator, se-
uerus, grauis, & copiosus, ita gna-
rus ac prudens, ut non unã aliquã
urbem ac regionem describat, sed
uniuersum prope orbem terrarũ:
non unius populi ingenium ape-
riat, sed naturam omnium ferè gẽ-
tium & nationum exprimat, ut ne
mo nõ magno desiderio afficiatur
quin res suæ ab ipso scribantur.

PAVLI IOVII EPI-
TAPHIUM TUMVLO IPSIVS
in sculptum, quod Romæ extra
portam Exquilinam in tem-
plo D. Laurentij
extat.

HEV IACET HIC IOVIVS RO-
MANAE GLORIA LINGVAE,
PAR CVI NON CRISPVS, NON
PATAVINVS ERAT.

DESCRPTIO BRI-
TANNIAE, SCOTIAE,
Hyberniae, & Orchadum,

PAVLI IOVII EPISCOPI
Nucerini:

CVM OPERIS PRO OEMIO, AD
*Alexandrum Farnesium Card.
ampliss.*

In magnis, varijsq; labori-
bus studiorum meorum,
ALEXANDER FARNE-
SI, Senator amplissime,
quum ad quandam ætatis,
atque iudicij maturitatem
peruenissem, is mihi vigi-
narum omnium longè vberri-
mus fructus, ac
nobilissimus proponebatur,
qui editis ingenij
monumentis, ad certam
laudem proueniret,
quoniam hæc, & honesta
vienti, & præclara demum
vita defuncto, uti extincta
planè inuidia, videretur.
Itaque vehementer contem-
denti, eam mihi minimè
defuturam arbitrabar,
si scriptis nostris commenda-
tionem hominum rãta
authoritas accederet, ut
ea posteros illustribus
exemplis copiosè, & gra-
uiter erudire, ac oblectare
cum dignitate posse cen-
tentur. Quod me, Dijs
ingenuo labori beni-

gnè fauentibus, magna ex parte rebar consecutum, quum rerum toto orbe gestarū Historiam diffusè cōdiderim, orsus ab aduentu Caroli octaui Galliaē Regis in Italiam, perpetua ferie in hunc annum, quo infirma, vel certè malefida pace nutamus, & ab inueterata Principum dissensione, funestiora nobis ominamur, nisi PAVLVS III. Pont. max. auus tuus, suo pio, ingentiq̃ue consilio, & diuina uirtute fessis rebus opportunè succurrat. Sed quam ea, quæ scripsimus, in omnes humanæ uitæ casus, militarisq̃; negocij disciplinam præceptis abundare, & plurimum prodesse exillectent, quando ea funesti seculi fortuna fuerit, ut uel his, qui non uiderunt, nequaquam sine maximo dolore, & lachrymis legi possint. Quis enim nisi prædurus, & planè barbarus, Italiam diuturno ardentem bello, orbarā anti-qua dignitate, expoliatā libertate, atq̃; opibus, ipsamq̃; demum Urbem Romā nefarijs armis, circumuento, captoq̃; sacrorū Principe, funditus euersam nō lugeat? Quibus malis, quū uul- lum adhuc finē desperata pace uideamus, nobis fortiter, & sapiēter inducenda erit acerbitimarū rerum obliuio, eaq̃; præsumenda tanquā salutaris medicina leniendo dolori. Itaq̃; posito, à uia ueterum studiorum non ineptè deflectemus, uertemurq̃ue molliore stylo ad iucundissimum scribēdi genus, ut non studio- sis modò, sed delicatis, atq̃; ocio languentibus peramceni

PROE M I V M.

3

peramœni, pulcherrimique operis nouitate,
 uoluptatem afferamus. Id uerò excogitatum
 iam pridem, & diu mihi pensitatum, uel effla-
 gitantibus amicis, post impetratam graui-
 oribus officijs quietem in hoc ætatis flexu, u-
 ti planè emeritus, tranquillitati, atq; ocio re-
 seruabam. Sed tu quiescenti, torpentiq; inge-
 nio meo quasdam faces admouisti, cupiditate
 certè mea, & uirtute tua dignissimas, quū me
 honesto sacerdotio, quod in patria optaram;
 potius quàm speraram; exornandum iudicas-
 ses. Igitur totius cogniti orbis imperia, & re-
 gionēs, Regum opes, ingenia, res gestæ, gen-
 tium itē mores, uiri, bellica uirtute, aut literis
 clari, terrarumq; demū dotes, atq; miracula il-
 lustrari enarrata ordine nomini tuo dicabuntur,
 nouis etiam nominibus pro uirili, quod, uel e-
 ruditis operosum, atq; difficile uideatur,
 uetustati restitutus. Neq; in uniuersum perob-
 scuri, atq; impediti operis munus temeritate
 potius, ac audacia, quàm certa spe uirium, & ra-
 tione suscepisse existimari uelim, quum multa
 in luce, & iucunda familiaritate maximorum
 Pontificum, summorumq; Regum, ac demum
 freti memoria rerum propè omnium nostræ
 tempestatis, nobis ipsis, uel per tenebras eun-
 tibus, satis amplum, & clarum lumen præfera-
 mus. Quod profectò maiestati Romanę Urbis
 acceptum retulerim, graues scilicet legatio-
 nes, eruditaq; uirorum ingenia, uel ab extre-
 mis terrarum finibus læta semper, & rediuiua

fertilitate suppeditanti, vnde hæc ignota mol-
tis, & variantium mendacijs obscurata liquidi-
simè noscerentur. Europam itaque, antiquorū
sequentes ordinem, primò describemus, inco-
hâtes à Britannia, quanquam iure optimo ab
Italia quondam gentium omnium victrice, i-
plaq; ab æterno, fatalique imperio augusta. Vr-
be initium capere deberemus, vt votis scilicet
in sede sacrorum, & veræ pietatis domicilio re-
ligiosè nuncupatis, concepto operi boni euen-
tus numen adfulgeret, sicuti bene auspicatū,
& felix virtuti tuæ, ac optimi Pontificis glo-
riæ optaremus.

INITIVM itaq; operis mihi erit
BRITANNIA, Ptolemæi scilicet
authoritatem, atq; ordinem se-
quenti, quum ea tum ad occidentem
solè prima terrarū occurreret, non
dū (hercule) patefa-cto classibus nostris ulteriore orbe in-
no, qui demū ab admirabili navigatione, noui orbis in-
cognitas antea gentes, ac opulenta regna nobis aper-
ruit. Eius autem Insulæ situm, ac mensuram, cæli, so-
liq; naturam, & undiq; circumfusi, pulsantisq; Occi-
denti promontoria, & sinus repetisse, ambitiosi laboris
esse putauerim, quando ea diligenter à C. Cesare, Strabo-
bone, Plinio, Tacito, Ptolemæoq; grauissimis authori-
bus describatur. Hinc quoq; fit, ut minus curiosè præ-
alta uetustate extinctas, inuolutasq; fabulis, præcæstræ
bello gentis origines attingam, quarum rerum fidem
penes

DESCRIPTION.

5

penes Polydorū Vergiliū relinquemus. Is enim in Bri-
tannia diu uersatus, Regum omnium historias operoso
uolumine publicauit. Nostri autem muneris erit, atti-
gisse clarissimos Reges, & presentis seculi facie legen-
tium oculis subiecisse, uniuersa scilicet Insula in am-
pliores, nobilioresq; prouincias diuisa, representa-
taq; obiter fama Regis, qui, cum antea ab illustri pic-
tate, uirtuteq; animi in summū ueræ gloriæ fastigium
esset prouectus, ab inusitata demū mentis perturbatio-
ne comotus, inde deciderit. Britannos igitur, aut indi-
genas fuisse, aut si aliunde migrantes classibus aduecti
sint, antiquissimam gentem omnino crediderim, utpo-
te, qui Insule nomen indiderint, quæ antea Albion uo-
caretur, quod à Belgico litore spectantibus, albensis
arenæ margines procul ostendit. Paruere ab initio Bri-
tanni diuersis simul Regibus, & diu de libertate forti-
ter dimicantes, sustinere Romana arma, quibus uicti,
potius quam domiti ita cesserunt, ut eos tanquã gen-
tium uictores, honesto quodam amicitie nomine cole-
re uiderentur. Lucio autem Coilli filio Rege centum
ferme annis à partu Virginis, Britanni Christiana sa-
cra suscepere, sed religio rite concepta animis, metu
Cesarum, Diocletianiq; in primis, aliquandiu nuta-
uit, quum seuis cruciatibus, atq; supplicijs plecteren-
tur, qui antiqua numina colere desissent. Ita sub Eleu-
thorio Pontifice religio cepta, pietate demum, ac au-
thoritate Diui Gregorij firmata, stabilitaq; est. Flo-
ruit autem Britannia magni Constantini Cesaris in-
dulgentia, & studio, quod is Britannia matre in Bri-

tannia natus, atq; ibi præclaro auspicio salutatus Imperator, natale solum beneficijs, & dignitate cumulatum, atq; attollendum suscepisset. Sed non multò post, afflictis, distractisq; Romani Imperij opibus, quum Persæ in Syriam penetrarent, Thraciam euasarent, Gothi, Europam uerò omnem Hunnus Atila ingentiterrore concuteret, inuasere armis extremam Britanniae partem Picti primum è Noruegia, deinde Scoti ab Hybernia transgressi, quorum ferociam, atque impetum Britannus diu non tulit, pulsusq; illum terrarum tractum, qui in Borealem finitur Oceanum ad Caledoniam sylvam, hostibus reliquit. Ea Tuedoanne, & monte Cheuiota, qui oblongo transuersis dorso in australem Oceanum excurrit, diuersisq; ite duobus æstuarijs ab reliqua Britannia dirimitur. His naturæ limitibus Romani Imperatores perpetuas munitiones adiecerunt, quæ opera demum, ac ut hostiam diruptæ, & consumptæ æuo, extantibus adhuc reliquijs, ab indigenis ostenduntur. Contulisse autem in id opus multarum legionum labores Hadrianus fertur, sed imposuere demum aggeri muros, atq; item certis interuallis opportunas turres Seuerus Cæsar, & alii, quantò post Aetius, Hunnica uictoria insignis, quod claustris exclusum fuit, desertum ab indigenis externo uictori cessit. Hinc demum uarijs bellorum successibus effectum est, ut prouincia ab aduentu nouæ gentis, nomen acciperet, adoptataq; in regnum Scotia nominaretur. Hyberni Scotos ab se ortos prædicent. Picti autem eorum socij, pictura corporum, ac horrida feritate terribiles,

terribiles, è Noruegia transfretasse produntur. Hos C. Casari fuisse cognitos uidemus, qui Glasti herbe succo in aciem cunctes, ora, artusq; depingeret: sed nihil de eorum progenie nobis adhuc compertum, liquidò tamen apparet eos olim fuisse Pictos, qui hodie Syluestres appellentur, ex his fortasse Scythiæ populis, quos Agathyrfos antiquitas appellarit. Id genus hominum bello ferox, uictu, cultuq; asperum, diuersum lingua, non usq; ad eò barbarū uidetur, ut summas uirtutes, pietatem, iustitiã, probitatem non agnoscat, quandoquidem Syluestres nihil omnino uel Scotis socijs, uel Anglis hostibus concedant, si mores, actionesq; omnes ad æquitatem, atq; animi magnitudinem reuocentur: facile enim hos, & illos contumeliæ nomine fallaces, improbos, & raptores uocant, quum ipsi Hybernica simplicitate, & quadam Romana grauitate mirabiles, spectatæ frugis, & ob id innoxiam ducant uitam, & peregrini luxus illecebras aspernentur, quippe illis amictus toga, plurimumq; alba, Romanæ in humerū reiectæ persimilis: cætera in eundem habitum, erectæ ceruices, elata pectora, constantes uultus, comæ etiam circumtonse, nec enormes barbæ, crura nuda, & pedes ad suram crassis peronibus calciati. Christum porò uerum Deum colunt, sed sine sacrorum mysterijs, quòd literarum expertes, satis se pios putent, si ad superos puram, atque integram mentem attulerint. Proximi sunt lingua, sicuti & terrarum situ Hyberniæ populis, Holtanijsq; præsertim, quibus uti consanguineis, per commercia miscentur. Nam Cathanesia

syluestriū regio (ita Scoti appellant) toto occidenta-
 lis Oceani litore, supra Monam Insulam, in Holtanos
 obuertitur. Parent Scotorum Regibus, qui nihil omni-
 no tanquam antiquissimis socijs, amicisq; tributi no-
 mine imperant, præter auxilia, & ea quidem parca,
 nisi externum, & graue bellum ingruerit. Ceterum
 Scoti exactis (ut diximus) Britannis, occupatæ armis
 eius regionis possessione confirmati, quum dulce præ-
 dari, arare in gloriū, & damnata pace, armis rem qua-
 rere, maximè decorum putarent, latrocinijs, & sub-
 tis incursionibus Britannia uexare cœperūt, sed repa-
 gnante fortiter, & tutante fines suos Britanno, eò con-
 tentio minutis prælijs, & dispersis protracta uiribus
 in iustum, & ualde atrox bellum erupit. Nam Scoti
 ualidiore coacta manu, disrupto (quem diximus) Se-
 ueri muro, patefactisq; Romanis aggeribus, popula-
 riter in hostium fines irruerunt, obuia quæq; igne,
 ferroq; uastantes. Itaq; Britanni superioribus iniurijs,
 & præsentī calamitate permoti, coiuere in unum, &
 cum hoste protinus signa cõtulere, sed ingenti utrinq;
 cæde edita, Scotus prælio uictor discessit. Apud Britan-
 nos enim continuis Romanorum Caesarum delecti-
 bus, cum copia, & robur, tum ipsa etiam uerorū mili-
 tum soboles penè extincta defecerat, quum ipsorum
 iuuentus opinione uirtutis in supplementa legionum,
 ad extremas usq; Orientis regiones, & Parthica bel-
 la dueretur. Multis siquidem ante annis consuetudi-
 ne, atq; admiratione Romanorum militum, qui perpe-
 tuis hybernis inueterassent, certoq; præsidio subacta
 gentis

gentis pacem tuerentur, non disciplinam modò rei militaris studiosè percipere, sed moribus exquisitisq; artibus ac literis ingenia excolere, & facundiam imitari didicerant. His moribus instructi, paratique in occasionem, elatis ceruicibus diurnæ seruitutis iugum excussère, intestinis scilicet bellis & diris barbarorum incursionibus lacerata Romani Imperij maiestate. Verùm eam recuperatæ libertatis lætiti-
am (ut supra diximus) Scoticum bellum protinus excepit, nec illis cladibus certo atq; expedito consilio remedia præbebantur: quum uniuersæ uires, & publicæ salutis cõsensus diuersis ciuitatum ac Principũ sententijs frangerentur: optimus enim quisq; Regulorũ, ut maius atq; præclarius studium in concilijs ostentaret, ab æqualibus uirtutis æmulatione dissidebat. Itaq; salubri decreto quod necessitas expresserat, administrandi belli summam ac Imperium detulerunt Vortigerio, qui bellicæ rei peritia ceteros anteibat: & ne quid supremæ potestati ad arbitrium deesset, Regij nominis coronam addiderunt, qua perpetuò insignis foret. Fuit is Vortigerius Britannorum Rex primus, ed admodũ infelix & à Fatali eius consilio patria maxime funestus: nam ubi uirium suarum periculum aliquoties cum Scotis improspere fecisset, & sæpius insigni cura, nouisque delectibus bellum reparasset, conductitio externòque milite reprimendos hostes statuit, ne regnum tantis tanque assiduis affectum malis omni iuuentute penitus orbaretur. Nec multò post magnis muneribus, magnisq; stipendijs è Saxo-

nico litore, Anglos pugnacissimam inter Germanos gentem accersuit. His Dux erat Hengistus, cuius ductu Scoti praelio uicti caesiq; & intra fines longè lateq; compulsi, Britannos laceffere desierunt. Porro Vortigerus, uti gratum liberalemq; decebat, patriæ liberatoribus agros diuisit, Cantiumq; in primis, & Orientalis plagæ regionem, ad habitandū dono dedit, ut paratam haberet manum qua Scoti, si rursus fines irrumperent, ad internitionem delerentur. Vortigerus quoq; ut supra foedus in ita societatis ualidiorè uinculo nouæ gentis amicitia firmaretur, cum Ronice Hengisti filia nuptias fecit, nec læto quidem auspicio, quum externæ iuuentulæ ob excellentem formam infausto amore captus, ut importunæ libidini uacuum thorum pararet, priorem uxorem, ex qua iam filium in spem Regni susceperat, iniquissimè repudiasset. Ab hac nuptiali face incendium illud cœpisse constat, à quo demum urgentibus Fatis, Britannia omnis Imperij ac nominis amissa dignitate conflagrauit. Hengistus enim qui ab illuue paludum suarum, damnatq; illa squallentis patrij soli sterilitate in frugiferas & peramœnas regiones peruenerat, ingenio immani perfidiosoq; ut regnum occuparet, in generum arma conuertit. Ad eam uerò conflatu belli famam Angli qui in Germania reliqui erant, ab Hengisto protinus euocati ad ditem prædam, & ex facili uictoria ad beatas sedes in insulam transfretarunt, tantæque scitæcorum multitudo & uirtus, ut per multos annos Britannii cum Anglis de possessione patriæ dimicarent, alternante

alternante sepe Fortuna belli euentum, quum Hen-
 gistus nihil priore dedecore permotus sibi etiam Sco-
 tos in societatem belli accumulata perfidia coniun-
 xisset. In his funesti belli ærumnis, Vortigerus a-
 nimi dolore confectus interiit. Dedit & iustas scele-
 ris pœnas Hengistus in acie à generi filio trucidat-
 us. Excepere protinus utrinque bellum & Imperium
 noui Reges, quos iura sanguinis, suffragia procerum,
 & bellica uirtus extulerant, tantaque rabie per ali-
 quot annos est dimicatum, quum Galli etiam Britânis
 inusitato barbarorum scelere circumuentis humani-
 ter auxilia transmississent, ut Angli amissa ingenti
 suorum multitudine, tribusque Regibus hostium ser-
 ro trucidatis, dignas feritate atq; perfidia sua pœnas
 daturi uiderentur: Nisi Fata quæ iam tum Angli-
 cæ uirtuti Imperium despondebant, Arthurum Britan-
 niæ Regem ætatis ac animi uigore & rerum gesta-
 rum gloria florentem in ipso uictoriæ cursu rapuis-
 sent. Hic est ille Arthurus ab ingentis animi ma-
 gnitudine per omnes gentes Poetarum præconio ce-
 lebratus, qui rotundæ mensæ Proceres ab Heroica
 uirtute lectissimos in amicitiam augustissimis deuo-
 tos legibus consecrauit. Custoditur religiosè adhuc
 ea mensa admirandæ uirtutis testimonio memorabi-
 lis, ostentaturque claris hospitibus, uti nuper Caro-
 lo Cæsari apud Vintoniam urbem, sed exesis multa-
 carie circa margines Procerum nominibus, quæ dum
 eb imperitis inflicta maiestati uetustatis iniuria in-
 fulso iudicio reponeretur, penè effectum est, ut ueluti

suspecta fide, magnam partem dignitatis amiserit. Sed
 Arthuro sua laus & consecrata literis eternitas man-
 net, uel ipso etiam ualde rudi ad operosum sepulchri
 elogio, quod diuimante Poeta inscriptum & Laconice
 breuitate periucundum apposuimus, ut non Glasgo-
 niae tantum ubi ille tumulatus, sed ubiq; terrarum di-
 uini Regis merito legeretur, HIC IACET AR-
 THVRVS REX QVONDAM, REX Q-
 FVTVRVS. Caterum Arthuro Britanniae Faro
 potius quam suo importunè surrepto, alij atque alij
 Reges successere, ei prorsus ingenio Fortunaeq; dissi-
 les, ita ut Cadouoladrus, omnium supremus, cum ad-
 uersis praelijs fractus, destitutusq; Gallorum auxilijs
 animum despondisset, Anglis uictoribus Regni no-
 men atq; insulam reliquerit. Tum uerò Britannis mo-
 tes asperi, paludesq; coenosae perfugium facere. Eare-
 gio in occidentem solem directo latere protenta, per-
 tinet ad Sylures authore Tacito, pugnacissimam olim
 gentem, Ordouices & Cornaulios, qui demum ab An-
 glis uictoribus nouum nomen tulerunt: Vualles e-
 nim omnes appellati, quòd externos & alia lingua
 loquentes Germanicè significat. Ita indigenae Britan-
 ni patrio solo pulsati, in aspera & naturae claustris ma-
 ximè tuta regione confederunt, Anglis nequicquam
 per concisa itinera persecutis, & demum mitescente
 eorum ferocia permittentibus, ut esset uictis sedes quae
 ipsorum uirtutis & felicitatis famam testaretur. Eie-
 cti per hunc modum compulsiq; in montuosam & ste-
 rilè insulae partem Britanni, quòd sua in primis mul-
 titudine

titudine atq; agri minimè uacantis angustia preme-
 bantur, magna expeditorum ac audacium coacta ma-
 nu, in proximum Gallie litus Armoricum traiece-
 runt, Diabolitis & Sismijs, calamitose & desperata
 genti clementia quadam & necessitate sedes in ora
 præbentibus, ad Vidanam præsertim portum, qui
 Brestius hodie dicitur. Ab his colonis Gallicæ Britan-
 niæ principatum liquidò conditum uidemus, qui eta-
 te nostra dotali iure in prouinciam redactus, Gallie
 Regibus accessit. Huius extremæ continentis populi
 Britonnates appellati, distincta penitus à cæteris Gal-
 lis lingua utuntur, utpote quæ olim omnibus insulæ
 gentibus communis extiterit, uel hac insigni coniectu-
 ra quòd Vuallij (ut supra diximus) ueteres Britanni à
 Britonnantibus intelligantur, nec utrosq; uel Angli uel
 Scoti omnino percipiant, ut hinc quoq; eorum opi-
 nio facile refelli possit, qui uetustam Gallorum linguã
 apud Britonnantes conseruatam existimant: quum
 Romani frequenti commercio, perpetuisq; legionum
 Hybernis, toti Gallie Romanum sermonem intus is-
 sent. Per hunc modum ad Anglos origine, lingua, ha-
 bitu, moribusq; Germanos, penes quos uictoria stre-
 rat, insulæ Imperium peruenit. Regium autem nomen
 apud Hengisti progeniem mansit, præclara nobilitate
 ac inuolata successione præcellentem. Verùm Angli
 Duces finitimas Cantio regiones per minora Imperia
 sibi diuisere. Nec multò post opulencia apud singulos
 adauclæ, & crescente cupiditate inter eos bellum ex-
 arsi, sed cum ciuiliu armorum tumultum citò op-

preffit Rex Athelbertus, ualidis uiribus inquietos &
 turbidos probè ultus. Hic egregiè fortis, & maxime
 pius diu regnauit, omni Britannia ad Christianos rursus
 insigni professione atq; excitatione reuocata. Ab hoc
 Athelberto ad Henricam Octauum hodie regnantem,
 quatuor & triginta Reges intercisa saepe stemmatis
 linea numerantur. Nam Daci ab Aquilone Duce Sue-
 none qui postea Imperium filijs tradidit, & demum
 Normanni, è citeriore Britannia diuersis temporibus
 in Angliam transfretantes, penè sublatis deletisq; An-
 glis, novos Reges intulerunt. Ex his suè pleriq; cru-
 delitate ac auaritia infames, aliqui socordia obscari,
 nonnulli etiam fortibus factis ualde insignes. Nam Gu-
 lielmus Normannus haud dubiè Britannici sanguinis
 stirpem ad antiquum Regij nominis decus in insulam
 reportauit. Sed eorum qui postea regnauerunt, sin-
 gularem uirtutis eximie, & uerae pietatis palmam in-
 lisse uidetur Ricardus Primus qui in Syriam professe-
 rit cum Saladino Memphitico Rege bellam gessit
 reuocatusque inde importuna Philippi Gallie Regis
 iniuria, dum uili desumpto cultu per deuos saltus in
 Britanniam rediret Viennæ Noricæ à Leopoldo Au-
 strio Regulo captus traditusque in catenas Henrici
 Caesaris se multis pariter ærumnis atque uictorij
 nobilitauit. Floruere quoque felicia arma Edouar-
 di Tertij Regis qui de Ioanne Gallorum Rege capto,
 speciosissimè triumphauit. Ab hoc Edouardo Ga-
 rretterij Equestris ordinis cerimoniam institutam fe-
 runt. si sunt bellica uirtute, uetustateque natalium le-
 gitimi

DESCRIPTION. 15

Elissimi duces, qui solemnī sacramento adacti, mutue
 perpetuæq; amicitie se deuouent, nec ad tuendum
 collegij decus nobili conspiratione, quoduis pericu-
 lum adire, & subire mortem recusant. Garetterij au-
 tem sodales ob id appellantur, quod sinistri cruris su-
 ram fibulato balthelo uinctam gestent, in memo-
 riam caligariæ fasciolar, quæ illustri foeminae ab Edo-
 uardo flagrâter adamata, dum illa choream saltaret,
 soluto fortè modo deciderat, eamque Rex ipse repen-
 tæ sustulerat, ut in honorem mulieris, non anatoria
 uanitate sed graui & maximè honesta ratione insi-
 gnum Procerum tibijs dicaretur. Eius autem collegij
 cerimonia, Vindisoriae quotannis stato die, diuo Ge-
 orgio equitum tutelari dedicato, præsidente Rege ce-
 lebratur, mosq; est ut sodales galeam & scutum cum
 gentilitijs insignibus conspicuo templi loco suspen-
 dant. In hunc ordinem, Herculem superiorem Ferrac-
 o Principem, honoris causa cooptatum ab Henri-
 co Septimo fuisse audiuius. Hic est ille Edouardus
 qui Caletum urbem in continenti Gallie, plures
 menses obsessum atque expugnatum, Philippo Gal-
 lie Regi abhinc ducentis fermè annis ademit. Impe-
 te casuum, ætate nostra Henricus Septimus uarieta-
 te casuum, alternisq; fortunæ lusibus maximè illustris,
 Hærico filio reliquit: optima pace nouisq; legibus, ac
 externorum Regum amicitia confirmatum. Is enim ab
 exilio adiutus Gallorum opibus insulam transgres-
 sus, Ricardo Rege patentibus in campis uicto atque
 interfecto, ad Imperium euaserat: Quum Ricardus

Edouardi Regis eiusdemq; fratris sui filios impuberes
testamento sibi in tutelam datos ut Regno potiretur,
nefariè crudelis occidisset, pariq; immanitate sustu-
lisset etiam uxorem, ut Elisabetham Edouardi fratris
filiam in matrimonium duceret ad leniendam scilicet
patrati sceleris inuidiam, Regnumq; eo affinitatis vin-
culo confirmandum, quòd ea unica Regiæ stirpis hæ-
res, legitimo iure, dotale Regnum trahere uideretur,
sed puella incestas nuptias abnuente, extrahentq; eas
in solennem diem Ricardus Dijs scelerum ultoribus,
aurea quam Ricardi iacentis Galeæ miles detraxerat,
coronatus Londinum intrauit. Nec ei quicquam anti-
quius fuit, quàm ut nuptias cum Elisabetha, Dijs atq;
hominibus longè gratissimas, celebraret. Eo enim con-
iugio factionum funesta nomina tollebantur. Duæ si-
quidem Regij sanguinis familiæ Eboracensis atque
Lancastria à rubræ albæq; Rosæ gentilitijs insignibus
appellatæ, proceres in contraria studia disceidebat,
opportuneq; tum Eboracensis cum Lancastria è qua
erat Henricus, iungi uidebatur, quum utriusq; familiæ
iura in unum eo coniugio miscerentur. Oppressit de-
num Henricus ciuilia bella, pseudoq; Edouardum de
ceptis falsa effigie populis cum Hybernorum & Ger-
manorum copijs in Vualliam transgressum, prælio
uictum cepit. Nec multò post alter Edouardus, Edo-
uardi Regis ex Georgio fratre Clarentiæ Duce ne-
pos, quem Londini à Ricardo carcere traditum, Erab
se demum Rege pariter custoditum, aliquandiu ser-
uauit;

uarat, ne rerum nouarum cupidis sui desiderium faceret, uel adhuc imberbis securi percussus est, humanitatem scilicet omnem uincente periculo, quod non aliter regius animus metu exolui, aut fauentis populi spes frangi posse uiderentur. Henrico itaq; Octauo, maternæ simul paternæq; prosapiæ cumulado iure populus summa alacritate regnum detulit. Collocarat ei in matrimonium Henricus pater, Catharinam Ferdinandi Hispaniæ Regis filiam, quæ nuper Arthuro maiori fratri morbo extincto nupta fuerat. Existimabat enim uir eximie prudens, puellam lectissimis moribus tanti Regis filiam, tanquam societatis ac amicitie pignus omnino domi retinendam, quod Arthurus tantumè tentatus morbo per nuptiales dies, uxorem minime consecisse crederetur, idq; Iulius Pontifex unis concessum regibus ad proles dignitatem ex sacris legibus indulserat, unde postea tanquam à pestilenti origine, uti mox dicemus, & spretæ religionis, & nefariæ crudelitatis incommoda, per repudium, & ferales demum nuptias emanarunt. Ceterum Britannia omnis in duas diuiditur partes, Tuedo amne, secundum aliquos olim Vedra, ut diximus, Scotiam ab Anglia directione. Hæc autem uarias continet præfecturas & diuisiones, quarum amplissimæ existimantur, Cantium, quod proximum Gallie continentem cõtra prospicit, Cornubia, quæ in Armoricum littus obuertitur, Vualia item intercedente Oceani Freto Hyberniæ maxime propinqua, atq; ipsa demum Northlandia, quæ à Septentrionibus Scotiæ fines attingit, & ab Aquilone

uento appellatione Germanica nominatur, Cantium
 retento ueteri nomine armentis frumētarijsq; agris
 uirorum ingenijs floret, in eo Cantuariæ metropolis
 primario Archiepiscopatu & diui Thomæ martyris
 sepulchro memorabilis, XII. miliaribus à mari dis-
 stans, ubi Dobra oppidum antiquitus Daruernum, ex
 celsa arce & portu celebre, quum in hunc breuissimus
 à Caletio Galliae sit traiectus: sed non desunt qui Can-
 tuariam ex antiquis literarum monumentis, Dorouer-
 num fuisse existiment. Finitur Cantium Thamesi amne
 & ab eius ostio cingente mari usq; ad Rhæ portum,
 Ptolemæo nouum appellatum, quem in eodem tractu
 littoris Antona sequitur, magnus portus, antiquis uo-
 catus. Hunc efficit Insula Vectis Cornelio Tacito cele-
 brata, populo frequens & cuniculis maxime abun-
 dans. Vectiani immunes & liberi hoc uno, uti ceteris
 beatiores, facetissimè gloriantur, quòd cucullatis sa-
 cerdotibus, causidicis, lupis & uulpibus, omnino ce-
 reant. Respicit autem Cantianos fines ab occasu, Cor-
 nubia, ab alijs Cornuallia dicta, ingenti & sensim ex-
 tenuato terrarum tractu, sed interiacentibus aliquot
 prouincijs, ueluti quodam minaci cornu in Armori-
 cum littus exporrecta. In extremo eius promonto-
 rio quod Ocrium olim fuit, diui Michaelis templum
 cum oppido conspicitur. Id ab occidua linea XII.
 gradibus distat, quum Antarcticus ei polus uno &
 quinquagesimo prorsus attollatur. Sunt qui Cornu-
 ualliam quod extento cornu, ut diximus, in Galliam
 uergat, Cornugalliam uocitent, ego uerò à Cornu
 anti-

antiquissimis populis appellatam putauerim. Clarissima autem urbium non longè à mari, Exestria existimatur, ab amne Exestro qui prætersluit nuncupata. Inde magna uis ferri, plumbiq; & stanni, mercatorum nauigationibus exportatur: uasa etenim Cornuuallico ducta stanno, in mensarum usus, argenteis fulgore atque duritie comparantur. At Vuallia Britannici sanguinis uetustate, unde Henricus Septimus Penbruco in oppido natus, antiquissimum ab Arthuro sanguinem in Regiam sedem reportauit, in tres regiones diuiditur, Dumberam, Berfronem, & Malsabrenem: in Dumbera Caermardinum prisca nobilitatis oppidum excellit, Vualliorum olim Principum Regia. Id Vuallis omnibus iura reddit, assèratis ibi antiquissimis legibus, quibus unis etiam nunc, uti libi concessu Regum utuntur. Vix centum stadijs distat à Milfortensi tutissimo portu, unde in Vaterfordiam Hyberniæ breuissimus traicctus. Caermardinum autem attestante regionis situ, alludentique etiam nomine Maridunum Ptolemæo fuisse crediderim. Non longè ab eo auri & argenti secturæ in agro Comostylsø reperiuntur. Sed Vuallij Regijs sodinarum magistris & operis insidiantur, quòd eas diuitias Anglis inuideant, quæ ipsi seueris animis contemnant atque repudient. Annuum tributum Regibus pendunt, quod quadraginta millium aureorum summam nunquam excedit. In Vuallia quinque episcopales urbes numerantur, si Herfordia ad Logum annem, Vuallia tribuatur. Eminent autem Sancti

Dauidis ciuitas in extremo Vualliae promontorio, ubi
 de in aduersum Orientalis Oceani caput, quod Oce-
 lum olim, Yermouthum hodie uocant, summa totius
 Insulae latitudo, ducētis & quinquaginta millibus pas-
 suum mensuratur. Ad Septētrionem autem Bangora
 duobus inclusa fluminibus secundam obtinet dignita-
 tem, aspiciť; ē propinquo Angliseam Insulam, per
 tot uehementes Oceani aestus, deuoratis Vualliae mar-
 ginibus in altum abreptam, quum paucis ante seculis
 cōtinenti, longo ut apparet pōte, iungeretur, ut hinc
 nonnulli Angliseam non Monam à Iulio Agricola
 transnatante exercitu expugnatam existiment: Reli-
 quae autem duae episcopales sunt, Asapha atq; Lan-
 daffia, sed non aequē nobiles. Porro Vualliae regio cum
 pedestris, & in Austrum uersa, segetis fecundissima est,
 à mari autem distantior, & uti subducta in montes, ad
 Orientem solem nobilium equorum greges alit, adeo
 ut bellicosissimi omnium Vuallij, ubi edicto uocantur
 ad bellum, sex millia equitum, peditum uerò sagitta-
 riorum & hastatorum quatuordecim milia Regibus
 mittāt, parq; etiam militum numerus ad incertos pra-
 liorum casus domi relinquatur. Non temerè enim Re-
 ges Vuallica littora certis praesidijs tuentur, quod in-
 factas fuisse meminerint. Propterea ut prima provin-
 ciarum & honore uetustae propaginis & littoris op-
 portunitate & numero atq; praestantia militum, Re-
 gum filijs obtinenda regendaq; imperio ad non du-
 biam spem regni conceditur, quoniam ab Vuallia
 Principata

Principatu uti certissimo successione gradu in Regiã
 sedem ab ipsis defuncti patris exequijs protinus ascen-
 dat. Quarta autem est Northlandia provinciarũ lon-
 gè amplissima, si multorum simul Regulorũ ditioes
 à Thamesi ad Trentam atq; inde usq; ad Tuendũ u-
 no nomine comprehendamus: aduersis enim Oceani
 littoribus ab ortu in occasum, & his quos diximus
 ingentibus fluijs à Borea in austrum terminantur.
 In hac urbs Yorca summam obtinet claritatem, Ebo-
 racum antiquis dicta, uictoris legionis sede, & Seueri
 Imperatoris morte insignis. Ab Eboracense Archiepi-
 scopo et totius Scotiæ & Orchaðum Insularum Præ-
 sules sacra petebant, sicuti nunc petuntur à Scotis, tan-
 quam à Primario uniuersæ Britannicæ. At supra Ebo-
 racum uersus Scotiam ad Orientalem Oceanum Nor-
 thumbriæ uicina urbs est Dunelmum Antistite opulen-
 to bellicosoq; ualida, & diui Cutheberti sacro uexillo
 memorabilis. Id aduersus Scotos quum bellum ingruit
 solenni sacrocrum pompa ad non dubiam uictoriam
 profertur, neq; spem Anglorum piè fidentium aduer-
 so pugne exitu unquam sefellit, quòd hostes extemplo
 terga uertant, ubi tutelaris Diui consecratam imagi-
 nem aspexerint. Cæterum huius amplissimæ atq; opu-
 lentissimæ regionis frequentes urbes innumeraq; op-
 pida nominatim percurrisse, eius fuerit, qui unius tan-
 tum Britannicæ peculiari diligentia descriptæ dum mi-
 nima quæque suo ordine consecatur, modico labore
 pariter & modica laude sit contentus; nobis uerò, uni-
 uersus terrarum orbis suscipitur ingenti cursu pera-

grandus, secundissimosque periucundo ac utilissimo operi Deos atque homines futuros arbutamur, ut uel ambiguo merito laboris nostri fama in extremos usque terrarum fines extendatur. Dicemus igitur in Anglia septem esse urbes longè clarissimas, in quibus est Conuentria in ipso totius Insulae umbilico posita populi frequentia ceteris fortasse praestantior, nisi dignitate sacri Antistitis & praeterfluentis annis oportunitate careret. Ad Orientalem uerò Oceanum, celebre uisitur Nordouicum, à puella uate fatidica, sicuti Germanicè sonat, appellatum, non longè ab eo quod diximus Vermouitho promontorio: id enim reuerturatum in dextrum littus cum anne intersuente urbem ostioque eius nauigiorum ualde capaci, tutum & peramplum efficit portum. In eadem quoque ora uersus Boream sita est Hulla, portuoso Emporio nobilis, qua Humbrus annis, recepto Trenta insigni flumine latissimis faucibus in Oceanum euoluitur. Contrario autem ad Occidentem solem Insulae littore, ubi Vuallia duobus magnis sinibus excauata peninsulae similis rotundam frontem in Oceanum extendit, duo sunt Emporia Gallicis ac Hispanicis negotiationibus opportuna, in intimo sinu terminoque Vuallicae ditionis urbs Cestria praeterlabenti Dee flumine apposita, & Bristolium in aduerso pariter sinu quo Cornuwallia terminatur. Hanc urbem ualde amthybius annis, qui hodie Sabrina dicitur. In ora autem que continenti Galliae ad Meridiem opponitur sexta urbium

urbium Hamptonia securitate atq; amplitudine magni portus, obiectuq; Vectis Insulae, & Poetarum carminibus inelyta celebratur. Archiepiscopales uerò sacrae ditionis Angliæ primates principatum obtinent duæ urbes, Eboracum, ut diximus, & Cantuaria, quarum imperijs Episcopales una omnino & uiginti urbes parent: harum maiora minoraq; sacerdotia consecranda ius habent Reges indulgètia Romanorum Pontificum, ita ut facillè quos uelint fortunis ac honore cumulatè nobilitent: hac uerò Regia liberalitate ditati Antislites, propinquos demum suos ubi Rex operam eorum exegerit, equis, armis atq; pecunia exornare consueuerunt. Sed harum & denique omnium famam Londinum penitus obscurat, Tribonantum ut plures existimant ciuitas C. Cesari nuncupata, totius Britanniae Regia, multarum gentium commercio nobilitata, exulta domibus, ornata templis, excelsa arcibus, & denique rerum omnium copia atque opum affluentia ualde mirabilis. Inuehit in eam totius orbis opes ipse Thamesis, statis horis Oceani aestibus superbus & tumidus, onerarijs nauibus ab ostio per sexaginta millia passuum, ad urbem, tutò semper & præalto alueo nauigabilis, ripas undique per amœnæ uillæ prædijs atque nemoribus distincta passim exornant. Ab inferiore scilicet parte Regia domus Grinucia, ita Anglicè à uiridarijs appellata, & in superiore Prætorii nomine Ricemundum, in medio autem nobilis structuræ exurgit Vestmonasterium ab occidentua parte urbis, Foro iudiciali, ac diui Petri templo

Regum sepulchris exornato longè clarissimum, atq;
 item uigesimo lapide à Lōdino Regium Castrum Vini
 dosoriae secedentis Regis peramœna sede, aliquotq;
 Regum sepulchris & Garetteriorum sodalium cere-
 monia percelebre: Olores autem agminatim leto oc-
 cursu & festiuis cantibus subeuntes classes excipiunt,
 ac undiq; retia siluris atq; salmonibus expanduntur.
 Iungitur ad urbem lapideo ponte structura mirifici
 operis, nec ullis imbribus augetur, quum unis tantum
 aestibus intumescat. Secundum Thamesim & aquarum
 mole, & longitudine cursus ceteros exuperant, Hums
 brus, recepto Trenta in immensum adauctus, qui olim
 Habus fuit, & Sabrina margaritis etiam nobilis, qui
 è summis Vuallia montibus raptis secum multis tor-
 rentibus in Bristolicum sinum effunditur. Adiacent
 autem Britannia permultae minores Insulae, & in his
 tres admodum insignes, Mona, Vectis, & Anglisa,
 quae auctoritatem parentis, ac dominae consequun-
 tur. Vigent & duo Gymnasia, alterum apud Oxoni-
 supra Thamesim, alterum Cantabrigiae non longè ab
 Elisiensis urbis paludibus. In haec ingenuorum adole-
 scentium ingens numerus ad perdiscendas liberales di-
 sciplinas concurrat: professoribus enim stipendia, ali-
 mentaq; discipulis antiqua Regum liberalitate, ali-
 morum Antistitum testamentis persoluuntur. Condidit
 re siquidem multis ante seculis supra uiginti septem
 collegia, constructis è lapide per amplis aedibus, qui-
 bus, ad sempiternam beneficentiae laudem, conditores
 cognomenta, & insignia reliquerunt. Nihil autem es
 iuuentutis,

iuuentutis educatione, institutioneque modestius, religiosius atque frugalius, ut non mirum sit inde prouenisse ingenia, quae in Dialectica, Philosophiaque, & in Sacris demum literis Europam omnem subtilitatis admiratione compleuerint, & tum maxime quum maioris nostri, repudiatis optimarum scientiarum antiquis authoribus, nihil potius quam difficiles captionum notos, & conuoluta disputantium sophismata mirarentur. Attulere & in Britanniam ab Italia litteras Graecas etate nostra Thomas Linacrus Galeni nitidissimus interpres, qui Arthuri Principis praceptor fuit aequalesque eius duo Guilelmi, Latomerius atque Grocotium cum Linacro susceperunt. Et Ricardus Paccus Romae legationis munere perfunctus, quem confectio studiorum cursu dum praecleara scriberet, atrabile uentatum interuisse nuper audiuimus. Viget adhuc insignis existimatio probitatis, atque doctrinae in Cuthberto Tonstallo Dunelmensi Antifite, a quo editus est in perdifficili materia lepidus Arithmeticae libellus. Is de mori, atque Rossensis amicorum caede perculsus, sed insignem ex optimis literis laudem tulit Guilelmus Lilius, qui primus ciues suos Latine, atque disertè loqui feliciter docuit. Huius autem filius Georgius Lilius in Italia elegantioribus studijs excultus mirissimè paternum decus tuetur condito uolumine, in quo summorum Pontificum, & Caesarum Romanorum series Laconica breuitate describitur. Ab eodem quoque

solerti ingenio Britanniae tabulam spectamus erudite, graphiceq; depictam, ac ideo incisam in aes, ut cum hoc opere ad certiolem, iucundiolemq; regionis notitiam coiungatur. Sunt etiam Londini iuris ciuillis interpretes, a quibus honestissimi iuuenes in schola pecu-
 liares leges a Regibus conditas perdocentur. Eae sunt partim Anglica, partim Gallica lingua conscriptae. Aulæ siquidem & foro, Gallicus sermo familiaris, a-
 deo, ut ad nobiliores etiam foeminas perueniat: nam apud nobiliores Latinae quoq; orationis lepor in ho-
 nore est, sicuti in ipsa praesertim Hærici Regis filia Ma-
 riam, & tribus Thomæ Mori filiabus, uehementer admi-
 ramur. Regi autem, qui ab æquitate, atq; iustitia lau-
 dem querat, ex arbitrio nouas leges cõcipere, & pro-
 mulgare non licet: neque enim legitime, rataq; ha-
 bentur nisi trium classium iudicio sanciantur. Nobi-
 les enim, sacraati item uiri, & populus tres classes ef-
 ficiunt, quæ genera hominum aduocare Reges solent,
 ubi aliquid paulò grauius de salute, aut dignitate pu-
 blica fuerit statuendum: neque enim bellum suscipere,
 re, de pace agere, aut pecuniam imperare rite potest,
 nisi classes decreto dictis sententijs subscribant. Usidem
 autem serè legibus, atque supplicijs, uti apud nos la-
 trocinia, homicidia, & furta uindicantur, sed de his
 criminibus per tormenta non queritur. In duodecim
 uirali nanque iudicio, coniecturis, & testibus causam
 peragere mos est, quòd in alios quàm in maiestatis
 reos eculeo, & fudibus agere inhumanum putent.
 Eo modo, & in forensibus causis ad Tribunalia re-
 fliunt

stium numero litigatur. Ac fuit aliquando tempus,
 quo testimonia utrinq; pari numero dicerentur, & ut
 dices ob id suspensi, ipsos testis more pugilum inter se
 depugnare cogerent, atq; inde uictores demum, uti si-
 de præstantiores, secundus litis euentus sequeretur. In
 uniuersum toti Britannia, Cantioq; præsertim: id
 enim cæteras partes nobilitate facile superat, mira
 celi clementia, miraque salubritas, nullæ usquam ni-
 si in uallia montibus præaltæ niues, nulla horridior
 glacies, nulla densior pruina conspicitur, ut omnino
 mirandū sit, quā Arctum propius spectet, quod multas
 Gallia, ac Italiae regiones, molli tepore, & benigna
 quadam temperie prorsus antecellat: hyemis enim se-
 uitiam frequentes pluuia, nec eæ quidem procellose
 à fulgetris & tonitru, uerum sedatæ, & pingues fa-
 cile dissoluunt; æstatis autem calores, quos uel lon-
 gissimi dies exclusis penè noctibus asserunt, perenni-
 bus auris mitigantur. Aer enim in toto circumagen-
 tis sese anni cursu, omnibusque diebus semper aliquo
 spiritu mouetur, recreatq; terræ nascentia, pecoriq;
 simul, ac ipsis hominibus innoxie, iucundeq; blandi-
 tur, nonnunquam tamen seuisimis quatitur uentis,
 quorum flatus locorum opportunitate defugiunt: nō
 enim uti in Italia uidemus, in collibus, & speculis ui-
 cos atque oppida conduunt, quod depressiora loca, ca-
 uasque ualles, & flumina libentius sequantur, uillas-
 que item ob eandem causam, aut iuxta syluas ædifi-
 cent, aut uirentium arborum peramœna corona præ-
 sepiant. Regio enim omnis disincta aruis, nobilitate

pascuis, irrigata fluminibus, non in asperos montes at-
 tolitur, sed frequentibus collibus leniter intumescit.
 li sicuti perpetuo uere continuis floribus uestiuntur,
 conualles amniculis, & nitidis fontibus scatent, cam-
 pi, alia atq; alia segete luxuriant, & cuncta demum
 prata, & nemora perenni uiriditate spectatibus arri-
 dent. Inde illa praelata ceteris lanarum uellera, quae
 ab Asiaticis usq; gentibus expetuntur: innumerabiles
 enim minoris pecoris greges pabulosis in collibus in-
 terdiu, noctuq; summa securitate diuagantur: neq; e-
 nim lupos timent, quos nunquam uiderunt, quum ma-
 gistratus se uero edicto uniuersos proscripserit, pra-
 mijs percussori constitutis, tanta cura, ut reges non a-
 liud aliquando à montanis Vuallijs, quàm tricena lu-
 porum capita quotannis exegerint. Damnatur au-
 tem uel ob id Britanniae caelum, quòd crassa saepe ob-
 ductum nebula, suam illam uitalibus salubrem gratif-
 simamq; oculis serenitatis lucem eripiat: unde fit ut
 pleriq; nec ineptè quidem arbitrentur illum aetate no-
 stra insignem morbum uni Britanniae peculiarem, &
 certis annorum interuallis repetitum haud dubie pro-
 creari, qui pestilentiae similis multos mortales excita-
 to sudore mortifero, paucis horis interimat, nisi sudan-
 tes stragula ueste, & multis lodicibus inuoluti, aduer-
 sus illabentem acrem accuratissimè muniantur. Cete-
 rùm Angli suapte natura ualetudine firmissima per-
 fruuntur, adeò ut ne medicis quidem indigeant: hos
 enim sola propè nobilitas accersit, aut mercatorum
 urbana multitudo, quum luxu & perpetuis gula uo-
 luptatibus

luptatibus dediti, cruditate sepiſſimè diuexentur. Mirabile enim dictu eſt, quantum obſoniorum una domus ſingulis diebus abſumat, ſternuntur menſæ in omnes penè horas calentibus ſemper edulijs onuſtæ: uino etiam non è Gallia modò, uerùm & ab Italia Veſuo, Cretaq; petito, ut non mirum ſit euocari inde morbos, Fataq; præuerti, quum natura nullis unquã recreetur inducijs, nec tantis gulæ contumelijs oppugnata ſufficiat. Verùm eam intemperantiæ culpam eo nomine facilè prætexunt, quòd denſato aere uim occultam in eſſe prædicent, qua maturius quàm ceteris in locis cieri famem, atque alimenta flagitari languentibus arterijs arbitrentur. Ferunt Anglos totius Gallia latè imperarent, Gallis & Belgis tradidiſſe, quod nec probro eis ceſſerit, quandoquidem inſignis cum laude, eas quibus Pariſiorum ſenatus tot ciuitates ſcitatas in Gallia reliquerint. Nobilitas fermè omnis urbes faſtidit, caſtellis, & liberiore cælo gaudet, generisq; dignitatem una maximè uenatione, & falconum aucupijs tuetur: paſſim enim ceruorum greges, & eorum præſertim qui palmofis cornibus, & albis maculis ſunt inſignes, in campis, atq; nemoribus uentibus occurrunt, multaq; huiusmodi feræ ad uoluptatem, ſubitamq; uenationem uallatis uiuarijs continentur. Ad ſeruare & ardeas mos eſt, quibus cum hie-roſalcones uolatu, & unguibus contendant, & in ſtagnis paſſim, atq; fluuiolis magnus anatum pictarum

numerus reperitur: quæ inde adnatantium canum af-
 fultu, latratuq; exturbatæ opimam iucundamq; præ-
 dam falconibus præbent: neq; ullæ est in his exercita-
 tionibus plenior uoluptas, nisi fœminæ laboris, &
 prædæ comites accesserint: eas enim miris obsequijs
 colunt, neq; eas adamare, osculariq; Gallico more, at-
 trectareq; liberius, inuidiosum, & turpe existimant,
 quando apud generosos nihil omnino honestius, at-
 que nobilius uideatur, quàm ab illustri fœmina gra-
 tiam iucundissimis officijs promereri, nec earum uiri-
 tate adduci possunt, ut ab ea letissimæ uitæ libertate
 quicquam de uxorû pudicitia parum humaniter, aut
 malignè suspicentur, uerùm deprehensis ueniæ locus
 cripiatur, quòd illico uel approperatæ necis, uel gra-
 uis ignominie poenam subeant, & nonnunquam li-
 ædium uestibulis exponantur. Mulieres in uniuersum in-
 candore, atq; habitu formosæ, uenustæq; sunt, sed quæ
 à nostris elegantia cultioris ingenij, eruditissq; morû
 illecebris facillè superentur. Iuuentus uerò ipsa liberali
 ore, cultuq;, & uirilibus mundicijs maximè decora-
 cul à militiæ muneribus, qui paulò delicatius, atq; mo-
 rosius, pectine comam componere, uerriculo uestim
 præferre soleant: neq; enim illos, uel Saxonico sangui-
 ne procreati, truces uultus, obstinatosq; animos ge-
 temperata corporis, atq; animi dona retulerint, sed
 apud

apud imperitum uulgus, eosq; præsertim, qui nunquam peregrinentur, superbia, & externorum contemptus uiget, quoniam infelicem admodum, & semihominem eum putent, qui alibi, quam in Britannia sit natus: eum porro langè infelicissimum, qui extra insulam in aliena terra spiritum, atq; ossa reliquisse contigerit. Britâni Reges, uetere instituto, nullos omnino pedites, aut equites præter prætorianos in pace stipendijs alunt: eos enim quû bellum indicitur, è prouincijs euocant: delectibus uerò habitis, ubi ad signa conuenierint, trimestre stipendiû descriptis in alas, & cohortes persoluunt, castrensesq; demum leges publicantur, tanta edicti seueritate, ut alea, & chartulis depictis lussisse eum, qui res uenales in castra deferat, uiolasse, adduxisse scortum, et in iurgio gladium strinxisse, capitale sit. Ita, ut non omnino sit mirum, si nos uetere illa, et pestilenti criminû impunitate, improbi pariter, ac imperiti nostri duces, omnem penitus disciplinæ rationem amiserint, ut id decus, quod in maioribus nostris perillustre quondam fuit, apud externas gentes cum gloria translaturum, amissa obiter libertate spectauerimus. Apud Anglos in sagittis unica spes, & præcipua gloria crebris uictoriarû prouentibus parta, eas minimo digito crassiores, bicubitalesq;, et hamato præfixas ferro, ingentibus ligneis arcubus intorquent, tantauit arteq;, ut ad primos præsertim ictus squamosum thoracem, aut loricam facillè penetrèt, feruesactamq; gestatu, & multo sole, ferream equestrem armaturâ

saepe transfodiunt; his è Romana disciplina mos est
 uallum gestare, & dimenso spacio protinus, ubi hostis
 fuerit in conspectu, in orbem se munire: palos enim
 teretes utrinq; ferrea cuspide præacutos mira celerita-
 te solo defigunt, & infesta acie paululū proclinos in
 hostem uertunt, in medio autem ferreus est anulus,
 quo perpetua saepe reste uinciuntur: Circumvallati
 in hunc modum, læuo pede in ima parte palum pre-
 munt, & diuaticis cruribus, pansisq; lacertis sagi-
 tas excutiunt, interna autem sinistri brachij ossa ta-
 bella conteguntur, ne manicae rugis recurrentis nerui
 impetus elidatur, eo quod diximus, munitionis genere
 Gallici equitatas impetum, quo nihil acrius, atq; uehe-
 mentius olim fuit, egregiè sustinuerunt, quam alij re-
 mere illatis se præacutis uallis induerent, alij uel in
 postrema acie sagittarum grandine sternerentur. Hac
 una prælij ratione Ioannes Galliae Rex apud Pictauos
 ingenti prælio uictus, captusq; est, & Philippus ad Sa-
 marobrinam accepta magna clade profligatus, appa-
 ruitq; ea in pugna sagittarios Ligures, qui scorpionum
 hostibus pares uideri possent neq; ui, neque celeritate
 Anglis fuisse comparandos. Reliqui porrò Angli pe-
 dites Germanico more, hasta longa, grauiq; secure, sed
 longioribus gladijs pugnant, hos quum strinxerint
 arreptam à balteo ferream breuem ceteram læua præ-
 tendunt. Equites autem consuetudine Gallorum, &
 Belgarum cataphracti, sagis, cristis, pictisq; equorum
 tegumentis exornantur: inter omnes Vuallij equitatis
 leuis

leuis armaturæ munia habilius, atq; peritius implent, qui lancea non lateri adpressa, uti ceteræ gentes, sed locata, firmataq; foemori, & dextrorsus inclinata in hostes deferuntur. Venère & in usum Anglis sclopetta rij, sed qui nondum uti rudes in aciem prodierint: tanta autem diligentia, disciplinaq; castrensibus legibus parent, ut quum multa in Anglo milite externi duces requirant, inuicti, & contumacis animi robur minimè desiderent, quòd decoris, ac ignominie metu mortem non timeant: neq; enim quisquam iterum pugnare satis honestum putauerit, si locum deserere, aut terga dare uitandi periculi causa contingat, quando quidem ignominiam præsentis morte effugere maximè gloriosum existiment, propterea antiquam apud eos consuetudinem uigere conspicimus, qua strenuissimus quisq; & nobilissimus canentibus signis equum dimittit, ut ex equato omnium periculo, & spe fugæ penitus adæpta de salute simul, & laude nauiter dimicetur. Florent hodie militari laude illustres, Thomas Hauardus, qui Surreio patri in prima acie longè fortissimam operam nauauit, quum ad Tuedam interfecto Iacobo Scottorum Rege insignis ea uictoria pararetur, atq; item Thomas Dacreus, qui in eadem pugna equitatu præpositus mirificè dimicauit, & Carolus Brandonus, cui ob insignem uirtutem ab Henrico sororem Ludouico Gallie Regi antea nuptam in matrimonium collocatam uidemus. Manet & eximium bellici nominis decus Arthuro Plantagenetæ præfecto classis, qui Edwardo Rege genitus existimatur, hos Duces, & mi-

lites Henricus corroborata per multos annos imperij
 auctoritate ad bella ducit, pace autem miro gentis
 obsequio quietè facileq; gubernat. Accedunt & per
 plæ opes, quibus potentie, ac uirium existimationem
 secundissimè tuetur: quotannis enim supra centum mi
 riades aureorum nummum in ærarium, & fiscum mi
 feruntur, quæ pecunie summa auri pondo decem mi
 lia excedit. Hi redditus constant, partim ex antiquis,
 statisq; prouinciarum tributis, partim ex patrimonio
 Regio, in quo est Læcastriæ ducatus, atq; item ex por
 torijs, & uestigalibus; nam uendundis lanarum, &
 metallorum mercimonijs, prærogatiua Regi est cer
 tis nundinis magni quæstus, quibus non prius merca
 torum conditoria aperiri fas est, quam Regie note
 mercimonia diuendantur. Augent & mirum in modum
 Regias facultates, patrimonialia pupillorum: non enim
 ante pubertatem paterna hereditate perfruuntur,
 certa siquidem lege pueri in tutela Regis uiuunt, addi
 cunturq; magnis proceribus, atq; sacratis uiris maxi
 mè opulentis, ut apud eos armorum, ac literarum, &
 totius deniq; aulæ disciplinam cumulatè percipiant.
 Sed incredibile est dictu, quantas nuper opes Henricus
 coaceruarit, quum Ecclesiarum patrimonia diriperet,
 & subinde donaria templorum serè omnium scelestæ
 rapacitate in fiscum auerterentur, ita, ut hodie inter
 cæteros Reges, sed insigni cum infamia pecuniosissimi
 nomen obtineat: uix enim tranquillis temporibus me
 dietatem legitimi redditus in rei familiaris sumptus
 impendit. Is omnino constat prætoriani militis stipen
 dio,

dio, custodia arcium, conuictu regio, uenationis appa-
 ratu, & liberalitate erga Regum legatos, quos splen-
 didè muneribus ornare consuevit: exigua nanq; est
 corporis custodia: nam ea sagittarijs equitibus ducen-
 tis, & centum spiculatoribus peditibus impletur. Au-
 la porro diuertente in uillas, & uarijs uenationibus
 fruente Rege, uix ad dignitatem frequens uisitur, tū
 uerò nobilitate omni, ornatissimisq; proceribus refer-
 tur, quā legationes adueniunt, aut de Republica acci-
 tu Regis, fuerit consulendum. Nullum præterea mili-
 tē præter prætorianos, quos diximus, corporis custo-
 diæ pace alit: canente autem belli classico ardentibus
 scilicet omnium animis ingenti odio in Scotos, & Gal-
 los, pecuniæ exæquato trium classium onere ad ra-
 tionem descripti census imperantur, quibus Regij
 quæstores militi stipendia persoluunt, neq; quisquam
 facile existimauerit, quanto studio singularum ciuita-
 tum imperatæ pecuniæ conferantur. Has tantas opes,
 & copias imperio obtinet Henricus, cui natura fortu-
 naque supra Regium nomen, incomparabilis formæ,
 & maximè præstantis ingenij accumulata dona con-
 tulerunt: nemo enim è tota Anglica iuuentute, uel
 staturæ dignitate, uel uenustate oris, uel neruorum
 firmitate Regem æquauit. Multis porro disciplinis li-
 beraliter instructus, ita in literis, sacrisq; studijs profe-
 cit, ut mira ingenij fœcunditate librum aduersus Lu-
 therum publicaret. Nec ea quoque deerant, quæ
 in ipsa bellicæ laudis fama numerantur: nemo e-
 nim ipso Rege Britannicum ingentem arcum con-

tentius flexit, nemo certius, atq; ualidius sagittauit. Cū uerò lectissimi equites cataphracti in ludicro spectaculo infestis hastis concurrerent, tanta arte id bellici uigoris munus implebat, ut ei proposita uictoribus premia integro populi iudicio, sēpissime deferretur. His tantis uirtutibus una castrensis gloria deerat, concepta iam animo ingenti, adauctaq; Anglorum studio quae sua consuetudine bella, & praelia tranquillitati, atq; ocio praeferebant, odio scilicet illo in Gallos à maioribus tradito desflagantes, à quibus se Galliae regno & tota ferè continente pulsos indignabatur, & quod ignominiae nomine in fortibus uiris iras accedebat, Puella praesertim duce, quae miraculo quodam excitationis Gallorum animis, felici ausu superiores uictorias, atq; illa decora Anglicae uirtutis trophaea penitus euerterisset. Vexabant per id tempus impotentia Gallorum arma Iulium Pontificem urgente premēteq; Ludouico duodecimo: hic enim Pontificio exercitu summo profligato, occupataq; Bononia, illum in summum amittendae dignitatis discrimen adduxerat, conspiratione aliquot Cardinalium, qui rerum nouarum cupidus, profugiq; ab Vrbe, Pontificem metu territum indicto Pisis concilio ad dicendam causam uocabant. Quibus difficultatibus Pontifex iniquè, atq; improbè circumuentus, à maximè pijs Regibus opem implorauit, detulitq; Henrico Pij cognomen, quod Pontificiae dignitatis causam religionis inclusam rationibus promptissime defendendam suscepisset. Per hunc modum ipsi quoq; Hispanis, Heluetijsq; Pontificis iniuriam se

e defenſuros proſitentibus, & cupiditati Anglorum ſimul, & Regiæ uirtuti præclarus honeſtatis ſpecie locuſ eſt patefactus: nam Dorſetium Regulum cum ualidis copijs in Aquitaniam, qua Cantabriæ iungitur, ad fontem rapidum miſit, ualidaq; inſtructa claſſe citerioris Britanniæ littora populatus, ad extremum in Galliam cum ſexaginta milibus armatorum traiecit. His adiunxerat Germanicas legiones, & Belgarum equitatum, ipſo etiam Maximiliano Caſare, qui præceſſet, regia pecunia conducto. Itaq; Terouana in Morinis oppugnata, captaq; eſt, obiterq; Gallorum exercitus qui ad opẽ ferẽdam aduenerat, in itinere memorabili prælio proſtigatus: amiſſa enim ſunt Gallorũ dedecore omnium propè alarum ſigna, capti Duces, & in his nobiliſſimus omniũ Rotelinus: eadem quoq; felicitate conterriti, & cedente Ludouico, Tornacum in Neruijs expugnatum. Exinde nulla unquam Ludouico, et Gallis ignominioſior dies illuxit, nulla latior Henrico & Anglis, quum equitatus Gallicus tot bellis ſemper inuictus, uix tentato certamine ad conſpectum hoſtis ſœdiſſimè profugiſſet, ex aduerſo, Henricus effuſè lætaretur, quòd in Anglis felicem uim illam, & diſciplinam multis auorum memoria Gallicis ſpectatam bellicis minimè deſuiſſe conſpiceret, & quantos ipſe ſpiritus gereret, quantisq; opibus arma tractaret præclare hoſtibus oſtendiſſet: nam per eos quoq; dies Scotice uictoriæ nunciuſ ampliſimarum uirium opinionem, ac ipſam deniq; Regiſ fortunam clariorem fecit; magna quoque inde ſplendoris, & liberalitatis quaſita

laus, & eo quidem maiore celebritate, quòd id unum
 Galli in Ludouico parco semper, ac in donatiuis mi-
 litaribus per angustè moderato, milites requirebant:
 nemo enim erat ex omni ordine, uel externorum, uel
 suorum, qui non argentea uasa, torques aureos, arma
 deniq; & equos, aut militaria dona, ac insignia ad de-
 cus tradenda posteris, uirtutis ac amicitiae nomine nõ
 præferret. His rebus gestis, ne reliqua uti iam planè ui-
 tricibus armis continenter ad aperta aggredere-
 tempore exclusis in Angliam redijt, ubi demum hone-
 sta contentus gloria interprete Rotelino, qui capti-
 uus erat, cum Ludouico pacem confecit, dataq; ei esse
 confestim in matrimonium Maria ipsius soror, ut eo
 affinitatis uinculo certius, atq; solidius pacis fœdera
 sancirentur. Caterum eæ nuptiæ cum ætati, tum uale-
 tudini ualde importunæ, Ludouico uitæ exitum cele-
 riter attulerunt, sed eadem pax cum Francisco succes-
 sore inuiolata permansit, cum quo demum transgres-
 sus in continentem apud Caletium in colloquium de-
 uenit. Ibi ambo Reges iunxere dextras, mutuq; secu-
 ritate alacres omnibus liberalitatis, ac humanitatis of-
 ficijs certauere: celebrata enim subinde conuiuia in-
 genti luxu, decursionesq; editæ admirabili rerum om-
 nium apparatu, ita, ut ostentatis utrinq; Regijs opu-
 longè pulcherrimum tot externarum gentium ocu-
 lis spectaculum præbuisse uiderentur. Sed in tanta ce-
 lebritate, tantoq; procerum, & regulorum, omnisq;
 generis hominũ concursu, nihil omnino Regibus ipsis
 augustius, atq; formosius fuit, quum ætate inter se fer-
 me

mè æquali, & eximie proceritatis, & Martij deco-
 ris ad Regium planè habitum mira dignitate cunctos
 anteirent. Excepit, & paucos post dies Carolum Cæsa-
 rem designatum, qui ab Hispania classe deuectus in
 Angliam appulerat: inter duos enim infestis iam planè
 animis de abrumpenda pace cogitantes, uolebat exi-
 stimari disceptator & arbiter, quum uires haberet ad
 terrendum, si quis paulò durius, & contumacius, uti
 equum foret, ipsius iudicio parère recusasset: ex æqua-
 tas enim amborum opes esse cupiebat, ut hunc, & il-
 lum, ancipiti illius studio, & uoluntate suspensum spe,
 metuq; pariter in amicitia cõtineret. Sed exorto mox
 bello inter Carolum Cæsarem, & Franciscum Re-
 gem quo summas Europa omnis adiit calamitates, in
 partes Cæsaris recessit, neq; prius ab eo est diductus,
 quam nefarijs Cæsarianorum armis, direpta Vrbe
 Roma, captoque Clemente Pontifice execrabile, &
 longè maximum Christianæ religioni uulnus est in-
 flictum: sacrosancti enim Imperij casum insigni pie-
 tate miseratus, Pontificem pecunia iuuuit, impetran-
 te Vberto Gambarà Legato, qui Romanæ cladis, ca-
 ptique Pontificis miseras opportunè retulerat, ad-
 hæsitq; Gallis egregio consensu, ut captus Pontifex li-
 bertati, & pristinae dignitati redderetur. Verum non
 multò post, eum uotorum omnium compotem, in-
 sani amoris inuasit morbus, nimie scilicet eius feli-
 citati illudente Fortuna: captus enim illecebris An-
 næ Boleniæ, quæ inter Reginae puellas in aula erat,
 ut complexu legitimo potiretur, Catharinæ uxori re-

pudij libellum misit: neq; enim aliter Bolenia, quam
 in spem conjugalis thori, regiae libidini obtemperatu-
 ra uidebatur: erat enim equestri familia, ingenio au-
 tem pudoris specie ualde astuto, ambitiosoq; adeo, ut
 quu extremos amoris fines uel in secreto accubitu, ue-
 recunde, & constanter pernegaret, reliqua omnia ad
 torquendum Regis animum artificiosa lasciuiia, & bla-
 da quadam improbitate largiretur. Fauebat Anne uo-
 to Regisq; flagitio, Thomas Vuolseius Cardinalis Ebo-
 racensis, qui tum in summo gratiae, atq; potentiae loco
 conspicuus erat, uir ingenio peracri, sed prauo, &
 multis malis artibus pestilenti. Is dira, & sibi demum
 exitiali adulatione repudij causam exquisitissimi iuris es-
 se differebat, quod Arthuro fratri antea nuptam sa-
 crae leges Henrici uxorem esse prohiberent, proficere-
 turq; non defuturos sacri iuris peritos, atque Theolo-
 gos e Lutetiana praesertim schola, longè clarissimos,
 qui dictis sententijs repudio subscriberent: cupiebat
 enim regem amatorijs uoluptatibus implicari, nouis-
 que nuptijs maxime uxorium reddi, ut ipse unus su-
 pra omnes mortales ambitione, et fastu intolerandus,
 plenissima usurpati imperij potestate potiretur. Ale-
 xander & insanas spes Regis Clemens Pontifex, recenti-
 obstrictus beneficio, & in graui pariter iniuria ne-
 quaquam ex animo Caesaris placatus, ita ut nulla uti
 deterreret, sed benignè frequentibus legatis pollicere-
 tur se in ea repudij lite iure consultorum iudicia secu-
 turum. Venit subinde Bononiam ad Clementem, ad id
 suscepta

suscepta legatione, Thomas Boleniæ pater, missusq;
 est in Britanniam Campegius Cardinalis, ad cuius tri-
 bunal Catharina Regina uirili prudentia causam di-
 xit. Ceterum diu extracta pudendæ litis iudicia eū e-
 uentum habuere, ut ferme omnes ab adulatione disce-
 derent, & Pontifex deposcendo Cæsare contra repu-
 dium decerni duodecim uirali sententia pateretur. Tū
 uero Bolenia coniugij spe deiecta, Rexq; ipse repul-
 se dolore concitatus, in Eboracensem authorem, sua-
 soremq; noui coniugij omnem iracundiam conuerte-
 runt. magnosq; Fortunæ ludibrio uir potentia, atque
 opibus regio fastigio proximus, puncto temporis exi-
 stimatione, fortunisq; omnibus spoliatur, ac in exiliū
 eijcitur, usq; adeo cum in meritas poenas urgentibus
 Fatis, ut ex itinere retractus inter rerum capitalium
 ministros dolore, & metu oppressus expirarit. Fuit e-
 ius interitus cunctis ferè lætissimus, quod paucis ante
 annis Edouardum Buchinganium Ducem uirtute, at
 que opibus inter procures insignem, ipso delatore, ini-
 quisimè damnatum Henricus occidisset. Porro Henri-
 cus mirum in modum clementi Pontifici, à quo se elu-
 sum, syngraphaq; deceptum dictitabat, mirè insensus
 legem tulit, qua Romani Pontificis auctoritatem abro-
 gabat, Regijq; iuris templa, & sacerdotia omnia cese-
 bantur, consultore præsertim Cromuele, Eboracensis
 artibus eruditè instructo, quem Bolenia omni studio,
 atq; ausu erga se paratissimū è sordido loco ad ipsum
 regendæ Reipublicæ munus extulerat. Fuit ea lex iu-
 dicio maximè iniquo, atq; impio conscripta, promul-

gataq; nam supra religionis causam, ad quam nemo uel improbè Christianus non respexerit: antiqua etiã foedera inuiolata ante tot Regibus execrabili temeritate turbabantur: nam ex ipsorum Annalibus liquet, Joannem Regem ante trecentos annos sese successurosq; item Reges, & totius regni sacra templa, & sacerdotia ad authoritatem, ac imperium Romani Pontificis, Vicarij q; diui Petri Apostoli libera uoce contulisse, certa q; auri pondera quotannis tributi nomine dependisse, quum Innocentius Tertius ipsum Regem ius dicendi, constituendi q; Cantuariensis Antistitis usurpantem, anathematis fulmina contorsisset, concitato etiam in eum Rege Gallo, qui, ut Innocentij iniuriam uindicaret, in Britanniam cum ualida classe traiecerat. Ceterum in ea omnium turbulentissima tempestate, ingenti seuitiae procella obruti, Ioannes Fischerius Rossensis Antistes, multa doctrina, & moribus eximie grauis, atq; sanctissimus, & Thomas Morus epistolarum magister, quo nemo ingenij eruditione, candore, probitate q; melior fuit, securi percutiuntur, quod Catharinae Reginae causam Christiana libertate defendissent, defectionemq; à Romano Pontifice uti criminiosam, atque impiam uel in longo carcere constantibus animis essent detestati. Maturauit Fischerio necem nuncius ab Vrbe, quo Henricus eum à Paulo Tertio Pontifice, qui ad exornandam, atq; tollendamq; uirtutem Clementi successerat, Cardinalem renunciatum, esse certior fiebat, sed Fischerius an id rescisset, iussu Regis interrogatus, se eum honorem

neq; appetisse unquam, neq; expectasse respondit. Mo-
 rus autem tanta animi magnitudine, dum accensi uo-
 ce damnaretur, apud iudices concionatus est, & cum
 relictissimæ conscientie decreta aduersus repudiū, usur-
 patamq; sacrorum tyrannidē, Christianarum legū au-
 thoritate roborasset, & ut meliorem Regi mentem da-
 rent, Deos precaretur, inexpiabilem inuidiam Hen-
 rico peperisse uideretur. Nec multò post Catharina
 Regina ab ægri tudine animi tabefacta moritur, quum
 Mariam filiam Regia spectatam indole, uiroq; matu-
 ram, erepto Principatus honore, seuitia patris in or-
 dinem redactam conspexisset: exinde Boleniæ Regia
 ornamenta omnia tribuuntur. At Paulus Pontifex, u-
 bi Henricum à sacrosancto Pontificiæ maiestatis impe-
 rio immani crudelitate, atq; auaritia defecisse didicit
 quanquam acri admodum cura, & iusta ira commo-
 ueretur, nihil tamen grauius secus, ac ante Clemens fe-
 cisset, in Regē uti impium decernit, quòd Regis ani-
 mum tantis seuitiæ fluctibus perturbatum leniendum
 potius mollibus præceptis, quàm ulla omnino contu-
 melia exagitandum arbitraretur. Itaq; in Rossensis in-
 terfecti Cardinalis locum, Reginaldum Polum Britan-
 num supra generis nobilitatem optimarum literarum
 eruditione, & Christianæ uirtutis laude clarissimum,
 euocatū Patauiò in Urbem, senatorem facit, galeroq;
 purpureo protinus exornat. Nec multò post, quòd Po-
 lus sanguine Regi esset cõiunctus, maioremq; inde se-
 cum auctoritatem allaturus esse uideretur, legatus in
 Britaniã mittitur, ut familiaribus, pijsq; sermonib. ea

commemoraret, quæ ad sanandam Regis mentem per-
 tinere uiderentur. Sed quum Polus in Galliam perue-
 nisset, uenit ex Anglia Brianius ad Franciscum Regem,
 qui ipsum uti Henrici hostem ex foedere sibi uinctum
 tradi deposcebat, ita Gallis Henrico studentibus in Bel-
 gium retrusus, ibiq; aliquandiu luculentissimo usus bo-
 spitio Herardi Marchij Cardinalis Leodiensis, irrita
 demum legatione, ad Urbem redijt. Exinde Rex adau-
 cta tot claris funeribus animi feritate, Henricum Mon-
 tacutum, Poli Cardinalis fratrem, & Corteneuon E-
 xoniæ Marchionem ipsius Regis cõsobrinum, qui du-
 dum tumultu Northlandico summa fide, uirtutiq; Re-
 gij copijs præfuerant, insigniq; Regis amicitia e-
 rant conspicui, securi percuti iubet, eo nomine dam-
 natos, quòd in tanta templorum strage à consilij Re-
 gij libera uoce discessissent, sed proculdubio gratia
 popularis, regijq; sanguinis præclara nobilitas, quòd
 ad Albæ Rosæ principem domum genus referrent, in-
 uisos occulto metu, suspectosq; reddiderant, premen-
 te præsertim Cromuele, qui degeneri odio nobilitati
 infestus, maximorum heroum ruina letabatur. Tulit
 & eandem supplicij fortunam Edouardus Neuillus,
 qui ob uirtutem bellicam, ac eximium proceri corpo-
 ris decus, omnium propè horarum familiaritate Regi
 erat coniunctus: Margaritam quoq; Cardinalis Poli
 matrem grandæuam anam, & quòd duos Reges Edo-
 uardum, atq; Ricardum patruos præferret, stirpis, ac
 ætatis honore uenerabilem eadem seuitia in carcere
 cõiecit. Hæc propter summam generis sui nobilitatē,
 &

& probatissimæ uitæ famâ maxima apud omnes par-
 ta gratia, ut Mariæ Henrici Regis filia, quæ uiuente
 Catharina Principis hereditariam dignitatem obti-
 nebat, alumna esset, delecta fuerat. Sub id quoq; tem-
 pus Bolenia quanquam Catharinæ Reginae obitu con-
 iugij planè secura, beataq; minus tamen ea felicitate
 letabatur, quòd enixa puellam in spè fortunatæ pro-
 lis marem concipere non poterat. Itaq; tam scelesto,
 quàm ambizioso consilio, rata mariti Regis uires sæ-
 cunditati suæ impares, atq; alienas fore, cum Georgio
 germano fratre, sicuti ferunt, concubuit, ut adulterij
 crimen uix credibili tanti incestus scelere tegetetur,
 sed immane facinus ancilla denudauit, quæ fortè cum
 amatore deprehensa, castigataq; ob id scuerius à Regi-
 na, quum pœnam timeret, periculum festinata delatio
 ne præuerterat. Fuère qui existimarent Henricum, uti
 plerûq; sit, importuni amoris satietate adductum, Bo-
 leniæ mores, & occulta corporis uicia fastidisse, gra-
 uis ea calumnia onerasse insontē, oculis scilicet insta-
 bili cupiditate in Ianam Semeram coniectis, quæ mo-
 dicis orta natalibus, sed amabili uenustate conspicua
 aliæ, atq; aliæ probrosæ libidines Reginae famâ prosci-
 derūt: subortis enim indicibus, accusati Norreus à cu-
 biculo, uetus à puellari ætate ad amator, & Bruertoni
 us eques illustris, Marcusq; itē musica arte, et pneu-
 maticis organis Reginā exhilarare solitus. Itaq; repē-
 tima quadā amoris, ac odij cōmutatione, Regina testi-
 bus accusata damnatur, damnataq; uel obiecta ne-

ganti, ceruices gladio carnificis abscinduntur, pariterque demum supplicio frater, & reliqui, quos diximus, puniuntur. Interficitur & Vuestenius decorus adolescens, cui Bolenia ad suauitatem oris, ut ad stuprum pelliceret, mollius eblandita ferebatur. Sed in his cruentis admodum iudicijs nihil acerbius, atque miserius fuit, quam Thomam Bolenium Reginae patrem inter damnantes collegas iudices consedisse, & clarissimos Vuestenij parentes in fontis, & solius formae poetas dantis filij salutem uel exilio perenni, & toto fortunarum cumulo impetrare nequiuisse. Biduo post Henricus celebratis nouis nuptijs Semeram in conjugalem thorum duxit: haec demum uisa est caeteris aliquanto felicior, quod enixa puerum, cui Edouardo nomen fuit, nondum alteram experta fortunam, in partu doloribus extincta decesserit. Nec multo post per molesto utique calibatu Anna Gulielmi Cleuensis Reguli soror, è Sicambrijs ad quartas nuptias in Britanniam accitur. Ea insigni apparatu excepta, aliquandiu Reginae nomen, & maritalis accubitus stata forma & morum simplicitate sustentauit, sed demum quod ad genium minimè responderet, cubili primo exclusa, & mox repudiata, quod Lutheranae religioni fauere crederetur, & paulò ante Antonij Lothoringiae Reguli filio penè promissa diceretur, Catharinae Hauardae Regium thorum reliquit. Haec Thome Hauardi Northfolchie Reguli ex Edmundo fratre nepotis erat, penes quem comunicata cum Surreio patre gloria, uictoriae Scoticae decus fuisse docuimus, quòd nobis

nobis ea bella in Historijs scriberentur: mansit tamen
Annæ molliter ablegatæ regius propè honos, quòd
iniuriam nequaquam astuta dissimulatione, sed multa
equitate, remissioneq; animi pertulisset. Nec multo
post, & ipse Cromuel tanti modò nominis, rerum om-
nium moderator, & euersor, atrocitate, atq; superbia
nobilitati inuisus, urgente Hauardo diras digno, atq;
malefico ingenio pœnas capite persoluit. Gratiissi-
mū autem omnium oculis spectaculum præbuere, im-
mensæ opes domesticæ suppellectilis nefario, & fe-
sinato quæstu congestæ, quum tot spolia regijs diui-
tjs equata, ex eius domo ad hastam transferrentur.
In caput autem Catharinæ Hauardæ nondum à nu-
ptijs infelicibus exacto biennio, par supplicij calami-
tan incidit, abscisis scilicet carnificis manu cernicibus,
quum adulterij conuicta probrosæ libidinis pœnas de-
disset, præeuntibus in eodem supplicio duobus adulte-
ris Culpepro, atque Durantio: hic enim ante Regias
nuptias puellaris ætatis florem delibasse fatebatur, il-
le uerò uti decorus iuuenis amore plectus in spem
prolis, nocturnos senescentis Regis labores adiuua-
rat. Cæterum Henricus Hauardæ adulterio probè
iudicato, fallacium uirginum fidem, atque libidinem
detestatus, ad sextas nuptias descendit, ducta in Re-
gium thorum Catharina Thomæ Parij equitis filia,
que duobus orbata maritis ab oris uenustate mirè
placuerat. Huic autem Dij dent castum animum, &
certam fecunditatem, ne Rex foeda coactus sorte,
ad septimas nuptias rapiatur: Henrici enim occulto,

ac admirabili Fato datum uideri potest, eos ferme omnes, quos arcta affinitate, familiaritateq; dilexerit, uel pestifero quodam amicitiae ueneno afflatos, ex instabili felicitate longè omnium euasisse miserrimos. Sed Diuinae ratione punire soliti, ut uehementer optauerint Henrico Regi antiquo spectatae uirtutis merito mentem sanauerint, scilicet, ut recenti flagitio euersa templa, dum ad animũ recurrit, pristina pietate restituant. Quamquam enim tot nuptias, quibus nullum adhuc finem uidemus, impotenti libidine repetitas, clarissimorum, ac innocentissimorum uirorum sanguine defecdarit, omnia tamen ei feliciter euentura crediderim, si saluberrimum uolumen à Reginaldo Polo Cardinale propinquo suo, ad se piè, amantissimèque perscriptum, pari pietate, æquitateq; animi opportuna medicinae instar hauserit: sic enim quauis hac ipsa Deorum clementia, neq; uita insontibus crepta reddi, neq; ipse inter felices Reges tanquam planè fortunatus referri possit, planè tamen fiet, ut leniat inuidiam, & priuatum decus magna ex parte recuperet, tactusq; religione, omnem iniustae notae memoriam Henrici Secundi gentilis sui exemplum secutus, aboleat.

FINIS.

INDEX.

NOVA, ET ANTIQVA LO- corum nomina in Anglia.

- Britannia, olim Albania, siue Albion, nunc An-
 glia, Anglitterra, England.
 Bathonia ciuitas, olim Aquę calidę, nunc Ba-
 the.
 Belge, vbi nunc Vuellix, Vuellis.
 Brannogenium, Bangarium, Bangar, ciuitas
 in Vuallia.
 Bolerium promontorium, S. Buriem, Cornu-
 bię oppidum.
 Buleum, Biltheum oppidum in Vuallia.
 Cambria, nunc Vuallia, Vuallis, ubi olim Cor-
 naulij, Demete, & Silures.
 Camelodonum, Duncastrum, ad Duniij flumi-
 nis ripam.
 Camudolanum, Trinobantum ciuitas olim, v-
 bi nunc Northamptonum.
 Calatum, Chiptonum, in Lancastria,
 Caturaetonium, Alertonium, in Northlandia.
 Cantium, vbi nunc Cantuaria metropolis,
 Canterbury, olim Daruernum, siue Doro-
 uernia.
 Cornubia, Cornuuallia, siue Cornugallia, Cor-
 nuuayle.
 Couennos, Shepei, insula in Cantio.
 Damnonos, nunc Deuonia comitatus, De-
 uonshyre.

I N D E X.

- Durotriges, Dorcestrenses, vbi Dorcestria oppidum, Dorcetter.
- Eboracum mertopolis, Yorke.
- Ganganorum promontorium, vbi nunc Kilgarenum, & Caerdiganū, Vuallia oppida.
- Herculeum promontorium, Hertland.
- Habus fluuius, nunc Humbrus.
- Ifaca fluuius, Exa, vbi nunc Exonia ciuitas, Excetter.
- Iscalis, Ilchestria, Ilchestre.
- Iceni, Iccij portus accolæ in Gallia, vbi nunc Calitium, siue Caletus, Calais.
- Igeni, Northumbri.
- Londinum, siue Londinium, ciuitas supra Tamisim fluuium nunc Londra, London.
- Lindum, Lincolnia, Lincoln.
- Magnus Portus, Portismouth.
- Maridunum, Caermardinum in Vuallia, Caermardine.
- Mediolanium, Manchestrium, Manchester.
- Mona insula, olim Druidum sedes, nunc Man, siue Man.
- Niomagus vbi nunc Bokyngamia.
- Nouus Portus, nunc Rhie.
- Ordouicum, Nordouicū ciuitas, Norloyche.
- Oxonium gymnasium, Oxfort, olim Caleua.
- Ocelum promontorium, vbi nunc Hulla portus.
- Ocrinum promontorium, nunc S. Michaelis.
- Petuarua, vbi nunc Beuerlacum, Beuerlay.
- Rutupie, nunc Roffa ciuitas in Cantio, Rouchestre.

I N D E X.

- Rigodunum, vbi nunc Vuarigtonum oppidum.
 Ratostathibios fluuius, nunc Sabrina, Seuern.
 Rate, vbi nunc Conuentria.
 Sarisburia ciuitas, Salisbury, vbi olim Duniū.
 Salopia, Shrouisburi, olim Coriminium.
 Tamesis fluuius, siue Thamisia, Temmys.
 Toliapis, Teno, Tanetos, Tenet in Cantio nūc
 peninsula, olim insula.
 Trinobantes, vbi nunc Northantonenses.
 Tueda fluuius Angliam à Scotia diuidens; o-
 lim Vedra.
 Tubius fluuius, Toue in Vuallia.
 Tamara, nunc Tanerstock oppidum in Cor-
 nubia.
 Vectis insula, siue Vecta, nunc Vuygth.
 Vintonia ciuitas, Vuinchestre, olim Vente.
 Viroconium, nunc Virgonia, Vorcettet,
 Veuis fluuius in Vuallia, olim Antona.
 Vrolanium, vbi nunc Rotelandia comitatus.

d 2

FINIS.

SCOTIA ▶

SCOTIAM ab reliqua omni
 Britānia, quæ Anglia dicitur,
 Tuedo amne, Cheuiotāq; mon-
 te, & diuersis duob. æstuarijs,
 regni nomen obtinuisse docui-
 mus. Ea in Septentrionis ad
 Orchadas uergit, triploq; An-
 glia minor existimatur, quòd aduersis utrinq; pressa,
 extenuataq; littoribus enormi, & ualde oblonga cer-
 uice in Orientem promineat, uti ex Ptolemæi tabulis
 apparet; quanquam Tacitus Britanniam bipennis for-
 mæ per similem tradat, atq; ideo Scotia nihil ad Orien-
 tem solem incuruata flexu littorum extendi uideatur,
 sicuti eam Germanos pictores Taciti auctoritatem se-
 cutos, in Ptolemæi libris expressisse conspiciamus. Ac-
 cepit autem nomen ab externæ, nec admodum anti-
 quæ gentis aduentu: nemo enim è Latinis auctoribus
 Scotorum meminit ante Marcellinum, qui Iuliano Cæ-
 sari æqualis fuit. Neq; satis constat è qua primum re-
 gione Scoti in Albionem traiecerint, quum uarianti-
 bus non Anglorum modò, uerum & Scotorum anna-
 libus magna dubijs rebus obscuritas inducatur: nam
 alij ex Hybernia, nonnulli ex Dania, Cimbricæ Cher-
 sonesi, uel Gothiæ, Noruegiæq; peninsulis originem
 suam deducunt. Nec desuere, qui ex Hispania clasibus
 aduectos existimarent, & impudenter Scotiæ stirpis
 nomen

nomen à Mose ipso, ac Aegyptijs ementirètur, idq; au-
 thore uiro Scoto, Hectore Boethio, qui insigni facun-
 dia, & pari diligentia perpetuam Scotorum Regum
 Historiam ad Iacobum eius nominis Tertium deduxit.
 sed ab eorum opinione, qui eos ex Hybernia aduectos
 arbitrantur, minimè discesserim. Numerant autem
 Scoti ex incorrupta annalium memoria, ab hinc mil-
 le amplius, & septingentis annis, centum & quinque
 Reges, à Fergusio Primo, ad Iacobum Quintum, qui
 hodie iuuenis adhuc iam per uiginti, & septē annos,
 nullis unquam externis, aut intestinis bellis implici-
 tus tranquilla, & maximè diuturna pace perfruitur.
 Is à toto ualidi corporis habitu, & facie hylari, deco-
 ra, ac ipsis tuendæ pacis artibus spem nequaquam in-
 certam bellicæ laudis præfert, ostendetq; se inde clarif-
 simis factis ad laudem, nisi Fata conceptæ uirtuti feli-
 cem cursum inuiderint. In his tot seculis admirabile di-
 ctu est, quantum ambitio, Regniq; cupiditas, secunda
 paucis, pluribus autem aduersa, exitiosaq; ualuerit:
 tres enim, & quinquaginta Reges, aut bellica ui, aut
 procerum insidijs crudeliter interrempti referuntur.
 Exercuère siquidem ab initio Romana arma, Pictos
 subegère, sustinuère demum Danorum impetus, ac om-
 ni serè tempore, quum à ciuilibus bellis otium esset,
 cum Anglis de finibus contendere, tanta animorū con-
 tumacia, ut quum superbia, atq; odio nulla calamitate
 frangerentur, aduersis contusi prælijs, Edouardo An-
 glorum Regi sacramentum dicere, & tributa pende-
 re cogèrentur. Cæterim Rex Donaldus à Fergusio

Scotorum Rege Primo, si interiectos enumeremus, ordine uigésimus septimus, quum diu, & uaria quidem Fortuna cum Seuero Cesare dimicasset, primus è Scottis Regibus Christianæ religionis sacra suscepit, primusq; in Scotia, quum uenalia in humanos usus aliarum rerum permutationibus, aut aliunde importata pecunia, in foro & nundinis emerentur, aurum & argentum, Scotica nota percussit. Sed præclarum Christianæ pietatis specimen supra cæteros præbuit Wilhelmus, qui Ricardo Regi Angliæ in Syriam ad expugnandam Ptolemaidem proficiscenti, Dauidem Germanorum fratrem cum lectissimis Scotorum copijs adiunxit, & Alexander eius nominis Secundus, a quo maximè pio, & liberali studio Ludouicum Galliarum Regem eximij Ducibus, ualidisq; Scotorum cohortibus adiutum ferunt, quum ille Regum optimus, atq; sanctissimus sacro etiam tum ardente bello, in Aegyptum ad Damiatam transmarinam expeditionem religio-
so admodum incepto, sed aduerso exitu suscepisset. Sed post multa ex intestinis cædibus interregna, atrocissimæ multorum Tyrannorum interitus ad Stuardam dominantis imperij nomē deuenit, ea tum planè illustris à præalta origine Danicam progeniem respiciebat: facile enim ad Regium fastigium repente euadentibus, uanitate quadam peregrinæ stirpis honos exquiritur, utpote quibus patriæ nobilitas, uti nullis innoxia fabulis obsolescat: Stuardum enim eorum linguam senescalum, id est Regij conuiuij magistrum uocant, quem honorem eximie dignitatis apud Neapolitanos

nos Reges, à nobilissimis procerum expeti uidemus: hoc enim præclaro officij munere Rex Macolmus animi uirtute memorabilis, Valteriū generosum pariter atq; impigrum ducē, oriundū è Dania, uirtutis causa perornarat, quòd Valterius in Syria aduersus Saladinum insigni cum laude Christianis Ducibus operam nauasset, ita ut eius dignitatis nomen, quod à posteris permaneret, in familiam adoptatum facile permanserit. Euēre autem è Stuarda familia tres Roberti Reges continua serie ad Iacobum Primum, qui Roberto genitus id nomen primus suscepit, tradiditque perpetua successione Aegyptiorum Regum more, quatuor ab ipso Regibus, quibus id omnino factale, & prorsus infelix extitisse uidetur: Iacobus enim primus à coniuratis in cubiculo confossus interijt: At secundus ipsius filius diffracto uiolentia ignis tormento, metalli frustulis est discerptus. Porrò tertius oppugnante parricida filio iusta acie superatus ad Sterlingum occubuit. Quartum autem primi recta serie pronepotem, ingenti prælio ad Floddon superatum Surreius interfecit, quum Hauardus ipsius filius, qui hodie Henrici Regis penè socer est, imperatori patri in prima acie felicem operam nauando uictoriam maturasset: impulsu etenim Ludouici Galliarum, quum ab Henrico in Morinis, ingentibus Anglorum & Germanorum copijs premeretur, Iacobus Angliam inuaserat Rege desitutam, roboreq; omnium ueterum militum in continentem abducto, in tutela Regine, Surreique relictam, Scoti siquidem Reges

inuuo commodo Gallorum Regum amicitia obnixè
 colūt, repetitā usq; à Carolo magno, cui Achaius Rex
 amicissimus fuit, confirmatamq; demum certis fœderi-
 bus à Dauide Rege, qui ab Anglis bello captus, eo tem-
 pore, quo Ioannes Rex Galliaë ductus in triumphum
 Londini aderat, raram Edouardi felicitatē opportu-
 tunè cumulauit, quum in eius mensa insigni fortuna-
 ludibrio captiui duo Reges spectarentur. Peructuisti
 itaq; consuetudine, quum Angli Scotia fines inuadūt,
 insigniq; apparatu arma mouent, Scoti statim Gallo-
 rum opibus confirmantur, pecuniaq; in primis egre-
 giè, ac item tormentis, armis, copijs, peritisq; præfer-
 tim belli Ducibus adiuuantur. Parem autem benefi-
 cij gratiam Scoti promptissimè referendam existimāt,
 quum in continentem Anglorum copiae traiciunt: in
 Northumbria cuncta permiscēt, ut domestico belli
 metu, Anglorum aduersus Gallos apparatus, atq; im-
 petus retardentur: unde illud non infacetè dictum Lu-
 douici undecimi Galliaë Regis, qui conceptaë insaniae
 opinione admirabili sæpe prudentia opportunè, at-
 que feliciter eleuauit. Quum enim Edouardus in fisco
 animo in Galliam esset traiecturus, sociorumq; legati
 à Ludouico amicè, sollicitèq; requirerent, ut oppida
 ad Samorabrinam annem, uti hosti exposita, diligen-
 tius permuniret, ad ueteres munitiones se uallum pro-
 bè ualidum, atq; densissimum adiecisse respondit: mus-
 tantibus porrò legatis, qui nihil tale factum, aut cogi-
 tatum quidem nouerāt, atque iidem, ut publice saluti
 prospiceret,

prospiceret, suadebāt, quòd negligentia eorum, qui extruendo operi munus suscepisset, nihil omnino esse additum, subridens contendite, inquit, in Scotiam, si aggeres meos uidere concupitis; quòd intelligi uellet Anglos si à fronte in aliena terra bellum quærerent, domi protinus, qui terga cæderet, à Galliaq; retraheret, proprium, & uerum hostem habituros. Datur autem honoris causa ob eximiam fidem Scotis militibus, ut eis Gallia Reges corporis custodiam, salutemq; suam committant, ut hinc quoq; pernobili spectatæ constantie argumento opportunas arces uti Mediolani uidemus, Scotici præsidij tutelæ demandatas minimè miremur. Alunt & Gallia Reges Scotorum alas, earumq; præfectos in honore habent, uti nuper Eberardum Obigninum à nobis in Historijs alterna ludentis Fortuna cum laude posteris narratum, atq; item Ioannem Suardum Albania Regulum, qui uirtutis eximiae tectum quoq; cum sua tum Eberardi patruui uirtute, bello illustrem, inter Gallorum Duces ætatis auctoritate facile primum, militiæ incommoda egregiè adhuc ferre audimus. Scotiæ Regibus eadem sunt iura, ac imperia, in sacerdotes, proceres, & minorum gentium classes, quæ apud Anglos uigere meminimus: utrisque enim est eadem ferè lingua, nec leges omnino dissimiles, quanquam Angli municipales, Scoti autem ciuiles magis respiciunt. Paria quoq; exiguntur uectigalia, atq; una omnino cogendi, alendiq; exercitus consuetudo; sed Angli Reges pecuniam, Scoti uerò militem

imperant; uerum in conscribendo eadem delectus cu-
 ra seruat. Scoti quoq; hisdem utuntur armis, sed sa-
 gittarum usus crebrior apud Anglos, quod nuper tra-
 dentibus Gallis sclopetto uti didicerint; raros autem
 equites, sed eos eximia uirtutis in eorum acie conspe-
 xeris. Desilire enim ab equis, æquare uitæ pericula,
 & communicare spem laudis, uel ipsi etiã Reges so-
 lent, recentissimo Iacobi Quarti exemplo, qui pedes
 pugnando aduersis uulneribus confossus occubuit.
 Pugnacissimi autem milites existimantur è Laudonia
 quæ Pictlandia dicitur, antiqua scilicet Pictorum se-
 des, Angusiaq; item, & Fisa, quod eæ regiones Anglis
 æternis hostibus maximè sint propinquæ. Suspectæ e-
 nim utrinq; arma ipsos finium custodes plurimum e-
 xercent, uti nunquam inter eos firma pace, dubijsq;
 semper inducijs, & ad mutuas insidias concitante o-
 dio, quod nulla Regum amicitia, uel cognatione, aut
 fœderum tabulis, minimè restingui posse persuasum
 habent. Armatura porrò, uesteq; & reliquo cultu
 Gallos imitantur, quorum amicitiam mutuis commer-
 cijs colunt: epularum autem copia, edacitateq; nostris
 hominibus penè incredibili Anglos antecedunt: uerum
 nequaquã erudito gulæ studio protracta in integris
 noctes conuiuia exercent. Sed certè frigidior celi pla-
 ga uoracitatem excusaret, nisi uaria saporum irrita-
 menta, supra facietatem inexplebili quadam ingluuie
 peterentur. Quamobrem necesse est, ut fœmine con-
 tinuis redundantiæ uitijs confectæ, iamisso flore illo ual-
 de præcipiti puellaris ætatulæ, aniles statim, atq; in-
 suauis

suaves induant uultus, & firmissimorum etiam uiro-
 rum robora citissimè dissoluantur. Hoc etiam immo-
 derato conuictus sumptu, pleriq; deuoratis patrimo-
 nijs ad tantam rei familiaris inopiam rediguntur, ut
 ab obuijs sùpem emendicare non pudeat, quòd agrum
 colere, aut sellulariam exercere artem, honesto loco
 natis indecorum arbitrentur, usq; adeò, ut plerisq; la-
 trocinijs, & furtis sese alere, nullo poenæ metu æquisi-
 mū putent. Sed eam gulæ intemperantiam plurimum
 adauget obsoniorū immēsa fertilitas. Nulla enim toto
 orbe regio, uel altitium, omnisq; generis uolucrū, &
 ferarū, quæ aucupijs, atq; uenatione parantur, uberta-
 te copiosior; nulla fluminibus, æstuarijs lacubus, et to-
 to deniq; Oceani littore piscosior; nulla maioris, mi-
 norisq; pecoris carnibus abundantior, quæ adeò deli-
 cate sunt, ut ferinis præferātur, & plures bubulæ sum-
 mam saporis dignitatem attribuant: & hæc etiam a-
 deò uili pretio constat, ut obesi singuli boues, sine ta-
 men tergo, singulis sæpe aureis cocmantur. Tanta
 autem ubiq; uenatio sese offert, ut uel recta, & quoti-
 dianæ cōuiuia tripartitis cæli, ac terræ, marisq; sercu-
 lis onerētur. Maximè etenim aucupijs, atq; uenationi
 studēt; nec his eximie sagacitatis, & roboris canes
 desunt. Reperiūtur enim ualde proceri, ferocesq; qui
 herum uel cōtra armatos hostes egregiè tuentur, quō
 admirabili ingenio, fideq; depugnent. His etiā innata
 uis est humanæ propè solertiæ, ut sicariorū, malefico-
 rūq; hominū uestigia sectari, eosq; latebris ad poenā
 eruere solēāt. neq; ulli uel regulo fas est, queritantib;

fores obijcere, ut noxius ad alienā iniuriā absco'datur. Allatrant enim, ianuamq; unguibus pulsant, & tanquam magistratum apparitores, iustitiæ nomine sibi uel interiora cubicula pandi iubent. Iura enim solida pacis Rex iuuenis egregiè tuetur, Anglorum, & Gallorum affinitate, ac amicitia stabilitus; Quum Henricus Angliæ Rex sorore genitum territis semper Scotorum Regulis, qui ad imperium aspirarent, constantissimè foueret; atq; quum postea Franciscus Rex Gallia tradita in matrimonium Magdalena filia sibi generum ascuerit. Vniuersæ porro Scotiæ Regionēs, atq; urbes, lacus, flumina, & portus singillatim enumerasse ipsius Boethi munus fuit, qui curiositate, & diligentiā amore patriæ dignissima, nihil intactum, & sine laude uel in aspretis, atq; paludibus reliquit. Nos pro Instituto nobiliora tantum attingemus. In Laudo nia urbs est Edinburgus Scotorum Regia, senatusq; sedes cincta moenibus, & arce, quæ ab asseruatis sibi puellis nomen ducit, ualde insignis. Alluitur autē Forthea amne, excipitq; ab eiusdem nominis aestuario nauigia ab Orientali Oceano in frequentissimum portum uix mille passibus ab urbe distantem, ubi Hemonia est insula, hodie Columba dicta, ultra Fortheam, in cuius ostio conspicitur castellum Dunbar. Fisa Regio occurrit, insignis sancti Andreae urbe, sacrorum primatu, & Gymnasij autoritate, portuq; clarissima, cui hodie præest David Betonius purpurei galteri dignitate, uitæ splendore, ac ingenij grauitate illustri. In latere autem lacus est, copia, capturaq; piscium

scium celebratur. Nam in Scotia multæ ingentes, & piscosissimæ quidem paludes numerantur, quarum maximæ sunt Laomunda, sub Grampio monte in Oceanum decurrens, & Fineia in Argadia regione, insulis, arcibus, & frequentibus ædificijs memorabiles. E Fineia in proximum agrum enataste memorant prægrandem belluam, Molosso, Phocæq; persimilem, quæ cum obuijs fortè uenatoribus ingenti detortæ caudæ ictu crura perfregisset, prodigio locum fecit, quoniam non multò post Iacobus Quartus cum multo maxima nobilitatis parte ab Anglis acie cæsus, insignem Scotiæ luctum attulerit. Ad Fifam Angusia, dicta olim Horestia sequitur, Thao amne longè omnium totius Scotiæ maximè celebris, cuius, seruato adhuc prisco nomine, Tacitus meminit: oritur ex monte Grampio Iulij Agricolaë uictoria nobilitato; is hodie Granzebe nus appellatur, id est eorum lingua incuruus, & aliter Desertur autem Thaus in æstuarium ubi urbs Odidonum appellata. Introrsus uisitur Perthum in eisdem Thai, multis iam torrentibus ad aucti ripa edificatum, quod à templo diui Ioannis nouum postea nomen quæsiuit. Nec à Pertho multum distat Scona oppidum, antiquis cerimonijs celebratum, quum solenni admodum pompa Scoti Reges ibi coronentur. Hæc in Noruegiam spectant. Succedit autem Marria, quæ ad extremam insulae partem extenditur, una prorsus Aberdonia urbe memorabilis, quæ inter Donam, & Deam fluuios sita propter Gymnasium optimarum

artium, portumq; summæ opportunitatis multarum gentium concursu frequentatur. Nec in ultima parte laudis posuerim, quòd Boethium, quem supra citauimus Scoticarum rerum scriptorem aluerit. Inde illiusma Scotiæ littora cuneatur, efficiuntq; promontoriū Dounesbium, Ptolemæo Taruendunum, quod Deucalionico immenso mari obijcitur. Ab eo in Septentrione, & mox horrido, & maximè scopuloso littoris traclu, insule extrema reflectuntur: ab occasu autem, austroq; pariter occurrunt Cathanesia siluestris gentis; itemq; Rossia, & Morauia, Lornaq; generosi ordei maximè ferax: ubi promontoriū Creanter, olim Ptolemæo Nouantium, quod longissimè prominat in Aquilonem, efficitq; ingentem sinum adeò castigatis introrsus terris, ut diuersa duo maria, non maiore quàm uiginti miliarium spacio dirimantur. Inde annis Cludæ à Tacito Glota nominatus, uasto estuario in Hybernicum sinum decurrit ad Dounbreton portum, & Emporium: in id enim Cantabri, & Aquitani, ipsiq; presertim Hyberni breuissimo sinu superato cursum dirigunt. In ripa Cludæ duodecim millibus passuum recedens à mari sita est Glasquensis ciuitas, Archiepiscopatu, & Gymnasio celebris, opulentaq; item profuentis cōmoditate, quum à Dumbreto totum id spaciū commeantibus nauiculis frequentetur. In eius agro aurifodinam inuenit Iacobus Quartus, in qua & ille ex auraria gleba Cyaneus puluis eruebatur, quem Azurium uocamus, emuntq; pictores uel mediocre equato auri pretio, ut in tabulis iucundissimum, nec facile

facile interiturum sereni celi colorem efficiant: sed
 ea sectura demum exoleuit, quum Rege uita functo,
 Quintus hic qui regnat, è fascijs hæreditatem conse-
 cutus, nutriciorum incuria utilissimi operis cogitatio-
 nem abiecerit. Sequuntur & ordine in austrum uerso
 Nithdalia, in qua Dumfrews portus lanarum in eo tra-
 ctu præstantia celebratus, quarum tenuissimis uel-
 leribus chirothecæ conficiuntur magnorum Antisti-
 tum, inter sacrorum cerimonias manibus dicatæ, ex-
 petitæq; plurimum à delicatis mulieribus, ut digiti ea-
 rum ab hyemis iniuria muniantur. Id lanarum genus
 mirè coccum ebibit, & florentem ad tineas usque ul-
 timas conseruat. In tergo Nithdaliæ Cumbria pate-
 scit, propter gentis nobilitatem, Vuallie Anglicæ fa-
 cile æquata; quoniam nemo Cumbris imperat, nisi le-
 gitime hæreditatis prærogatiua imperio destinatus.
 Inde succedit Anandia, & mox Gallouidia, Brigantibus
 quondam possessa regio. In ea est paucis ad-
 modum stadijs remota à mari urbs Candida, Casa
 nomine uocata, insignis Episcopatu opulento, & fre-
 quentia peregrinantium, qui religionis causa ad di-
 uit Niniani templum miraculis illustre confluunt. In-
 trosus non longè ab Edingburgo, quod diximus,
 uisuntur & duæ urbes frequentatæ Regibus, Hadin-
 tonia, & Sterlingum. Terra autem Scotica in uni-
 uersum, ubertate, culturaq; Anglicæ facile cedit: est e-
 nim pluribus in locis obsita saxis, arboribus, glabra,
 passimq; obsessa palustribus aquis, adeò, ut supra id,
 quod ferendis uitibus, atque oleis est infelix, in ea

etiam triticum in siliginem citò degenerat; sed eã uini atq; olei inopiam natura uarijs metallorum donibus compensauit; quandoquidem in uberrimos prouentus, si Reges liberali sumptu certam spem fodientium sustentent, magna uis eruatur argenti, & orichalci, alibiq; plumbi, & ferri. Reperitur & Gagates lapis, si bibatur cum aqua tritus ad deprehendendam puellarum uirginitatem mirificus (meiere enim uittatas statim cogit) certisq; in uadis margaritas magnitudine insigni, sed quæ ruffescant, gibbosæq; sint. Omnium rerum pater Oceanus abundè suppeditat. Conchæ enim, dum è profundo in summum tranquillimaris exquor sese attollunt, ut ore patulo caelestem rorem excipiant, exquisita arte, magnoq; silentio ab urinanti-bus capiuntur. Eijcit et Oceanus in Scotica littora Succinũ ab antiquis electrum alio nomine dictum, quod nos hodie Ambram uocamus: est id substauum, & odoratum gummi genus omnino duplex, alterum igneo nitore translucidum, alterum pinguius, & in melleũ colorem deflectens. Ex hoc fiunt corollæ, ac angidicata ceruicibus puellarum, quod tonsillis, ac anginis medeantur. Ex illo autem uarias imagines sculptura exprimi uidemus, quæ illigatæ auro, emblematis, & bullæ nomine, torques, & militares pileos exornant: id uerò ex spuma, sordicieq; maris, uel ut plures produnt, ex peregrinarum arborum lachrymis, excipiente, cogenteq; eas Oceano, durari credibile est in Glessarijs Germanici maris insulis, quæ à Succino glessum earum gentium lingua uocato, nomen tulè-pastoribus

DESCRIPTION.

65

int. Eius autem ingentem massam in littore Scotico à
 pastoribus repertam Boethius scribit, quæ inscitia,
 agrestique libidine perfracta, & temere cremata in
 odorem priusquam à peritis nosceretur, magna ex
 parte perierit, quum ex ea, ut credi par est, immensū
 pretij potiora uasa fieri potuissent. Fert & non uno
 in loco mirabilem glebam in coquinarios usus oppor-
 tunam, quæ succensa, & candens ligni modo ardet,
 & cuncta commodissimè percoquit, hybernæque cœ-
 nacula uapore complet, ab nullo nidore: fumi algen-
 tibus periucundo. Cæterum Caledonia Sylua anti-
 quis nota scriptoribus, quæ hodie Callendar appel-
 latur, uasta sui magnitudine è mediterraneis ad ma-
 rimum uarijs anfractibus se extendit. In ea inusitati
 generis feras, & uolucres esse tradunt, equos scilicet
 agrestes, & indomitos, atque item taur os summa fe-
 ritatis leonum similitudine iubatos, Bisontibus quos
 Sarmatia gignit, populusque Romanus aliquando im-
 arena spectauit, toruitate aspectus non omnino dissi-
 miles. ii uestigia hominum insidiarum metu astuti-
 sensibus deuitant, attrectatásque fortè hominis ma-
 nu frondes quum olfecerint, repenè profugiunt, ne
 capti laberynthiis, & foueis ulla omnino pabuli copia
 placantur: seruitutis enim contumeliam non diu fe-
 runt, in eaque mœstitia, contumaci spiritu efflato, ci-
 tissimè moriuntur: tanta autem iracundia, & robore
 uenatores inuadunt, ut eos nonnunquam transsossos
 cornibus, euibratósque in sublime crudeliter interi-
 miant, subiisseque id uitæ discrimen Robertum Regem

cognomento Brusium annales memorant, quum pro
 salute Regis quidam è comitatu eius longè prompissi-
 mus irruentis feræ impetum obiecto corpore ad non
 dubiam mortem excepisset. Scatent & nemora nigris
 Pauonibus, qui puniceo supercilio, & leporinis præ-
 pedibus anseris magnitudinem implent, tripliciq; pul-
 parum serie sapidissimi existimantur. Occurrunt &
 Bustardæ olororum amplitudine, quas Plinius, aues tar-
 rimæ persimiles, quæ adeò feliciter piscantur, ut quum
 è profundo optimos quosque pisces miro delectu ro-
 stris corripiant, ad nidôsque pullorum deportent,
 magnam prædæ partem hominibus, id cum uoluptate
 spectantibus, benignè largiantur; suppeditentq; item
 ligna coquendis piscibus, quum nidos è uirgulis, &
 surculis, ciconiarum more, in præaltis cauitibus con-
 stituant. Visuntur & Castores Fibris Ponticis pares;
 itemque nobiliores Martæ, id felium & Vierrari est
 genus, quorum animalium pellibus, mollicie, leuore-
 que præstantibus, Principum uestes fulciuntur. Fuc-
 re & qui crederet quarundam arborum folia, quum
 in mare deciderent, occulta quadam Oceani potesta-
 te, in anates aues conuerti; sed ea miracula regionis
 euulgata in remotas gentes, aut falsa omnino, aut
 certè minora uero uel curiosus, & indefessus uiator
 inueniet, quòd alij, atq; alij populi ad ulteriores sem-
 per admirabilium rerum fantiam facillè transmittant,
 adeò ut irrita spe talia quærentium, quum extrema
 terræ itinera pariter, uotaq; hominum finiunt, & elu-
 dant,

ant, in longinquas, & ab orbe nostro penitus diui-
sas insulas, nusquam uisa, nec certa narrantium fide
audita miracula referantur.

HYBERNIA ▶

YBERNIAE figuram, quod
enormi, & lunato undique lit-
tore, quatuor uentorum cardi-
nes totidem promontorijs assi-
ciat: querno folio si eius cussi-
dem, & à pediculo similiter i-
mam partem modicè abscindas

per similem uideri uolunt, qui eam in tabulis effigiant.
Longissima autem diametro per obliquum protendi-
tur à Notio Momonia, quod in Catabriam uergit ad
extremū Holtoniae caput, Ismeniū antiquis dictū, quo
terre ultimæ immēso ad Arctum Oceano terminatur,
asperis obsita montibus, & inculta campis: nec dimi-
diam quidem Britanniae partem aquare existimatur,
quum ei par sit uel ubertate agri, uel pecoris foecundi-
tate, & quod Angli facile concedunt, tepore soli, celi
elementia, atq; aeris serenitate nobilior. Verum incult-
ta gens, ignara luxus, & peregrinis illecebris incor-
rupta, atrum magnopere fastidit, ligonē recusat, su-
doremq; omnē præter bellicum refugit, quo uno nihil
sere, præter decus, quærendum existimat. Contēti siqui-
dem pecore, lacte, caseo, et fauis, pisce itē, aucupio ue-

nationeque, dona Cereris, & Bacchi, Principum suorum
 illata mensis non innident: quum uulgo placentas ex
 Olira, & Birram in poculis praeferrant, & multo legu-
 mine largiter epulentur. Quin & eodem contumaciae
 animi decreto metalliferis montibus parcunt, nec au-
 rum, argentumue secturis, & fodinis Anglorum studio,
 & multo labore inde erutum asportari patiuntur, nisi
 rem uitae, ac moribus maximè pestilètem. Hyberni di-
 uisi in multas regiones, inter quas Holtonia, Laginia,
 Connatia, atque Momonia maximè sunt insignes, ex
 aequo suis Regulis parent, neque unquam passi sunt, ut
 summa imperij ad unius arbitrium, ueluti sublata li-
 bertate, recideret. Usque adeò in feris hominibus inge-
 nium uiget, ut iustitiae nomine plurimum gaudeant;
 idque unum maximè curent, ne quis multo maximis ui-
 ribus abundet, indeque, uti plerumque fit, intolerandus,
 & impotens, caeteris subactis, Insulae regnum arripiat.
 Verum ingenti auctoritate, bellicis operibus, & anti-
 qua pariter nobilitate caeteros antecellit CONNATIVS
 Honel Holtoniae Princeps. Is continenter bel-
 ligerit, modò cum finitimis Anglis, modò cum Regu-
 lis, qui undique Holtanicos fines amplectuntur. Duae si-
 quidem maritimae regiones in Laginia, Midiam & Fian-
 galliam eas uocant, Angliae Regum imperio, & presi-
 dijs tenentur. Ab his breuissimus est in Angliam traie-
 ctus, intercedente Mona Insula, in quam, auctore Ta-
 cito, repertis humilibus uadis, captatoque estu recipro-
 cantis Oceani, miraculo quodam Romanae legiones
 transfatarunt. Ea uetustum adhuc, immutata littera
 nomen

nomen retinet, ita, ut à Mona Hyberniam invadere in
 spē triūphi ambitiosè cogitarint, putarūq; Iulius A-
 gricola legione una, et modicis auxilijs subigi ac in p-
 ce cōtineri facillè posse. In Midia Anglicæ dittonis Dis-
 tans, Lipheo anne, Obocco olim dicto, qui portum ef-
 ficat, atq; item frequenti emporio pernobilis. Anglo-
 rum enim commercijs maximè crevit; & fuit aliquan-
 do tempus, quo Angli magnis exercitibus Insulam per-
 uagati: ad totius Hyberniae principatum aspirarent.
 Sed Hyberni, qui diu intestino occupati bello graues
 insanie pœnas dederant, quum periculo admoniti ad
 publicæ salutis consilium rediissent, coniunctis uiri-
 bus ita Anglorum opes, atq; animos contuderunt, ut
 ne illis exigua pars Insulæ, & ea quidem liberali qua-
 dam pactione relinqueretur. Armavit enim Hyber-
 nia Anglico tumultu supra quadraginta millia pedi-
 tum, & equitum. Ipse nuper Conatus Honel ex pro-
 vincialibus suis exquisito etiam delectu quatuor mil-
 lia equitum, & triplo maiorem peditum numerum in-
 aciem eduxit. Sed demum Thomæ Hauardi Scotica ui-
 ductus, cum Henrico Rege pacem colit. Regia Hone-
 ria clarissimi industria, & donis in amicitiam tra-
 hit. Armacana dicitur, quæ præcipua sacrorum autho-
 ritate totius Hyberniae primatum obtinet: sed nullis
 cingitur moenibus, sicuti & cetera Holtoniæ castella
 nudata muris patent, quum diuionem aduersus ho-
 stes expedita manu, campestriq; acie defendere, quam
 munitione, atq; presidij tueri nobilius ducat. Vica-

tim habitant, & in deligendis sedibus opportunitates
 paludum, & montium sequuntur. Connatius, uti bel-
 licosum, ac intentum decet, pagos deuitans, in statuis
 castris ac hybernis uitam traducit, umbraculis fron-
 de protectis, tentorijsq; ex pellibus, & linteis militari
 more imbres arcet: uentos, solesq; contemnit; nullum
 ei antiquo gentis more capiti tegumentum praeter ge-
 leam. Horrido enim, & circumtonso ad aures capillo,
 recisaq; saepe barba, & labro superiore intortis setis
 ad terrorem hirsuto populariter incedunt, ut bello fe-
 rociore apparcant. Vnum autem cūctis serè uestis ge-
 nus, lancea chlamys, quæ ab humero, ubi est leuæ ma-
 nus exertus, circumducitur, limbo ad elegantiam ua-
 riegato, iubatoq;. In ea Princeps puniceum colorem
 praefert, militi cianeum, & ruffulum relinquunt: iccir-
 co nostri Hybernicam appellant, uti inde traductam:
 quam trierarchis, & naualibus socijs familiarem ui-
 demus. Tunicis etiam croceis usq; ad genua contegun-
 tur: quarum margines inductis serici coloribus acu-
 scitissimè depingunt. Puellis mos est crines nodulis
 collectos ostentare; uelare autè matronis, quæ croceis
 fascijs per multas spiras conuolutis in orbem, capita
 Turcarum more exornant. Appellantibus festiue arrē-
 dent, et nonnunquam choreas ad Arpen ducunt, quā
 utroq; genu contentam per aereas impares chordas
 argutis digitis pulsant, & modulō alludente uoce co-
 mitantur. Apud eas in uniuersum dubius est pudor,
 & rara admodum pudicitiae laus, quum in peramplis
 cubilibus integra familiae cubent, & facile tenebris
 uere.

herecundiam extinguant. Reguli, nobilesq; uxorem
 pariter, & pellices alunt; neq; probro ducitur uxore
 repudiasse, redditoq; ei mundo muliebri eundem nu-
 ptiale annulum concubinae digitis induisse. Porro alij
 Veneri licetius indulgent, neq; libidinem inter grauia
 crimina Christianis uetita legibus adnumerant, quum
 probitatis famam una praesertim inuocentia metian-
 tur. Hyberni omnes uel in asperis, & syluestribus lo-
 cis Christianos obseruant ritus: docentur ab Episco-
 pis per idoneos literarum Latinarum, & musicae artis
 magistros; qua institutione, eruditioneq; opima sacer-
 dotia promeretur. Sunt enim sacrae quatuor metropo-
 les, Armacana Holtoniae, Dublinensis in Laginia, Cas-
 silensis in Momonia, & in Connatia Tuomensis, qui-
 bus Episcopales quaternae ditiones contributa sufra-
 gantur. Holtoniam secat omnium maximus annis Bo-
 tora non longe ab Armacana urbe, nauigabili alueo
 in Oceanum defertur: abundat Salmone pisce, Arin-
 gisq; plurimum, quibus sale, & fumo inueteratis mer-
 cimonij nomine Italiam repleti conspiciunt. Piscan-
 tur & in eo margaritas pondere, leuoreq; si candor
 accederet, Indicis pares. Holtoniae tergo haeret Con-
 natia in Occidentem solem, ac Hybericum Oceanum
 deuexa. Hunc ab Momonia diuidit Sineus amnis, qui
 hodie dimidium nomen seruat, alluitq; Limericum ur-
 bem XXIII. millibus ab ostio distantem. At in Mo-
 monia insignis Suirus, cui olim Modani nomen fuit,
 in mare contra Cantabriam defertur, auctusq; duobus

in unum confluentibus fluijs, Vatefordiæ urbis portum tutissimæ stationis, Anglorum, & Belgarum classibus præbet. Per Laginiam autem Oboccus, qui hodie Liphcus dicitur, sinuato cursu multis torrentibus præceps datus Dublinium interfluit, atq; inde ad decem millia pass. magnarum nauium capax contra Monam Oceano miscetur. Verum, uti diximus, Holoniæ Boddus, & aquarum mole, & longitudine cursus, & fertilitate piscium ceteros antecellit. In eo supra Armacanam stagnum haud per amplum admirabilis naturæ celebratur, in quo si pertica ex Acrifolij planta in uado defigatur, & post aliquot menses reuellatur, extrinsecam partem, quæ limo inhaerit, in ferrum conuersam, secundam uero, quam profluentis unda continuè abluerit, in cotem duratam spectantibus ostendet. Miraculo quoq; proximum uidetur, ex putri ligno, naufragiorumq; reliquijs, quæ illis littoribus, perpetuis Oceani fluctibus agitentur concipi, enasciq; & demum euolare inde aues, quæ in usu mensarum sint, & nostris anatibus assimilentur. De oraculo autem ad diuinitatis Patritij puteum, quo nouenis haustibus expiari animos à grauibus delictis ferunt, atq; inde cõcepto uaticinio ad diuinationem præparari, nihil hæcenus à nobis compertum est, nisi cuniculum illum in abdita rupe ad extremam Insulae oram, qua Cori statibus exponitur, antiquorum operis excauatum, ubi puri laticis uena scaturiat, inter miracula reponamus. Nos hæc uti fabulosa curiosæ superstitioni, & peregrinantium uotis relinquemus. Hybernia certè miraculo quodam

Nam serpentibus caret, neque ullum noxium animal
 ea terra patitur, præter lupum: cætera uti apud nos
 cernuntur, præter asinos, quos uel importatos haud
 dubiè non alit. Equi autem tota Hybernia tollu-
 tarij incorrupta sobole progignuntur, quos à molli-
 mo incessu Hobinos Angli uocant, ob idq; delicatis ex-
 petuntur, & in Gallia, Italiaq; nobilioribus sceminis
 dono dantur. Ex hoc genere duodecim candoris exi-
 mij, purpura, et argenteis phaleris exornatos in pom-
 pa summorum Pontificum sessore uacuos duci uide-
 mus: iusta proceritas illis deest, sed forma, decore, spi-
 ritu maximè præcellunt. Holtonia autem peracris,
 robustos, & uigore animi prorsus in trepidos, tanquã
 ad bella natos producit, quibus post ordeci, pabuliq;
 mensuram Acrifolij frõdes in flamma perustas, & cre-
 pitantes in præsepibus opponunt; quo alimento sana-
 ri conuulsos, & uitalia foueri experimento didicerunt:
 Hos Hispaniæ, Galliaq; mercatoribus permutatio-
 ne, aut pecunia diuendunt. Præbent & Hyberni Mar-
 tarum, & syluestrium felium pelles, quibus nobilium
 fulcitur uestis. Taurorum ita tergora, & lanatas ouium
 exuias, & qui à uolatus pernitate maximè proban-
 tur, falcones Regum aucupijs dicatos; pro his ab Hi-
 spania, Galliaq; loricas, galeas, spicula, gladios refe-
 runt, atq; item uinum, oleum, & crocum: sed merca-
 diu alere mos est, quum aduocatis non sit locus, & con-
 trouerfiæ, aut expedito iudicio, aut armis finiantur.
 Soli sacerdotes Antiquum tribunalia frequentant, ut-

pote, qui Pontificij iuris decretis pareant. In summo
 igitur honore sunt milites, equitesq; in primis, & se-
 cū dum hos grauis armaturæ pedites, quos uti uetera-
 nos, & bella ex bellis ferentes, in castrisq; educatos i-
 psorum lingua Galloglathas uocant. Inter omnes Con-
 natus Honel equitatu pollet, & grauis armaturæ pe-
 dites unus alit. Cum ijs enim agros, & fortunas om-
 nes partitur, quum pecuniæ egens ipsis uitæ alimentis
 ac item ueste, armis, & equis supēdia persoluat. Eques
 lorica, & galea munitur, leua lanceam Hispanicam,
 habenasq; simul comprehendit, dextra ualidissimè &
 mentata iacula contorquet. Plura enim aut conuentū
 gladij baltheo, aut compressa foemore gestare consue-
 uit, alia pedites famuli subministrant: ita eminus iacu-
 lis rem gerit, cominus autem traducta celeriter è leua
 in dexteram lancea, atq; ea ad medium altè sublata ite-
 ratis ictibus pugnat. Binos singuli trahunt equos, al-
 terum, quo extra aciem uehuntur, alterum autē egre-
 gium bellatorem scssore uacuum, in quem opportune
 transcendit, quum classicum ad arma uocat, non clan-
 gore tubæ, sed ingentis lignæ & buccinæ mugitu præliū
 accendunt. Tanta uerò equiti ad regendum, atq; inci-
 tandum equum agilitas, ut nutabundus, & cludēs ni-
 ro corporis flexu hostilia tela deuitet, atq; ea solo spar-
 sa paplite ab ephippio suspēsus exporrecta leua cor-
 ripiat. Veterano autem pediti præter galeam, & lori-
 cum, lata ex maculis ferreis fascia guttur munit. Is iū
 Germanica secure utitur, quum initio prælij iaculum
 emisserit. Ex his statariæ acie in medio constituta præci-
 nente

DESCRIPTION. 79

nente utriculario tibicine, leuis armatura è cornibus
 procurrunt; iaculis, sagittisq; res geritur, quas breuibus
 & ligneis arcibus emittunt. Galloglatha autem tanta
 constantia depugnat, ut nullo mortis metu fortiter uin-
 cendum, aut in uestigio honestè cadendum putet. In-
 teremptorum funera non planctu, & lachrymis, sed
 decantatis laudibus celebrantur: præficas enim pro-
 pinqui precio conducunt, quæ exequias nenijs exor-
 nant. Pertinere siquidem ad familiæ decus arbitratur,
 egregiè fato functos non diu luxisse; quòd non lachry-
 mis, sed diuturna memoria dilectos prosequi præstan-
 tius ducant, tanquam eis honestum uitæ exitum,
 illudque incomparabile bonum su-
 premæ pacis inuidisse di-
 spudeat.

FINIS.

INSVLAE HEBRIDES

ET ORCHADES.

INTER Scotiam autem ac Hyberniam extrorsus in Septentrionem per Oceanum sparguntur Hebrides Insulae, narse ro quadraginta tres, Ebonis quibusdam dictae, è quibus Hy-la promontorio, quod diximus Nouantio aduersa, & post eam Cumbra, & Mula metallifera, sed exercendis fornacibus lignorum inopia damnata: distant ab Hybernia triginta pass. millibus. Scotico autem littori proxima est Hiona, quae & Chilca hodie uocatur, intercurrente freto, stadiorum ferme centum. In ea sedes est Episcopalis Sodorensis, cuius Antistitis in circumiectas insulas sacrarum ceremoniarum iura, ac imperia diffunduntur. Ibi etiam uiget Cœnobium cucullatorum sacerdotum ex ordine diuini nediecti, miro templi ornatu, & sancta conuictus frugalitate celebratum. In ea quoque antiquissimorum Regum sepulchra insculptis elogijs, & rerum gestarum titulis spectantur. Nam antiquitus eorum funera sumptuosissimo exequiarum apparatu in Hionam atratis classibus ducebantur, qui mos demum exoleuit, frigente scilicet cura pietatis, & laudis apud eos, qui astuta ratione, ut pompae decus cõtemnere uideantur, facile ac honestissimis sumptibus parcunt, & suorum manibus

bus nullo, uel simplici cultu parentandum existimant.
 Asseruantur & in arcanis templi armarijs uetustissi-
 morum annalium codices; atq; item late membrane
 ipsorum Regum subscriptæ manibus, aureis, uel cerceis
 sigillorum imaginibus obsignatæ: quibus antiquæ le-
 ges, edictaq; & finium, ac ciuitatum iura publica con-
 tinentur. Fama quoq; est, prisca ingeniorum monu-
 menta, Romanasq; historias, quæ quisq; uel idiota cu-
 pidissimè desideret in illis scrinijs recondi: quas Fergu-
 sus Scotorum regulus non incuriosus, ut uideri po-
 test, amator historiæ, Alarico Gothorum Regi comes,
 direpta urbe Roma secum abstulerit, in Hionamq; de-
 dit tumultu Danico diligentius, & tutius asseruan-
 das religiosè transtulerit: ita, ut non omnino uanum,
 & irritum uideri possit reliquas T. Liuij decades ex-
 pestare, quarum è tenebris erutarum certa exempla
 ad Franciscum Gallie Regem Scotorum literis proli-
 xè, atq; munificè præmissa nuper audiuimus. Maxima
 uerò omnium Hebridum Leuissa existimatur, quam
 è litore Britannico ab Agricolaë socero spectatam Ta-
 citus Thylè esse putauit, quum Scothlandia proculdis-
 sima, uti terrarum ultima, ea sit Thyle, quæ Virgilij carmi-
 ne celebratur, in quâ uix triū dierum nauigatione, &
 secundis quidem tempestatibus ab extrema Scotia per-
 uenitur. In ea ictyophagi omnium rerum, & brumali
 presertim tempore cælestis lucis inopes degunt. Cæte-
 rion ex Hebridib. extrema uocatur Hiritha, ab hircis
 ingentibus, quibus abundat, ut ferunt, appellata. Ii e-
 nim proceritate eximia, asinos antecedunt, in eaque

polus ab Arctoo cardine tribus & sexaginta gradi-
 bus eleuatur. Ad earum porrò numerum, ut diximus,
 reliquæ accedunt, & eæ prorsus ignobiles, quòd aliis
 cæli, et terræ malignitate sint inculta, aut aspera saxis
 alia autem arbutis, & uirenti cespite nuda; nonnullæ
 etiam uti perpetuis cinctæ cautibus penitus inaccessæ
 atq; ita formidabiles, ut à piscatoribus tantùm adentur.
 Inde uastus sese in immensum pandit Oceanus, ad
 Corobrechum supra Hirtham, inuisitata, inuitabili-
 que uertigine infamis. Nam ibi maria occulto natu-
 ræ impetu in orbem rapidissimè concitata, attractis
 uiolento nauigia absorbent. Quum itaque Hebræi
 ad Occasum in Hyberniam spectent, ab altero
 Scotiæ littore Orchades ab Oriente sole in Norue-
 gian obuertuntur, numero, uti ferunt, ad triginta.
 In ijs Pomonia summam obtinet claritatem Chir-
 ehouallio urbe binis munita arcibus ualde insignis.
 Est enim Pomonia cæteris omnibus maior, atque fer-
 tilior, è qua Claudius Cæsar deuictò, & capto Ganio
 Rege triumpho laureolam expetiuit; segete omni præ-
 fertinque ordeo plurimum abundat; triticum tamen
 ad generosam frugem non prouehit, quum nec ma-
 iores & fructiferas arbores ferat: sed in ea sunt fre-
 quentia maioris, minorisque pecoris armenta, lepo-
 rumque, & cuniculorum admirabilis multitudo, olo-
 res, gruësque uisuntur innumeri. Subest & opima pi-
 scatio ita, ut hac insigni tantarum rerum copia desi-
 deratæ frugis incommoda facilè sarciantur. Cæte-
 ræ insulæ sunt in ditioe Pomoniensis Antistitis, sed
 Scotiæ

Scotiæ Regum imperijs reguntur. In his eadem natura soli, atq; eadem celi salubritas; sed quæ ad Noruegi- am propius accedunt, vitæ duritie, & moribus multò agrestiores ex stimantur. Sunt & aliæ ultra Orchadas insulæ, quas Scethlandias uocât. Earum incolæ semi- nudi, atq; inopes, ouis auium, & solis propè piscibus sese alunt: iustitia, & pace gaudent, & quum diuitia- rum, atq; luxuriæ nomina nunquam audierint, in sum- maq; egestate, & in perpetuis brumæ tenebris ui- uant, serè omnes incredibili naturæ felicitate ad sum- mam senectutem perueniunt. Deum adorant, & sacro- rum causa quotannis circa solistitium sacerdos ad eos è Pomonia traicit, natosq; eo anno infantes Baptisma- tis fonte perfundit, sacra solennia celebrat, indeq; spe- tratis, atq; tugurijs eorum sancta aspergine collu- tatus ad Orchadas reuertitur. Ultra Scethlandias ad dextram aliæ quoque parue, & ob id innumerabiles insule immanium scopulorum effigie, toto eo Ocea- no se diffundunt, quo horrentia gelu, & tenebris Nor- uegiæ littora quatiuntur. Non longè enim abest il- lud extremum Noruegiorum caput, quod antiquis in- cognitum, recentiores Cosmographi Nodrosium ap- pellant, enormi siquidem terrarum, & littorum ua- stitate, ut suo loco dicemus. Scythia in Corum uen- falcis ad Orchadas incuruata; ita, ut amplissimo sinu, uarijsq; & admirandis anfractibus Suecorum, & Go- thorum populosissima regna complectatur. Inde ille

immensus, & in nullum postea littoris conspectum, nisi infausta temeritate nauigabilis patefcit Oceanus, cuius fertilissima piscatione quotannis Europam omnem facile compleri conspiciamus. Incredibile dictu est quanto apparatu, quantisque classibus in eos tractus expeditionem suscipiant populi ferme omnes, qui Britannia, Galliaeq; & totius Germaniae oram attingunt, ingenti siquidem studio, laboreq; uti accidit, in spectant uberrimi prouentus societates ineunt, consuetudinis inter se legibus, quibus patentis Oceani spatia et ratio captura omnis, unis alecibus constat nunquam ex parte manus mensuram excedentibus. Hi pisces clupera, uel minoris alose argenteo nitore speciem resplendent, Aringaeq; uocantur, quae salite cadis, aut ad palporia conuehantur. Discedunt, ut credi par est, ex ultimis Arctoi maris partibus tanquam ex hybernis, ut in orbe nostro mollius aestuent, ouaq; deponant; piscantium uero classes, in quibus saepe ad mille nauigia numerantur, adulto uere e continenti Galliae, atq; Britanniae portibus soluunt circa solstitium: toto sparsim diffusae pelago piscantur. Remeant ante aequinoctium omnibus peculiari ipsarum arte, & diligentia curatur, atq; diuenditur. Ceterum quum in alto piscationi incumbunt, tanta Aringarum uisitur multitudo, ut earum densissima, infinitaq; agmina perpetuo transcurso liquidiissimi aequoris nitorem obscurent, indeq; pigrescant fluctus,

DESCRIPTION.

Si

fluctus & opposita incidentium impetu retia sepiſſimè rapiantur. Nauigia eorum in medio lata, rotundaq; sunt, obtuſis admodum proris, & puppibus, ad quas retia religant. Ea autem adeò ſcitè, atq; celeriter, ſi forte tempeſtas immineat, lignea teſtudine conteguntur, ut omnem uel immanium fluctuum contumeliam ſcile ferant, & nauæ ſola in uertice ad aperta fenestra, celum ſpectent; ac inde pariter aerem, lucemq; recipiant; commiſſuris ſcilicet adeò peritè obſtructis, atq; picatis, ut agitata, & fluctuantia pelago, nec merſa unquã, librante ſuſtinenteq; incluſo ſpiritu, tutiſſimè uolentur. Ad apertus enim Oceanus per ſolſtitiales dies admirabili tranquillitate conſternitur, quã rariſſimè quoq; eueniat uel ſubortis etiã uentis, ut ſpumosis, atq; refractis fluctibus intumeſcat, remotis ſcilicet terris, quæ ſuo naturali halitu uetos, & procellas ad genes ret. In extremis porrò, & niuiosis Noruegiæ littoribus homines ſeros mōſtroſo aspectu, & prælongis undiq; ſetis, & crinibus coopertos, maximeq; horribiles uerſari tradunt, qui terribili garritu pro ſermone utantur, minoresq; plantas admiranda ui manibus reuelant; in Oceano quoq; & fluuijs mirificè corripiendis piſcibus urinentur, & per glaciem, & duratas niues firmo uestigio ſtantes, in corticibus arborum, præuſisq; innixi contis decurrant, ut ſeras conſectetur. Ab his eiectos in littus peregrinos homines per noctem, quòd perofſi lucem in tenebris maxime graſſentur, ſuſſibus interimi, deuorariq; aſſeuerant, immanium Canibalum more, quorum in ſulas ea ſeuitia infames, Co

lumbus Ligur Hispanica classe prouectus, in Occidente repererit, quū felici ausu alterum nobis orbem aperiret. Has Scythicas atroces belluas etate nostra conspexere Scotorum Legati à Ludouico Rege Gallie redeuntes: uixq; eas militari uigilia, uirtuteq; post insignem metum effugere; quū è Morino littore in altius uegie littus peruenissent. Sed hæc monstrifera loca, inuisitataq; pericula narrantibus, nemo nisi inuerecundus fidem astruxerit, aut improbus eleuarit. Nos autem in præclaro testimonio recentis historie, ut in certissima ueritatis luce consistemus: ne adulatione dulci ad uoluptatem scribere uideamur.

F I N I S.

INDEX.

NOVA ET ANTIQVA LO- corum nomina in Scotia.

- Aberdonia gymnasium, *Aberdine*.
 Aleetum, nunc *Deidonum* ciuitas, *Donde*.
 Angusia, olim *Orestia*, nunc *Anguishe*.
 Argadia, *Argathelia*, *Argile*.
 Bremenium, *Berucium*, *Beruc*, oppidum in
 Scoti finibus, nunc *Anglicæ* ditionis, olim
Orduluciu appellatum.
 Brigantia, *Gallouidia*, *Brigantes*, nunc *Gallo-*
uais, *Calender*, & *Calder*, vbi olim *Caledo-*
nia sylua ingens, cuius nunc pauca extant
 uestigia.
 Carriktionium oppidum, *Carbantorigum*, *Car-*
rik.
 Cathenesia, vbi olim *Carnones*, nunc *Cath-*
nes.
 Cluda fluuius, olim *Glota*, nunc *Cloit*.
 Diua fluuius, nunc *Dea*, *Dec*.
 Duncheldinum ciuitas, olim *Calidoniæ* ca-
 strum, nunc *Dunchel*.
 Dunbarrum, *Vararum*, *Barri* castrum, *Dunbar*.
 Dunbretonum, *Britonum* castrum, olim *Alcluth*.
 Edniburgus regia ciuitas supra *Fortheam* flu-
 uium sita, olim *Agneda*, & arx puellarum dicta.
 Euonium castrum, nunc *Donstaphage*.
 Forthea fluuius, olim *Loxa*, nunc *Fierth*.
 Fissa, *Fisslandia*, olim *Otholinia*.

I N D E X.

- Grampius mons, Granzebain, id est mons in-
curuus.
- Hybernia Insula, Irelandia, Ireland, vbi Dubli-
num ciuitas, olim Eblana.
- Hebrides Insulæ, olim Ebudæ, siue Eboniæ.
- Iona Insula, nunc Chilca, vetus Regum sepul-
tura.
- Laudonia, olim Pictlandia, siue Pictorum
terra.
- Lacus Lomundus insulas habens triginta,
Logh, Lomund.
- Lenolia, Lennos, vbi olim Elgouia.
- Leuinus fluuius Bodotria.
- Mons rosarum, Montros, olim Celurca.
- Nouantium, Chersonesus, & promontorium,
nunc Terræ caput in Argadia.
- Orchades insulæ, nunc Orkneys.
- Perthum, siue Bertha, nunc oppidum. S. Ioa-
nis. Seynth Ionns touune.
- Pomonia Insula, Kirchouallia.
- Sterlingium castrû, Sterling, unde ponderum,
& mensuræ nomina, olim Mons dolorosus.
- S. Ninianus, Seynt Troniás, olim Cádida casa.
- Taus fluuius, nunc Tai.
- Taruedume promontorium, vbi nunc Don-
gisbeum.
- Thezailum promontorium, nunc Buthania,
Buthuayn.
- Thule Insula, siue Thyle, nunc Schetlandia.

FINIS.

AD

AD PAVLVM IOVIVM

EPISCOPVM NV CER.

VIRORVM ALIQVOT IN BRITANNIA, qui nostro seculo eruditione, & doctrina clari, memorabilés. que fuerunt,

ELOGIA

Per Georgium Liliū Britannū, exarata.

VM AD BRITANNIAE insulae situm, lociq; naturam, Doctiss. Præsul, peregregiè abs te descriptam, haud ab re fuerit in eadem insula ingeniorum quoq; fertilitatem agnuisse, ut Bedæ, Alcuini, Scoti, quos uel multis ab hinc seculis terra illa peperit, aliorumq; qui suis temporibus inter scriptores celebratissimi enituerunt; nomina præterea clarorum aliquot uirorum, quos posterior hæc ætas nostra produxit, rudi penicillo utcunq; adumbrata Elogia tibi nunc affero. Hoc enim, ut facerem, cum uel ex tuis scriptis illustrata nunc Britannia me inuitauit, tū uel communis patriæ meæ charitas, & istorum uirorum, quos egomet omnes propè de facie cognouerim, di-

gnitas impulit. Accipies igitur ea, qua soles alacritate ad descriptam hanc abs te Britanniam felicissimum quoque eius Insulae partum, quae nobis uno, atque eodem seculo, multiplici eruditione, & doctrina, uel istos quidem ante alios, omni memoria dignissimos edidit. Quod autem ad ordinem, atque in recensendo seriem attinet, quum eisdem temporibus omnes sub duobus Henricis, Septimo & Octauo eiusdem nominis Regibus (quorum imperium sexaginta circiter annorum spatium complectitur) extiterint, operae pretium esse duximus, ut alius ante alium uita primò excesserit, ita & subsequentem de singulis narrationem attexere.

Ioannis Coleti.

HONESTISSIMIS suae ciuitatis parentibus Ioannes Coletus Londini natus est, patre ad summam praefecturam bis in ea urbe uocato, matre nobili, ac praediuite foemina, ex uno tantum coniugio uigesimo secundo partu leuata, Ioanne Coletone natu maximo, eodemq; ex tam foecunda prole, cui omnis ueniret hereditas defunctis ceteris, superstiti. Is statim à pueritia liberalibus disciplinis institutus, mox tanquam auidus optimarum artium mercator, Galliam primò, deinde Italiam adiit; praecipue autem ad sacrarum literarum scientiam, omnium studiorum suorum cursum direxit. Ex Italia in Britanniam reuersus, trigessimum circiter aetatis annum agens, in Oxoniensi gymnasio cum summa Christiana

*ne uita disciplinam profitentium admiratione, pu-
 blicè Paulinas Epistolas omnes gratuita opera enarra-
 uit. Oxonio deinde ab Henrico Rege eius nominis Se-
 ptimo, Londinum est reuocatus, & amplissimo sacer-
 dotio donatus, tēpli in ea urbe maximi, ad diui Pauli,
 Britānico ritu Decanus dictus, ubi per annos aliquot
 è suggestu Christiano more cōcionandi formā auspica-
 tus, pia diffuendi, atque differendi facultate, inter sui
 temporis oratores præstantissimus habebatur. Huc
 accedebat ergegij corporis proceritas, & suspiciendi
 oris serenitas, ut subinde in omni actione mirus, uene-
 randusque existeret. Tandem uerò cū abdicatis rebus
 omnibus, & relicto eo, quo fungebatur sacerdotio,
 procul hominum turba, cum paucis reliquum uite,
 in Christianæ philosophiæ ocio trāsfigere decreuisset,
 ad Scœnium nobili Cartusienſium monachorum cœ-
 nobio, septimo ab urbe Londino lapide, per amœ-
 no loco, & alta solitudine piæ meditationi, studijsq;
 æpiſſimo, extructo sibi eleganti apparatu domicilio;
 pestilenti sudore paucis ante annis peculiari Britan-
 niæ morbo, semel, atque iterum correptus, quum &
 tertio ab eodem repetitus, utcunque tamen reuixisset,
 ex eius morbi reliquijs contracta uiscerum tabe, haud
 ita multò post Londini perijt. Sepultus est ad diui
 Pauli, humili quidem sepulturæ loco, quem sibi an-
 te aliquot annos delegerat, inscriptione addita. Sed
 & funeris honorem omnem abdicanti, habitus est
 ei amicorum cura maximus, exquisitaq; industria ta-
 bula erudito præconio exornata, depictaq; ad uiuum*

effigie sepulchro affixa. Nihil autem, quod extet, in scriptis reliquit, nec multa eum scripsisse constat, sed purissimam Latinae linguae elocutionem, eandemque Laconica breuitate compositam, ex aliquot eius ad Erasimum familiaribus epistolis colligere licet, cui etiam in sacra Biblia ad antiquae lectionis dignitatem restituenda, ciuilibus, ac diligens bibliothecae cultor, haud mediocrem operam praestitit, exhibito ipsi Erasmo uetustissimi codicis exemplari, unde, & Bibliam ipsam multo nunc quam antea castigatiorem legimus. At illud sane Coleti praeter caetera ad aeternam laudem posteritati relictum, quod illustri in rem literariam patrocinio, Britannicae iuuentuti erudiendae Londini scholam publicam magnifico opere extruendam curauerit, pia, atque munifica liberalitate erogatis in eandem priusquam obiret, amplissimi patrimonij sui opibus, quibus, & praecipuos duos honestissimis stipendijs alerentur, & adolescentes ipsi gratuito sub eiusdem praceptoribus edocerentur. Atque hoc beneficio Britannia subinde delectissima semper iuuenum indole, politioni literatura proficientium, ex hac schola praeceteris nobilitata, fertilissima posteris ingenia ostendit. Fuit is annus, quo Coletus nondum senex, Christina matre adhuc superstite, obiit, Henrici & Francisci Regum in Morinis ad Arderas colloquio celebris.

Guil-

Gulielmi Liliij.

EXODIAMO Vintoniensis diocœsis oppido, Gulielmus Lilius rara ingenij felicitate, rudi, & barbaro penè adhuc seculo inter primos cultioris discipline professores clarum nomen in Britannia meruit. Qui mira peregrinandi cupiditate ingenuus puer Hierosolymam usq; pietatis studio peruagatus, mox inde rediens, Rhodi aliquandiu literarum causa substitit, ibiq; Latine pariter, & Græcæ linguae rudimenta perdidit. Romæ deniq; inter felicissima eius seculi ingenia Sulpitium, atque Pomponium docentes audiuit, ex cultoq; admirabili felicitate ad omnia humanitatis studia ingenio, post annos aliquot in patriam reuersus, facilem suis ciuibus elegãtioris disciplinae uiam primus ostendit: quem Ioannes Coletus, honesto stipendio, & ornatissimis ædibus auctum, nouæ scholæ suæ Londini primum præceptorem delegit; quo in muncmaticæ artis compendio, breui tempore multò maximam Britannicæ iuuentutis partem ad exactissimam Latinarum literarum cognitionem perduxerit. Extat eius Syntaxis inscriptione libellus, Latini sermonis constructionem breuiter & eruditè explicans, sub Eufemi nomine à librarijs exceptus, cui Lilius id operis recognoscendum paulò antea quàm ederetur obtulerat; nec enim postea libellum quem alterius iudicij censuræ submiserat modestus ingenij sui estimator suo ipsius nomine in publicum prodire uoluit. Scripsit, & ad inutilem grammaticarum præce-

ptionum congeriem abolēdam, paucis ex ametrīs uer-
 sibus de Latinorum nominum, uerborumq; generibus
 opusculum, rudibus adhuc ingenijs maturandis acco-
 modatum. Sed et in carmine mirè felix, atq; candi-
 dus, Philippum Maximiliani Cæsaris filium, ui tem-
 pestatis, dum ex Flandria Hispaniam peteret, disiecta
 classe, in Cornubici littoris portum appulsus, ele-
 gantissimis aliquot uersibus celebravit, quum et eo-
 dem turbine sublata ex Paulini templi fastigio aenea
 magni ponderis aquila, quæ facili motu spirantium
 uentorum regione indicare solet, ad tabernam impete-
 riam proximam in depictæ aquilæ tabulam libra-
 ret, quo ueluti prodigio, iam tum non sine diuini nu-
 minis potentia, ex tam graui naufragio, Philippo Re-
 gi, qui pro insigne aquilam gerebat, optatam in Bri-
 tannia salutem contigisse ostendit. Carolum item quin-
 tum Cæsarem ab Henrico Octauo Rege magnificen-
 tissimè hospitio exceptum, et celeberrimo spectaculo-
 rum apparatu Londini urbem intrantem, panagyri-
 co carmine, et luculenta oratione à puero in foro pro-
 nunciata laudauit. In uertendis autem Græcis aliquot
 Epigrammatibus, cum Thoma Moro adolescens con-
 tendit, in cuius gratiam Spiritei Hetrusci equitis libel-
 lum haud illepedo argumento ad talorum iactum de-
 ductas sortes interpretantē, ex Hetrusca lingua in Bri-
 tannicam, periucunda adhibita sermonis gratia, con-
 uertit. Ad postremum, deseuiente Londini peste, con-
 iuge, qua cum amabili semper concordia sanctissi-
 mē uixerat, absumpta, et numerosa simul sobole, quæ

QVORVND. ANGLOR. 91

ex eadem ad decimam quintam usque prolem susceperat, penè orbatus, ex uerrucula, quæ diu antea coxæ adnata, temere scalpendo, recrudescentibus postea doloribus, ad ingentem strumam uenas, arteriasq; implicantem, malignè concreuerat, multum uexatus, ex chirurgia medicis aliquot facilem eius morbo curationem sibi promittentibus, licet plerisq; id omnino dissuadentibus, & Linacro in primis certissimè uitæ periculum ei prædicente, secari uoluit, unde, & septimo post die quinquagenarius interiit, cum magno ciuū suorum desiderio, quibus dum uixit, gratis sumus extitit. Sepultus est in Paulini templi uestibulo ad Agnetis coniugis latus, sub eius anni initium, quo paulò antea Rhodos insula à Solymano Turcarum Principe expugnata fuerat.

Gulielmi Grocinij.

PARIBVS quoq; auspicijs eruditi ingenij laudam inde apud Britannos celebre Grocinij nomen inde posteris permansit. Qui prima Græcæ & Latinæ lingue rudimenta in Britannia hausit, mox solitiorem eisdem operam sub Demetrio Calchondyle, et Politiano præceptoribus in Italia impendit, ac deniq; in utraq; lingua peritissimus euasit, domumq; rediēs ad excolenda Britannorū suorum ingenia, congestas studiorum opes liberaliter effudit. Qui primus in Oxoniensi gymnasio, frequenti iuuenum concursu Græcæ literas publicè profiteri cœpit. Sed et philosophiæ

studia secutus, diuinum illud Platonis ingenium Aristotelem solum extollendo, ita neglexit, ut opponentibus interdum sese ad Platonice doctrinæ defensionem, amicis truculenta uoce responderit, Platonem nihil aliud in tota disciplina, præter quàm Græcorum signamenta, & aniles fabulas rudibus philosophastris proponere. Aristotelis uerò, unà cum Linacro, & Latentio communicato labore, interpretandi prouinciam est aggressus; quam tamen paulò post, oblato sibi sacerdotij honore, mutato consilio deseruit. Fertur & à nonnullis adolescens Alcumisicæ artis studium aliquandiu secutus, quod etiam Britannicis legibus damnatur & hoc ab eo per iocum percunctanti quondam Henrico Septimo Regi, ingenuè respondisse, eius artis siquidem secreta perscrutandi desiderio, se curiosa iam olim quorundam æmulatione seductum, sed frustra fatigando nullum sibi inde inuentum lucrum, uixit paruo contentus, exquisitam omnem urbanitatem simplici, & subrustico sermone comiter excipiens, ac denique uel unica tantum, dum uiueret, ingenij laude nobilis. Obijt sexagesimo circiter ætatis suæ anno, nihil usquam, quod extet, in scriptis posteritati relicto.

Thomæ Linacri,

EODEM fere tempore, quo & Grocinius, Thomas Linacrus perdiscendi studio ex Britania in Italiam uenit, Florentiæ Demetrio & Politiano præceptoribus usus, atq; à Laurætio Mediceæ familie Principe

Principe uiro, præclari ingenij admiratione, familia-
 riter acceptus, Roman inde optimarum artium cogni-
 tione auctus, ad perscrutandas antiquæ Urbis opulen-
 tissimarum bibliothecarum diuitias profectus est, ibiq;
 cum aliorum, tum & Hermolai Barbari docta consue-
 tudine ad summum excellentis ingenij profectum pere-
 gregiè usus, diu desideratum literarum decus in Bri-
 tanniam attulit, Arthuro principi, Hèrici Septimi Re-
 gis filio aliquandiu præceptor datus; præcipuè autem
 ad medicinæ scientiam uix ulli adhuc in Britannia na-
 to feliciter tentatam, studium omne conuertit. In hac
 demum ita se exercuit, ut commendata sibi Hèrici Re-
 gis sanitatis tutela, & talari toga purpurea amictus,
 uillosi serici nigri stola lata in humeros proiecta, inter
 aule Regiæ proceres conspicuus incederet. Inter alia
 uero præclara eius ingenij monumenta, uel illud Ga-
 leni de Sanitate tuenda opus, è Græco summa Latini
 sermonis elegantiâ felicissimè traductum, immortalem
 sibi apud posteros laudem comparauit. Extat & Pro-
 cli Sphæra eruditè ab eo interpretata, & Arthuro
 Principi dicata. Sed & de Emendata Latini sermonis
 structura, ex præstantissimorum authorum observa-
 tione compositum uolumen, paulò antea, quàm uita
 excederet, publicauit, adscripta præfatiuncula Mariæ
 Henriki Octauæ ex Catharina Hispana coniuge filie,
 laudatissimæ indolis, & admirabili uirtutum omnium
 concentu, ad omnem gratiam promerèdam nata Prin-
 cipi, cui renouato prudentissimi patris exemplo Hen-
 ricus Rex Linacrum à tuenda sanitate præfectum ad-
 hibuit.

hibuit. Diu autem ualeudinarius, quū & exquisitissi-
 ma uictus ratione, per multos annos imbecilli corpo-
 ris habitudinem utcunq; sustentare conaretur, alijs in-
 re medica mirè salutaris, sibi ipsi tamen in depellendo
 eo, quo laborabat, morbo, omnino inutilis, ad extre-
 mum disruptæ herniæ doloribus confectus, Londini
 obiit, honesta domo in ea urbe, medicorum collegio
 ex testamento relicta. Sepultus est in diui Pauli tēplo
 maximo, ad Septentrionalis portæ ingressum, eo serè
 tēpore, quo Franciscus Gallorum Rex ad Ticinum in
 Cisalpinis pugnans, à Cesareanis ducibus captus est.

Thomæ Lupseti.

VIX ulli felicius unquam inter Britānos, quāms
 Thomæ Lupseto ingenium contigit. Is enim
 Londini honesto loco natus, & à Ioanne Coletto ob e-
 gregiam indolem in tutelam aliquandiu familiarita-
 temq; receptus, sub Gulielmo Lilio Græcæ, & Latine
 lingue rudimenta didicit, moxq; admirabili studio, &
 industria in optimarum artium cognitione tantus eua-
 sit, ut adolescens in Oxoniēsi gymnasio Ciceronis Phi-
 lippicas expressis oratorie facultatis coloribus, cum
 magna eruditi ingenij admiratione publicè perlege-
 rit. Sed Ludouico Viue, homine Hispano, difficiliori
 propè emulatione eius scholam excipiente, in Italianam
 optimorum ingeniorum parentem transcendit, ac Re-
 ginaldo Polo Regio sanguine illustri, quem per id tem-
 pus Rex Henricus Octauus studiorum causa Patra-
 nium

aium miserat, se adiunxit: ubi annis aliquot per om-
 nia disciplinarum genera euagatus, mox in patriam
 reuersus, auream illam Chrysostomi eloquentiam
 præcipuè admiratus, in sacrarum literarum arce con-
 stitit; cum tamen Thomæ Vulsei Cardinalis Eboracensis
 importunis efflagitationibus, inuitam studiorum
 suorum rationem perinuitus relinquere coactus est,
 Thomæ Vuinterio eiusdem Cardinalis alumno, ma-
 gnis sumptibus Lutetiæ Parisiorum præceptor ali-
 quandiu adhibitus. At inclinata paulò post Eboracen-
 sis fortuna, quâ iam iterum sui iuris esse cœperat, ad
 antiquam illam Poli familiaritatem, qui etiam ad id
 tempus peropportunè cum summa Regis sui gratia
 in Galliam traiecerat, atque ad pristina sacrarum lite-
 rarum studia se recepit. Quumq; iam omnes in sum-
 mam sui admirationem coniecisset, & honestissimo
 sacerdotio auctus, ab Henrico Rege haud obscuris
 beneuolentiæ indicijs, repetita sæpe memoria, ad ma-
 iora destinaretur, pituitæ distillatione à capite, exulce-
 ratis pulmonibus tussi, ac febre diu laborans, iuuenis
 adhuc, quarto circiter ac trigesimo ætatis suæ anno,
 Londini contabuit. Ex eius scriptis, nihil usquam ad
 huc publicè prodijt, quum omnia potius ad priuatum
 usum penes se domi suæ uiuens deponeret, quàm ali-
 bi post mortem publicanda relinqueret, eademq; ut
 plerunq; patrio sermone conscripta, quâ tamen et La-
 tino promptissimè, atq; eleganter, non in scriptis tan-
 tùm, sed in familiaribus colloquijs sæpe uteretur. Ex ijs
 autem, quæ nobis adhuc pueris, ab eo ipso aliquando

ad describendum tradita meminimus, uel hæc in pri-
 mis fuere: Homeliæ aliquot ad Chryostomi imitatio-
 nem ad amicos conscriptæ; Dialogus, in quo acerri-
 ma quadam reprehensione, incorruptos sui seculi mo-
 res inuehitur, maximè uerò in deprauatam quorun-
 dam in aula regia consuetudinem, qui de rebus sacris
 disputationes in medijs epulis, & comotationibus,
 profanis uerborum iurgijs mutuò inter se agitan-
 tes de sacerdotali ordine & dignitate, parum reuerenter
 iam tum sentire cœperant. Ad iuuenem quandam in
 ciuili hominum commercio de Formando optimo uitæ
 statu, ad alterum familiarem suum, de Futuræ uitæ ge-
 nerosa præmeditatione, deq; morte nequaquam Chri-
 stiano homini pertimescenda. Extant familiares ali-
 quot Epistolæ ad Lupsetum ab Erasmo Roterodamo
 peramanter conscriptæ, maximè uero illa, in qua de
 Edouardo Leo grauioribus censura notis in noui
 Testamenti traductione, eius nomine detrectante, &
 obeliscis quibusdam eius scripta confodiente, apud
 Lupsetum, qui Erasmus ipsum à Lei calumnia de-
 fendere uidebatur, prolixè conqueritur. Obijt quin-
 to, & trigesimo circiter ætatis suæ anno: quo tem-
 pore Henricus Octauus Rex Catharinæ Reginae re-
 pudium moliri cœperat.

Ricardi Pacæi.

INTER erudita quoq; Britannia ingenia Ricar-
 di Pacæi clarum nomen his temporibus enituit.
 Qui

cætera uerò mira ex tempore dicendi scribendiq; sceleratitas, ita ut cuncta quæ aggredereetur, nõ minus citò, quàm feliciter & eleganter perficeret. Accessit ad Latinæ Græcæq; linguæ peritiã, Hebraicarum quoq; literarum intelligentia, quibus eam operam breui temporis spacio impendit, ut non mediocrem inde fructu ad sacrarum literarum interpretationem attulerit conscripto uolumine, in quo ueteres illos bibliorum interpretes in plerisq; inscitia lapsos ostendit. Obijt paulò post Lupsetum, quadragesimum circiter ætatis annu agens, Henrico Octauo Rege repudiata Catharina conjugè, infaustas Annæ Boleniæ nuptias appetente.

Ioannis Roffensis Cardi.

Neminem multis ab hinc seculis animi candore, integritate, & præstanti sacrarum literarum scientia superiorem uni Ioanni Fischerio Roffensi Episcopo Britannia edidit, cui primùm Cantabrigiæ Academia, ubi is paulò ante scolasticæ philosophiæ omnia accuratissimè perdidicit, publici gymnasij præfecturæ honorem detulit. Is est, quem Britannii Cancellarium dicunt, quod munus omnium illic philosophantium curam complectitur. Rex autem Henricus eius nominis tum Septimus, religiosi animi Princeps, nullius cuiusquam interposito fauore, aut gratia, sed commendantibus sibi eum, sua pietate, & doctrina ad Roffensem Episcopatum euocauit. Est ea in Cantia ciuitas sita, Roffa, siue Rocestria nuncupata. Accepta hac itaque

que prouincia Ioannes Fischerius, uita sanctitate, & doctrina optimo Antistite dignissima, uigilantissimus sui gregis custos, permultos annos eidem ita praesuit, ut non modò Britannorum suorum, sed externorum quoque ubique gentium animos, in magnam sui nominis admirationem traheret, donec tandem Henrico Octauo Rege à paterna, auitaq; pietate multum aberrante, Rossensis perpetua pietate constans, quòd Regi repudiata Catharina coniuge, insanabili ingenio, contra Romani Pontificis auctoritatem pleraq; à communi pietate aliena in suo Regno decernenti, solus uerum Episcopum decuit, paternè cum primò officij admonere, ac postremò nefario eius decreto, quo Ecclesiasticam potestatem omnem sibi ipsi tanquam suæ capiti uendicauerat, non modò non obtemperare, sed palàm ei resistere ausus sit, in carcerem datus est: ubi quū per aliquot menses imbecillo corpore senex, animo tamen inuictus persisteret, Henricus Rex propositi pertinax, ne uulgi opinionem iam concepta doctissimi praesulis (unà cum sanctitate auctoritas, profanis eius in rem Ecclesiasticam conatibus diutius obsisteret, quū & paucis antea dieb. à Paulo Tertio Pontifice Maximo, pietissimi iudicij delectu Cardinalis designatus esset, maturato exitio caput interro praecidi iussit, quum iam ad exactam usque senectutem peruenisset, & eodem pietatis tenore Rossensium Episcopatu obtinuisset annis triginta tribus. Huius non tam multa, quàm pia, & crudité satis conscripta uolumina posteritati relicta, maximè uerò,

que contra Lutheranam religionē luculentissimè scripsit, doctissimorum iudicio comprobantur, & quæ sacri sacerdotij authoritatis defensionem continent, plurimūq; illud opus, in quo sacrosanctæ Eucharistiæ dignitatem oppugnantem Oecolampadio libris quinque acutissimè respondet. Scripsit, & in Septem Dauidicos Psalmos piæ meditationis cōmentaria. Idem author sanctissimæ indolis fœmina, cui à sacris cōfessionibus diu præfuit, duo celeberrima eruditorum sodalium collegia, regio apparatus in Cantabrigiensi Academia conderec & delegata eius tutelæ omnium illic profitentium curam ascitisq; magnis sumptibus peritissimis utriusque lingue præceptoribus, perpetuo hoc eius beneficio, per multi in Britannia exactâ Theologiæ cognitionē sunt consecuti. Fuit is annus quū Ioannes Fischerius Rossensis Episcopus, uir sanctissimus, sub Henrico Octauo Rege nefandum capitis supplicium in Britannia per tulit, quo Carolus Quintus Cæsar Africana ad Tuneticæ classis præfecto, ad uiginti Christianorum milia in uinculis captiuos, libertati restituit: Pridie diuini Ioannis Baptistæ natali.

Thomæ Mori.

THOMÆ Moro uel eò magis propria, ac priuata quædam doctrinæ laus debetur, quod circumfusa Oceano mari Insule terminos uix unquam egressus, eruditi ingenij fama maximam Europæ partem

tem doctissimorum iudicio impleuerit. Hic Lodinensis
 civis, honesta familia natus, suo ipsius studio, atq; indu-
 stria, nullo præcunte magistro, ad exactam Latinarum
 literarum cognitionem, Græcas etiam expedita qua-
 dam diligentia adiunxit, ut, & Latine, recteq; scribe-
 re, et ex Græcis Latina facere, quàm primum felicissi-
 mè didicerit. Sed à literarum studijs ad forenses causas
 traductus, tanta iudicij æquitate, & prudentia enituit,
 ut mox ab Henrico Octauo Rege, ad maxima Reipu-
 blicæ munera capescenda, sola uirtutis commendatio-
 ne uocaretur, ac deniq; per summos hominum gradus
 Britannico more, supremus Regni Cæcellarius dictus
 est, quod munus in Reipublicæ gubernatione, & digni-
 tate, & autoritate apud Britannos longè maximum
 habetur: quo in officio ita sanctè & sincerè se gessit,
 ut fidei, iustitiæ, et prudentiæ laus summa communiter
 ei ab omnibus tributa sit. Sed mox sub eodem Henrico
 Rege, orta de Catharinæ Reginæ coniugio controuer-
 sia, quam ille omnibus modis repudiare, Annam Bo-
 leniam thoro inducere, filiamq; Regni heredem abdi-
 care contēdebat; Morus, quē per eum, quem gerebat
 magistratum, pristinam uitæ integritatem, haud qua-
 quam se tueri posse præuideret, ut non pessimorum
 interea consiliorum, aut minister, aut particeps fieret,
 ab omni negotiorum tumultu se subducens, dignitate
 sponte se abdicauit. Sed ne sic quidem commoti iam
 Regis animus in priuato innocētissimi hominis ocio le-
 niri potuit, quin perpetuis primò carceribus traditū,
 ac postea iniquissimo iudicio cōdemnatum, eadem se-

curi subiecit, qua paucos ante dies, sanctissimum uirum
 Roffensem Episcopum & Cardinalem, recenti adhuc
 caede percusserat. Familiam liberorum quatuor huius
 summo patrimonio ditatam reliquit, & priusquam o-
 bieret ipse, undecim nepotibus auctam, praecipue autem
 in eadem filias tres, literis, ac moribus sanctissime per-
 ornatas. Extant eius adolescentiae studia, libellus, Pro-
 gymnasmatu titulo inscriptus, in quo cum Gulielmo
 Lilio eius aetatis equali, in uertendis aliquot Graecis
 Epigrammatibus, eodem argumeto concertauit. Sunt
 & nonnulla ipsius Epigrammata, & inuentione, & sen-
 tentiarum argutia, felici quodam genio conscripta. Prae-
 ter cetera Utopia ad beatae Reipublicae optimis legi-
 bus instituta exemplum descripta, excellentis ingenij
 dignitatem posteris commendauit. Sanctioribus autem
 Christianae disciplinae studijs postremo se exercuit, pa-
 triamque a religiose pacis perturbatoribus sparsis infa-
 nae doctrinae in uulgus libellis infestata, editis aliquot
 patrio sermone uoluminibus, multa cum pietate defen-
 dit. Tertiodecimo autem die post Roffensem, Thomas
 Morus, integer animi, scelerisque purus, eadem Henri-
 ci Octauo Regis seuitia, hunc uitae exitum tulit, pri-
 die eius diei, qui a diui Thomae Cantuariensis corpo-
 ris translatione, tricentesimo & quinto decimo post
 anno, solenni ritu sacer habebatur.

Gulielmi Latemerij.

SED nec omnino Latemerij nomen inter Britan-
 nos doctrinae causa celeberrimum, hoc loco pre-
 termittitur.

mittendum, qui unà cum Linacro, & Grocinio cis-
 dem ferè temporibus, studiorũ causa, per aliquot an-
 nos in Italia uersatus, utriusq; linguæ peritissimus, inti-
 me philosophiæ omnia exactissimè perdidicit, & elo-
 quentiam ex purissimis fontibus haustam, antiquorum
 temporibus æquatam in scriptis ostēdit. Ad postremis
 studiorum rationem omnem ad sacrarum literarum
 cognitionem, egregio sacerdote dignam contulit: de
 cuius eruditione, doctrinaq; quid maius hic dici pote-
 rit, quàm, quòd Reginaldus Polus, quem Romæ adhuc
 singulari pietate Cardinalē uidemus, eum sibi aliquan-
 do in Britannia præceptorem delegerit? Extat unica
 tatum ad Erasmmum Latemerij epistola, multa styli gra-
 uitate, & elegantia conscripta, in qua ipsi Erasmo o-
 perā ab eo in Noui Testamēti recognitione postulāti,
 ac de Rossensi Episcopo in Græcis literis erudiēdo stu-
 diose agēti, cū summa uerecūdi ingenij modestia respō-
 det. Hunc quum plus quindecim ab hinc annis insigni
 & erecta corporis proceritate sexagenarium senem,
 puer ipse agnouerim, ut etiā de eo adhuc supersite du-
 bitem, citra instituti rationem cum de ijs tantum, qui
 iam supremum diem obierint, scribere decreue-
 rim, perexigui tamen utcunque temporis
 usura, breui hoc elogio frau-
 dare nolui.

g 4

FINIS.

ABRUTO BRITANNI
 NICAE GENTIS AVTHORE
 omnium in quos variante Fortuna
 Britanniae imperium trans-
 latum brevis enu-
 meratio,

Per Georgium Liliū Britannum.

BRITANNI generis sui anti-
 quitatem ueteri, & uulgato a-
 liarum gentium more extolle-
 re cupientes, à nobili Troiano
 rum stirpe se deductos asserūt.
 Siquidem memoriae proditum
 ferunt, anno ab orbe cōdito o-
 ctingētesimo circiter, & quinquagesimo supra bis mil-
 lesimū, Brutum, siue Britonē, Syluio Ascanij Troiani
 filio Aencae nepote genitum, post uarios Fortune ca-
 sus, ex Graecia cum delecta suorum manu in Albionē
 Oceani maris insulam delatum (ita enim ab antiquio-
 ribus olim, à rupium scilicet albedine dicta, ac tum pri-
 mum ab eius aduentu Britannia appellata) Britannis
 populis primam nominis, atq; generis originem dedis-
 se, regnumq; deinceps ab eo sexaginta octo Regum se-
 rie, per mille, & quadraginta circiter annos propaga-
 tum

lum. Ceterum, quæ de ijs Regibus à nonnullis Britan-
nice antiquitatis scriptoribus cõmemorantur, ueluti
res nimia uetustate oblitæ, & uulgi nonnunquam fa-
bulis inuolutas, de industria prætermittimus, nolentes
quicquam, quod non incorruptis rerum gestarum mo-
numentis sit traditum, literis mandare. Quamobrem
ad propria accedentes, Bedæ, Pauli Diaconi, Polydori
Vergilij, & aliorum, tum ueterum, tum recentium, au-
thoritatem sequentes, Britanniam Insulam, primum
à C. Iulio Cæsare posteris ostensam esse dicimus, an-
tea quidem Romanis prorsus incognitam. Is enim Ro-
manorum primus eam intrauit, magnâq; ex parte de-
uictam, imperatis obsidibus, Romano imperio aliquã-
diu tributariam reddidit, anno ab Vrbe condita, sex-
centesimo, nonagesimotertio, ante uerò Christi serua-
sue aduentum, sexagesimo. Posthæc & Reges quidẽ
suę gentis aliquot Britannia habuit; ceterum nomi-
ne tenus duntaxat tota à Prætoribus Romanis admi-
nistrata. Post C. Iulium Cæs. Claudius Imperator, à
quo Claudiocestrium oppidum, quod nunc Glocestriũ
dicunt, tumultuantem Britanniam rursus perdomuit,
Orcadasq; Insulas Romano imperio adiecit: sed & Ve-
spesiani ductu Vectem quoq; insulam recepit. Imperã
tibus autem M. Antonio Vero, cum Aurelio Com-
modo fratre, siue, ut alij, Commodo M. Ant. Veri fi-
nia Pontificatum obtinente Eleutherio Græco, Britan-
nia prima prouinciarum, petente id Lucio Rege, Chri-
sti fidem publicè accepit, inuiolatamq; usq; ad Diocle-
tiani tempora seruauit. Fuit hic annus humanæ salu-

tis octuagesimus secundus supra centesimum. Anno
 dehinc à Christo centesimo, nonagesimo quinto,
 Seuerus Imperator recepta multò maxima Britannia
 parte, uallo triginta millia passuum inter duo maria
 transuersum, per insulam ducto, cetera ab hostibus
 dixit inxit, ac demum ad Eboracum urbem obiit. Orta
 deinceps sub Diocletiano graui Christianorum perse-
 cutione, Albanòque cum socijs prima pro Christi fide
 martyria in Britannia passis, Constantius, quem Dio-
 cletianus unà cum Galerio Maximiano Cæsarem de-
 clarauerat, & Gallijs, Hispanijsq; præfecerat, per il-
 lorum imperium ferentes compeescuit, ac deinde
 mitis, et mansueti Principis fama Eboraci moriès, Co-
 stantinum filium ex Helena Britanna matre natum,
 felicioribus Christiano nomini auspicijs ad Imperium
 transmisit, anno salutis à Christo decimo, supra tricen-
 tesimum. Pacatiora deinde aliquandiu tempora gra-
 uior tandem in Imperio publicarum rerum tumultus
 excepit: Theodosio enim Iuniore, & Valentiano im-
 perantibus, anno salutis humanæ quadragesimo
 quadragesimo tertio, distracto undique à Barbaris
 in Italia imperio, Britanni à Scotis, & Pictis finitimi-
 populis graui bello petiti, et ab Actio Patricio exteri-
 us bellis in Gallia occupato, frustra implorantes auxi-
 liũ, excusso Romanorum imperio, quingentis & tri-
 bus annis postea quàm à C. Iulio Cæsare subacti Roma-
 nis ducibus parère consueuerant, suæ genti regnum
 restituerunt.

restituere conati sunt, rerumq; suarum summam uni
 Vortigerio deferunt. Sed is irruentibus in eum ma-
 gno impetu hostibus; uiribus impar, Anglosaxones
 feroces Germaniæ populos in auxilium accersit,
 qui statim Hengisto, & Horsa ducibus, cum magna
 suorum multitudine, in Insulam traicientes, Scoto-
 rum, Pictorumque uim aliquandiu prohibuerunt,
 sed mox Britannicarum opum desiderio, ex consuetu-
 dine illecti, isto cum hostibus fœdere in ipsos Britan-
 nos, quos iuuare debuerant, arma conuertunt, à qui-
 bus nec desiterunt, donec pulsus in continentem Gal-
 liæ Armoricam Britannis, uniuersam ferè Insulam
 in suam ipsorum potestatem redegissent, quæ ab eo-
 rum incolatu, nec ita multo post nomen cum im-
 perio mutauit, ac pro Britannia, iam inde Anglia
 dici coepta sit. Successit Vortigerio Vortimerius filius,
 quo regnante Aurelius Ambrosius Romani sanguinis
 superstes, Saxones occiso eorum Duce Hengisto in-
 genti clade prostrauit. Hunc insequutus est Vtherius
 cognomento Pendraco: Vtherij principatum excepit
 Arthurus filius militaris disciplinæ, & orbicularis
 mensæ fundator, Britannorum Regum apud poste-
 ros celebratissimus, cui successere haud pari quidem
 felicitatis laude, Constantinus, Aur. Conanus, Ma-
 gloconus, Carentius, & Cadouallo, qui aliquot an-
 nis, quibus regnarunt, imminentem patriæ casum
 contra Saxones pugnando ægrè sustentare conati
 sunt. Cadoualladrus denique Cadouallonis filius Bri-
 tannorum Regum ultimus, magna suorum parte

occidione occisa, cum reliquis in extremos Vuallia-
 sinus, ubi olim Canganorum promotorium, & Ma-
 ridunum, quæ nunc Cærdiganum, & Cærmardinum
 uocant, relegatus, indeque in Armoricam Gallie pul-
 sus, ac postremò Romam profectus, anno salutis huma-
 næ sexcentesimo, in priuata uita consenescent, Saxo-
 nibus inconcussim in Britannia imperium reliquit,
 ac primò quidem per principatus in septem regiones
 siue regna diuisum, quæ partim à uentorum nomini-
 bus, partim à locorum situ diuersam appellationem
 inter se sortita sunt, donec progressu temporis uictri-
 cis populi opes in unum corpus coalescentes, ad am-
 plissimam posteris, qualem nunc cernimus, Monar-
 chiam concreuissent. Ceterum quinam ab Hengisto
 interim, siue duces, siue maui Reges, in singulis pro-
 uincijs, quas sortiti sunt, extiterint, nominatim omnes
 hic recensere haud opere precium fuerit, tum, quòd
 rerum uarietate in plerisque incertam, tum, quòd
 temporis exiguitate, quo regnarunt, minus memora-
 bilem de se posteris Historiam reliquerint. Quo-
 rum autem auspicijs potissimum Anglicum imperium
 in eam, quæ postea insecuta est, amplitudinem creue-
 rit, eos sequenti catalogo inseruisse tantum suffecerit.
 Fuit is annus, quo Anglo Saxones Hengisto, & Hor-
 sa ducibus à Vortigerio accersiti, Britanniam primò
 ingressi sunt (ut author est Beda Anglo Saxonum
 præbiter, luculentissimus horum temporum histo-
 riæ scriptor) humanæ salutis à Christo. CCCCLXIX.
 Anglicum imperium, post annos aliquot, Daci se-
 quenti

quenti in Britanniam irruptione, applaudentis Fortu-
tine successu, excepere: sed horum barbara Tyran-
nide breui explosa, Normanni ex Gallia profecti,
Guilielmo duce, felicioribus auspicijs, ad nostram
hanc usque etatem, stabilem regno successionem de-
dere. Seruato itaque nunc ab AngloSaxonum
Principatu, ordine, reliqua deinceps
continuata Regum serie, per an-
nales digesta, prose-
quemur.

ANGLOSAXONVM

EPTARCHIA IN BRI-

TANNIA.

PRIMUM Cantianorum Regnū in Cantio ab Hengisto inchoatū quorū Ethelbertus primus Rex Christianus effectus sub Gregorio primo Pontifice Romano missis in Insulam docendi Euangelij causa, Augustino, et Mileto monachis anno saluis quingentesimo, nonagesimo sexto. Hic D. Paulo Londini, & Andrea Apostolo Rocestriae celeberrima templa condidit.

Secundum, Australium Saxonum, quorum principatus haud diu durauit, paucique in eo, & nullius ferè memoriae Reguli.

Tertium, Orientalium Anglorum, quorum Sigisberius Rex primus bonarum literarum auctor, suafu felicitis cuiusdam Burgundiae Episcopi, Cantabrigiae publicam Academiam excitasse fertur, anno salutis sexcentesimo, & trigesimo.

Quartum, Orientalium Saxonum, quorum Sigericus Rex à Mileto Londinensi Episcopo baptismum accipiens, Vuestmonasterij cenobiū diui Petro sacro, in Londini suburbano condidisse dicitur, locus nunc Regū sepulchris, asylo, et iudiciali foro celeberrimus.

Quintum

Quintum, Mertiorum, hoc est Mediterraneorum quorum Pendas Rex primus Christi nomen professus, cuius exemplo Mercij paulò post communi consensu Christiani effecti.

Sextum, Northumbrorū, id est Septentrionalium ci- tra Humzbrum fluvium, quorum Eduinus Rex primus sub Honorio primo Pontifice Romano, à Paulino Eboracensi Archiepiscopo, ad Christi fidem receptus di- uo petro Apostolorum principi templum Eboraci posuit, anno salutis humanæ sexcentesimo, uigesimo septimo.

Septimum Vuestsaxonum, id est Occiduorum Sa- xonum, quorum Inas Rex, cuius plurima pietatis offi- cia commemorantur, illudq; in primis, quòd Regnum suum Romano Pontifici beneficiarium, et uectigale se- cerit, circa annum salutis septingentesimum, & qua- dragessimum, huicq; per singulos domos quotannis sin- gulos denarios appendi iussit. Hoc uectigal postea E- thelphus Rex auxit. Post hæc prævalentibus tandem Occiduorum Regibus, sub Egberto Britannia serè to- ta in Anglorum Monarchiam cecit, à primo eorūdem in Insulam aduentu anno CCCL.

Cantianorum	ab Hengisto Ducis, & Reges	xviij.
Australiū Saxonū	Ellio	v.
Orientaliū Anglorū	Vphio	xv.
Orientaliū Saxonū	Erchuino	xi.
Mertiorum	Idio	xxij.
Northumbrorum	Cridio	xx.
Occiduorum	Cerditio usq; ad Egbertū	xvi.

A Bruti aduentu, usq; ad C. Iulium Cæs. anni M. XL.
 A C. Iulio Cæs. usq; ad Anglorū aduētum anni D. II.
 Ab Anglorum aduētū, usq; ad Egbertū anni CCCCL.

ANGLORVM REGVM
 SERIES.

i	Egbertus	Ann.	xxxvij.
ij	Edelphus		xx.
iiij	Ethelbaldus menses v.		v.
v	Ethelbertus		ix.
vi	Ethelreus		xxvij.
vij	Alurehdus		xxiiij.
viii	Edouardus Senior		xxvi.
ix	Adelstanus		vi.
x	Edmundus. i.		ix.
xi	Eldredus		iiij.
xij	Eduinus		xvi.
xiiij	Edegarus		iiij.
xiiij	Edouardus Martyr		xxxvij.
xv	Etheldredus		i.
xvi	Edmundus. ij.		xx.
xvij	Canutius. i. Danus		iiij.
xviii	Haraldus Danus		ij.
xix	Canutius. ij. Danus		xxiiij.
xx	Edouardus Sanctus.		i.
	Haraldus. ij.		xxi.

CHRONICON.

115

xxi	Guilielmus Conquestor	xxi.
xxii	Guilielmus Rufus	xxiiij.
xxiiij	Henricus i.	xxxv.
xxv	Stephanus	xix.
xxvi	Henricus ij.	xxxiiij.
xxvij	Ricardus i.	x.
xxviii	Ioannes	xvij.
xxix	Henricus iiij.	lvi.
xxx	Edouardus i.	xxxv.
xxxi	Edouardus ij.	xix.
xxxij	Edouardus iiij.	li.
xxxiiij	Ricardus ij.	xxij.
xxxv	Henricus iiij.	xiiij.
xxxvi	Henricus v.	ix.
xxxvij	Henricus vi.	xxxix.
xxxviii	Edouardus iiij.	xxiiij.
xxxix	Edouardus v. menses ij.	
xl	Ricardus ij.	ij.
xli	Henricus vij.	xxxiiij.
	Henricus viij.	xxxviiij.
	Edouardus vi.	vi.

An. Christi. ann. Regni

ANGLL

EGBERTVS. I. REX

ann. XXVII.

Occiduorum. xvij.

Cantianorū Orientaliū, & Nor

b

An. Christi. Ann. Regni.

802	ij.
803	iiij.
804	iiij.
805	v.
806	vi.
807	vij.
808	vij.
809	ix.
810	x.
811	xi.
812	xij.
813	xij.
814	xiiij.
815	xv.
816	xvi.
817	xvij.
818	xviiij.
819	xix.

thumbrorū regna occupat pri-
 musq; Britanniam, Angliā, &
 uniuersam gentē Anglos appel-
 lari iussit, nonnulli hoc Hēgisto
 primo Saxonum Duci tribuūt,
 ac inde Angliam quasi Hengistā
 terrā dictā, propriori Anglice
 dictionis etymologia, England
 alij Anglitterram nunc uocant.
 Alcuinus præceptor Caro-
 li Magni, &
 Ioannes Scotus monachus,
 discipulus Bedæ, clarent.

Daci prædatores fusi, fugatiq;

D. Chenelmus Merciorū Prin-
 ceptus ab impia sorore necatus.

An. Christi. Ann. Regni.

- 820
- 821
- 822
- 823
- 824
- 825
- 826
- 827
- 828
- 829
- 830
- 831
- 832
- 833
- 834
- 835
- 836
- 837
- 838

- xx.
- xxi.
- xxij.
- xxiij.
- xxiiii.
- xxv.
- xxvi.
- xxvii.
- xxviii.
- xxix.
- xxx.
- xxxi.
- xxxij.
- xxxiiij.
- xxxv.
- xxxvi.
- xxxvii.

Daci rursus insulam infestant.

i.

EDELPHVS REX. II.
 An. XX. Egberti filius, sub dē
 aconatus gradu initiatus, mox
 Romani Pontificis auctoritate
 eo uinculo solutus, Osburgana
 uxorem duxit.

- 839
- 840
- 841

- ij.
- iiij.
- iiij.

b a

118 ANGLORVM REGVM

An. Christi. an. Regni.

842. v.

D. Suithinus, et D. Athelstanus
Episcopi.

843. vi.

844. vii.

845. viii.

846. ix.

847. x.

Edelphus Rex Romā profectus
sub Leone Quarto Pont. In
Regis institutū secutus, eam In-
sula partē, quam Egbertus pa-
ter ad regnum adiunxerat, Ro-
manæ Ecclesiæ uectigalē facit,
legemq; tulit, ut singuli pro sin-
gulis, quas habitaret, donibus,
Romano Pontifici quotannis
singulos denarios argenteos ad
diem festum Apostolorum Petri
& Pauli, uel summū, ad uincti-
butum etiā in hanc usq; nostrā
etatem Pontifici numeratū esse
constat, eiusq; nummi colligen-
di gratia testatur se in Angliam
à Pontifice missum Polydorus
Vergilius Vrbinas, rerum An-
glicarum scriptor recētissimus
ac diui Petri denarios uulgo ap-
pellari scribit.

An. Christi. An. Regni.

848 xi.
 849 xij.
 850 xiiij.
 851 xiiij.
 852 xv.
 853 xvi.
 854 xvij.
 855 xviiij.
 856 xix.
 857 xx.
 858 i.

D. Vuilfridus Archiepiscopus
 Eboracensis.

ETHELBALDVS REX IIIL
 mens. V. Edelphi Regis filius.
 ETHELBERTVS REX IIIIL
 ann. V. Ethelbaldi frater, Da-
 eos Cantio expellit.

859 ij.
 860 iij.
 861 iiij.
 862 v.
 863 i.
 864 ij.
 865 iij.
 866 iiij.
 867 v.

ETHELREDVS REX
 V. ann. IX. Ethelberti frater.

120 ANGLORVM REGVM

An. Christi. An. Regni.

868 vi.

Daci, Iuaro Rege occiso, in Nor-
thumbriis deleti.

869 vii.

870 viii.

871 ix.

D. Edmundus Rex Orientalium
Anglorum ultimus, ab ethnicis
Dacis confossus, Martyrum ca-
talogo adscriptus.

872 i.

ALFREDVS REX. VI. AN.
XXVIII. Ethelredi frater,
Romæ ab Hadriano Secundo
Pontifice coronatus.
Daci, Mercijs & Orientalibus
Anglis imperant.

873 ii.

874 iii.

875 iiij.

876 v.

877 vi.

878 vii.

879 viii.

880 ix.

881 x.

882 xi.

883 xii.

884 xiii.

885 xiiii.

886 xv.

AB

An. Christi. An. Regni.

887
888
889
890
891
892
893

xvi.
xvij.
xviij.
xix.
xx.
xxi.
xxij.

Aluredus Rex, Merciorum Regno potitus, Dacos uicit, Gornemq; eorū Regem ad Christi fidem conuersum, Northumbrijs præficit. Lindisarne insula à Barbaris deuastata: sedes Episcopalis, cui olim D. Cuthbertus præfuit, hoc tēpore in Cestriam oppidum Dunelmo proximum deducta, atq; inde quadragesimo post anno Dunelmū unā cū D. Cuthberti corpore translata, qui fuit annus. 85. cū eam sedem Aidanus Scotus in Lindisarne primitus posuerat.

Rex Aluredus hoc anno tria cœnobîa magnifico apparatus condidit, unum Vintoniæ, quod nouum Monasterium dicitur, alterum apud Shafrisburriā, quod est uirginū uelatarū, tertium ad fluuiū Thone, loco, qui nūc Athelnea nuncupatur

An. Christi. ann. Regni.

olim insula Ethelingea.

894 xxij.

895 xxiii.

Rex hortante Neoto Monacho
uero doctissimo, Oxonij publi-
cam Academiam instituit, pro-
positis professoribus literarum
premijs: alteram autem Can-
tabrigie annis antea 265 Si-
gifbertus Orientalium Anglo-
rum Rex excitasse dicitur, an-
no Domini 630.

896 xxv.

897 xxvi.

898 xxvij.

899 xxviii.

900 i.

EDOVARDVS SENIOR
Rex VII. An. xxij. Aluredi fili-
us, ab Athelredo Cætuariensi sa-
cratus. Expulsis Dacis Orienta-
lium Anglorum regno potitus, e-
xtra Scotiam, totius insule im-
perium obtinuit.

901 ij.

902 iij.

903 iiij.

904 v.

905 vi.

An. Christi. An. Regni.

906	vij.
907	viiij.
908	ix.
909	x.
910	xi.
911	xij.
912	xiiij.
913	xv.
914	xvi.
915	xvij.
916	xviiij.
917	xix.
918	xx.
919	xxi.
920	xxiiij.
921	xxv.
922	xxviij.
923	xxviiij.
924	i.

ADELSTANVS REX. VIII.
 ann. X VI. Edouardi filius
 nothus,
 Scotos, deuicto Constantino
 eorum Rege, in sua uerba iu-
 rare coegit.
 Northūbria potius totius insu-
 la fit Monarcha.

h s

124 ANGLORVM REGVM

An. Christi. An. Regni.

915	ij.
916	iiij.
917	iiiiij.
918	v.
919	vi.

Ludouicus Caroli simplicis Frā
corum Regis filius, post aduer-
sam patris fortunam à Roberto
Parisiorū comite, apud Pe-
ronam in carcere necati, cū E-
digna matre, quæ Eduardi Re-
gis filia fuerat, in Angliā ad A-
thelstanum auunculū confugit.

930	vij.
931	viiij.
932	ix.
933	x.
934	xi.
935	xij.
936	xiiij.
937	xiiiiij.
938	xv.
939	xvi.

D. Vulstanus Eboracensis Ar-
chiepiscopus claret.

Rex aucto imperio, duo ceno-
bia monachorū ordinis D. Be-
nedicti condidit, alterum apud
Meltoniā pagum Sacrifvirien-
sis dioceseos, alterū ad Michil-
neū vicum. Ad Maluisberien-
se cœnobium sepultus.

An. Christi. An Regni.

940 i. EDMUNDVS REX. IX. AN.
VI. Adcistani frater.

941 ij.

942 iij.

943 v.

944 vi.

945 i. Rex à latrone quodam confos-
sus perijt. Sepultus Glasconiz.
ELDREDVS REX. X.
Ann. IX. Edmundi frater.
Scotos in officio cōtinuit. Abin
donēse cœnobium instauravit.

946 ij.

947 iij.

948 v.

949 vi.

950 viij.

951 ix.

952 i.

953 ij.

954 iij.

955 i.

EDVINVS REX. XI. AN. III.
Edmundi filius. Consanguineus
stupro infamis.

956 ij.

957 iij.

958 i.

EDEGARVS REX. XII.
An. XVI. Eduini frater.

ANGLORVM REGVM

126

An. Christi. An. Regni

Ab Odone Cantuariensi Arch.
Bathonie coronatus. Rex à
principio iuuenili errore cor-
ruptus, mox optimus Princeps
euasit. Ludouallo Vuallorum
regulo tricenos lupos quot-
annis tributi nomine imperasse
dicitur.

960	ij.
961	iiij.
962	iiij.
963	v.
964	vi.
965	vij.
966	viiij.
967	ix.
968	x.
969	xi.
970	xij.
971	xiiij.
972	xiiij.
973	xv.
974	xvi.

Dunstanus Cantuariensis Ar-
chiepiscopus,
Osualdus Eboracensis, Ramisfe
sis cœnobij fundator,
Etheluodus Vintoniensis, cla-
rent.

Edegarus Rex, cœnobium mo-
nacharum ordinis diui Benedi-
cti Viltonie iuxta Sarisberiam
condidit,

An. Christi. An. Regni.

condidit, cui Editha filiam uirginem praefecit. Anno etatis xxxvij. obiit Glasconiae sepultus.

877 i.

D. EDOVARDVS MARTYR REX. XIII. AN. III Edegari Regis filius.

876 ij.
877 iij.

Edouardus Rex a uenatione rediens, Alfredæ nouercae insidijs occiditur, ac sanctorum Martyrum catalago adscribitur.

878 i.

Sepultus Glasconiae.

ETHELREDVS REX. XIII. Ann. XXXVIII Edouardi frater consanguineus.

Dum baptizaretur infans, sacro fonte uentris solutione feccato, insuper et Dūstani Cantuariensis Archiepiscopi praedicatione, calamitosi principatus omnia pratulit.

879 ij.
880 iij.
881 v.
882 vi.
883 vii.
884 viii.

128 ANGLORVM REGVM

An. Christi. An. Regni.

985 viij.

986 ix.

987 x.

988 xi.

989 xij.

*Daci hostiliter Angliã inuadunt.
Rex pacẽ precio redimere cogit.
Etus, persoluto eisdem tributo.*

990 xiiij.

991 xiiij.

992 xv.

993 xvi.

994 xvij.

995 xviiij.

996 xix.

997 xx.

998 xxi.

999 xxij.

1000 xxiiij.

1001 xxiiij.

1002 xxv.

1003 xxvi.

1004 xxvij.

1005 xxviiij.

1006 xxix.

1007 xxx.

1008 xxxi.

1009 xxxiiij.

1010 xxxiiij.

An. Christi. An. Regni.

xxxiiij.

xxxv.

Etheldredo Rege, ocio, ac luxui addicto, & grauioribus tributis, atq; rapinis populum ue-xante, Daci Suenone Rege Angliã inuadunt. Etheldredus, magna accepta suorum clade, de reliqua fortuna desperans, ad Ricardum Normannorum Du- cem, cuius sororem in uxorem habebat, cū Alfredo, et Edouar- do liberis in Galliam confugit. Sueno Dacorū Rex, totius An- glie imperio potitur, ac post eum posteri ann. xxx.

SVENO Rex, purgatis prio- ris uite facinoribus, & Dacis ad Christianam fidem tum pri- mum receptis, in Anglia obiit.

Canuto filio regni successore relicto: sepultus Eboraci.

Etheldredus Rex, mortuo Sue- none in Angliam redijt.

Etheldredus moritur Londini, in D. Pauli templo maximo se- pultus.

xxxvi.

xxxvii.

xxxviii.

130 ANGLORVM REGVM

An. Christi. An. Regni.

1016

i.

EDMUNDVS FERREVS
LATVS REX. XV. ANN. L

Ethelredi filius.

Post diuinam concertationem
cum Canuto Suenonis filio re-
gnum diuidit, ac paulo post
Edrici equitis prodicione in-
terficitur.

Edmundus, & Edouardus eius
liberi, à Canuto in Pannoniam
relegati.

1017

i.

CANVTVS DACIAE, NOR-
VEGIAE, ET ANGLIAE
REX. XVI. ANN. XX.

Suenonis Daci filius,
Ab Aluredo Cantuariensi Ar-
chiepiscopo sacratus.

1018

ij.

1019

iiij.

1020

v.

1021

vi.

1022

vij.

1023

viii.

1024

ix.

1025

Elphegius Cantuariensis Archi-
episcopus, direpta à Dacis Can-
tuaria, occisus Martyrum cati-
logo adscribitur.

An. Christi. An. Regni.

1016 x.
 1027 xi.
 1028 xij.
 1029 xij.
 1030 xiiij.
 1031 xv.
 1032 xvi.
 1033 xvij.
 1034 xvij.
 1035 xix.
 1036 xx.

Canutus Rex, Romam uoti causa
 petit sedente Ioanne .xx. Pont.

Rex magna prioris uitae poeniten-
 tia ductus, sanctissime obiit.

Sepultus Vintoniae.

HARALDVS ANGLIAE, ET
 DACIAE REX. XVII. AN.
 III. Canuti filius.

Ab incredibili pedum in cursu ue-
 locitate, Haresfote dictus.

1037 i.
 1038 ij.
 1039 iij.
 1040 iij.
 1041 i.

CANVTVS SECVNDVS AN-
 GLIAE ET DACIAE REX.
 XVIII. Ann. II. Haralds frater.
 Hunc à feroci indole Angli, Har-
 di Canutum, uocant.

Rex, uino & epulis indulgens, ad

An. Christi. An. Regni.

Lambithum uicum in altera Tamesis fluminis ripa propè Londinum, dato inter bibendum ueneno, confestim periit.

Angli Dacorum Tyrannidè per tasi, facto in eosdè impetu, dura seruitutis iugo se eximunt. Daci ad unū omnes in Anglia, partim delati, partim eiekti, post annū trigessimū, quàm Sueno Dacorum primus totius Angliæ imperiū est adeptus, Alfredo Etheldredi Regis filio ex Normānia, ubi cum Edouardo fratre exulabat, à proceribus ad regnū accersito, eodemq; Godouini Comitis proditione itinere intercepto, Edouardo communi cōsensu imperium defertur.

EDOUARDVS SANCTVS
REX. XIX. ANN. XXIII.

Etheldredi Regis filius, Enimā Normannicæ matre genitus, Guilielmi Normanniæ Ducis opera ad regnū adiutus, Rex sanctissimæ uitæ, & castissimis moribus præditus, uiginti tribus, quot regnauit annis, summa pace usus, Regnum optimis institutis, atque legibus

legibus excoluit. Has leges poste-
ri communes appellarūt, et popu-
lus cum à Normannis alijs datis
legibus sibi ademptas quereretur
sepe à suis Regibus eas ueluti ma-
xima reip. cōmoda, armis repete-
re conati sunt. Strumam item gut-
turis uitium, quod nonnulli scro-
phulam dicunt, solo tactu in quā-
plurimis sanasse dicitur. Quā cu-
rationem, ad posteros Angliæ Re-
ges, diuina uirtute, quasi heredi-
tariam emanasse ferunt.

1044	ij.
1045	iiij.
1046	v.
1047	vi.
1048	vii.
1049	viii.
1050	ix.
1051	x.
1052	xi.
1053	xii.
1054	xiii.
1055	xiiii.
1056	xv.
1057	xvi.
1058	xvii.
1059	

134 ANGLORVM REGVM

An. Christi. an. Regni.

1060 xvij.

D. Vulstanus Vigorniensis Epi-
scopus.

1061 xix.

1062 xx.

1063 XXI.

1064 xxij.

1065 xxiiij.

Edouardus Rex obiit, diuino, uti
fertur, uicinae mortis presagio
admonitus, annulo quē is paulo
antea cuidā pauperi D. Iohannis
Euangelistae nomine elemosinā
ab eo petēti dederat, à peregrino
quodam Hierosolyma redeunti,
sibi reddito. Sepultus est in vuest
monasterij templo, ac paulo post
inter Diuos relatus: annulusq; il-
le in eiusdem templi archiuis re-
conditus, comitali morbo labo-
rantibus mirificè, uti aiunt, salu-
taris: & hinc natum, ut Anglie
Reges quotannis, annulos solen-
ni cæremonia sacratos, contra cœ-
membra diuina uirtute dissoluen-
tes, populo erogent.

1066 i.

HARALDVS SECVNDVS
Rex. XX. Ann. I.

Godouini Comitiss filius, Ca-
nuti secundi ex sorore nepos, D.
Edo.

Edouardo cœlibe defuncto, regnum arripit. Qui cum Guilelmū Normanniæ Ducis filiam in coniugem sibi desponsam, rupto fœdere insigni contumelia affectanz repudiasset, Guilielmus Dux traiecta in Angliam classe, iuxta Hastingsium portum, loco cui ab euentu, belli nomen inditum, Haraldum Regem, intestinis suorum discordijs, præterea & Noruegiensi bello paulo antea exhaustum, collatis signis cæsis supra uiginti Anglorum millibus, occidit Pridie Idus Octobris. Guilielmus uictor, Londini regiam coronâsimit. viij. Cal. Ian. NORMANNI. GVILIELMVS NORMANNVS CONQVESTOR REX. XXI. Ann. XXI. Roberti Normanniæ Ducis Nothus.

Huius adhuc posteritas per annos 460. uiginti Regum serie cõtinuata, & abolita ferè ueteri Anglorū prosapia, ab hac ueluti antiquissima tam inde Normanniæ stirpis origine, multò maximam nobilitatis partem, nouo stemma-

An. Christi. An. Regni.

te (quod etiã nũc familiaria prin-
cipũ quorundã cognomina mani-
festissimè arguunt) nostro nunc se-
culo illustratam esse constat. Hu-
ius Guilielmi insignia iubati leo-
nes tres militari parmæ depicti, ad
posterros de hinc Angliæ Reges per-
petuò trãsmissa, cũ antea nullum
Regibus publicum insigne, sed ali-
us alio pro arbitrati sumpto ute-
batur. Sunt, qui Guilielmũ duob.
tantum leonibus, quod Norman-
nicæ ditionis insigne est, usum exi-
stiment, tertium ex Aquitania ac-
cessisse, quam postea Henricus se-
cũdus uxoria hereditate creuit.

1068

ij.

1069

iij.

Rex profligatis Dacis, qui ad re-
gnũ capescendum iterum in An-
gliam irruerãt, & frequẽti An-
glorum procerum rebellionẽ sup-
pressa, ciuibus generatim magna
agrorum parte mulctatis, novos
magistratus creat, & antiquã iu-
ris dicendi rationem immutat, le-
gibus, quas in hunc diem Angli
obseruant, Normannico idioma-
te, propulo promulgatis. H. 66

Hoc ipso anno celebris sacrorū
Antistitum conuentus Vintoniæ
habetur, cui etiam interfuere Ale
xandri. ij. Romani Pōtificis lega
ti, in quo plures sacri ordinis uiri
dignitate priuati, ac in ijs Stigan
dus Cantuariensis præsul defecra
tus, quòd uiuo Roberto Archiep̃i
scopo Cantuariensem sedem occu
passet, deinde quòd unà cum eadē
Vintoniensem episcopatum posse
disset; ac postremū quòd pallium
accepisset à Benedicto X. Ponti.
quem ut uitiosè creatum Patres
repudiauerant.

1070

iiij.

1071

v.

Lanfrancus Cantuariensis Archi
episcopus.

1072

vi.

1073

vij.

Nouum Castrum ad Tynæ flumi
nis ripam à Roberto Regis filio
extruitur.

1074

viij.

1075

ix.

1076

x.

1077

xi.

Londini Episcoporum cōuentus,
authore Lanfranco habitus, in
quo de reformando clero, & de
transferendis Episcoporū aliquot

138 ANGLORVM REGVM

An. Christi. ann. Regni

sedibus in celebriores ciuitates
decretum.

1078 xij.

Robertus Guilielmi Regis fi-
lius, instigante Philippo Gallorū
Rege, contra patrem in Norman-
nia rebellat, quem paulo post sup-
plicem pater in gratiam recipit.

1079 xiiij.

1080 xviij.

1081 xv.

Census publicus in Anglia, & in
gens auri pondus ex singulorum
capitibus à Rege exactus.

1082 xvi.

1083 xvij.

1084 xviiiij.

1085 xix.

1086 xx.

1087 xxi.

Rex tria præclara cœnobia con-
didit, unum in Catio, eo loci, quo
cum Haraldo conflixerat, ad mo-
numentum uictoriæ in eo bello
partæ, idq; D. Martino dicauit;
alterum in Londini suburbano,
quod Saluatoris dicitur; tertium
Cadoni in Normannia ubi tem-
plum magnificum D. Stephano
posuit. Rex in Normanniam traif-
cit,

cit, ubi dum Gallis bellum inferre parat, ruptis ferocientis equi saltu intestinis, iij. id. Sept. obiit. anno ætatis. lxxiiij. Cado- mi Normanniæ oppido, cœnobio à se extracto clatus, redempto priusquam sepultura daretur, à quodam eius loci dominium sibi afferente, terræ precio. Roberto ex Mathilda coniuge filiorum natu maximo, quòd is rebelli in patrem animo esset, Normanniam, Guilielmo cognomento Ruso, Angliæ regnum, Henrico gazam omnem legavit: Rusus. iij. Calend. Octobris.

GVILIELMVS RVFVS REX.
XXII. Ann. XXIII.

Guilielmi Nothi filius, à Lanfranco Cantuariensi, Vuestmonasterij coronatus. Robertus Normanniæ Dux, Ruso fratri bellum infert.

Lanfrancus Cantuariensis obiit post annum, quàm sedere coep- rat, xix. Berengarij errorem de Eucharistia luculentè impugna-

140 ANGLORVM REGVM
An. Christi. An. Regni.

uit, Christi Ecclesiam Cantuarie,
et D. Albani cœnobium instauravit. Xenodochia iuxta Cantuariam condidit. Rufus Rex eius morte Cantuariensem Archiepiscopatum grandi pecunia locauit annis quatuor

1091 iiij.

1092 v.

Carleolum à Ruso Rege instauratum.

1093 vi.

1094 vij.

1095 viij.

D. Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus.

1096 ix.

Bellum sacrum in Saracenos, sub Urbano Papa Claramontano concilio in Gallia decretum.

Robertus Dux oppignerata Normannia, facta cum Ruso pace, ac decem millibus auri librarum mutui nomine ab eodem acceptis, ad sacrum bellum Hierosolymâ proficiscitur.

1097 x.

Malcolmus Rex Scotiæ Northumbriam incurans, in Alnwicki castelli obsidione, unâ cum Edwardo filio natu maximo à Roberto

An. Christi. An. Regni.

berto Northumbriae Comite occiditur.

1098

xi.

1099

xij.

Hierosolyma à Christianis recepta.

1100

xiiij.

Rex in clerum desecuiens, et Anselmo Cantuariensi propter piam eius admonitionem in exilium eiecto, templorum prouentibus ad priuatum questum abutens, ac sepe dictitans, pinguem Christi panem esse, et delicias praebere Regibus, inter uenandum apud nouae forestae saltum, à suo quodam milite, siue casu, siue de industria, sagitta transfixus, cor festim perijt, Calend. Augusti, etatis anno. xliij.

Sepultus Vintoniae.

Henricus Nonis Augusti regno succedit.

HENRICVS PRIMVS REX
XXIII. ANN. XXV.

Guil. Rufi frater. A Mauritio Londinensi Episcopo, Vuestmonasterij coronatus.

Anselmus Cantuariensis ab exilio reuocatur.

1101

i.

An. Christi. An. Regni

Robertus Normanniæ Dux, Hierosolymitana expeditione confecta domum reuersus, contra Henricum fratrem, regni causa, bellum in Angliam renouat, de pace tandem ijs conditionibus transactum, ut Henricus, qui patre Rege natus esset, Angliæ Regnum obtineret, & quotannis tria millia Marcarum Roberto daret, & qui prior sine liberis decederet, alterum heredem testamento scriberet.

1102 ij.
1103 iij.
1104 iiij.

De sacrorum inuestitura Regi clerico controuersia, quam Anselmus Cantuariensis Romæ sub Pascale. ij. Pont. componit.

1105 v.
1106 vi.
1107 viij.
1108 viij.

Rex in Normanniam traiecit. Robertum fratrem contra pacis foedera rebellantem, magna Normannorum strage edita, captiuum secum in Angliam ducit, ibique uitam in carcere finire coegit: Normann-

An. Christi. An. Regni.

mannia dehinc Anglie regno
coniuncta.

1109 ix.

Philippus Rex Gallie mori-
tur, cui succedit LVDOVI-
CVSCRASSVS annis xxxiiij.

1110 x.

Anselmus Cantuariensis obiit,
post annum quam sedere coepit
xvi. Anno etatis. lxxxvi. cuius a-
pud posteros multa pie conscri-
pta etiam nunc extant. Castrie
coenobium in Anglia condidit
monachorum ordinis D. Bene-
dicti; sepultus est in aede Christi
Cantuariae, atque inter diuos re-
latus.

Hoc ipso item anno in Ely In-
sula Episcopalis sedes primum
insituta, Pascali Pont. Romano
approbante.

1111 xi.
1112 xij.
1113 xiiij.
1114 xiiij.

Vigornia incendio tota ferè con-
sumpta.

Vualli tumultuantes, à Rege per-
domiti.

Nuptiae inter Henricum V. Impe-
ratorem, & Mathildem Henrici

An. Christi. Ann. Regni.

Regis filiam Maguntie celebrantur. Prima parliamenti concilij institutio.

1115	XV.
1116	XVI.
1117	XVII.
1118	XVIII.

1119 XIX.

Initium primi belli Gallici, quod sexcentis foederibus compositum semper renouatur. Theobaldus Campanus Comes ex Blesensium Comitum familia natus, atq; exin de Henrico Regi affinitate coniunctus, quod Adela eius soror Stephani Blesensis Comitum uxor esset, generis fiducia, impetrato ab Henrico auxilio, in Lodouicum Crassum Gallorum Regem bellum mouet. Crassus inito consilio cum Balduino Flandriae, & Fulcone Andauiae Comitibus, Henrico Regi Normanniam adinere parat, & Guilielmum Roberti defuncti filium in possessionem mittere. Henricus Rex in Normanniam traiecit, atq; apud Nicastanum oppidum profligatis Crassi Gallorum Regis copijs, uictor enasit. Baldunus Flandriae Comes uulnere accepto

pto, interijt. Andegauensis ad Hērici partes transijt: Pax deinde inter Reges facta, Henricus in Angliam reuertitur.

Mathildis Regina Henrici uxor, Scotorū Regis soror, præstantissima foemina moritur.

Henrici filij Guilielmus, & Ricardus, ac filia Maria dum ex Normānia in Angliam transmittunt, orta fœda tempestate, ac illi sa scopulis naue, fluctibus obruti, interiêre.

Varinus Salopiæ Comes, hoc tempore duo Benedictinorum cœnobia in Anglia condidit; alterū in suburbis Salopiæ; alterum ad pagum Venelochum; & hoc diuæ Milburge, illud Apostolis Petro, & Paulo dedicauit.

Henricus V. Imperator in Germania moritur. Mathildis Augu

1120

1121

xx.

xxi.

1122

1123

1124

1125

1126

xxij.

xxij.

xxiiij.

xxv.

xxvi.

144 ANGLORVM REGVM

An. Christi. An. Regni.

sta ad patrē reuertitur, ac paulò
post Gaufrido Andegauenſiū co
miti nupta, ab Henrico patre An
glici Regni hæres declaratur.

1127	xxvij.
1128	xxviiij.
1129	xxix.
1130	xxx.
1131	xxxij.

Innocentio ſecundo Pont. Ro
mano, ob Anacleti Antipapæ po
tentiam in Galliam confugiendi,
Rex in Carnutibus honoris cauſa
obuiam facit.
Sedes Episcopalis Carleoli poſita.

1132	xxxiiij.
1133	xxxv.
1134	xxxvi.
1135	xxxvii.

Rex in Normannia moritur
iij. Non. Decemb. ad Redingi
um Benediclinorum cœnobio,
quod paulò antea edificauerat,
ſepultus. In hoc omnis Guilielmi
Notbi uiriliter ſexus legitima pro
ſapia deſecit. Stephanus Bononië
re nepos, neglecta Mathilda Au
guſta Henrici filia, regnum præ
occupat.

Steph^{us}

i. STEPHANVS REX. XXIIII.

Ann. XIX.

Stephani Blesensis Comitis filius, Henrici Regis ex sorore nepos. viij. Calend. Decemb. A Guilielmo Cantuariensis Archiepiscopo Vuestmonsterij Rex coronatus.

ii. Ludouicus Crassus Rex Gallie moritur. Succedit LVDOVICVS. VII, Junior dictus, annis XLIII.

Rex Stephanus compositis in Normannia rebus, contra Scotos Mathildis Auguste partes tutantes bellum mouet.

iii.
iiii.
v.
vi.

Mathildis Augusta cū auxiliis suorum copijs ex Gallia soluens, atq; ad Arundellium appulsa, contra Stephanum Regem in Anglia bellum parat. Rex apud Lincolniam Mathildæ copijs congressus capitur, & Bristolium captiuus adducitur: pactis demū utrius

145 ANGLORVM REGVM

An. Christi. an. Regni.

que conditionibus, Roberti Glocestriae Comitis permutatiōe (qui & ipse Mathildis sororis partitatus paulò post à Regis fautoribus captus est) Rex libertati, & regno restituitur.

1142 vij.
1143 viij.
1144 ix.

Henricus Mathildis Augustae filius, defuncto Gaufrido patre Andegauensem principatū consecutus, collecto suorū exercitu, in Angliam trajicit, matri cōtra Stephanum Regem opem laturus.

1145 x.
1146 xi.
1147 xij.
1148 xij.
1149 xiiij.
1150 xv.
1151 xvi.
1152 xvij.
1153 xvij.

Pax cum Mathilda, & Stephano Rege post diutinam contentionē ijs conditionibus transacta, ut ipse Stephanus, dum uiueret, Rex haberetur, mortuo autem, Henricus Mathildae filius Regnum obtineret.

tineret, Normanniamq; interim
possideret.

Aleonora Guilielmi Aquita-
nie Ducis, & Pictonum Comitis
filia, à Ludouico Gallorum Rege
repudiata, Henrico Andegauenſi
Mathildis Augustæ filio nubit,
ad quē inuito Gallorū Rege prio-
rem attulit dotem, Pictones et A-
quitaniā, quod deinceps perpe-
tui belli seminariū fuit inter Gal-
los & Anglos.

Stephanus Rex moritur. viij.
Calend. Nouem. sepultus ad Feu-
ersamū in Cantio, coenobio quod
ipse edificauerat. Succedit Henrē
cus Normanniæ, & Aquitaniæ
Dux, Andegauenſium Pictonū
que Comes. xiiij. Calend. Ianuarij
à Theobaldo Cantuariēſi Archie-
piscopo, Vuestmonasterij sacra-
tus. Hoc ipso item anno obiit Guē-
lielmus Eboracensis Archiepisco-
pus, postea inter diuos relatus.

HENRICVS SECVNDVS REX
XXV. An. XXXIII. Henrē
ci primi ex filia nepos.

Cumbriam, Northumbriamq;

An. Christi. Ann. Regni.

Mathildæ matris permissu, à Sco-
tis aliquandiu possessam, recipit,
& Regē eorundem Huntingtoniæ
comitatu donat.

Vuallos subactis eorum regulis
domat.

Hoc ipso anno defuncto Romæ
Anastasio quarto, Nicolaus Alba-
nus Antistes, homo Anglus, He-
driani quarti appellatione in Pō-
tificatu succedit annis. iij.

1156	ij.
1157	ij.
1158	iiij.
1159	v.
1160	vi.

Hadrianus. III. Ponti. moritur.
Succedit Alexander. III. Senensis.

1161	vij.
1162	vij.
1163	ix.

Rex Henricus dotali iure To-
losatem comitatum à Raimundo
repetens, Ludouici Gallorū Re-
gis arma in se concitat; pax tan-
dem inter Reges facta, Margari-
ta Ludouici Regis filia, Henrici fi-
lio desponsata.
Theobaldus Cātuariensis Ar-
chiepi.

CHRONICON.

chiepiscopus obiit: ab Innocentio Secundo Pontifice Romano, primus legati nati titulo, cum pallio donatus. Succedit Thomas Becketus, postea Martyr futurus.

Thomas Cantuariensis Archiepiscopus Ecclesiastica iura defendens, à Rege in exilium actus Senone in Gallia apud Alexandriam Tertium Pont. Roma. de iniurijs conquestus, ad Pontiniacum cœnobium se contulit.

Mathildis Augusta moritur: Rex Gaufrido filio dotali iure Britannie hæreditatem creuit.

Rex Henricum filium in Regni societatem adscitum, Londini à Rogerio Eboracensi Archiepiscopo (absente tum Cantuariense, cuius id muneris fuerat) xvij. Calēd. Iulij in Regem coronandū curat. De qua iniuria Thomas Cantuariensis apud Alexandrum Pontificem conquestus, ita eum mouit, ut is Eboracensi et alijs, qui istiusmodi coronationi interfuisent,

1164 x.
1165 xi.
1166 xij.
1167 xliij.
1168 xliij.
1169 xv.
1170 xvi.

An. Christi. An. Regni.

facrorum administratione interdixerit.

1172 xvij.

Thomas Cātuariensis, septimo exilij sui anno, recōciliato, ut putabatur, Rege, in Angliam reuersus. iij. Calend. Ian. coniuuratorū gladijs in templo cōfossus, occiditur, ab Alex. Pont. postea Martyrum catalogo adscriptus.

1072 xvij.

Rex per legatos apud Alexandrum Ponti. se de Cantuariensis nece purgat, & Hybernicā expeditionem, eiusq; insulæ dominium, ex eiusdem Pontificis autoritate sibi dari postulat.

1173 xix.

1174 xx.

Alexandri Pōtificis legati duo causam de Cantuariensis nece cognituri in Angliam adueniunt, Rex iureiurando factum suum purgavit, in hoc tantum se peccasse confessus, quod ex eius in Cantuariensem simultate, alijs perpetrādi facinoris occasionem dedisset, ad quam culpā eluendam, expiansq; ducentos milites ad sacrum bellum in Syriam suis sumptibus se missurū recepit, ac semel intro-

triënium eius expeditionis sociüs cum alijs principibus subsecuturü. Quinet legem tulisse dicitur, qua perpetuò cautum esse uoluit neminem posterorum Regum in Angliam regiü nomen, insigniäque deinceps gesturum, nisi quē Romanus Pontifex rite iussisset, designassetq;.

1175

xxi.

Rex Henricus Iunior cum fratribus, Ludouico Gallorum Regö obsequentes, à patre deficiunt, et coniunctis armis Normanniam, Aquitaniam, atq; Britanniam, inuito patre, in suam ipsorum potestatem redigunt.

1176

xxij.

Guilielmus Rex Scotie, Henri ei filiorü in patrē discordia fretus Anglicos fines hostiliter ingressus, ad Alneicum oppidum caesis ac profligatis suis omnibus in pignora capitur.

1177

xxiiij.

Pax hoc anno inter Regem, et filios cöposita; cū Ludouico Gallorü Rege affinitas renouata. Adella Galli filia Ricardo Hërici filio desponsata. Scotus cum soluendo non esset, quatuor munitissimis

An. Christi. ann. Regni

- Castellis pro redemptione traditis, in regnum restituitur.
- 2178   xxiiij.   Hugo Cardinalis Alexandri Pontificis Legatus in Angliam uenit ad componendas cōtrouersias inter Cantuariensem, & Eboracensem Archiepiscopos de primatu inter se contententes.
- 2179   xxv.   Aldredus Vigorniesis Episcopus circa hæc tempora Gloucestricæ cœnobium Benedictinorum condidit, illudq; Apostolis Petro et Paulo dicauit.
- 2180   xxvi.   Ludouicus Gallorum Rex, uoti causa D. Thomæ sepulcrum Cantuarie inuisit, & a Rege honorifice accipitur, in Galliam reuersum moritur, cui succedit PHILIPPVS AVGVSTVS annis xliij.
- 2181   xxvij.   Rex Henricus Iunior repentina morte obiit, Margarita uidua Philippo Gallorum Regi fratri red-dita, ac Bele Pannoniorum Regi paulò post nupta.
- 2182   xxviii.   Heraclius Patriarcha Hierosolymitanus auxiliū pro re Christiana
- 2183   xxix.

na in Syria postulaturus, in Angliã aduenit, sed parum benignè à Rege acceptus, frustrata spe dimittitur.

1184
1185
1186
1187
xxx.

xxxxi.

xxxxij.

xxxxiij.

Gaufredus Dux Britaniæ, Lutetia moritur, relicta uxore Constantia grauida, quæ mox Arthurum parit. Capta à Saracenis Hierosolyma anno lxxxix. postea quam à Christianis ducibus recepta fuerat. Reges, Gallus, & Anglus Idibus Ian. in Velocassibus in colloquium ueniunt, ac de Hierosolymitana expeditione decernunt: mox, rupto fœdere, Ricardus Angli filius, relicto patre, Gallorũ partes sequitur. Rex Gallus Cenomanos & Turones occupat cuius rei ira, & indignatione, Hæricus Angliæ Rex pridie Nonas Iulias, Chinone in Normãnia moritur: ubi & sepultus est. Normãnorũ in Anglia Rex ultimus Ricardus, restituitis sibi, quas Gallus patri ademerat, urbibus, ad re-

1188
xxxxiij.

1189
xxxv.

An. Christi. An. Regni.

1199

i.

gnum in Angliam traicit. iij. No-
nas Septembris, à Balduino Can-
tuariensi Archiepiscopo Londi-
ni Rex coronatus.

RICARDVS PRIMVS REX.
XXVI. Ann. X. A magnanimi-
tate, Cuer de lion, dictus.

Londinenses magno auri pon-
dere, in sacri belli sumptus, Re-
gi oblato, honoribus, & dignita-
te augmentur, libera urbis admi-
nistratiōe Prætoris, & Cōsulum
potestati permissa. Henricus Al-
uini primus Prætor, Consules, Pe-
trus Ducas, & Thomas Neellus
creati.

Reges Gallus & Anglus, ut an-
tea inter se constitutum fuerat, ad
Hierosolymitanam expeditionem
se parant. Gallus cum classe Ge-
nuā præcessit. Ricardus Massiliā
solut: uterque in Siciliam mense
Augusto appulere, ubi & hyeme
re coacti sunt.

1199

ii.

Ricardus Rex Sicilia soluens, ui-
tempestatis in Cyprum eiectus,
Tyrannum, à quo littoribus arce-
batur

batur, et insulam bello cepit, præ-
sidioq; firmavit, illinc ad Philip-
pum Gallorum Regem profectus
Ptolomaida obsidentem, quam
paucis post diebus coniunctis co-
pijs expugnauit: mox suborta in-
ter Reges discordia, Philippus re-
lictO Odone Burgundiæ Duce co-
piarum suarum præfecto, in Gal-
liam redijt, Ricardus in Syria re-
mansit.

1192   *ij.*
Ricardus Rex Hierosolymita-
ni regni permutatione, Cypri re-
gnum Guidoni Lusigniano uen-
dit, quod ad nostra serè tempora
seruarunt eius posterij, quoad illic
imperare cœperunt Veneti: &
hinc factum, ut Hierosolymitani
regni titulum Angliæ Reges ali-
quandiu gesserint.

1193   *iiij.*
Ricardus domesticorū suorum
in Anglia conspiratione, & Phi-
lippi Gallorum Regis simultate,
rem Syriacam deserere coactus,
domum rediens in Germania à
Leopoldo Austriæ Duce intercipi-
tur, et Hérico Imperatori, in uete-
ris odij ad Ptolomaidis expugna-

An. Christi. An. Regni.

tionem inter se concepti uindictā
traditus, frustra intercedente pro
eo Celestino Pontifi. Romano, in
uincula conijcitur.

1194 v.

Rex Ricardus centum quadra-
ginta millibus marcarum pro re-
dēptione persolutis, Henrici Im-
peratoris custodia liberatus, in
Angliam redijt.

1195 vi.

1196 vij.

Bellū inter Gallos, & Anglos
uario utrinq; euentu renouatum.

1197 viij.

1198 ix.

Rex Othonem Saxonie Du-
cem, ex sorore nepotē contra Phi-
lippi Henrici defuncti Cesaris fra-
trem, grandi pecunia ad imperiū
iuuat.

1199 x.

Rex in obsidione Calaci oppidi
in Lemouicum finibus, ubi ingēs
thesaurus latēre putabatur, cata-
pulta ueneno illita percussus, in-
terijt. viij. id. Aprilis, nullo ex se
prole suscepto, sed Arthuro Bri-
tanniae Duce ex Gaufrido fratre
nepote, hærede prius designato.
Cadauer ex suo ipsius testamento
triplicis sepultura traditum: cor
pus

pus ad patris pedes, quòd in eun-
dem rebelli animo fuerat; cor Ro-
thomagi, quam urbem unice sem-
per coluit, reliqua intestina Picto-
num terra, ut suo Principi ingra-
ta, recondi uoluit. Variantibus
deinde optimarum in Gallia sus-
fragijs, qui Arthurum adhuc pue-
rum Britanniae regno preferen-
dum censebant, Ioannes Morito-
nij Comes Ricardi frater, popula-
ri largitione, & potentia praeua-
lens, in Angliam traicit, & Re-
giam coronam Lōdini sumit. vij.
Calend. Iulij.

IOANNES REX. XXVII.
Ann. XVII.

Pax inter Ioannem, & Philip-
pum Galliae Regem, Blancha Al-
fonsi Regis Castellae filia, Ioannis
Regis ex sorore nepotis Ludoui-
co Philippi filio, in uxorem data.

Ioannes Rex Arthurum Britā-
niae Ducem, Gaufredi fratris filiū
quo cum contendebat, & qui iam
magnas uires in Pictonensi agro
acquisierat, bello opprimit, eūq;
aliquandiu in custodia asseruatū

An. Christi. An. Regni.

1203   iiij.

1204   v.

1205   vi.

1206   viij.

1207   viij.

1208   ix.

1209   x.

necari iubet. Gallus Anglum persequi, Arthuriq; necem ulcisci conatur.

Normannia tota à Gallis recepta annis. cclx. postquam Rollo primus Dux eandem occupauerat. Et Ioannes Rex ab uniuersa penè quam in Gallia habebat, possessione depulsus.

Hugo Lincolniësis Episcopus Carthusiensium ordinis monachus sanctiss. obiit, postea inter diuos relatus.

Otho. III. Germanorū Imperator in Angliam uenit, cui Gallis bellum inferre parato, Ioannes Rex ingentem pecuniæ summam dedit. Rex ob multas iniurias clero illatas, & quia neglecta Romani Pontificis autoritate, Stephanum Cardinalem ad Cantuariensem Archiepiscopatum ab Innocentio. iij. Pontifice electum, recipere nollet, Ecclesiæ hostis iudicatur, & sacris interdicitur.

1210
1211
1212
xi.

xij.

xij.

Innocentius. iij. Rom. Pont. Ioã
nem Regem in sacra, profanaq;
nullius ordinis, aut etatis ratione
habita deseuientē, missō Pandul-
pho uiro clarissimo, graui denun-
tiatione regni administratione
submouet: qua re Tertius Ioannes
quòd à suis Episcopis, Principi-
bus, popularibusq; destitueretur,
inuitus ad sanitatem redijt, Ponti-
ficemq; agnouit, ac graui iureiu-
rando sponsonē fecit se Pōtificis
arbitrio staturum, posterosq; Re-
ges idem facturos, ut se deinceps
Romani Pontificis beneficiarios,
perpetuò agnoscerent.

1213
1214
xiiij.

xv.

Nicolaus Tusculanus Cardinalis
Legatus in Angliã missus. iij. Ca-
lend. Iulij, interdictum, quo antea
Anglia per sex annos, mēses tres
ac dies duodecim obstricta teneba-
tur, publica auctoritate sustulit.

1219
1216
xvi.

xvij.

Regni optimates Ioãnis Regis
tyrannidem pertæsi, contra eũ-

An. Christi. An. Regni

dem arma capiūt. Ludouicus Philippi Gallorum Regis filius ab eisdem in spem regni uocatus, iurando, obsidibusq; acceptis in Angliam traicit. Rex suis omnibus inuisus, dum ad monasterium Suineshed diuertisset. xiiij. Calend. Nouembr, ueneno sublatus est, monacho id illi propinante, quo & ipsemet, uti fertur, una cum Rege perijt. Corpus Vigornie sepulture traditum. Principes, neglecto Ludouico, Henricum puerum Ioannis defuncti filium, Regem consalutant.

1217 i.

HENRICVS TERTIVS REX.
XXVIII. Ann. LVI.

XVI. Calend. Iulij à Vintoniensi, & Bathoniensi Episcopis, presente Romani Pontificis Legato, nouem annos natus, Rex coronatur, et Henrici Vintoniensis Episcopi tutela committitur.

1218 ij.

Ludouicus Philippi Gallorum Regis filius, post longam altercationem, conuentione facta, acceptaq; pecunia, in Galliam se recipere cogitur.

Vallo

Vallo Pontificius Legatus Ro-
mam reuertitur, & Pandulphus,
qui Innocentij Pontificis manda-
ta ad Ioannē Regem detulit, Nor-
douicensis fit Episcopus.

Rex ab Honorio Pontifice Ro-
mano rogatus in Christianorum
subsidiū, Asiatico bello, Rainul-
phum Cestriæ Comitē copijs præ-
fectum, ad Damiatæ obsidionem
mittit.

Pupillorum sub Regis tutela
educandorum, quos Vardas uo-
cant, hoc tēpore prima institutio.

Rex sublatis undiq; factioni-
bus, populi ac Principum iussis
iterum coronatur.

Hoc ipso anno corpus D. Tho-
mæ Martyris solenni ritu transla-
tum, & Hugo Lincolniensis quō-
dā Episcopus inter factos relatus.

Philippus Rex Gallie moritur,
Succedit LVDOVICVS iij.
annis iij.

Ioannes Brēnus Hierosol. Rex

1219

ij.

1220

iiij.

1222

v.

1222

vi.

1223

vij.

1224

viiij.

1225

ix.

An. Christi. An. Regni.

ingenti pecunia à Philippo Gallo
rum Rege, ex testamēto donatus,
in Angliā trajicit. Honorificè à
Rege acceptus indeq; in Hispaniā
soluens. D. Thomæ martyris se-
pulchrum Cantuariæ inuisit, cui
quatuor maximi precij sapphiros
ut in ornamentis essent, obtulit.

1226 X.

Leuia aliquot prælia inter Gal-
los, & Anglos in Aquitania. Con-
cilium Londini, quod Parliamen-
tum uocant, in quo multæ leges,
magnæ chartæ, & de Foresta di-
ctæ promulgantur.

1227 xi.

Otho Cardinalis Honorij. III.
Pontificis Legatus, decimas in sa-
crum bellum imperat.

Rex, instigante Petro Britan-
niæ Duce, mense Martio cū classē
in Galliam trajicit, indeq; Paulo
post nulla re memorabili gesta,
in Angliam redijt.

Rex Arragonensem Regem in H-
spania contra Afros, Anglico mi-
lite iuuat.

Ludouicus VIII. Rex Gallie mori
tur. Succedit D. LVDOVICVS fi-
lius, annis XLIII.

An. Christi. ann. Regni.

1228

xij.

1229

xij.

1230

xij.

1231

xv.

1232

xvi.

1233

xvij.

1234

xvij.

Regni Principes nimio tributo oppressi, à Rege secessionem faciunt, quos tandem Rex armis depositis benignitate mitigat.

1235

xix.

Guilielmus puer apud Nordouicum, à Iudæis cruci affixus.

1236

xx.

Isabella Regis soror, Federico II. Imperatori nuptui datur.

1237

xxi.

Rex Alconoram Raymūdi Comitis Prouinciæ filiam in uxorem ducit.

Otho Cardinalis à Gregorio IX. Pont. Legatus in Angliã redijt: Sacerdotum conuentum Londini celebrat, & ad Asiaticū bellum, quod D. Ludouici Gallorum Regis auspicijs postea gestum est, sacrorum decimas imperat.

1238

xxij.

Rex Alconorã sororẽ Simoni ex Mōtesforti collocat, dotisq; nomine Lecestriæ Comitatu donat. Edouardus Princeps nascitur,

164 ANGLORVM REGVM

An. Christi. An. Regni.

Et ab Othone Pontificis Legato
baptismate persunditur.

1239 xxiiij.

1240 xxv.

Edmundus Archiepiscopus Can-
tuariensis corruptos sui seculi mo-
res in Principe, & clero detesta-
tus, D. Thomæ Cantuariensis exē-
plum secutus, Pōtiniaci cœnobio
in Gallia exul moritur, ab Inno-
centio III. Pont. Diuorum cata-
logo adscriptus.

Ricardus Regis frater cū clas-
se ad Christianorum auxilium in
Syriam proficiscitur.

1241 xxvj.

1242 xxvii.

Rex subactis Vualliorum regulis
Vualliam suo imperio subijcit.
Rex Hugonis Marchia Comitū
impulsu, cui mater nupta fuerat,
sumpta in Galliā expeditione, sed
nullo interim cōfecto negotio, pa-
ctis in quinquenniū inducijs, pau-
lò post in Angliam redijt.

1243 xxviii.

1244 xxix.

1245 xxx.

1246 xxxi.

1247 xxxii.

1248 xxxiii.

An. Christi. An. Regni.

1249

xxxiiij.

Concilium Parlamenti Lōdini, pecuniæ colligendæ causa à Rege coactum, in quo decretum, ut nummus argenteus, quem Grosfum uocant, certo pondere excuderetur, utq; ex una quidē parte regij capitis effigies, ex altera crux ad extremas eiusdē nummi partes producta imprimeretur, ne fraus ex diminutione fieret; Sterlingorū item, ut uocant, uel à Sturni auicula, uel à stella nota, hoc tempore prima percussio, unus uncie argenti pondere.

1250

1251

1252

1253

1254

xxxiiij.

xxxv.

xxxvi.

xxxvij.

xxxviii.

Rex cum exercitu in Aquitaniam trajicit, & eandem tumultuantem pacat.

Edouardus Vuallie principatu à patre donatus, Alconorā Alfonso Castellæ Regis sororem in uxorem accipit.

1255

xxxix.

Rex à Ludouico Gallorū Rege, Lutetia magnifico apparatu acceptus in Angliam redijt.

An. Christi. An. Regni.

1256 xl.

1257 xli.

Suborta post Federici II. Imperatoris mortem, inter Germanos Principes de eligēdo Imperatore controuersia, ac Guilielmo Holōdiæ Comite Romanorum Rege declarato, à Frisonibus interfecto, ad Alfonso Castellæ Regem, & Ricardum Cornubiæ Comitē Hērici Regis fratrem, lis de imperio deducta, sed neuter, ut nonnulli tradunt, in imperio cōfirmatur. Ceterum Anglici annales asserunt, Ricardo Imperatori creato Aquigrani Coloniensem Antistitē eidem imposuisse, et eius filiū Edmūdum paulò ante hæc tempora mortuo Federico, ab Innocentio III. Pont. Rom. in Manfredi tyrannidis ultionem, ad Sicilia regnum euocatum.

Christi sanguinis particula ad Haylense coenobiū circa hæc tempora, ut à nonnullis asseritur, ab Edmūdo Ricardi Imperatoris designati filio, deportata, & noue religionis institutum, bonorū hominum, ut uulgus appellat, eodem

An. Christi. An. Regni.

dem authore, in Asherugium coenobium, quod idem ædificauerat, introductum.

xliij.

Oxonij Principum conuentus in quo decernitur, ut Pictones omnes, quorum ingens numerus in Anglia, cum cæteris alienis exterminaretur, utq; Rex ipse antiquas leges nonnullas, dato ad id iuramento, in pristinam formam populo restitueret.

Rex in Galliam traicit, & cū Ludouico Rege ijs conditionibus pacem facit, ut Gallus Normanniā cū Andegauensibus, ac Cemanis obtineret, & Anglo probellorum impesa, millia aurcorū centum et quinquaginta, ac singulos annos dena millia tributi nomine persolueret. Anglus Aquitaniam à Septentrione Caranto flumine, & à meridie Pyreneo monte terminatam possideret. Iis peractis, Rex in Angliam redijt.

xliij.

Optimates regni contra Regē quòd is Oxoniensis consilij decretis stare nollet, ciuile bellum triennio excitant.

An. Christi. Ann. Regni.

1260 xliij.

1261 xlvi.

Pugna iuxta Leuifium oppidū
in Cantio, in qua Rex cum Ricar-
do fratre, et Edouardo filio à no-
bilibus capitur. Edouardus ex ho-
stium manibus elapsus, commissio
apud Eueshamum prælio, Simo-
nem à Monteforti, popularis bel-
li ducem, uirum strenuum, ac for-
tem acie occidit, patremq; ex ho-
stium potestate eripit.

1262 xlvi.

Othobonus à Flisca Cardina-
lis, ab Urbano III. Pontifice Ro-
mano ad sedandos ciuiles tumultus
Legatus in Angliam missus, à
Londinensibus in carcerē conijci-
tur, mox tamen liberatus, & no-
bilibus pleriq; Regi reconciliati.

1263 xlviij.

1264 xlvij.

1265 xlix.

1266 l.

1267 li.

Rex concilium ad Marlebr-
gium in Wilceria conuocat, in
quo leges aliquot antea latas con-
firmat.

Edouardus Vuallie Princeps,
classe in Asiam traicit, et Ludou-
cum

cum Gallia Regem belli commilitonem expectans Ptolemaide, ab Arfacida quodam (ita enim Saraceni sicarium uocant) pugione petitus, tribus uulneribus acceptis, ægrè mortis periculum euasit.

D. Ludouicus Rex Gallia moritur: Succedit PHILIPPVS filius, ann. XV.

Henricus Ricardi Cesaris filius, Henrici Regis nepos, Syriaco bello reuersus, Viterbij dum sacris interesset, à Guidone Simonis Montisfortensis Comitibus filio, in patris sui ciuili bello in Anglia interfecti ultionem, occiditur.

Rex Londini moritur. xvi. Calend. Decembris, Vuestmonasterij sepultus: Filios reliquit Edoardum Vuallia Principem, & Edmundum Lancastria Comitem, à quibus Rosa albæ, & Rosa Rubra, quæ istorum familie insignia fuere, apud posteros factionum nomina.

1268
1269
1270
lij.
liij.
liij.

1271
lv.

1272
lvi.

170 ANGLORVM REGVM

An. Christi. An. Regni.

1273 i.

EDOVARDV^S PRIMVS
 REX. XXIX. Ann. XXXV.

Henrici primi filius, quintum
 et trigesimū etatis annum agens,
 defuncto patre, magno populi ap-
 plausu Rex coronatus.

1274 ij.

Robertus Cantuariensis Archi-
 episcopus à Gregorio X. Pontifi-
 ce Rom. Cardinalis, & Portuen-
 sis simul Episcopus designatus, Ca-
 tuariensi Archiepiscopatu se abdi-
 cat. Thomas Herefordensis Epi-
 scopus, vitæ sanctitate clarus, in-
 te à Diuos relatus.

1275 iij.

1276 iiij.

1277 v.

1278 vi.

Rex Parliamenti concilii in
 Vuestmonasterij celebrat, in quo
 decretum, ut sacerdotes criminis
 conuicti, ad Episcoporum tribu-
 nalia sisterentur.

1279 vij.

Rex Vuallos semel, atq; iteris
 rebellantes domat, cæsis Leolino
 & Dauide regulis.

1280 viij.

1281 ix.

1282 x.

1283 xi.

An. Christi. An. Regni.

1284 xij.

Rex circa hæc tempora cœnobium monachorum Cistercensium in comitatu Cestrensi cōdidit, cui ob loci pulchritudinē regię Val-
lis nomen indidit.

1285 xij.

Guilielmus Martonus Anglici Regni (ut uocant) cancellarius, Oxonij collegium studiorum causa instituit, cui Martono nomen inditum.

Rex in Galliam profectus, Burdegalsium conspirationem sustulit.

Rex inter Gallum, & Aragoniū, de Siculi Regni iure litem dirimit, & Henrici patruelis apud Viterbium interfecti necem uindicat, Guidone Anguilarie Comite perpetuis carceribus in Gallia addicto.

Alexander III. Rex Scotie equi insolētia in terram deiectus ceruice confracta repente perijt. Regnum per interreges, seu gubernatores administratum annis VII.

Philippus . D. Ludouici filius Rex Gallie moritur, succedit

1286 xiiij.

1287 xv.

1288 xvi.

1289 xvij.

Rex post trienniū ex Aquitania in Angliam reuersus, conciliū Parliamenti celebrat, in quo ex decreto Iudæi omnes Anglia cietati, & lex de sacrorum prouentibus lata, quam Manumortuam uocant.

1290 xviiij.

1291 xix.

1292 xx.

1293 XXI.

Scotis de Rege inter se contentibus, Ioannes Baliolus Hauricuriæ in Gallia natus, Regio sanguini proximus, Edouardi Angliæ Regis autoritate, in cuius uerba iurauerat, Scotiæ Regno præficitur.

Initium belli inter Gallos, & Anglos propter naues aliquot in Normannico littore interceptas. Burdegala, et maxima Aquitanie pars ab Anglis deficit.

1294 xxij.

Rex, Adolpho Germanorum Imperatoris

Imperatore in suas partes pertra-
cto, expeditionem in Galliam pa-
rans, Vuallorum, & Scotorum re-
bellione impeditur.

1297
xxiiij.

Edmundus Lancastrius Regis
frater, cum exercitu in Aquitaniã
missus, apud Baionam moritur.

Rex in Flandriam traicit, ubi
cum Philippo Gallorũ Rege bien-
nij inducias componit.

1298
xxiiij.

Rex conuocatis apud Eborã-
cum Principibus, contra Scotos
bellum decernit. Scoti in Northũ
bria graui occisione fusi, fugatiq;
Edinburgum, Fanum Ioannis, ur-
bes expugnatae, et multo maxima
Scotiae pars à Rege subacta. Ioan-
ne Baliolo Rege in ordinem reda-
cto, captiuoq; datis terrae Scotiae
suo nomine praefectis, Rex uictor
in Angliam redit.

1299
xxv.

Scoti, Valla & Brusio ducibus
pro recuperanda patriae liberta-
te, fortiter cõtra Anglos pugnãt.

1300
xxvi.

Aleonora Regina moritur.

Pax inter Philppum Galliae, et
Edouardum Reges: Aquitania
Anglo restituta, & Margarita

An. Christi. An. Regni.

Philippi soror, Edouardo Regi desponsata.

Rex ad Varium castellum Scotos ingenti clade afficit.

1299 xxvij.

Ioannes Baliolus Rex Scotiæ Bonifacio III. Pontifice Romano postulante, Anglica custodia liberatur, & paulò post in Gallia moritur.

1300 xxviii.

1301 xxix.

Rex ad Fanum Andree cõuocatis Scotiæ Regni Principibus, et antiquatis Scotorum legibus, sua eisdem instituta promulgat.

Isabella Philippi Pulchri Gallorum Regis filia, Edouardo V. uallie Principi nupta.

1303 xxx.

1304 xxxi.

1305 xxxij.

1306 xxxiiij.

Scoti in libertatem sese uendicantes, Robertũ Brusium sibi Regem dicunt. Edouardus V. uallie Princeps à patre in Scotiam mittitur. Apud Duncheldinum (ubi olim Calidoniæ castrum) Scoti fusi fugatiq;.

1307 xxxv.

Edouardus Rex, Carleoli in Scotorum

Scotorum finibus moritur, Nonis Iulij corpus à militibus Londiniū deportatum, ad Vuestmonasterium sepulturæ datur.

EDOVARDVS SECVNDVS REX. XXX. Ann. XIX.

Edouardi primi filius, à Vuallicæ castro, ubi natus est, Caernaruanus dictus. x. Cal. Martij unà cū Isabella coniuge, Philippi Pulchri Gallorum Regis filia, Vuestmonasterij Rex coronatus.

RHODOS insula hoc anno, Turcis expulsis, à Christianis Ducibus expugnata: Rege in omnem uitæ mollitiem, luxumque prolapsa.

Concilium Principum in Anglia Roberto Cantuariēsi Archiepiscopo authore coactū, in quo sumpto de Petro Ganestone supplicio, de coercēdis Regi malorū consiliorum authoribus, et de regni statu reformando agitatum.

Philippus Pulcher Rex Gallie moritur, succedit LVDOVICVS HVTINVS annis II.

i.

ij.

iiij.

iiij.

v.

vi.

176 ANGLORVM REGVM

An. Christi. An. Regni.

1314 vij.

Rex contra Scotos cum magna suorum strage, apud Sterlyngium infeliciter pugnat.

1315 viij.

1316 ix.

Ludouico Hutino defuncto, succedit PHILIPPVS LONGVS Rex annis. V.

Ioannes XXI. Rom. Ponti. Scotum, & Anglum per Legatos pacare studet. Scoti Beruicium recipiunt, & diuersis prelijs Anglos uincunt.

1317 x.

Hugones Spenserij, pater & filius, Regi maloru consiliorum auctores, reliquoru Principum auctoritate, proscripsi.

1318 xi.

1319 xij.

1320 xij.

1321 xij.

Defuncto in Gallia Philippo, succedit CAROLVS PVLCHER, Rex, ann. VII.

Rex receptis in gratiam Spenserijs, alterius factionis Principes persequitur, quorum pleriq; in pugna capti, ac iubente Rege interfecti, & inter hos in primis Thomas Lancastrius Regis patruellus

truelis summa integritate, & innocencia obruncatus.

1322
1323
xv.
xvi.

Rex commisso cum Scotis prælio, profligatur. Scoti, Anglicos agros Eboracum usq; uastant.

Galli maximã Aquitaniæ partem occupant, sed Isabellæ Regine interuentu, & filio Edouardo Vuallie Principe, Caroli Regis beneficiarium se profitente, renouatum fœdus, & Aquitania tota Anglo reddita. Induciæ cum Scotis in annos tresdecim.

1324
xviij.

Henricus Stantonius illustris eques, per hæc tempora Cantabriæ magnificas ædes in usum studiorum, diuo Michaeli Archangelo dedicatas, excitauit.

1325
xviij.

Isabella Regina infesto erga maritum Regem animo, Ioannis Hænoniæ Comitis subsidio, unâ cum Edouardo filio ex Gallia in Angliam appulsa, sumpto de Spenserijs supplicio, maritum Regem in suam potestatem redigit, eodemque Regia authoritate priuato, et in carcerem tradito.

An. Christi. An. Regni

1326 xix.

Edouardum filium quatuordecim annos natū, habito ad Vuestmonasterium cōcilio, quarto Calendas Februarij Regno præficiendum, coronandumq; curat.

Gualterus Stapyltonus Exoniensis Episcopus hoc ipso anno, qui Londinēsi ciuitati præerat, in Isabellæ aduētantis gratiam, à furenti populo, deturbato præsidio cum nonnullis alijs, qui Edouardi secundi Regis rebus studebant, in publico foro securi percussitur. Huius opera duo egregia Oxoniæ in studiorū gratiā collegia adhuc extant, quorum alterum Oxoniense collegium, alterum Exoniense Ceruina aut la nuncupatur.

1327 i.

EDOUARDVS TERTIVS REX. XXXI. Ann. LI.

Sub Isabellæ matris, & optimatum tutela Regnum gubernat. Ioānes Hannonius Comes, qui Isabellæ Reginae egregiam operam nauauit, magnis muneribus donatus, ex Anglia discedit, cuius filia Philippa, mox Edouardo Regi nubit.

Edo-

1328
ij.
Edouardus Rex abdicatus, in
Barkleiensis arce moritur, siue,
ut nonnulli tradunt, à custodibus
necatur.

Carolus Pulcher Rex Gallie,
sine prole moritur, cui succedit
PHILIPPVS VALESIVS trium
superiorum Regum patruelis, un
de disceptatio inter Anglū, et Gal
lum de Gallici Regni iure, quod
materna hæreditate Anglus sibi
uendicare conatur.

1329
iij.
Scotis pax data, & Ioāna Edo
uardi Regis soror Dauidi Scoto
puero desponsa.

Reges Gallus & Anglus, Am
biani conueniunt.

Cleri conuentus Londini, in
quo Exoniensis Episcopi interse
ctores damnati.

Principū conuētus Vuintoniæ
in quo Edmundus Cantij Comes
Regis patruus, quod abdicato E
douardo fratre, de eius restitutio
ne conspirasset, capite damnatus.

Robertus Rex Scotiæ mori
tur, cui succedit DAVID puer
Regno per interreges, siue guber

Comes Attrebatēsis cum litem amississet, quæ illi erat cum Mathilda Burgundionis uxore, ob id citè Philippo Valesio Gallorum Rege inimicitias exercens, ad Angli partes se recipit, à quo honorificè est acceptus, & Richemondia Comitatu donatus. FROSSARTVS Gallus horum temporum Historiam copiosissimo uolumine scribit.

Benedictus Rom. Pont. Gal- lum, & Anglum per Legatos pacare conatur.

Edouardus Rex, ascitis in belli societatem Flandris, & imperij uicarius à Ludouico Bauaro constitutus, cum ingenti classe in Flandriam traiecit, atq; ad Somam fluiuium in Gallia finibus, contra Philippum copias educit: sed prælio abstinete Philippo Edouardus Flandriam repetit, indeq; Iacobi Arteuilla Flandria præfæcti cōsilio, liliorum insigni, & Regis Fræcie titulo assumptis, rursus in Angliam redit. Guilielmus Sarrisbiriensis, & Robertus Suffol-

182 ANGLORVM REGVM
An. Christi. An. Regni.

cia Comites, in exercitu præfecti
relicti.

Hoc ipso anno Philippa Regi
na Leonellum filium Antuerpie
parit.

1339 xiiij.

Guilielmus Sarisbiriensis Co-
mes, in insulæ oppidi oppugna-
tione à Gallis captus, Lutetiam
adducitur.

1340 xiiij.

Pugna naualis atrox ad Clusas
IX. Calend. Iul. in qua Edouar-
dus Rex sua felicitate, & uento
secundo adiutus, captis, ac fractis
omnibus ferè Gallorum nauibus,
uictor euasit.

Fanum Odomari, & Tornacii
ab Anglo obseffi.

Inducie inter Reges factæ, &
captiui utrinq; redditi.

1341 xv.

Edouardus Rex Ioannē à Mon-
tesforti data ei in uxorem Mariā
filia, contra Carolum Blesensem
bello in Britannia iuuat. Legato-
rum Papæ interuentu, inducie in
triennium extractæ.

1342 xvi.

1343 xvij.

1344 xvij.

An. Christi. An. Regni.

1345
1346
xix.

xx.

Edouardus Rex Henricū Lan-
castrium in Aquitaniam mittit, i-
pse cum filio Vuallie Principe, et
numerofo exercitu Cal. Iulij in
Constantiensem agrum exiit, &
Cadomum expugnat.

Pugna ad Cresciacum VII. Ca-
lend. Septembr. sabbato ad ueste-
ram, omnium famosissima, luctuo-
sissimaq; quæ Gallis unquam acci-
derunt, in qua omnis ferè nobili-
tas cecidit: occisi Ioannes Boe-
miæ Rex, Carolus Regis frater
germanus Alenconij, Rodolphus
Lotharingiæ Duces, Flādrie, Ari-
curiæ, Blesensis, et Cesariensis Co-
mites. Desiderati ex omni nume-
ro circiter XXX millia. Edouar-
dus Rex cum uictore exercitu, ad
expugnandum Calctū contendit.

1347
xxi.

Calctum III. Nonas Augusti,
undecimo obsidionis mense, Edo-
uardo Regi deditur. Cines incolis
mes dimissi, nobilibus aliquot ad
capitis pœnam reseruatis, quibus
Regina grauida ueniam, uitamq;
impetrauit.

184 ANGLORVM REGVM

An. Christi. An. Regni.

1348 xxij.

David Rex Scotiæ Angliam in cursans, profligato ad Dunelmam exercitu, capitur: Clementis VI. Pont. Legatorum interuentu in Galicia in duodecim menses cum Gal-
lis factæ, & arx Guina ab Anglis interim occupata.

1349 xxij.

Philippus Valesius in Gallia moritur. Succedit IOANNES REX. annis xiiij.

1350 xxiiij.

GARTERIORVM summi ordinis equitum institutio.

1351 xxv.

1352 xxvi.

1353 xxvij.

1354 xxviii.

1355 xxix.

1356 xxx.

Edouardus Vuallie Princeps, uigesimum septimum ætatis annu agens, Dux belli in Aquitania à patre missus, in Pictonensi agro loco cui nunc Belluifus, & male pertusi nomen inditum, Ioannem Gallie Regem collatis signis prelio uictum, cum Philip-
po filio capit xiiij. Calend. Octo-
bris: Cæsa Gallorum circiter sex
nullia, M. D. ex nobilibus capti,
Rex

An. Christi. An. Regni.

Rex ipse unà cum filio ab Edouar-
do Principe humaniter, et honori-
ficè tractati, & in Angliam tra-
ducti. Carolus Delphinus elapsus
Parisijs se recipit.

Induciæ Gallis in biennium
datæ.

1157 xxxi. David Rex Scotiæ per annos X.
in Anglia captiuus, decem aureo-
rum millibus redemptus, in Re-
gnum restituitur.

1178 xxxij. Isabella Regina moritur, Lon-
dini in Franciscanorum cœnobio
sepulta.

1179 xxxiiij. Finitis inducijs bellum in Gal-
lia renouatum.

Edouardus Rex Caletò in Re-
morum fines profectus, Parisio-
rum & Carnutum uicina loca
depopulatur.

1160 xxxiiij. Pax inter Reges ad Britania-
cum VIII. id. Iulij. Ioannes Rex
post quartū, quàm captus fuerat,
annum, obsidibus datis, Caleti li-
beratur viij. Calend. Nouembris.

Rex Vindeforium castrū nata-
lem locum, magno ædificiorū ap-
paratu instaurauit, ibiq; sacerdo-

An. Christi. Ann. Regni.

tum Collegiū instituit, dotauitq;
 Edouardus Vuallie Princeps,
 à patre Dux Aquitaniæ creatus,
 cum uxore Edmundi Cantia Comitis filia, in Aquitaniam se contulit.

1361

xxxv.

Edouardus Rex quinquagesimum ætatis suæ annū, Iubilei more celebrat, condonatis malefactorum pœnis, & priuilegijs aliquot populo concessis, decretumq; in cōcilio tulit, ut causarū procuratores, & patroni post hac nō amplius Gallico, uel Normānico, sed Anglo idiomate, causas agerent.

1362

xxxvi.

Caleti Anglorum Colonia deducta.

1363

xxxvij.

1364

xxxviij.

Ioannes Gallie Rex, ut de suis obsidibus liberādis transigeret, in Angliam rediens, morbo præuentus, Londini obiit VI. Cal. Aprilis: succedit Carolus V. dictus sapiens.

1365

xxxix.

1366

xl.

Petrus Rex Castelloniensis in Hispania, ab Henrico fratre Notho Regno

An. Christi. An. Regni.

Regno pulsus, Edouardi Vuallie Principis auxilio, inuitis Gallis in Regnum restituitur. Tres filie eius pro belli impensa Anglo obsides datae, succedentibus Gallorum auxilijs. Nothus bellum re integrans, fratrem occidit, & Regno potitur.

Simon Cantuariensis Archiepiscopus obiit: Oxonij collegiū, quod Cantuariense dicitur, condidit. Hoc ipso item anno, Guilielmus Vuyckam Vintoniensis Episcopus Oxonij in rei literariæ gratiam, collegium excitauit, illudq; D. Mariæ Virgini dicauit quod hodie Nouū collegium nuncupatur.

xli.

Bellum inter Gallos, & Anglos hoc anno rupto fœdere renouatum. Aquitani ab Edouardo Vualliorum Principe nimio tributo oppressi, Armeniaco, & Petragorico Comitibus authoribus, ad Carolum Regem prouocant. Iohannes Lancastriæ Dux in Galliam cum exercitu traiecit, sequenti hyme redire coactus. Pontiuenses

An. Christi. An. Regni

ciecto Anglorum presidio, post annos cētum, ac duodecim, quān dotis nomine in Edouardi primi potestatem uenerant, Gallis se dedunt.

Philippa Regina hoc ipso anno moritur, exstructo Oxonij magnificētissimo studiorum causa collegio, quod nūc Reginae collegium appellatur.

1368

xliij.

Leonellus Dux Clarentij Edouardi Regis secundogenitus, Mediolani cum Violante Galeatij primi Ducis sorore nuptias celebrat, domum rediēs in itinere moritur, Philippa filia unica superstitē, quae tertij dehinc prolis successione Eboracensi familiae Regni ius intulit.

1369

xliij.

Robertus Canolus Anglus Caletō profectus, instructo exercitu per Remorum, & Parisiorum fines iter ingreditur, ut Principi in Aquitania aduersus eos, qui deserant, uix consistenti se coniungeret. Angli ad Ligerim palantes Gesquinate Duce, à Gallis magna caede in castra compulsi.

Vrbis

An. Christi. An. Regni.

1870
xliij.
Vrbs Lemouicū ab Edouardo Principe diripitur, atq; deletur.

David Rex Scotiæ sine virili prole moritur, cui succedit ROBERTVS STVARDVS Davidis ex sorore nepos. Huius successio à scemina inchoata, & ad sextum Regem deinceps deducta, nostra iam ætate rursus in scemina desijt.

1872
xlv.
Gesquinās Gallus, & Canolius Anglus uterq; militari stratagemate insignis. Rupella à Gallis obsidetur. Ioannes Penbruchensis Comes cum quadraginta nauium classe obsessis Rupellanis in auxilium mittitur, sed interuentu classis ab Henrico Castellonensi Regi in Gallorum subsidium transmisisse, Angli amissa classe, & Ioanne præfecto ab Hispanis capto, grani prælio occisi. Ioannes Lancastrius Dux traducto per Galliam exercitu, Gallos Rupellæ obsidionem soluere coegit.

1872
1873
1874
xlvj.
xlvij.
xlvij.
Concilium Parlamenti Lon-

dini habitum, in quo Rex exhausto in Gallicum bellum erario, tunc primum sacrorum reddituum census egit, ac decimas sacerdotibus in belli sumptus imperavit, lege lata, ut Episcopi non amplius a sacerdotum collegiis, ut antea eligerentur, sed Romanorum Pontificum, Regumque arbitrio designati cooptarentur. Decretum insuper, ne minora sacerdotia a Romano Pontifice impetrarentur, aut cause nisi per appellationem, ad eundem deferrentur, poena legis uiolatoribus indicta, unde postea lex Prouisionis, siue de Premoneri, ut uocant. Nonnulli haec Ricardi secundi temporibus assignant.

1375

xlix.

Io. Wuythclyffus heresiarcha his temporibus emerfit, qui Oxoniensis gymnasij censura publice damnatus, ad Boemos profugit.

1376

l.

Ioannes Dux Lancastrius, et Edmundus frater, Ioanni a Monteforti Britannie Duci contra Gallos pugnanti, in auxilium missi. Ludouicus Andegauensis cum Gallorum copijs pedem referre cogitatur

cogitur. Romano Ponti. authore
induciae in duodecim menses com-
positae.

Ioannes Penbruchensis Comes,
nauali praelio ab Hispanis captus
redemptusq; dum in Angliam re-
dit, in itinere moritur. Huius u-
xor Maria e sancto Paulo Belgi-
cae Galliae oppido, illustris foemi-
na ad excitanda literarum studia
Cantabrigiae Museum nobile ex-
truxit, quod nunc Penbruchenſis
Aula uocatur.

Concilium Parliamenti Vuest-
monasterij, in quo tributum pete-
ti Regi a populo denegatum, &
Regij questores repetundarum
rei comperti, supplicio affecti.

Edouardus Princeps tabe con-
fectus moritur VI. id. Iul. Annum
etatis agens XLVI. sepultus Ca-
tuarie, in templo maximo.

Rex f. . . itis inducijs, in Galliano
expeditionem parans, morbo pra-
uentus, interijt. xi. Calend. Iul. an-
no etatis suae. lxx. sepultus Vuest-
monasterij. Ricardus Edouardi
Principis filius, Burdegale in Gal

An. Christi. An. Regni.

lia natus, undecim annorū puer
xvij. Calend. August. coacto Prin-
cipum concilio, Vuestmonasterij
Rex coronatur, eius patrum Lan-
castrius, & Eboracensis Duces,
Regni gubernatores constituti.
Bukynghaniensi Gallici belli cura
delegata.

1378 i.

RICARDVS SECVNDVS REX
XXXII. Ann. XXII.

1379 ij.

Edouardi Vuallie Principis fil.
Thomas Bukynghaniensis cum

1380 iij.

exercitu Caleto profectus, Gallia
incursat, inde in Britanniam per-
transijt, quam in 10 annis à Mon-
tesforti Ducis sui fidem uenire cō-
pult. Schisma inter Urbanum
VI. & Clementem Pontifices, tra-
ctata Gandavi pacis consilia di-
rimit.

Carolus Quintus Rex Gallie
moritur. Succedit CAROLVS
VI Rex annis xliij.

1381 iiij.

Concilium Parliamenti Vuest-
monasterij. Graue tributum in sin-
gula ciuium capita impositū. Can-
tiani, Strauo, & Tylerio plebeis
Ducibus, ciuilem tumultum exci-
tant.

tant, Simonē Cantuariensem Ar-
chiepiscopum, Halisium Rhodia-
norum collegij præfectum, & Ri-
cardum Carmelitanū Regi à con-
fessionibus, securi percutiunt: Lō-
dini urbē diripiūt. Strauo dehinc
seditionis authore, à Londinensi
Prætoze pugione confosso, popu-
li tumultus sedatur.

Ricardus Rex pro Urbano. vi.
Pont. Rom. contra Gallos Pseu-
doclementis fautores depugnatis
rus, collecto exercitu, Hērico Spē-
serio Nordouicēsi Episcopo belli
duce in Flandros, qui Ludouico
Comiti sui obsequentes Gallis ad-
hærebant, arma conuertit. Graue-
lingam, Damnum, et Burburgum
oppida expugnant. Angli, mox
pactis cum Carolo Rege conditio-
nibus, Caletum repetunt.

Rex Annam Vincesai Impē-
ratoris filiam in uxorem ducit.

Singulare certamē inter duos
equites, Ansleium, & Cartonum
altero alterum proditionis in Re-
gem accusante, Cartonius uictus,
sui sceleris pœnas dedit.

194 ANGLORVM REGVM
An. Christi. Ann. Regni.

1385

viiij.

Leo Rex Armenie à Turcis
expulsus, ex Gallia in Angliam
traicit, ut facta pace Gallum, &
Anglum coniunctis copijs in Tur-
cas conuerteret, sed re infecta, in
Galliam redijt.

1386

ix.

Ioannes Viënenſis Gallici ma-
ris præfectus, in Scotiam contra
Anglos mittitur. Caroli Regis ma-
ximus belli apparatus, ad Cluſæ
portum ducum cunctatione, et uî
tempeſtatis abrumpitur, atq; di-
mittitur.

Dux Lancaſtrius, Luſitanum
contra Caſtellanum Regem armis
iuuat, Edmundo fratre belli Duce
in Hiſpaniam tranſmiſſo. Caſtel-
lanus Rex proſtigatur, Edmun-
dus cum uictore exercitu in An-
gliam redijt.

1387

x.

Concilium Parlamenti Vueſt-
monaſterij habitum, in quo nolit
honores nobilibus delati, et Roge-
rius Mortimerius Merchie Vual-
liæ Comes, Rege ſine liberis mori-
turo, Regni ſucceſſor declaratur,
ex eo quòd in matrimonium ha-
beret Philippam, filiam unicam
Leo-

Leonelli Clarentiæ Ducis. Huius
postea hæreditas ad Eboracensem
familiã deducta, Edouardo Quar
to legitimi Regni ius attulit.

ROBERTVS III. Rex,
defuncto Roberto II. in Scotia
regnat.

Dux Lancastrius, Castellæ Re
gnum, à Ioanne Henrici Nothi fi
lio occupatum, Constantiæ coniu
gis iure sibi hæreditariũ repetēs,
cum copijs in Hispaniam trajicit.
Pax inter Reges ijs conditionibus
facta, ut Dux Catherinam filiam,
nuptum daret Henrico Ioannis
Regis filio, ac ipse, & Constantia
uxor, omni suo iure in Regno ce
derent: Ioannes Rex puellam do
taret, ac Duci & Constantiæ uxo
ri in singulos deinceps annos, tri
buti nomine penderet aurcorum
uicena millia, et pro impēsis bellē
trecenta millia. Eodem tempore
Dux cū Lusitano affinitatem uin
xit, locata ei Philippa filia: Dux
compositis in Hispania rebus, in
Angliam reuertit.

196 ANGLORVM REGVM

An. Christi. An. Regni.

1392 xiiij.

Induciae cum Gallis in triennium factae.

Africum bellum, Genuensium precibus, à Gallis, Anglis, & Venetis susceptum. Barbari, imperata ingenti pecunia, intra suos fines compulsi, ac multi Christianorum captiui redditi.

1393 xv.

Scoti praedatores, Anglicos fines Dunelmum usque incurfant: leuia hincinde uario Fortune euentu praelia. Henricus Northumbria Comes à Scotis captus, ac decem aureorum millibus redemptus.

1393 xvi.

Induciae cum Gallis in annos quatuor prorogatae.

Hyberni tumultuantes pacantur, Reguli eorum à Rege in gratiam recepti.

1394 xvij.

Anna Regina moritur nullo ex se prole suscepto.

1395 xviii.

Reges Gallus et Anglus, ad Ardram propè Caletum conueniunt, XII. Calend. Nouembr. In triginta annos pactae induciae, & ipsa bella Caroli Regis filia, annis fere octo nata, Ricardo desponsa.

1396 xix.

An. Christi. An. Regni.

1307
xx.

Thomas Glocestrensis, Regis patruus, mali animi erga Regem suspectus, insidijs de industria ab ipso Rege compositis Caletū usq; deportatus necatur. Lancastrius & Eboracensis, fratris sui necem uindicare conantes, placidis uerbis à Rege mitigantur.

1308
xxi.

Rex spretis patrum consilijs omnia pro suo iure agens, Henrē cum Lancastrij filium lesæ maiestatis crimine delatum, ac Thomā Mombrauin Norfolciæ Ducem Henrici delatorē in exiliū agit.

1309
xxij.

Ioannes Magnus Dux Lancastriæ moritur, Londini in D. Pauli templo maximo sepultus.

Henricus Perecus Northumbriæ Comes, quòd alieno erga Regem animo uidebatur, publicatis bonis, patriæ hostis declaratur.

Henricus Lancastrij filius, nobilium cōspiratione, ab exilio ad Regnum euocatus, inopinatò in Angliam reuersus, Ricardum Regem, nullo negotio captum, in arcem Lōdini conijcit. Coacto Principum cōsilio, Ricardus malè ad-

An. Christi. An. Regni

ministratæ Reip. damnatus, corona, et sceptro se abdicare uideatur.
 Hæricus Lancastrius, in eius locum
 Rex subrogatus, III. Idum̄ Octo-
 bris, Regni insignia sumit. Ricar-
 dus ad Pōtifracti arcē traductus,
 necatur, an. ætatis sue XXXIII.

1400

i.

Sunt qui inedia periisse tradant.
 HENRICVS QVARTVS REX
 XXXIII. Ann. XIII.

Ricardi secundi patruelis.
 Quos Ricardus in exiliū exe-
 gerat, domum reuocat, et carcere
 damnatos, liberat. Burdugalenses
 deiecti Ricardi sui uicem dolentes
 Aquitanos ad rebellionem exci-
 tant, quos Henricus, Thoma Per-
 ceio copiarum Duce, mitigat.

Holandius Excestriæ Dux, Ri-
 cardus Regis frater, cū aliquot no-
 bilibus de Henrico interficiendo,
 dum is ludorū spectaculis inter-
 esset, conspirant. Capita coniura-
 tionis, detecti, necatiq̄.

Edmundus Eboracensis Dux
 moritur, relictis Edouardo &
 Ricardo liberis.

Isabella Ricardi Regis uisus,
 ad

An. Christi. An. Regni.

ad Carolum patrem in Galliam remittitur, ac triginta annorum inducie antea cū Ricardo pactæ, ab Henrico confirmatur.

Claringtonis eques illustris, et octo Franciscani ordinis monachi proditionis insimulati, necantur. Valli tumultuantes sedantur.

1401

ij.

Virgorniensis & Staffordiæ Comites, in Regem conspirant.

1402

iiij.

Pugna apud Salopiam, in qua Rex profligatis aduersariorū copijs, victor euasit. Virgorniensis in pugna cecidit, reliqui capti, & occisi. Galli Cornubiam incurfant.

1403

v.

Ricardus Eboracensis Archiepiscopus, defectionem à Rege parans, securi percutitur.

1404

vi.

Canolius Aquitanie præfectus militari laude insignis, moritur. Londini in Carmelitanorum cœnobio sepultus.

1405

vii.

Henricus Northumbrie comes, in Eboracensi agro contra Regem tumultuaria pugna captus occiditur.

1406

viii.

Fanum Brioc in Britannia ab Anglis direptum, ubi Edmundus

1407

viii.

An. Christi, An. Regni.

Cantiae Comes maris praefectus
interijt.

Ludouicus Aurelianensis Dux,
Caroli Regis frater Lutetiae occi-
ditur à percussorib. immisus per
Ioannem Burgundiae Ducem, &
hinc Gallia tota in factiones diu
distracta.

1408 ix.
1409 x.
1410 xi.
1411 xij.

Rex, Burgundioni Duci con-
tra Aurelianensem auxiliares co-
pias mittit, ac eisdem copijs paulò
post Aurelianensem contra Bur-
gundionem iuuat: facta deinde in-
ter utrunq; pace, Angli, qui pro
Aurelianensi stabant, suis stipendijs
fraudati, plurima Galliae intulere
incommoda, & Engoemensem Co-
mitem Aurelianensis fratrem pro
obside abductum, annis xxxij. se-
cum in Anglia retinent.

1412 xij.

Iacobus I. Roberti Scotorum
Regis filius, patrum insidias uitatis
rus, dum in Gallia nauigat, cum
classe interceptus, captiuus in An-
gliam ducitur.

1413 xiiij.

Rex expeditionem ad sacrum
bellum

An. Christi. An. Regni.

bellum parans, Vuestmonasterij
moritur xij. Calend. April. Can-
tuarie elatus. Henricus filius Mo-
nomothij in Vuallia natus v. id.
Aug. Rex coronatur.

HENRICVS V. REX
XXXIII. Ann. IX.

Quarti filius.

Duo præclara cœnobia à Re-
ge extructa, alterũ Bethlehem ap-
pellatum, quod Cartusianis mo-
nachis incolendum dedit, alterũ
Syon, quod est Brigitenſium, uiro-
rum pariter, ac foeminarũ, utrum-
que ad Regiam Richemundiam,
in utraq; Thameſis ripa positum.

Vuiceliffistarum secta in Con-
stantiensi concilio damnata, in Re-
gem conspirans, captis, & occisis
ducibus opprimitur.

Rex in Galliam expeditionem
parans, Ricardũ Eboracensis Dia-
cis fratrem, Scruppum, & Graiũ
equites in eum cõspirantes, in ca-
stris securi percutit. Idibus Augu-
sti Antonæ portu in Normanniã
soluit: Ariflorum expugnat, Cale-
tum dein terrestri itinere exerci-

tum traducturus VIII. Calend. No-
uembri Dangincortij ad Blan-
gium oppidum pugnare coactus,
nouo stratagemate palorū septis
Gallorum equitum uim prohibē-
tibus, clarissima uictoria positus
est. Decem Gallorum millia cum
multa nobilitate occubuerunt, &
totidem serè capta sunt. Duces in-
terempti, Alenconius Ambarus,
Lotharingus, & Brabantinus, Ni-
uernēsis Comes, & Alebretus ma-
gister equitum. Capti Aurelianen-
sis, & Borbonius Duces. Henri-
cus Rex parua clade affectus, ex-
cepto Duce Eboracense patriule
caso. Rex Caletum, deinde in An-
gliam redijt.

1416

iiij.

Sigismundus Imperator com-
ponendæ pacis causa, in Angliam
traijcit.

Bedfordiensis cum nouo mili-
tum supplemento in Normannia
missus, Gallos nauali prelio uin-
cit, & Anglis Aristori obsessis
suppetias tulit.

1417

iiij.

Sigismundus imperator desiste-
rata pacis compositione, magnis
muneribus

An. Christi. An. Regni.

muneribus à Rege donatus, in Germaniam redijt.

Rex, VI. Calend. Augusti, cum ingenti classe in Normanniã traicit, Cadonium, Bellocassum & Lexouium urbes expugnat, & alia Normanniæ oppida capit.

Rhotomagũ quinq; mensibus obsessum, oppidanis famæ oppressis, Henrico Regi deditur.

Philippus Burgundiæ Dux, iũcta cum Anglis societate, in patris sui ultionẽ, qui paulò ante ad Mõterigolium in cõspectu Delphini de pace agere uolẽtis interfectus est, Carolum Regem, Reginam, Lutetiam, & quicquid suæ factionis habebat, in manus Henrico tradidit, & in Tricassibus Catherinam Caroli Regis filiam nubere illi coegit, ea lege, ut ij, eorũq; liberi Franciæ Regno succederẽt, & Henricus interea Rex Angliæ & rector Franciæ cognominaretur. Delphinus exheredatus, & proscriptus est.

1418
1419
v.
vi.

1420
vij.

An. Christi. An. Regni

1422 viij.

Henricus Rex Catherinam uxorem in Angliam traducit, ubi maximo cum triumpho accepti. Humfredus Glocestriae Dux, Regis frater, cum Philippo Burgundiae, Gallici Regni gubernatores relictis. Thomas Clarentij Dux cum Ricardo Varuici Comite, Normanniae praefecti.

Iacobus Scotorum Rex per decem annos in Anglia captiuus, paucis conditionibus, in Regnum restituitur.

Dux Clarentij ad Belliforte Andegauenfium oppidum à Scotorum manu, quae Delphino stipendia faciebat, occisus.

1422 ix.

Rex cognita fratris morte, suscepto in eius locum Somersetense ipse cum altero fratre Bedfordensi in Galliam transmittit.

Catherina Regina filium Henricum, ad Vindeforium castrum enixa.

Rex ad Vicennarum saltum propè Lutetiam, non sine ueneni suspitione obiit, pridie Cal. Septem. ann. etatis suae. XXXVII.
Corpus

Corpus in Angliam relatum, & Vuestmonasterij conditum, Fratres suos Duces, Ioannem Bedfordiensem, Gallie, Humfredum uero Glocestrensem, Anglie, rectores esse iussit. Hoc ipso anno Carolus sextus Gallorum Rex obiit cui succedit CAROLVS VII. annis XXXVIII.

HENRICVS SEXTVS, REX XXXV. An. XXXVIII.

Quinti filij infans.

Sub Glocestrensis patru tutela relictus.

Ioannes Bedfordiensis, Philippus Burgundia, & Ioannes Britannie Duces, in Henrici pueri tutelam isto foedere, Ambiani conueniunt.

XVII. Calend. Septemb. Anglorum uictoria ad Vernolitum in Gallia, ducente exercitum Bedfordio, ubi ad quinque Gallorum millia caesi: captus Ioannes Alenconij Dux, & nobilium alij ducenti: Anglorum duo millia desiderati.

206 ANGLORVM REGVM
An. Christi. An. Regni.

- 1426   iij.
Thomas Montacutus Sarisbiriensis Comes, Cenomanos, et Fanum Susannæ expugnat.
Die ueneris VIII. Cal. Iun. Romæ apud S. Petrum in cœcistorio priuato, Martinus V. Pont. Henricum Beauforti Vintoniensem Episcopum, Regis patrum, Cardinalem declarauit.
- 1427   v.
Aurelium ab Anglis obsessum.
- 1428   vi.
Sarisbiriensis Comes, tormenti ahenei pila ictus, interijt: Ducum deinde discordia, Anglorum res in peius abiêre.
- 1429   viij.
Ioâna Puella armata, Aurelianienses obsessos comiteatu iuuat, coactisq; hostibus obsidionem relinquere, ad VIII. id. Maij, Anglos uiriliter expellit.
- 1430   viij.
Pataiense præliũ, in quo cæsis & profligatis Anglis Ioânes Talbotus capitur. Puella Carolũ Regem Remis consecrandum ducit.
Hêricus Cardinalis Vintoniensis à Martino V. Pont. Legatus in exercitu contra Boemos mittitur.
Puella Compendium obsessum ui, & astu ingressa, cum in hostes eruptio-

An. Christi. Ann. Regni.

eruptionem faceret, à lo. Lucen-
burgēsi capitur, Rhotomagumq̄
ad Ducem Somersetensem mitti-
tur, dein magia damnata exuri-
tur.

ix.

x.

Henricus Rex decimum eta-
tis annum agens, in Galliam tra-
ductus, in primario Lutetiae tem-
plo, ab Henrico Cardinale Vinto-
niensi, promulgato Angliæ &
Franciæ Regis titulo, coronatur.

xi.

Nicolaus Cardinalis sanctæ Cru-
cis ab Eugenio Quarto Pont. Ro.
conciliandæ pacis causa inter Gal-
los et Anglos Legatus, inducias in
sex annos paciscitur, quæ tamen
post sextum mēsem uiolata sunt.

xij.

Henricus Rex Calecto in An-
gliam soluit.

Talbotus Ambrosij Lori Galli
equitis permutatione, et persolu-
to insuper pretio redēptus, in An-
gliam remittitur, ac paulò post re-
integrato bello, copiarum prese-
ntus in Galliam redijt.

Thomas Arūdelliæ Comes ad
Gerboriam arcem in Bellocas-

An. Christi. An. Regni.

sibus, accepto uulnere, perijt.
Prælia inter Gallos & Anglos
uario euentu in Normannia.

8439 xiiij.

Carolus Rex Fortunam belli
metuens, Burgundium ab Anglis
alienatum, ad se pertrahere co-
natur. Paci faciendæ Attrebatum
urbs destinata, ubi Nicolaus Pon-
tificis legatus, inter Gallū & An-
glum litis arbiter, leges foederis
proposuit, quas tamen Rex uter-
que respuit. Carolus, Burgundiū
præmijs ac promissis, in suas par-
tes adducit. Factiones ac inimici-
tiæ diurnæ inter eos, sopita, &
sublatæ.

Ioannes Bedfordiensis, uir pa-
ce, ac bello illustris, Lutetiæ mo-
ritur, Rotomagi in principe ætæ
sepultus.

8436 xiiij.

Burgundiæ Dux Caletum ob-
sidet, sed subueniente Glocestriō
obsidionem relinquere cogitur.

Parisienses deturbato Anglo-
rum præsidio, Gallis se dedunt
mense Aprili, sicq; Lutetia urbs
Regia, post annos quindecim,
quàm in Anglorum potestatem
uenerat

An. Christi. An. Regni.

uenerat, sub Gallorum imperium redijt.

Iacobus I. Rex Scotiæ suorū cōiuratione occiditur, cui succedit
IACOBVS II. annis XXIII.

xv. Catherina Regis mater obiit.

Quinus Tyderius Vallus, infimi generis, eius maritus, relicto ex se Edmundo filio, à quo postea Henricus Septimus Rex futurus genitus est, quòd Regio thoro se cōmiscere ausus sit: iussu Glocestrensis bis in carcerem conijcitur, ac postremum capite plectitur.

xvi.

xvij.

xvij.

Pacis conditiones inter Gallias & Anglum Caleti propositæ. Carolus Aurelianensis Dux post annum XXVI. quàm in pugna Dagnicortensi captus fuerat, redemptus dimittitur.

xix.

Talbotus uario euentu contra Gallos pugnat.

xx.

Induciæ cum Gallis factæ.

xxi.

xxij.

Rex in matrimonium ducit Margaritam Rhenati Andegauensium

An. Christi. An. Regni.

- 1445   xxij.   Ducis, ac Regis Siciliae filiam.
 Henricus Chiceleius Archiepi
 scopus Cantuariensis obiit, qui in
 rei literariae gratia bina collegia
 Oxonij extruxerat, unum mortuo
 rum memoriae, alterum diuo Ber
 nardo dicatum.
- 1446   xxiiij.   Dux Glocestrensis optimus
 Regni gubernator, per annos
 XXV. Margaritae Reginae odij,
 & Principum quorundam inui
 dia, necatur.
- 1447   xxv.   Henricus Cardinalis Vuinto
 niensis moritur, cui in Episcopatu
 succedit Guilielmus Vāfletus, col
 legij Magdalensis, in Oxoniensi
 academia author.
- 1448   xxvi.
- 1449   xxvij.   Violatae foris induciae. Plurima
 Normanniae oppida Gallis se de
 dunt.
- 1450   xxviiij.   Cantiana seditio, Caddo plebe
 io Duce authore, concitatur.
- 1451   xxix.   Normania tota amissa post an
 nos XXX. quam Hēricus Quintus
 Anglis eam recuperauerat.
- 1452   xxx.   Aquitania amissa post annos
 CCXCIX. cū Henricus Secundus
 dotali

An. Christi. An. Regni.

dotali iure possessã acceperat, & postquam Henricus Tertius eandem à Philippo Augusto Galloriũ Rege, Joanni patri adẽptam recipereauerat, annis CCXXII.

xxxix.

Talbotus in Gallia, Burdegala recipit, idemq; mox pugna in Petrochorijs commissa, profligato exercitu occiditur, III. id. Iul. Recuperata à Gallis Burdegala, & dehinc Gallici belli finis, ac civilis belli principium, ab Eboracensi & Somersetensi Ducibus exortũ unde postea, per aliquot annos Anglia tota in factiones miserè distracta, & perpetuis nobilium cædibus funestata.

xxxix.

Ricardus Eboracensis Dux ad Fanum Albani prope Londinum Regijs copijs congressus, cruenta pugna, Somersetensem Ducẽ acie occidit, & Henricum Regem, uincens more, Londinũ trahit, seq; Regni protectorem dicit.

xxxix.

xxxix.

Varuicensis, & Sarisbiriensis Comites, se cum Eboracensi coniungunt.

xxxix.

Sarisbiriensis, in Bloretanis cã-

An. Christi. An. Regni.

1458 xxxvi.

pis, profligato Regis exercitu uis-

tor euadit.

1459 xxxvij.

Pugna apud Northantonam,
in qua Rex ab aduersarijs uictus
capitur.

1460 xxxviij.

Dux Eboracensis, coacto con-
cilio, Regni hæres declaratur.Iacobus Rex Scotiæ in Roxe-
burgi castri obsidione dum incau-
tius tormentis assisteret, effracti
unius frustis percussus, interijt:
Succedit IACOBVS III. an-
nis XXVIII.Margarita Regina, commissa
apud Vakseldiam pugna, hostes
deuicit. Dux Eboracensis in acie
occiditur. Sarsbiriensis captus ca-
pite plectitur. Rex ad Fanum Al-
bani, Margaritæ coniugis auspi-
ciji, profligato Varuicense, liber-
tati restituitur.Edouardus Merchiæ Comes, Ri-
cardi Eboracensis Ducis filius à
suis milibus Rex salutatus, in E-
boracensi agro collatis signis Hæ-
ricum in Scotiã abire compulit.
Margarita Regina cum Edouar-
do filio in Galliam ad patrē Rhe-
natum

natum confugit. Pugnatum est
Dominico palmarum die: deside-
rata utrinq; amplius uiginti An-
golorum millia.

Carolo Septimo in Gallia defū-
cto, succedit LVDOVICVS XI
Rex, annis XXIII.

1461 i. EDOVARDVS QVARTVS
REX XXXVI. Ann. XXIII.

Ad Albæ rose, à Leonello Edo-
uardi Tertij Regis filio generis
sui initium referens, III. Calen. Iu-
lij Vuestmonasterij Rex corona-
tur: Fratres Georgius Clarentij,
& Ricardus Glocestrie Duces
creati.

1462 ij. Henricus collecta Scotorum
manu in Angliam reditū parans,
pugna apud Exhamum, à Ioanne
Montacuti Marchione profliga-
tur, ac paulò post ab exploratori-
bus interceptus, Londinum capti-
uus adducitur.

1463 iij. Ricardus Varuicensis Comes
de Edouardi Regis coniugio tra-
ctando Legatus in Galliam mit-
titur.

1464 iiij. Edouardus Rex Elisabetham

An. Christi. An. Regni.

Riuerij Comitis filiam Graij equi-
tis uiduam in uxorem ducit, unde
postea similtas inter Edouardum
& Veruici Comitem.

1465 v.

1466 vi.

1467 vij.

Philippus Burgundie Dux Bru-
gis moritur XII. Cal. Jul. Succedit
Carolus filius, cui Margarita Edo-
uardi soror nupta.

1468 viij.

1469 ix.

Varuicēsis Comes et Clarentij
Dux Edouardi frater, in ito fœde-
re, in Hērici Regis restitutionem
contra Edouardum conspirātes,
ad Banbericum pagum collatis si-
gnis Edouardū, prosligato exer-
citu, uincunt: Penbruchenſis Co-
mes, & Riuerius Edouardi socer
capti, interfectiq;. Edouardus hęc
cladem uindicare parans, a Var-
uicēse ex improviso capitur, ac
paulo post, ex arce in qua aſſerua-
batur, amicorum opera clam di-
mittitur.

Pugna ad Stamfordiam, in qua
Edouardus, prosligatis hostibus
uictor euadit, Varuicēsis Comes,
&

An. Christi. An. Regni

1470
x.
& Clarentij Dux, cum uxoribus
et magna suorum familiarium nu-
mero, in Galliam transmittunt.

Varuicensis cum Regina, &
Edouardo Principe, in Hèrici Re-
gis restitutionem, ièto fœdere, Lu-
douici Gallorum Regis auxilio,
sexto post mense quàm in Gal-
liam traiecerat, in Angliam redit
Henricum carcere, in quo per de-
cem annos captiuus detinebatur,
liberat.

Edouardus arrepto nauigio in
Flandriam ad Carolum Burgun-
dium sororium confugit.

1471
xi.
Conciliū Vuestmonasterij, VII.
Calend. Decemb. in quo Henricus
Rex iterum salutatus & Edouar-
dus Regni hostis declaratur.

Edouardus Caroli Burgundij
Ducis auxilio clam adiutus in An-
gliam traicit, & III. id. Aprilis
post sextum decessionis mensem,
auctis eundo copijs, & Georgio
fratre in eius partes adducto, ui-
ctor Londinum intrauit: Henri-
cus Regno exutus, rursus in car-
cerem conijcitur.

Pugna ad Barnetium prope Lō
dinum, in qua Varuicensis delecto
exercitu, unā cum fratre Monta-
cuti Marchione in acie occiditur.
Cesa utrinq; plus decem millia.

Margarita Regina paulo post
cum Edouardo filio ex Gallia ad-
ueniēs, collecto suorum exercitu,
prælio apud Teukisbiriā capitur.
Edouardus Princeps trucidatur,
Regina in Galliā remittitur: Hen-
ricus Rex abdicatus, in arce Lon-
dinesi necatur: Henricus Ri-
chemondie Comes, in Galliam
fugit.

1472 xij.

1473 xiiij.

1474 xiiij.

Edouardus Rex, III. Non. Julij
cum ingenti exercitu in Galliam
traijcit, Carolo Burgundie Duci
contra Ludouicum Gallie Re-
gem, opem laturus.

Pridie Calend. Septembris, Re-
ges ad Piqueniacum in colloquiū
ueniunt, & pacem componunt.

PHILIPPVS Comineus
Eques Argentonijs istorum tem-
porum Historiam accuratissime
scribit.

An. Christi. An. Regni

1475 xv.
 1476 xvi.
 1477 xvij.
 1478 xvij.

Clarentij Dux, causa necdum
 satis cognita, iubente fratre Rege
 mense Februario clam in arce Lō
 dinensi necatur, relictis Edouar-
 do & Margarita liberis.

1479 xix.
 1480 xx.
 1481 xxi.
 1482 xxij.

Glocestrēsis Dux, Scotiæ fines
 incursans, Beruicum expugnat.

Rex, V. Idus Aprilis moritur,
 Edouardo Vuallie Principe, &
 Ricardo Eboracensi Duce liberis
 sub Glocestrensis fratris tutela
 relictis. Corpus ad Vindeforium
 castrum, in D. Georgij templo se-
 pultum.

1483 xxij.

Hoc ipso anno defūcto in Gal-
 lia Ludouico XI: Succedit C A-
 ROLVS VIII. Rex, an. XIII.
 EDOVARDVS QVINTVS
 REX. XXXVII. Mens. II.

Annum agens ætatis undeci-
 mum, necdum coronatus Gloce-
 strensis patruī proditione, unā cū

An. Christi. An. Regni.

Ricardo fratre IX. Calend. Iunii
clam in arce Londinensi necatus.
Glocestrensis parricida pridie
Non. Iulij Vuestmonasterij Regi-
am coronam sumit.

1484 i.

RICARDVS TERTIVS REX
XXXVIII. An. II.

Henricus Dux Buchyngamie
de reducendo Henrico Richemō
die Comite, contra Ricardum Re-
gem conspirans, delecto exercitu
captus, apud Sarijsbiriā capite
plectitur.

1485 ij.

Henricus Richemōdie Comes,
annis serè quindecim in Gallia e-
xul, à Regni principibus, Ricar-
di tyrannidem agrè ferentibus,
in patriam accitus, Calendis Au-
gusti ex Sequanæ ostio soluens, se-
ptimo post die Milfordiam Vual-
liæ portum appulit, XI. Calend.
Septemb. Ipse cum paucis militi-
bus, copiosissimo Ricardi Regis
exercitu propè Lecestriam con-
gressus, Ricardum à suis destitu-
tum acie occidit, et pridie Calen-
d. Nouemb. Vuestmonasterij Regiā
coronam sumit.

Pestilens

An. Christi. An. Regni.

Pestilens sudor hoc anno primum
in Anglia.

1486

i.

HENRICVS SEPTIMVS REX
XXIX. an. XXIII.

Edouardi Quarti gener, Eli-
sabetha Edouardi filiarũ natu ma-
xima in uxorem ducta: Hic pri-
mus militare satellitium ad corpo-
ris custodiam adhibuit.

Arthurus Princeps, mense Se-
ptembri Vuintoniæ nascitur.

1487

ij.

Puer quidã ignobilis, pro Edo-
uardo Varuicensi Clarentij Du-
cis filio, à sacerdote subornatus,
ingentem populi tumultum exci-
tat. Rex producto è carcere Var-
uicensi, tumultum sedat.

1488

iij.

Iacobus III. Scotorum Rex,
nobilium suorum cõiuratione oc-
ciditur, cui succedit IACOBVS
III. annis XXV.

1489

iiij.

Lamberti pueri, pro Edouar-
di Regis filio subornati factio op-
primitur.

Ioannes Lincolnensis Comes,
Edouardi III. ex sorore nepos,
Margaritæ matris subsidio ex
Flãdria, cum magna Germanorũ

An. Christi. An. Regni.

manu, Martino Suardo Duce traſ-
miſſis in Hyberniam contra Hen-
ricum Regem copijs, in Eboracen-
ſi agro collatis ſignis à Rege oc-
ciditur.

Eboracenses populari ſeditio-
ne Henricum Northumbrie Co-
mitem interficiunt: tumultuantes
ſedantur.

Hadrianus Innocentij Pontiſi-
cis Queſtor in Anglia Bathonicus
Episcopus factus, poſtea ab A-
lexandro Sexto Pontifice Cardi-
nalis declaratus.

1490 v.

Rex, urgēte Maximiliano Im-
peratore exercitum in Gallia tra-
iicit, Bononiā frustra oppugnat:
facta dein pace, certaꝗ pecunia
in ſingulos annos impetrata, in
Angliam redijt.

1491 vi.

1492 vij.

1493 viij.

Petrus Varbechius in Flādria
pro Edouardi Regis filio ſuborna-
tus, uarijs ſeditionibus Angliam
diu exagitat.

Guilielmus Stālecius Eques, qui
Henrico Regi in bello contra Ri-
cardum

An. Christi. An. Regni.

cardum uictoriam peperit, capite damnatur.

ix.

Bellum in Scotos Petri Varbechij defensores, decretum.

x.

xi.

Cornubiensium seditio ad Blachetum collem prope Londinum à Rege opprimitur, ducibus captis, et extremo supplicio affectis. Scoti Anglicos fines incursant, et Norhamie arcem oppugnant.

xij.

Carolus VIII. Rex Gallie moritur : Succedit LVDOVICVS XII. an. XVII.

xij.

Pax inter Reges Scotum, & Anglum, Ferdinãdi Hispanie Regis Legati interuentu, composita.

Petrus Varbechius in Hyberniam traicit, Cornubienses ad tumultuandum excitat, à Rege tandem profligatus capitur.

xiiij.

Edouardus Variuicensis Claretij Ducis filius, Edouardi III. Regis nepos, puerili etate Londini in foro publico, innocens securi percutitur.

Pestis in Anglia, Londini ad triginta hominum millia periẽre, &

An. Christi. An. Regni.

- Regia uilla ad Schanum incendio consumpta: Rex et Regina pestis uitandæ causa Caletum traieciunt.
- 1500 xvi. Arthurus Princeps decimum quartū etatis annū agens, XVIII. Calen. Decem. Catherinam Ferdinandi Hispaniæ Regis filiam in uxorē accipit, et quinto post mese lenta febre moritur. Catharina Henrico Arthuri Principis fraternitate prioris cōiugij religione: Matrimonium hoc per uiginti annos felicissimo euentu, suscepta etiam prole continuatum, importuna demum Henrici inconstantia abruptum, inexpertas, necdum finitas, Anglico imperio clades ostendit.
- 1503 xviii. Elisabetha Regina, III. id. Febr. Lōdini in puerperio moritur VI. id. Aug. Margarita Regis filia nata maxima Iacobo III. Scotorum Regi nupta.
- 1504 xx. Rex, oratores tres ad præstantiam Iulio II. Pont. Rom. de more, obedientiam, Romanam mittit. Philippus

An. Christi. Ann. Regni.

1505

xx.

Philippus Castellie Rex cum coniuge ex Flandria, Hispaniam petiturus, vi tempestatis classe in Angliam disiecta, Regis hospitio exceptus, Edmundo Pola prius ex Flandria, uti conuenerat, restituito, inchoatum iter in Hispaniam perficit.

1506

xxi.

1507

xxij.

Nordouicum ciuitas tota fere incendio absumpta.

1508

xxij.

1509

xxiiij.

Rex ad Regiam Richemondia moritur, IX. Calend. Maij. translatus ad Vuestmonasterium, & cum Regina sepultus. Huius pij operis monumeta, tria D. Francisci familie coenobia, religioso apparatu extructa, duo, Regijs aedibus contigua Richemondia et Grynouichia, tertium ad Neuarchium castru in agro Lincolnensi. Xenodochium item Londini in ripa Thamefis fluminis, splendido structure ornatu positum, ac D. Ioanni Baptiste dicatum Ioannis Magni Laucastris Ducis incolatu olim celebre, cui &

Petri Sabaudiensis Principis memoria, qui eius loci prima fundamenta posuisse dicitur, Sauoyæ nomen inditum. Via item publica per XX. millia passuum à Londino usq; ad Vindeforium castrum per commodè munita.

His temporibus perfectæ literæ Latinæ simul, ac Græcæ felicissimo ex Italia ingeniorum prouentu, in Britanniam usq; diffusæ. Principes nonnullos apud Anglos suis sumptibus ad iuuanda passim bonarum artium studia excitauit. Quo nomine Margarita Henrici Regis mater, illustris femina, horum Ioannis Fiscerij Rossensis Episcopi, uiri perinde pij, atq; eruditissimi, in Cantabrigiensi Academia, binas aedes magnifico apparatu, in studiorum gratiam condidit, magnisque prouentibus auxit, unam Christo Seruatori, alteram D. Iohanni Euangelistæ dicatas: eo item loco Ioannes Elyensis Episcopus paulò antea alterius collegij, Iesu nomini dicato, auctor exiit. Horum emulatione ducti Gulielmus Lincol-

Lincolniensis, et Ricardus Vintoniensis Episcopi, Oxoniensem academiã paribus studijs exornarunt. Hic corpori Christi, ille Brasynnose, ut uocant, collegia cõdidit. Istorum instituta secutus Ioannes Coletus, D. Pauli, uti uocant, Decanus, uerbi diuini concionator eximius, Henrico Regi propter insignem animi pietatẽ, doctrinamq; apprimẽ charus, circa hæc tempora Londini scholam publicã elegantia structura posuit, eandemq; suorum ciuium liberis gratuito in perpetuum erudiendis, amplissimo patrimonio dotauit.

Thomas Linacrus Medicus, cultissimus Galeni interpres.

Gulielmi tres, Grocynius, Lilius, & Latemerius, politionis literaturæ professione insignes.

POLYDORVS Vrbinas hucusq; scripsit Historiam.

Hericus Octauus Septimi filius Edouardi Quarti ex filia nepos VIII. Cal. Julij. Vuestmonasterij cũ Catherina coniuge coronantur.

HENRICVS OCTAVVS
REX XL. Ann. XXXVIII.

226 ANGLORVM REGVM
An. Christi. An. Regni.

- 1511 ij. Calend. Ianuarij.
Catherina Regina Henricum
filium parit, qui VI. Calend. Apr
lis moritur.
- Darceus Regijs copijs prefe-
ctus, in Hispaniam ad Ferdinan-
dum Regem contra Afros in au-
xilium mittitur.
- Thomæ Hauardi cōtra Scotos in
signis uictoria, Andrea Bartono
nauali pugna superato, capti-
1512 iij. Edmundus Pola Dux Suffol-
ciæ, Edouardi Quarti ex sorore
nepos, capite damnatus.
- 1513 iiij. Rex Henricus Octauus Iulij II.
Pontificis, & Maximiliani Impe-
ratoris auctoritatem secutus, in-
dicto Gallis bello, cum instrumēti-
mo exercitu Caletum trajicit. In-
terea Iacobus Scotorum Rex, An-
gliam omni militum robore penē
uacuam cum ingenti exercitu ho-
stilitate ingressus, collecto Regine
opera exercitu, in pugna ad Flod-
dum uicum in Northumbria, Tho-
ma Hauardo Surrei Comite belli
duce, pari propē utrinque cade
edita occiditur.

Galli

Galli pugna in Morinis, quæ
ab euentu Calcaria dicta est, pro-
fligati. Longeuillanus Dux Ba-
iardus et Busius captiui in Angli-
am ducti. Morini, & Tornacenses
obsessi, Anglis se dedunt. Rex co-
pias in Angliam reducit. Hoc ipso
tempore nauale bellū in ora Bri-
tania gestum. Prætoria Anglorū
nauis cum Cordigera Gallia flammis
absumptæ.

Longeuillani Ducis captiui o-
pera pax inter Reges facta. Ludo-
uicus Rex Mariam Henrici soro-
rem uxorem accipit. Nuptiæ ad
Abbeulam, VIII. id. Octobris.

Calend. Ian. moritur Ludoui-
cus Rex, succedit FRANCISCVS
I. Rex, an. XXXII.

MARIA Henrici Regis filia
Grynouichia nascitur, & Regni
heres declaratur.

Maria Henrici soror, Carolo
Brādonio Suffolciæ Duci nupta.

Tornacum hoc anno Gallis re-
stitutum.

Thomas Hauardus Surreius

An. Christi. Ann. Regni.

Comes, Regis prefectus, in Hyberniam mittitur.

1520 xi.

Reges Gallus et Anglus, solennididissimo utrinq; apparatu, ad Arderas conueniunt.

1521 xij.

Edouardus Dux Buchynganie capite damnatus, XI. Cal. Maij. Thomas Cardin. Eboracensis à Rege legatus in Galliam mittitur.

Hoc anno cū latè serperet per Germaniam Lutherana hæresis, atq; adeò in Anglia per multorū capitagrassaretur, Rex in fidei Catholicæ, et sacramentorū assertionē præclarū uolumē edidit quod cū Leo X. Pont. Max. in Cardinaliū suorū cœtu perlegisset, approbato, callaudatoq; catholici Regis iudicio, Regē ipsū, posterosq; ad perpetuā pij instituti memoriæ fidei defensoris titulo insigniuit.

1522 xij.

Carolus V. Imperator Caetero in Angliā traicit, VIII. id. Iun. magnificentiſſimo apparatu à Rege exceptus, Londinum intrauit, indeq; ad Vindeforiū castrū honorificè deductus, post aliquot dies Antonæportu, in Hispaniā soluit.

1523

An. Christi. An. Regni.

xiiij.

RHODOS Insula hoc anno à Turcis expugnata VIII. Cal. Ian.

Christiernus Rex Daciæ Regno expulsus, in Angliam aduenit mense Iunio.

xv.

Carolus Suffolciæ Dux, traiccto in Galliã exercitu, Picardiam uastat. Dux Albanie cum magna Scotorũ manu Verchium castrũ obsidens, ad Surrei aduentantis nuntium in fugam conijcitur.

Rex hoc anno à Clemēte VII. Pont. Rom. Rosa aurea honoris causa donatus. Ioannes Clerk. Bathoniensis Episcopus, quo xenodochium Anglorum Romæ hoc anno instauratum, et Ricardus Pa ceus apud Clementem VII. Pont. Regij oratores Romæ.

xvi.

Pax inter Reges Gallum, & Anglum composita.

xvij.

xviii.

xix.

xx.

Pestilens sudor hoc anno. Rex, & Regina suborta de matrimonij sui iure questione coram Laurentio Campegio, & Thoma Eboracensi Cardinalibus Legatis

An. Christi. An. Regni.

- 1530   xxi.   Londini causam dicunt.
- 1531   xxij.   Thomas Cardinalis Eboracen-
sis moritur, III. Calend. Decembr.
- 1532   xxiiij.   Thomas Morus summa fide, et
integritate scrinij magister, quem
Regni Cancellarium uocant, spo-
te magistratu se abdicat.
Reges Gallus & Anglus Bono-
nia, & Caleti conueniunt mense
Octob.
- 1533   xxiiij.   Catherina Regina, CAROLI
V. Cesaris matertera, post annos
amplius uiginti à Rege indignè
repudiata.
Anna Bolenia, cōtra decernens
te Clemēte VIII. Pont. Ro. pro u-
xore habita, & solēni cerimonia
Londini coronata, III. Cal. Iunij.
VII. Idus Septembris Elisabe-
tha Annæ Bolenia filia nascitur.
Maria Catherina filia heredita-
rio Principis titulo semet abdicat
re coacta.
- 1534   xxv.   Elisabetha Barthonia mona-
cha, multa de Rege sinistrè is-
uulgus uaticinata, cum aliquot sa-
crarū literarū professoribus, Lō-
dini laquei supplicio necata.
Thomas

An. Christi. An. Regni.

Thomas Giraldinus Comitum Childarie filius, Hybernie praefectus, patre in arce Londinensi uita defuncto, rebellionem excitat. Alanus Dubliensis Archiepiscopus in eo tumultu ab Hybernicis interfectus.

Concilium Parliamenti Vuest monasterij III. Non. Nouembr. in quo Rex sibi tanquam supremo capiti Ecclesiae sacrorum prouentuum annatas, ut uocant, decimasque per solui imperat. Monachi Cartusien- sium tres Regis decreto reclamantes, extremo supplicio affecti.

xxvi.

Ioannes Fischerius Rossensis Episcopus, a Paulo III. Pont. Max. Cardin. declaratus, et Thomas Morus, uterque religione, et doctrina insignis, quia Catherinae Reginae repudium sua auctoritate approbare recusasset, et quia Regi supremi capitis Ecclesiae auctoritatem sibi assumptam, assentiri nolent, capitis supplicio, hoc anno affecti.

xxvij.

Catherina Regina non sine ueneni suspitione moritur, mense Ianuario. Maio sequenti, Anna Bo-

lenia adulterij damnata, unâ cum
Georgio fratre, Norresio Vestre-
nio, Breertonio, & Marco nobili-
bus, capite plectitur: altero post
die Rex Ianam Semeriam, tertiam
uxorem ducit.

Lincolnienses, & Eboracenses
populi, hoc anno innouatum Re-
gni, & religionis statum egres-
sentes, præterea, & frequentibus pe-
cuniarum exactionibus à Rege op-
pressi, coacto ad quinquaginta
hominum millia exercitu, sacram
expeditionem, militiam suam ap-
pellantes, contra Regem copias dis-
sidentibus, ac simulatis interim
futurae concordiae conditionibus à
Rege oblatis, ab armis disceden-
tes, seuerissima paulò post animad-
uersione trucidantur. Duces co-
rundem aliquot ex nobilitate, na-
na reconciliatae gratiae opinione
decepti, necatiq;.

Paulus III. Pont. Max. Reginal-
dum Polum, Margarita Edouar-
di Quarti Regis nepte genitum,
Romæ, X. Calend. Ianuar. Cardi-
nalem

An. Christi. An. Regni.

xxviij.

nalem declarauit, quē paulò post ad sanandam Henrici Regis mentem, in Angliam Legatum misit. Sed is quum in Galliam peruenisset, de immani Regis seuitia præmonitus, qui missò ad Franciscum Regem cum mandatis Brianio, ut reiecta legatione Legatum ipsum captiuum ad se in Angliam duceret, postulabat, ex Gallia in Flandriam deflexit, & Cameraci aliquandiu commoratus, Leodiū tandem peruenit, ubi per aliquot menses ab Erardo à Marchia Cardinali honorificètiſsimè acceptus deinde Romam redijt.

Iana Semeria Regina, III. Idus Octobris Edouardum filium ad Vindeforium castrum enixa, duodecimo post die moritur.

xxix.

Rex hoc anno D. Thomæ Martyris sepulchrum Cantuarie multorum Regum & Principum donarijs olim insigne, hoc anno iubente Rege, sublatis donarijs, & profanata diuini Martyris memoria destructum. Hoc ipso tempore, direptis, ac dirutis ubiq; loco-

rum monasterijs, monachi omnes
uestem mutare coguntur.

Mense Decem. Excestria Mar-
chio Edouardi Quarti ex filia ne-
pos, Henricus Mōtacuti Regulus
& Edouardus Neuillius Eques il-
lustris, quia Regis impietati mi-
nus fauere uidebantur, nullius in-
terim grauioris criminis comper-
ti, capite damnati.

2539 xxx.

Redingius Glasconiensis, &
Colcestrenses Abbates necati.

2540 xxxi.

Thomas Cromeuellus malis ar-
tibus summam authoritatem in
aula consecutus, & Regi per ali-
quot annos à consilijs omnibus
intimus, Essexiæ Comitatu dona-
tus, Iunio mense in publico foro
multis criminibus obiectis, capite
plectitur.

Anna Cliuentium Ducis soror
quam Rex per aliquot antea mē-
ses in uxorem duxerat, coniugali
thoro repudiata, et Catherina Ha-
uarda Ducis Norfolkie ex fratre
neptis, quinto iam inde matrimo-
nio Regi coniuncta.

Rhodiensium militum religio
hoc

An. Christi. An. Regni.

hoc anno tollitur, fundi Regio fisco addicti.

Arthurus Plätegeneta Edouardo Rege genitus, cū Honoria coniuge perpetuis carceribus dānati.

xxxij.

Margarita Sarisbiriensis Georgio Clarētij Duce Edouardi quarti fratre germano nata, præter antiquū nobilitatis decus, toto uitæ suæ cursu sanctissima, septuagena-ria maior, capitis supplicio affecta, V. Calend. Iunii.

xxxiiij.

Catherina Hauarda Regina cū Durantio, & Culperio nobilibus adulterij in simulata, capite plectitur, & Catherina Paria uidua, sexto matrimonio Regi coniuncta.

Bellum inter Scotos et Anglos terra, mariq; gestum.

Iacobus V. Scotorum Rex moritur, Regina filiam Regni heredē paulo antea enixa.

xxxiiij.

Fœdus cum Carolo V. Imperatore contra Gallos.

xxxv.

Edimburgium in Scotia ab Anglis direptum.

Rex ingenti pecunia populo imperata, Caletum cum exercitū

An. Christi. An. Regni.

- traicit, Bononiam expugnat Idibus Septemb.
- 1545 xxxvi. Franciscus Gallie Rex expeditionem in Angliam parat. Gallivestē insulam incurfant.
- 1546 xxxvij. Pax inter Gallum et Anglum.
- 1547 xxxviij. Rex, obstructo suppurantis tibiae meatu, ardentissima febre correptus moritur, VII. Calen. Febr. Thoma Hauardo Norfolciae Duce cum Henrico filio Surrei Comite paulò antea in carcerem coniectis. Surreius iuuenis capite plebis dānatus. Edouardo Henrici Regis ex Iana Scmeria filio, decimum etatis annum agenti, Regium nomen delatum, Regnum per interreges, siue gubernatores (ut uocant) sicuti moriens Henricus mandauerat, administratum.
- i. EDOVARDVS SEXTVS.
LANCA

LANCASTRII, ET EBORACEN-
sis de Regno contentiones.

LANCASTRIA, ET EBORA-
censis Regij sanguinis familie, Rosa-
rum symbolis distinctæ, diu inter se
intestinis bellis de Principatu conten-
derunt. Eius uerò factionis initiū hu-

iusmodi fuisse fertur. Henricus Rex, eius nominis Ter-
tius, duos ex se liberos genuit, Edouardum Vuallie
Principem, & Edmundum Lancastrium. Edouardus
minor natus, uti putabatur, quòd forma præstanti, &
indole egregia acceptior esset popularibus, Edmundo
fratri maiori quidem natus, sed corpore deformi, Re-
gno præpositus, ad quintam usq; sobolem per centum
& uiginti sex annos, legitimam Regiæ stirpis succes-
sionem, sine controuersia continuauit, donec Henricus
eius nominis Quartus, Ioanne Lancastrio, Edouardi
Tertij Regis filio genitus, Ricardo Secundo Rege ui-
deturbato, Regnum obtinuit, Lancastriæ hereditatē,
quæ sibi materno iure ab Edmundo contigit, legitima
Regni successionem iam antea fraudatam, Edouardi stē-
mate, à quo Ricardus originem duxerat, iure optimo
præpositum iri debere dictitans. Quūq; hac Regiæ stir-
pis simultate proceres in duas factiones, partium stu-
dio distrabentur, factum tradunt, ut Lancastrij Ro-
sa purpurea, & qui Edouardi partes sequebantur, cō-
tenda in bellis uterentur. Successit Henrico Quarto, &

quo hæc fluxerunt, Quintus, Quinto, eiusdem nomi-
 nis Sextus, quo regnante præpotentium familiarium,
 biguus diu antea populi fauor, parto ab externis bel-
 lis ocio, in harum, & illarum partium maiori animo-
 rum inclinatione, ciuilibus contentionis initium fecit. Ri-
 cardus enim Dux Eboracensis, Edouardi Tertij Regis
 pronepos, Albæ Rosæ factionis Princeps, Leonelli Cla-
 rentiæ Ducis prosapia, quæ Ricardo Secundo Regi hæ-
 reditate proxima censebatur, Annæ coniugio in suam
 ipsius familiam traducta, ab Henrico Sexto Rege legi-
 tumum Regni ius repetit, quod post multas utrinque ac-
 ceptas inuicem, illatasque clades, summo popularium,
 ac Principum consensu, Edouardo Ricardi Eboracen-
 sis filio contigit: qui Rex eius appellationis Quartus,
 Regnum aliquandiu summa pace, & quiete, sedatis sa-
 ctionibus, haud infeliciter administravit, donec post
 eius mortem Ricardi Glocestrensis fratris ferocis, &
 inquietus animus, præter publicas clades, priuata etiã
 familiæ suæ damna intulit: qui statim interfectis nepo-
 tib; eius tutelæ commissis, semet Regem dixit: & ut
 ex recenti parricidio, popularium animos ab affecta-
 tæ tyrannidis suspitione auerteret, Edouardum fratrem
 inhonestè genitum, magna temeritate, & inscitia di-
 uulgauit, quum tamen Georgij Clarentiæ Ducis fratris
 Edouardo hereditate proximi, liberos pari seuitia in
 carcere detineret. Sed hanc tantam tyrannidem diui-
 num numen haud diu inultam tulit. Henricus enim
 eius nominis Septimus, Lancastriæ factionis Princeps
 ab exilio reuersus, Ricardum Glocestrensem prælio
 superatum

superatum, uita, & Regno spoliat, utq; suam cum E-
 boracensi extirpatis factio. ibus, unam, eandemq; fa-
 miliam faceret; Elisabetham Edouardi Regis filiam
 uxorem duxit, ac, ne quid post hac inclinatis ad dese-
 ctione animis eorum, qui masculam Edouardi proge-
 niem regnare cupiebant (quorum iam conatus semel,
 atq; iterum post adeptum Regnum in se expertus fue-
 rat) latius iam inde serperet, Edouardum Varuicen-
 sem Clarentie Ducis filium puerili atate, maxima to-
 tius populi commiseratione, è medio tollendum cura-
 uit, & in Ricardo Polo consobrimo suo, supremi ordi-
 nis Equite illustri, sui generis reliquias, splēdidissimo
 Margaritæ Sarisbiriensis Clarentie filie coniugio, no-
 bilis, & secunda utrinq; prole auxit, sublatisq; dehinc
 perniciosissimarum factionum nominibus, pacatissi-
 mum undiq; Regnum posteris reliquit. Hæc omnia,
 quæ facilius intelligantur, breuiter, & succinctè ad-
 scripta Genealogiæ tabula indicabit.

REGVM GENEALOGIA.

Henricus

III.

Edouardus I.   Edmūdus Lancast.

Edouardus II.   Henricus Lancast.

Edouardus III.   Blanchus.

III.

III. Leonellus

I.

Ioannes

Edmūdus Clarentie

Edouardus

Lancastric

Eboracēsis Dux.

Princeps

Dux.

Dux.

Thom. Bucking. Dux.

Philippa Ricardus

Rogerius

II.

Mortimeri Henricus

us Comes.

III.

FAMIL. Ioannis

LANCA-STRIA.

ROSA R. BEA.

Ioannis

II.

Somerset.

Ricardus

I.

Anna.

V.

Eboracēsis

Dux.

FAMIL. EBORACEN.

ROSA ALBA.

Ricardus II.

Eboracensis Dux.

Ricardus

Glocest.

Dux.

Henricus

VI.

Edouardus

III.

Elisabetha

Regina.

Margari-

ta.

Henricus

VII.

Edouardus

V.

Ricardus

Margarita Edouardus

Sarisbiriē. Varnicē.

Arthurus

Princeps

Henricus

VIII.

Marg. Scot.

Regina.

Maria Gals.

Regina.

Maria.

Regina.

Edouardus

VI.

Elisabetha

Regina.

PAVLI IOVII NO-
VOCOMENSIS EPISCOPI
Nucerini Moschouia, in qua situs regionis
antiquis incognitus, religio gentis,
inores, &c. fidelissimè re-
feruntur.

CAETERVM OSTENDITVR ERROR STRA-
bonis, Ptolemæi, aliorumq; Geographiæ scriptorum, ubi
de Riphæis montibus meminere, quos hac æta-
te nunquam esse, planè comper-
sum est.

BASILEAE

M. D. LXI.

HIERONY. DELII ALEX.

Moschouijs quando lucem das gentibus, omnes
Paule, tibi debent lumina Moschouij,
Sed quum Moschouiam per te quoq; noscitet orbis,
Quid tibi quod, ni orbem, debeat, orbis habet?

IANI VITALIS.

Vix olim ulla fides referentibus horrida regna
Moschorum, & Ponti res glacialis, erat,
Nunc Iouio authore, illa oculis lustramus & urbes;
Et nemora, & montes cernimus, & fluuios.
Hæc tibi Ruse dicat Iouius, quo nomine maior
Fama sit & Moschi, fama sit & Iouij.
Felicem ô gentem, auspicijs quæ talibus exis
In lucem, ô geminis inclyta numinibus.
Non poteras alio melius sub sydere nasci.
Quàm sub sceptri feræ Palladis, atq; Iouis.

P. CVRSII.

Moschouiam, monumenta Ioui, tua culta reuolvens
Cœpi alios mundos credere Democriti.

PAVLI IOVII NO-

VOCOMENSIS, EPISCO-

*pi Nucerini Moschouia ad Ioannem Ru-
sum Archiepiscopum Co-
sentinum.*

FFLAGITASTI amplissimè
antistes Rufe, vt ea quæ de Mo-
schouitarū moribus à Demetrio
eius gentis legato, qui ad CLE-
MENTEM VII. Pontificem nuper venit, quo-
tidianis propè sermonibus didicissem, Latina
ram literarum memorię commendarem, quū
pro vetere tua pietate atq; virtute, ad amplifi-
candam Rom. Pont. dignitatem, pertinere ar-
bitraberis, si homines intelligerent, non fabu-
losi, aut omnino obscuro nominis regē, sed quī
numerosisisimi extremi Aquilonis populis
imperet, in causa religionis, omnibus nobiscū
sensibus coniungi, fœdereq; perpetuo colliga-
ri, opportunissimo tempore cupiuisse, quan-
do nuper aliquæ Germaniæ gentes, quæ pie-
tate cæteris omnibus præstare videri volebāt
insana atq; scelestā defectione nō modò à no-
bis, sed ab ipsis etiam superis exitiabili errore
desciuerint. Cæterū id munus impositum,
quod certè grauioribus studijs occupatus iu-
re optimo poteram recusare, egregia volunta-
te, celeritateq; perfeci, ne nimia mora vel ac-
curatori castigatione gratiā nouitatis exue-

ret: qua vel vna re, meæ erga te veteris obser-
natiæ studiū, præstandiq; officij voluntas ma-
nifestè declaratur, quum honoris iacturam fa-
cere, si quis ex hac ingenij tenuitate speradus
est, quàm desiderium tuum longè honestissi-
mum diutius frustrari maluerim. Vale.

REGIONIS primò situs, quem Plinio
Straboniq; & Ptolemæo, parum notum
fuisse perspicimus, pressa breuitate de-
scribetur & in tabula typis excusa figu-
rabitur. Inde gētis mores, opes, religionem, militiæq;
instituta, Tacitum imitati, qui à perpetuis historijs li-
bellum de Germanorum moribus seiūxit, perstrictio-
re stylo narrabimus, eadem ferè sermonis simplicitate
utentes, qua nobis ab ipso Demetrio curiosa ac le-
ni uestigatione laceßito, per otium exposita fuere. De
metrius enim haud ineptè Latina utitur lingua, ut po-
rum rudimenta didicerit, et insigni uariarum legatio-
num munere functus, plures prouincias Christianorū
adierit. Nam quum antea ob spectatam fidem ac indu-
striã, apud Sueciæ Daciæq; Reges, & magnum Prus-
siciæ magistrum oratorem egisset, nouissimè apud Ma-
ximilianū Cesarē, dū in eius aula omnis generis ho-
minum refertissima uersaretur, si quid barbarū obser-
uatione deterisit. Causam uerò huiusce suscipienda le-
gationis præbuit Paulus Centurio Genuensis, qui
quum

quum acceptis à Leone X. Pontifice commendatis
 literis, mercaturæ causa in Moschouiam peruenisset,
 cum Basilij Principis familiaribus ultro de consocian-
 dis utriusq; Ecclesiæ ritibus agitauit. Querebat enim
 Paulus in sano, uastoq; animo, nouum & incredibile
 iter petendis ab India aromatibus. Fama namq; co-
 gnouerat, quum in Syria, Aegyptoq; & Ponto nego-
 tiaretur, aromata ex ulteriore India aduerso amne In-
 do subuehi posse, atq; inde modico terrestri itinere
 superatis Paropanisidis montium iugis, traduci in
 Oxum Bactrianorum amnem, qui iisdem ferè monti-
 bus, quibus Indus oritur, aduerso fonte in Hyrcanum
 mare raptis secum multis annibus ad Strauam por-
 tum effunditur. Porrò ab ipsa Straua tutam facilemq;
 nauigationem uideri usq; ad emporium Citracham
 usq; Volgæ amnis, inde uerò aduersis semper an-
 nibus, Volga scilicet & Occha & Moscho, in urbem
 Moscham, ab Moscha autem terrestri itinere Rigam
 & in ipsum mare Sarmaticum, omnesq; Occiduas
 regiones facile perueniri posse, contendebat. Vehe-
 menter enim & supra æquum, Lusitanorum iniurijs
 erat accensus, qui Indita magna ex parte armis domi-
 ta, occupatisq; omnibus emporijs cuncta aromata
 connerent, & in Hispaniam auerterent, atq; ea, gra-
 tiæ quàm antea pretio ac impotenti questu omni-
 bus Europæ populis uendicare consueuissent, quin et
 diligenti adeò cura Indici maris litora perpetuis clas-
 sibus custodirent, ut eæ negotiationes penitus inter-
 missæ, atq; deserte uideantur, quibus per sinum Per-

sicum, ac aduersum Euphratem, et per Arabici maris
 angustias, secundoq; demum Nilo per mare nostrum
 Asia omnis atq; Europa abundè & uiliore quidem
 pretio complebantur, deteriore etiam Lusitanorum
 mercimonio, quum remotissimæ nauigationis incom-
 modo, sentinæq; uitijs aromata corrumpi, eorumq;
 uis & sapor, odoratusq; ille spiritus, multa demum
 mora in Olyssipponensibus conditorijs promercali-
 bus euanescere, atq; expirare uideatur, quū asseruatis
 semper recentioribus, uetera tantum & multo quidē
 situ mucida uenundari quereretur. Ceterum Paulus
 quanquam de ijs rebus acerbissimè apud omnes disse-
 rendo, & Lusitanis ingentem conflando inuidiam,
 multo auctiora fore uectigalia regia, si id iter aperi-
 retur, & aromata ab ipsis Moschouitis, qui tantā co-
 rum uim omnibus ferculis absumerent, uilius emi pos-
 se perdoceret, nihil tamen quod ad eam negotiationē
 pertineret, impetrare potuit: quoniam Basilius homi-
 ni externo ac ignoto, eas regiones quæ ad Cassium
 mare & Persarum regna aditum præberent, minimè
 aperiendas esse existimabat. Itaq; Paulus omnibus ex-
 clusus uotis, ex mercatore legatus factus, Basilijs lite-
 ras Leone iam uita functo ad Hadrianum Pontificem
 retulit, quibus ille cum multo uerborū honore egre-
 giam uoluntatem erga Romanum Pontificem ostende-
 bat. Paucis enim ante annis Basilius ardente cum Po-
 lonis bello, quū Lateranensis conuentus haberetur,
 per Ioannem Dacie Regem, huius Christierni qui nū-
 per regno expulsus est, patrem postularat, ut iter tu-
 tam

tam legatis Moschouitis ad urbem Romam præbere
 tur. Verum quum eodem fortè die, & Ioannes Rex &
 Iulius Pontifex ab humanis excessissent, sublato ad id
 sequestro, consilium mittendæ legationis omisit. Ex-
 ersu subinde bellum inter ipsum & Sigismundum Po-
 loniæ Regem, quod quum insigni ad Borysthenem par-
 ta uictoria à Polono feliciter confectum esset, Romæ
 supplicationes sunt decretæ ueluti deuictis cæsisq;
 Christiani nominis hostibus, quæ Rex & Regem ipsi
 Basilium, & uniuersam gentem ab Rom. Pont. haud
 mediocriter alienauit. At quum Hadrianus Sextus
 extinctus Paulū iam secundo itineri accinctum
 destituisset, successit ei Clemens VII. illum etiam
 Orientis iter insano animo uoluantem, cum li-
 teris in Moschouiam transmisit, quibus Basilium pro-
 pensissimis adhortationibus inuitabat ad agnoscen-
 dam Romanæ Ecclesiæ maiestatem, feriendumq; con-
 munibus in religione sensibus perpetuū fœdus, quod
 illi maximè salutare atq; honorificum fore testabatur
 ut Pontifex polliceri uideretur, se ex sacrosancta
 auctoritate Pontificia cum Regem collatis regalibus
 ornamentis appellaturum, si reiectis Græcorum dog-
 matibus ad auctoritatem Romanæ Ecclesiæ se confer-
 ret. Cupiebat enim Basilus Regij nominis titulum cō-
 cessione Pontificia promereri, quum id dare sacrosan-
 di iuris esse et Pontificiæ maiestatis iudicaret, quan-
 do & ipsos quoq; Cæsares à Pontificibus Maximis
 diadema aureum & sceptrum Romani imperij in-
 signia accipere, inueterata consuetudine cognouisset.

quanquam & id pluribus à Cesare Maximiliano legationibus postulasse ferebatur. Igitur Paulus qui felicior aliquanto cursu, quam multo cum quaestu percurrere terrarum orbem ab ineunte etate didicerat, quanquam senex et antiqua stranguria tentatus, prospero celeriq; itinere Moscham peruenit, ubi à Basilio humaniter est susceptus. Fuit interea in eius aula menses duos, diffususq; uiribus, & eius immensi itineris difficultate deterritus, quum Indicae negotiationis spes omnes ac inexplicabiles cogitationes penitus abieciisset, cum Demetrio legato priusquam cum in Moschouia peruenisse putaremus, Romam redijt. At Pontifex magnificentissima Vaticanarum aedium partibus ubi laquearia aurata, lecti serici, aulaeque eximij operis uidebantur, Demetrium suscipi & togis sericis uestriri iussit, attribuitq; ei comitem, ac rerum diuinarum pariter & urbanarum monstratorem Franciscum Cheregatum Episcopum Aprutinum, longinquis sepe ac dignissimis legationibus functum, qui ipsi Demetrio uel in Moschouia, Pauli sermonibus erat notissimus. Porro Demetrius, ubi aliquot dierum quiete recreatus est, deterfis elotisq; sordibus, quas longo ac laborioso itinere contraxerat, assumptoq; insigni patrio habitu ad Pontificem deductus, eum de more supplex adorauit, munusq; Zebellinarum pellium suo, Regioq; nomine obtulit, tum uero Basilij literate datae, quas ipsi antea, & demum Illyricus interpres Nicolaus Siccensis in hanc sententiam Latinis uerbis transfulerunt. Clementi Papae pastori ac doctori Ro-

MOSCHOVIA. 9

*mane ecclesie, magnus dominus Basilius Dei gratia
 Imperator ac dominator totius Rusiæ, nec non ma-
 gnus Dux Volodemariæ, Moschouæ, Nouogrodia,
 Pleschouia, Smoleniæ, Ifferiæ, Iugoria, Permnia, Vet-
 che, Bolgariæ &c. dominator & magnus Princeps
 Nouogrodia inferioris terræ, Cernigouia, Razania,
 Volotchia, Rezcuiæ, Belchia, Rostouia, Iaroslauia,
 Belozeria, Vdoria, Obdoria, Condiniæq; &c. Mi-
 seris ad nos Paulum Centurionem ciuem Genuensem
 cum literis, quibus nos adhortati estis, ut uobiscum,
 ceterisque Christianorum Principibus consilio ac
 scribis coniuncti esse uellemus, aduersus Christiani
 nominis hostes, ac nostris uestrisq; legatis ultro ci-
 uisq; commeandi tutum ac expeditum iter patèret,
 & mutuo amicitie officio, de amborum salute, & sta-
 bilitate cognosci possit. Nos autem Deo bene atq;
 Christiane religiois hostes impigrè constanterq; ste-
 tisse, ita & in posterum stare decreuimus. Itemq; cū
 ceteris Christianis Principibus consentire, et pacata
 omnia prestare parati sumus. Quas ob res mittimus
 ad nos Demetrium Erasmum, nostrum hominē cum
 hac nostra epistola, Paulumq; Centurionem remitti-
 mus. Demetriū autē celeriter remittetis, eumq; inco-
 lumem & inuiolatum usq; ad fines nostros esse iube-
 bis. Idem nos quoq; prestabimus si cum Demetrio
 legatum uestrum mittetis, ut sermone ac literis certis
 de rebus administrandis reddamur, sic, ut perspe-
 ctis Christianorum omnium uoluntatibus, nos etiam*

optima consilia capere ualeamus. Datum in dominio
 nostro in ciuitate nostra Moschouia anno ab initio
 mundi septimo millesimo tricesimo, tertio Aprilis.
 Ceterum Demetrius uti est humanarum rerum, et sa-
 crarum præsertim literarū ualde peritus, occultiora
 de magnis negotijs mādata habere uidetur, quæ mox
 eum priuatis cōgressibus expositurum speramus: nā
 à febre in quam ex cæli mutatione inciderat, præsti-
 nas uires & natiuum uultus ruborem recuperauit,
 ita ut Pontificijs sacris quæ in honorem diuorum Co-
 smæ & Damiani, solenni apparatu, musicisq; conce-
 ptate quidem astiterit, & in senatum uenerit, quum
 Campegius Cardinalis à Pannonica legatione tum
 primum rediens, à Pontifice omnibusq; aula ordinis
 & Romanæ magnitudinis ruinas, præscorumq; ope-
 rum deploranda cadauera mirabundus inuiserit, ita
 ut credamus eum propediem explicatis mandatis, cū
 legato Pontificio Episcopo Scarense, dignisq; acce-
 diturum. Moschouitarum nomen recēs est, quanquā
 de Moschis Sarmatarum affinis Lucanus memine-
 rit, & Plinius Moschos ad Phasidis fontes supra Euro-
 xinum ad Orientem constituat. Eorum regio circa
 Tanais fontes ad extrema terrarum, Borealemq; O-
 ceanum sub ipsis ferè Septentrionibus extenditur,
 campestris magna ex parte, & pabuli quidem ferax

sed æstate pluribus in locis admodum palustris. Nam
 ta omnis terra magnis frequētibusq; annibus irriga-
 tur, qui ubi niuibus Hybernis multo solis uapore col-
 liquatis & resoluta ubiq; glacie contumescūt, campi
 passim in paludes abeunt, cunctaq; itinera continen-
 tibus aquis et coenosa illuue defœdatur, donec noue
 hyemis beneficio restagnantia flumina, ipsaq; palu-
 des iterum cogantur, & uias solidissimo constratas
 gelu, uel trāsituris curribus præbeāt. Hercynia sylua
 partem Moschouie occupat, ipsaq; passim
 positis ubiq; edificijs incolitur, iamq; longo labore
 hominum rarior facta, non eam sicuti pleriq; existi-
 mant, horridam densissimorum nemorum impenetra-
 biliumq; saltuum faciem ostendit. Cæterum ea imma-
 nis feris plenissima per Moschouiam perpetuo tra-
 hitur, inter Ortum solis, & Boream ad Scythicum Ocea-
 num excurrere traditur, ita ut spes hominū eius finē
 curiosè scrutātium, infinita magnitudine sua semper
 eluserit. Ea in parte quæ uergit ad Prusiam, Vri ingē-
 tes & ferocissimi, Taurorum specie reperiūtur, quos
 Russos uocāt, itemq; Alces ceruina effigie & cū car-
 nis proboscide altisq; cruribus et nullo suffraginum
 flexu. Lozzi à Moschouitis, à Germanis uerò Helenes
 appellati, quæ animalia C. Cæs. nota fuisse uidemus.
 Præterea Vrsi inusitate magnitudinis, & prægran-
 des Lupi atro colore formidabiles. Ab ortu Moscho-
 uia finitimos habet Scythas qui Tartari hodie nuncu-
 pantur, gentem uagam & bello omnibus seculis illu-
 stram. Tartaris pro domibus sunt carricetonibus co-

rixsq; coniecti, ab quo uita genere Amaxouios anti-
 quitas eos appellauit: pro urbibus uerò ac oppidis im-
 mensa castra, non fossis aut materiae claustris, sed infi-
 nita sagittariorum equitum multitudine uallata. Dicitur
 Tartari per Hordas, ea est eorum lingua con-
 sentientis in unum populi congregatio ad effigie ci-
 uitatis. Hordis singuli praesunt Imperatores, quos ge-
 nus aut bellica uirtus dedit: saepe enim cum finitimi-
 bella gerunt, ac ambitiosè admodum & atrociter de
 Imperio decertant. Hordarum infinitum propè nunc
 esse constat, quippe Tartari ad Cathayum usq;
 celeberrimam in extremo ad Orientè Oceano ciuita-
 tem, latissimas solitudines tenent. Porro qui proximi
 sunt Moschouitis, mercaturæ commercio & frequen-
 tibus eorū irruptionibus sunt noti. In Europa ad Pro-
 mont Achillis Taurica in Chersoneso sunt Praecipua
 quorum Principis filiam Selymus Turcarum Impera-
 tor uxorem duxit. ii Polonis maximè sunt infesti, la-
 teq; inter Boristhenem & Tanaim cuncta popula-
 tur, et cū Turcis sicuti religiōe, ita et cæteris in rebus
 mirificè consentiunt, qui in eadem Taurica Cassam Li-
 gurum coloniam obtinent, Theodosiam antiquius
 appellatam. ii uerò Tartari qui inter Tanaim & Vol-
 gam annem in Asia latos campos inhabitant, Basilio
 Moschouitarum Regi parèt, & Imperatorem aliquan-
 do eius iudicio deligunt. Inter eos Cremij intestinis se-
 ditionibus laborantes, quum antea opibus & belli glo-
 ria maximè ualuisent, paucis ante annis uires sinul-
 ac omnem dignitatem amiserunt. Trans Volgam,
 Casanij

Casanij Moschouitarum amicitiam religiosè colunt,
 ac eorum se clientes esse profitentur. Ultra Casanios
 ad Boream sunt Sciabani multitudine armentorum,
 ac hominum potentes. Post eos sunt Nogai, qui sum-
 mam hodie opum bellicæ laudis obtinent auctori-
 tem. Eorum Horda quàm amplissima nullum habet
 Imperatorem, sed Reipublicæ Venetæ more, multa se-
 morum prudètia, strenuorumq; uirtute gubernatur.
 Ultra Nogaios haud magno ad Meridiem deflexu
 Hyrcanum mare, Zagathai Tartarorum nobi-
 lissimi oppida lapide constructa incolunt, regiamq; ha-
 bent Samarcandam urbem eximie magnitudinis et
 claritatis, quam laxartes maximus Sogdianæ amnis
 perfluit, atq; inde ad cætum miliaria in mare Caspiũ
 effunditur. Cum ijs populis ætate nostra Hysmael So-
 lanus Rex Persarum dubio sæpe euentu bella gessit, ti-
 morq; eorum adductus, dum uires omnes imminen-
 tes opponuntur, Selymo una acie uictori Arme-
 niæ Taurisiumq; regni caput prædæ reliquit. Samar-
 canda urbe ortus est Tamburlanes, siue ut Demetrius
 tradendum monet, Themircuthlu qui Baiaxetem Ot-
 manum huius Solymani tritauum apud Ancyræ
 Asiaticæ urbem ingenti prælio superatum cepit et per
 Asiæ ab se terribili maximi exercitus impetu
 circumduxit. Ab hac regione ad Moschouitas plurima
 ferica adducitur. Cæterum mediterranei Tartarorum
 præter equorũ pernicium greges, et nobiles
 florum textura, sed coactis ex lanis, candidos

centones præbent, è quibus Feltræ uestes penula ad
 perferendam omnem imbrium iniuriam idoneæ, at-
 que pulcherrimæ conficiuntur. A Moschouitis autem
 laneas tunicas & argenteam monetam petunt, quum
 ab ijs omnis corporis cultus, superflueq; suppellectilis
 apparatus contemnatur, solo etenim centone ad ira-
 ti calî contumeliam fortiter sustinendam contenti sunt
 & solis confisis sagittis hostem arcent, quanquam diè
 in Europam excurrendum esse decreuissent, Princi-
 pes eorum ferreas galeas & loricas gladiosq; falca-
 tos, à Persis nostra tempestate coemerint. A Meridia
 Moschouitarum fines ijsdem ab Tartaris clauduntur,
 qui supra Meotim paludem in Asia & circa fluuios
 Borysthenem & Tanaim in parte Europa planiti-
 em ad Hercyniam uergentem tenet. Roxolani, Getæ
 & Bastarnæ, antiquitus eam plagam incoluere, un-
 de Rusiæ nomen effluxisse crediderim: nam Lithua-
 nie partem, Rusiam appellant inferiorem, quæ ipsa
 Moschouia Rusia alba nuncupetur. Lithuania itaq;
 ab Cori uenti flatibus Moschouiam spectat, ab Occa-
 su uerò, mediterranea Prusis atq; Luoniæ ipsis Mo-
 schouia finib. inferuntur, ubi mare Sarmaticum ab Occa-
 Aquilouem inflectitur. In extremo uerò eius Oceani
 litore, ubi Noruegia atq; Suetia amplissima regna,
 isthmo ueluti quodam continenti adheret, Lapones
 existunt, gens supra quam credibile sit, agrestis, suffi-
 ciosa, et ad omnis externi hominis uestigium, nauigijq;
 conspectum, maximè fugax. Ea neq; fruges, neq; po-
 nis,

ma, neq; ullam omnino uel terræ uel celi benignitatē
 nouit. Sola sagittandi peritia cibum parat, uarijsq; se
 rarum tergoribus uestitur. Gentis cubilia, cauernule
 siccatis repletæ folijs, cauiq; arborū stipites quos uel
 intronmissa flāma, uel ipsa uetustas inducta carie fabri
 carit. Aliqui ad mare, ubi ingens est captura pisciū in
 eptis sed felicibus artificijs piscātur, duratosq; fumo
 pisces, tanquam suas fruges recondunt. Laponibus e-
 xigua corporum statura, luridi cōtusiq; uultus, pedes
 uerò uelocissimi. Ingeniacorū ne ipsi quidem proxi-
 mi Moschouitæ nouerunt, quum eos parua manu ag-
 gredi, exitialis insanix esse dicāt, magnis uerò copijs
 uerū rerum omniū uitam ducētes lacecessisse, neq; uti
 neq; omnino gloriosum unquam existimarint. Si cā
 uelissimas pelles quas Armelinas uocamus, cum uarij
 generis mercimonijs permutant, sic tamen, ut omne
 mercatorum colloquiū conspectumq; defugiāt, adeo
 in mutua rerum uenaliū collatione facta, & relictis
 medio in loco pellibus cum absentibus & ignotis sin-
 cerissima fide permutationes transigantur. Ultra La-
 pones in regione inter Corū, & Aquilonē perpetua
 oppressa caligine, Pigmeos reperiri, aliqui eximia fi-
 deli testes retulerūt, qui postquam ad summū adoleue-
 rint, nostratis pueri denuū annorum mensuram uix
 excedant, meticulosum genus hominū & garritu ser-
 monē exprimēs, adeo ut tam simiæ propinqui quāns
 statura ac sensibus ab iustæ proceritatis homine remo-
 uideantur. Ab Aquilone uerò innumerabiles popu-
 li Moschouitarum imperio parent, qui ad Oceanum

Scythicum itinere trium serè mensium extenduntur.
 Proxima Moschouie regio est Colnogora frugibus
 abundans, quam interluit Diuidna fluuiorum totius
 Septentrionis longè amplissimus, qui alteri fluuiio mi-
 nori in mare Baltheū erumpenti, nomen dedit. Is sta-
 tis & Niloticis similibus incrementis nec incertis anni
 temporibus circūiectos inundat campos, pinguisq; ad
 luvie, argentis celi iniurijs, sæuisq; Aquilonis flatibus
 mirificè resistit, quū niuibus imbribusq; auctus infla-
 tur, adeò lato aluco in Oceanum per incognitas gen-
 tes in speciem ingētis pelagi defertur, ut expedito na-
 uigio unius diei remigatione trāsire nequeat. Vbi ue-
 rò aquæ mox resederūt, uasta passim insule fertilitate
 te nobiles relinquuntur. Frumentū nāq; terræ traditū
 nullo aratri beneficio prouenit, admirabiliq; celeritate
 naturæ festinantis ac nouā superbi annis iniuriarum
 timentis, oritur simul, et adolescit atq; in aristas educi-
 tur. In Diuidnā influit iuga annis, in ipsoq; confluen-
 tium angulo celebre est emporium nomine Vstiuga à
 Moscha Regia urbe sexcentis miliaribus distans. In V-
 stiugam à Permijs, Pecerris, Inugris, Vgolicis, Pinnan-
 gisq; ulterioribus populis preciosæ pelles Martarum
 Zebellinorumq; Luporū, Ceruariorum, & nigrarū,
 albarumq; Vulpium cōportantur, et ab ijs uario mer-
 cimonij genere permutantur. Zebellinos uero leuiss-
 pilorū tenui canicie probatissimos, quibus nunc Pri-
 cipum uestis fulcitur, & delicata matronarum collis,
 expressa uiuæ animantis effigie conteguntur, Permijs
 et Pecerri præbent, sed quos ipsi ab remotioribus etiā
 gentibus,

gentibus, quæ ad Oceanum pertinent, per manus traditos accipiant. Permij, & Pecerri paulo ante etate nostram more gentilium Idolis sacrificabāt, nunc vero Deum Christum colunt. Ad Inugros, Vgolicosq; per asperos montes peruenitur, qui fortasse Hyperborei antiquitus fuerunt. In eorum iugis nobilissimi salcones capiuntur: ex ijs genus unum est candidum guttatis pennis, quod Herodiu dicunt. Sunt & Hierosolymorum Ardearum hostes & sacri, & peregrini, quos antiquorum Principum luxus in aucupijs non agnouit. Ultra eos, quos modo nominavi, populos, Moschouitibus Regibus tributa pēdentes, aliæ sunt nationes extreme hominum, nulla certa Moschouitarum peregrinatione cognita, quando nemo ad Oceanū peruenit, sed fama tantū ac ipsis plerunq; fabulosis mercatorū narrationibus audita. Satis tamen constat, Diuidnam numerabiles trahentem annes, ingenti cursu ad Aquilonem deferri, marēq; ibi esse longē uastissimum, ita ut illinc ad Cathayum legendo oram dextri litoris nisi terra intersit, nauibus perueniri posse certissima coniectura credendum sit. Pertinent enim Cathayni ad extremam Orientis plagam ad Thraciæ fermē partem, Lusitanis in India cogniti, quum proximè ad cocmenda aromata per regionem Sinarum, Melancham usq; ad auream Chersonesum nauigarint, uel ex Zebellinis pellibus attulerint, quo uel uno argumento non longē ab Scythicis litoribus Cathayum urbem abesse putamus. Ceterum quū à Demetrio quaereremus an apud ipsos ulla de Gothis populis ue-

fama per manus à maioribus tradita, uel ex ipsis lile
rarū monumentis memoria superesset, qui ante mille
annos, & Cesarum imperium, & urbem Romanam
omnibus iniurijs deformatum euertissent: respondebat
& Gothica gentis, & Totile Regis nomen clarum
esse atq; illustre, in eamq; expeditionem coiuisset plu-
res populos, et ante alios, Moschouitas, creuissetq; e-
exercitum ex colluue Liuoniorum & Circumuo-
norum Tartarorū, sed propterea omnes Gothos fuisse
se appellatos, quoniā Gothi qui insulam Islandiam si-
ue Scandauiam incolerēt, authores eius expeditionis
extitissent. His maximè finibus Moschouita ex omni
parte claudūtur quos Modocas Ptolemæo fuisse cre-
dit, hodie autem à Moscho anne haud dubie sic di-
cti, qui & Regiæ urbi quam interfluit, suū quoq; no-
men indiderit. Ea est omniū Moschouitæ urbū longè
clarissima, tum situ ipso, qui regionis medius esse ex-
stimatur, tum insigni fluminū opportunitate, domo-
rumq; frequētia, & munitissimæ arcis celebritate. Ob
longo etenim ædificiorum tractu, secundum Moschi
fluminis ripam ad spatium quinque miliarium exten-
ditur. Domus in uniuersum sunt lignæ, distinctæ in tri-
clinia, coquinas, et cubilia, capacitate amplæ, nec stru-
cturis enormes, aut nimium depressæ: trabes enim in-
gentis magnitudinis ab Hercynia sylua supportantur,
quib. ad rubricæ lineam delibratis, & cōtrario ordine
inter se ad rectos angulos coniunctis & confibulatis,
exteriora domorū septa singulari firmitate, nec mul-
ta impensa, & summa celeritate cōstituuntur. Domus
fermè

fermè omnes, & ad usum olerum, et ad uoluptatē pri-
 uatos habent hortos, unde rarè urbis circuitus longè
 maximus apparet. Singulæ regiones singula habent
 secella, sed cōspicuo in loco templū est Deiparæ Vir-
 gini dicatū celebri structura atq; amplitudine, quod
 Aristoteles Bononiensis mirabilium rerum artifex, et
 machinator insignis, ante sexaginta annos extruxit.
 Ad ipsum urbis caput, Neglina fluuiolus qui frumen-
 terias agit molas, Moschum annè ingreditur, penin-
 sulamq; efficit, in cuius extremitate arx ipsa cū turrē
 ac propugnaculis admirabili pulchritudine Italo
 architectorū ingenio constructa est. In subiectis
 campis capreolorū et leporū incredibilis multē
 reperitur, quos nemini plagis & canibus sectarē
 nisi Princeps id ad uoluptatē intimis familiarib.
 peregrinis legatis indulserit. Tres fermè urbis par-
 tes duobus alluuntur fluminibus, reliqua uerò, latissi-
 ma fossa, atq; ea multa aqua ex ipsis amnibus corrua
 præcingitur. Vrbs etiam ab aduerso latere alio flu-
 mine quod Iausa dicitur, munita est, id pariter in Mo-
 schum paulo infra urbem euoluitur. Porrò Moschus
 Meridiem excurrens in Ocham annem multo
 maiorem, apud oppidum Columnā sese effundit, nec
 magno inde itineris spatio Ocha ipse, & suis & alie-
 nis undis magnus & tumens exoneratur in Volgam,
 ad confluentes sitū est oppidum Nouogrodia mi-
 nor, de nomine maioris urbis ex qua deducta est ea
 nomina nuncupatum. Oritur Volga qui antiquatus
 a fuit, è magnis uastisq; paludibus qui candidi

lacus appellantur. Sunt eæ supra Moschã inter Aquilonem & Corum, emittuntq; cunctos ferme amnes, qui diuersas in regiones diffunduntur, uti de Alpibus videmus, è quorum iugis ac fontibus Rhenũ, Padum ac Rhodanum, innumerabilesq; minores fluuios manare compertum est. Siquidem eæ paludes pro montibus perenni scaturigine, humorem assatim præbent, quum nulli omnino montes ea in regione multa etiã hominum peregrinatione reperiãtur, ita ut Ripheos montes & Hyperboreos toties ab antiquis celebratos pleriq; Cosmographiæ ueteris studiosi, penitus fabulosos esse arbitrentur. Ex ijs itaq; paludibus, Diandna, Ocha, Moschus, Volga, Tanais atq; Borysthenes oriũtur. Volgam Tartari Edilum, Tanaim uerò Don appellant: ipse Borysthenes, Neper hodie nũcupatur. hic paulò infra Tauricam in pontum Euxinũ decurrit. Tanais autem à Meoti palude, ubi Azoum est notable emporium, excipitur. Volga uerò ad Meridientem Moscham urbem relinquens uasto circuitu ingreditur ac demum ad Austrum magna aquarum mole præcipitatus in Hyrcanũ mare deuoluitur. Supra cuius ostiũ urbs est Tartarorum nomine Cytracham, ubi à Medis Armenijsq; & Persis mercatoribus nundinæ celebrantur. In ulteriore Volgæ ripa Tartarorum oppidum est Casanum, à quo Casaniorum Horda nomen ducit, distat à Volgæ ostio Capsoq; mari quingentis millibus passuum. Supra Casanum autem centesimo & quinquagesimo miliari ad ingressum amnis Suræ, Basilus

Basilius qui nunc regnat, Surcicum oppidum condidit
 et in ea solitudine mercatoribus ac viatoribus, qui de
 rebus Tartaricis ac eius inquietæ gentis motibus pro
 ximos finium præfectos certiores reddunt, certa et
 tota mansio cum tabernis hospitalibus statuere. ut
 Moschouitarum Imperatores uarijs temporibus, uti
 ex usu præsentium rerum fuit, uel libido, noua ac ob
 scura loca nobilitandi longius pertraxit, apud diuer
 sas urbes Imperij atq; aulæ sedem habuere. Siquidem
 Nouogrodia quæ Caucum et Solem et ferè Occi
 dentem spectat uersus Liuonium mare non multis an
 nis totius Moschouie caput fuit, summamq; sens
 er obtinuit dignitatem, propter incredibilem ædifi
 corum numerum, latissimiq; et piscosi lacus oppor
 tunitatem et uetustissimi ac uenerabilis templi sanctæ
 quod ante quadringentos annos Byzantium Cæsa
 rum emulatione, sanctæ Sophiæ Dei filio Christo di
 catum fuit. Nouogrodia perpetua quasi hyeme et te
 nebris longissimarum noctium premitur: nam Polum
 Arcticum ab Horizonte sexagintaquatuor gradus e
 leuatum uidet, sex ferè gradibus ipsa Moscha ab Ae
 quatore remotior, qua celi ratione solstitij tempore
 propter exiguas noctes continuatis ferè solis ardori
 bus aestuare perhibetur. Vrbs quoq; Volodemaria
 Regiæ nomen adepta est, quæ ad Ortum solis ducen
 tis amplius miliaribus à Moscha distat, eoq; sedem
 Imperij ab strenuis Imperatoribus necessaria ratio
 ne translata seruit, ut ex propinquo, quum tum bel
 licè continenter cum finitimis gererentur, paratiora

praesidia aduersus Scytharū irruptiones opponerēt,
 est enim citra Volgam in ripis Clefinae amnis sita quae
 in Volgam euoluitur. Ceterum Moscha, uel ob eas
 quas diximus dotes, Regiae nomine dignissima iudica-
 tur, quoniam medio quodam totius frequentioris re-
 gionis ac Imperij loco sapientissimè constituta, muni-
 taq; arce & fluminibus, cōsensu omnium, praecellen-
 tia meritam laudem honoremq; nulla etate defutu-
 rum sibi uendicasse ceterarum urbium collatione uide-
 deatur. Distat Moscha ab urbe Nouogrodia quingē-
 tis millibus passuum, medioq; fermè itinere Oitoferia
 Volgae amni imposta occurrit. Is amnis uti fonti pro-
 ximus, nondum receptis tot annibus exiguus lenisq;
 permeat: inde per nemora & campestres solitudines
 Nouogrodiam peruenitur. Porro à Nouogrodia ad
 Rigam proximū Sarmatici litoris portum pauloni-
 nus quingentorum miliarium iter est. Isq; tractus su-
 periore commodior putatur, quum frequētes habeat
 uicos, urbemq; Plefchouiam uiae impositam, quae duo
 annes complectuntur. Ab Riga autem, quae magni
 magistri militiae Liuoniorū ditionis est, ad Lubecam
 Germaniae portū in sinu Cymbricae Chersonesi milia-
 ria paulo plus mille periculose nauigationis nuncu-
 rantur. Ab urbe Roma uerò Moschā duobus millibus
 & sexcentis miliaribus distare compertum est, bre-
 uissimo scilicet itinere euntibus per Rhauennā, Tarsi-
 sum, Carnicas alpes, Villacumq; Noricum, & Vien-
 nam Pannonicam, atq; inde superato Danubio per
 Olmutium Morauorum usq; ad Cracouiam Poloniae
 regionem,

regiam, mille & cētum miliaria existūt. Ab ipsa uerò Cracouia ad Vilnam Lithuanie caput, quingenta, & totidem ab ea urbe ad Smolenchum ultra Borysthenem sitū, & à Smolenchō ad Moscham sexcenta cōputantur. Verūm id iter quod est à Vilna per Smolencōm ad Moscham, hyeme per niues longo cōcretas gelu lubricamq; sed multo attritu solidatam glaciem expeditis in curribus incredibili celeritate cōficitur: estate uerò nisi difficili laboriosoq; itinere cāpestria sperari nequeunt. Nam ubi niues perpetuis solibus effluu eliquariq; cœperint, in paludes cœnosasq; uorigines abeunt, uiris pariter, & æquis inextricabiles nisi ligneis pontibus infinito propè labore consternētur. Terra Moschouia in uniuersum, neq; uitem, neq; oleam, neq; paulo suauioris pomi frugiferam arborem præter melopepones & cerasa producit, quum teneriora quæq; gelidissimis Boreæ flatib. exuratur. Capi tamen tritici, siliginis, milij, panicq;, & omnis generis leguminū segetes ferunt, sed certissima messis in cerea, et melle cōsistit. Regio enim tota foecūdissimis arboribus plena est, quæ non in manufactis agrestium arboribus, sed in ipsis arborum cauis probatissima mella conficiunt. Hinc per syluas, & opacissimos saltus frequentia, ac nobilia apum examina ramis arborum pendencia uidere est, quæ nullo æris crepitu colligere sit necesse. Reperiuntur sæpe fauorum ingentes masse arboribus conditæ, ueteraq; mella deserta ab apibus, quæ singulas arbores, in uastis nemoribus rariègresses nūnimè perscrutantur, ita ut in admirandæ

crassitudinis arborum stipitibus, permagnos mellis
 lacus aliquando reperiant. Retulit & cum multo om-
 nium risu Demetrius legatus, ut est ingenio comi, &
 faceto, proximis annis uiciniæ suæ agricolam, quære-
 di mellis causa in prægrâdem cauam arborem super-
 nè desilisse, eumq; profundo mellis gurgite pectore
 tenuis fuisse haustum, ac biduo uitâ solo melle sustinuis-
 se, quum uox opem implorantis in ea syluarum soli-
 tudine, ad uiatorum aures penetrare nequiuisset, ad
 extremum uerò desperata salute mirabili casu, ingen-
 tis ursæ beneficio inde extractū euasisse, quū fortè e-
 ius helyæ ad edenda mella more humano, se demitten-
 tis, auersos renes manibus cōprehendisset, & eam su-
 bito timore exterritam ad exiliendū tum tractatu i-
 pso, tum multo clamore concitasset. Nobile quoq; li-
 nū, & cannabum in restes, multaq; item boum tergo-
 ra & massas ceræ ingentes, Moschouitæ in omnē Eu-
 ropæ partem mittunt. Nulla auri argentiue uel igno-
 bilioris metalli, ferro excepto, apud eos uena, sectu-
 râue reperitur, nullumq; est tota regione, uel gemma-
 rû, uel preciosi lapilli uestigium. Ea omnia ab exter-
 nis populis petūt: naturæ tamen iniuria, quæ tot bo-
 cimonio resarcitur, quarū precium incredibile homi-
 nū cupiditate et luxu adeò creuit, ut in singulas uestes
 suffulturæ, millenis aureis nummis ueneant. Fuit autè
 tempus quo hæc uilius emebantur, quū remotissima
 Septentrionis nationes politioris cultus, nostræq; a-
 deò anhelantis luxuriæ penitus ignaræ, summa simp-
 licitate,

plicitate, eas uilibus ac ridiculis sæpe rebus permuta-
 rent ita ut uulgo Permij, atq; Pécerrj, tantum pelliũ
 Zebellinarum pro ferrea securi rependerēt, quātum
 earum simul connexarum ipso securis foramine, quo
 manubriũ induitur, Moschouitæ mercatores extrahe-
 re poterant. Ante quingentos annos Moschouitæ gē-
 tilium Deos coluere, Iouem scilicet, Martem, & Sa-
 turnũ, & plerosq; alios quos sibi insano errore homi-
 nibus ex industrijs, aut Regibus antiquitas finxit. Tũc
 uerò primũ Christianis sacris initiati, quũ Græci An-
 tistes haud satis constantibus ingenijs à Latinorũ Ec-
 clesia dissentire cœperunt, factumq; est, ut Moschoui-
 tæ eos religionis ritus quos à Græcis doctoribus acce-
 pissent, iisdem sensibus, & sincerissimã quidẽ fide se-
 querentur. Spiritũ enim sanctũ tertiam in diuina Trini-
 tate personam; à patre Deo solum produci persuasũ
 habent, quũ rectissima ueritate à patre simul Christo-
 que filio proficisci credendũ sit. Verum ea controuer-
 sia apud Conuentum Florentinũ præsidente Eugenio
 quarto Pont. magna partium contentione agitata, eũ
 exitum habuit, ut pertinacia Græcorum in sermone
 potius quàm in sensu castiganda uideretur, quũ Græ-
 ci Antistites euidentissimis cõiecti rationibus, Spiritũ
 sanctum à Patre per Filium produci faterentur. Sacra-
 mentum quoq; non ex azimo, uti iure debemus, sed
 fermentato pane conficiunt, idq; sub utraq; specie, si-
 cuti soli apud nos sacerdotes, panis scilicet diuiniq;
 sanguinis, ab eorum presbyteris uniuerso populo cõ-
 municatur, quo maxime errore imbuti Boemi, paulo

ante patrum nostrorum memoriam à Latinorum ecclesia descuerunt. Ceterum quod ualde alienum à Christiana religione esse uidemus, nullis sacerdotū suffragijs, nullaq; propinquorum, aut amicorum pietate iuuari mortuorum manes arbitratur, fabulosumq; esse Purgatorij locū putant, è quo tandem piorum anime, cum diuturna ignis poena, tū multis parentationibus, indulgentiaq; summorum Pontificum expiatione immortalū felicitatem beata in cæli sede consequuntur. Ceteris in rebus easdem ferè ceremonias tenent, quæ à Græcis usurpatæ sunt, Romanamq; ecclesiam ceterarū omnium Principatum obtinere, superbe et peruicaciter negant, sed ante alia, Iudæorū genus, uel memoria quidē horrent, nec eos intra fines admittūt ueluti pessimos atq; maleficos homines, qui etiam nouissimè Turcas à nec tormentis conflare docuerunt. Christi uitæ miraculorumq; omnium historia ab Euangelistis quatuor cōscripta, itemq; Pauli epistolæ, dum sacra fiunt, è suggestu clariore uoce recitatur, dum tæq; uitæ sacerdotes homelias Ecclesiæ doctorum publice legunt, etiam ijs horis quibus sacra minime cōficiuntur: non enim oratores cucullatos qui aduocato populo concionari, et ambitiosè nimis atq; subtiliter de diuinis differere soliti sunt, admittere fas putant, quoniam rudes imperitorum animos simplici potius doctrina, q̄ altissimis arcanorum interpretationibus ad sanctiorem morum frugem euadere, uiri solide religionis arbitrantur. Hos, quos modò diximus, sacros libros, itemq; noui ac ueteris instrumēti enarratores præterea

præterea Ambrosium, Augustinum, Hieronymum atque Gregorium, in linguam Illyricam traductos habent, religioseq; custodiunt. Antistites, Principesq; minorum sacerdotum singulis urbibus, pagisq; præfecti sacra curant, cõtrouersias dirimunt, et moribus deprauatos summa quadam iudicandi potestate persequuntur. Regem sacrorum quem ipsi Metropolitanam uocant à Constantinopolitano Patriarcha petunt. Archimandrita autem et Episcopi, cõiectis in urnam meliorum nominibus, sorte ducuntur. Eorum uerò hominum qui humanis cupiditatibus ultro renuntiarunt, diuinarumq; rerum contemplationi & sacrorum ministerio sese dedicarunt, duplex est genus, utrunq; coenobia incolit, sed alterum est uagum et paulò solutioris uitæ, sicuti apud nos diuorum Francisci atq; Dominici sectam profectus, alterum constat ex sanctioribus monachis, quorum ordinem diuus Basilius instituit: ijs ne limine qui dem uel in suprema uitæ necessitate, pedem efferre fas est. Procul enim ab oculis profanorum singulari subacta uitâ in occultioribus adytis degunt, summamq; subacta carnis & confirmati in religione animi opinionem præbent. Vniuersus populus quater in anno & pluribus semper diebus ieiunare consuevit, abstinentiq; ab esu carniuum, ouorum, & lactis. In Vere primam, more Latino post diem Cinerum, mox ad ultimum, in honorem diuorum Petri et Pauli, & initio Autumni demum, quum assumptæ in celum Mariæ uirginis memoriam celebramus, postremò sub ipsam Hyemem quum aduentus Domini pronunciat.

Per hebdomadam uerò, diem Mercurij sine carnibus
 diem autem Veneris sine ouis lacteq; traducunt, sed
 Saturni dies mensa omnibus obsonijs opiparè referta
 hilariter excolitur. Cæterum secus ac nos solemus,
 nullas festorum dierum uigilias obseruant. Religiosis-
 simè templa uenerantur, adeò ut ea neq; uiros neque
 foeminas Veneris pollutos complexibus intrare fas
 sit, nisi prius priuatis balneis abluantur. Sæpeq; acci-
 dit ut cōplures utriusq; sexus sacra audientes extra li-
 men consistant, & propterea à petulcis iuuenibus re-
 centis incontinentiæ notati, facietis aliquando nutibus
 salutentur. In ipso natali die Ioannis Baptistæ, & in
 Paschate, trium Magorum, presbyteri sacratos panes
 paruos, toti populo largiuntur, quorum esu febribus
 conflictatos alleuari existimant. Alia quoq; sacra, cer-
 to anni tempore apud flumina gelu concreta celebrã-
 tur. In ripa tabernaculum constituunt, & aduocata
 nobilitate, hymnos numerofo concentu pronunciant
 sacræq; lymphæ multa aspergine, profluentem puri-
 ficant, & solenui ceremonia stratum & consecratũ
 circumcisa & reuulsa glacie protinus aperiunt. Iis re-
 bus rite confectis, si qui adsunt languentes uel morbo
 si, in flumen desiliunt, & sacris aquis abluuntur, quũ
 ob id elui morborum sordes persuasum habeant. De-
 functi uti apud nos, mediocri funeris pōpa comitanti-
 bus presbyteris efferuntur, capite mappa uelato. Cæ-
 terum non in templis, uti apud nos, impia propè, uel
 abominabili certè corruptela usurpatũ est, sed in se-
 ptis ac exterioribus templorum uestibulis sepulture
 tradunt;

traduntur, ijsq; more nostro quadragenis diebus pa-
 tentant: quod certè mirum uidetur quum in Purgato-
 rio loco expiari animas & criminū poenam ullis ami-
 corum supplicijs, ulloq; pietatis officio mitigari peni-
 tu negēt. In cæteris, eadem quæ à nobis de religione
 sentiuntur, constantissimè credunt. Moschouitæ Illy-
 rica lingua, Illyricisq; literis utuntur, sicuti & Scla-
 vi, Dalmatæ, Boemi, Poloni, & Lithuani. Ea lingua
 omnium longè latissima esse perhibetur: nam Con-
 stantinopoli Ottomannorū in aula familiaris est, &
 nuper in Aegypto apud Memphiticum Sulthanū &
 equites Mamaluchos haud ingratis auribus audieba-
 tur. In hanc linguam ingens multitudo sacrorū libro-
 rum, industria maximè diui Hieronymi & Cyrilli, trās-
 lata est. Præter quoq; patrios annales, Alexādri etiā
 Magni, Romanorumq; Cæsarum, itemq; M. Antonij
 & Cleopatæ memoriam ijsdem literis commendatā
 tenent. Philosophiam uerò & syderalem scientiam,
 ceterasq; disciplinas & rationalem medicinam nun-
 quam attigere, ijq; pro medicis se gerūt, qui alicuius
 paulo ignotioris herbæ uires, se pluries obseruasse
 profitentur. Anni apud eos non à natali Christi sed ab
 ipso mundi initio numerantur, qui non à mēse Ianua-
 rio sed à Septembri incipiunt. Leges toto regno ha-
 bent simplices, summa Principum & iustissimorū ho-
 minū equitate conditas, & propterea populis ualde
 saluares, quoniam eas ullis Causidicorum cauillatio-
 nibus interpretari, atq; peruertere non licet. De furi-
 bus, sicarijs & latronibus supplicium sumunt. Quæ

de maleficijs quæstionē habēt, reos multa gelida aqua
 supernè demissa perfundunt, quod intolerandū tor-
 menti genus esse perhibent. Nonnunquā obduratis et
 contumacibus, ut confessio criminis exprimatur, lin-
 guis cuneolis digitorū ungues conuelluntur. Iuuen-
 tus omnis uarijs ludis sed militiæ proximis sese exer-
 cet, in stadio cursu contēdit, in palastra colluctatur,
 pernicitati equorū studet, omnibusq; præmia et præ-
 fertim sagittariorū peritissimis proponuntur. In mil-
 uersum Moschouitæ statura sunt mediocri sed qua-
 drata et ualde torosa, cæsi omnibus oculi, proluxæ
 barbæ, crura breuia et uentres extenti. Equitat cōtra
 Etis admodū cruribus, et peritissimè uel auersi et fu-
 giētēs, sagittas emittunt. Domi opiparè potius quam
 lautè uiuunt: nanq; omnium fermè cibariorū quæ uel à
 luxuriosissimis desiderari possunt, mensæ eorū et par-
 uo quidē pretio passim instruuntur. Gallinæ siquidem
 et anates singulis sepe argenteolis tenuibus nummis
 uenēūt: maioris minorisq; pecoris incredibilis est co-
 pia, et occisæ media hyeme iuuençæ, concretis gela-
 carnibus duorū ferè mensium spacio nō putrescunt.
 Venatione, et aucupio, uti apud nos, nobiliora obfo-
 ma parantur: nam uenaticis canibus, et plagis omnis
 generis feras capiunt, et asturibus, atq; falconib. quos
 mirificos regio Pecerra præbet, nō modò phasianos,
 et anates, sed cycnos, et grues consecrātur. Astures
 ex genere infimo aquilarum, uel miluorum: falco-
 nes uerò accipitrum nobile genus antiquis fuisse pu-
 tamus. Capitur quoq; auis subnigra, puniceis superi-
 cilijs,

elijs, magnitudine anseris, quæ pulparū sapore phae-
 stanorū superat dignitatē. Moschouitica lingua Te-
 traonūcupata quæ Plinio Erythratao uocatur, Alpi-
 nis populis cognita, & maximè Rhetis qui saltus ad
 abduæ annis fontes insolūt. Ingētes etiam sapidissi-
 mosq; pisces, et ante alios sturiones, quos siluros anti-
 quicus fuisse putamus, Volga præbet, & ij quidē hye-
 me multa inclusi glacie, recētes pluribus diebus asser-
 nantur. Aliorū uerò piscium multitudinē fermè incre-
 dibilem, ex candidis, quos diximus, lacubus expiscan-
 tur. Vino natiuo quū penitus careant, aduectitio uti
 solent, sed in festis cōuiujs tantū, & sacrificijs. Ante
 illa Creticum subdulce, maximo in honore habetur,
 sed in usum medicinae tantū, uel principalis luxuriæ
 ostentationem, quū miraculi loco sit, eductum Creta
 per Gaditanas fauces, et tātis cōclusi maris, Oceaniq;
 turbibus agitatum incorrupta suauitatis ac odoris di-
 gnitate, inter Scythicas niues, ebibisse. Popuius uerò
 in cadis ueterascit, & ex antiquitate nobilita-
 te assequitur. In usu quoq; sunt birra atq; ceruisia si-
 milia apud Germanos Polonosq; uidemus, quæ ex tri-
 ticea, uel ordeo decoctis, omni cōuiuio circūse-
 rantur. Hanc quadā cognata cum uino potestate, lar-
 gentem ac birram per æstatem infrigidare infusa po-
 tē glacie, uoluptatis gratia solēt: nā ingētia glaci
 nobilium in cellis subterraneis singulari studio
 condantur. Sūt, et qui in delitijs habeant succum ex

subausteris cerasis expressum, qui perspicui, & puri-
 purifantis uini colorem, & saporem uicundissimum
 refert. Vxores & foeminas non in eo honore sunt
 pud eos uti apud ceteras gentes: nam propè ancillarum
 loco habentur. Viri insignes earum uestigia mi-
 rum in modum obseruant, & pudicitiae diligentissi-
 mè cauent. Non enim adhibentur conuiuuijs, neq; sa-
 crorum causa remotiora templa petere, aut temere
 in publicum egredi permittuntur. Ceterum uel ab ex-
 ternis hominibus, & exiguo quidem pretio ad uene-
 rem omne uulgus foeminarum facile pellectur adeo
 ut parum earum amoribus studere uiri nobiles exi-
 mentur. Basilius ante uiginti annos Ioannem patrem
 amisit. Is Sophiam Thomae Paleologi qui latè in Polo-
 ponneseo imperabat, Constantinopolitaniq; Imperato-
 ris erat frater, uxorem duxit. Ea tum Romae erat Tho-
 ma patre, Turcarum armis Graecia pulso. ex hac quin-
 que liberi felici foecunditate suscepti, ipse Basilius, Ge-
 orgius, Demetrius, Simeon, & Andreas. Demetrius et
 Simeone iampridem morbo absumptis, Basilius Solo-
 moniam Georgij Soborouij, eximiae fidei atq; pruden-
 tia consiliarij filiam, in matrimonium sibi colloca-
 uit. cuius foeminae singulares uirtutes una sterilitas obser-
 rat. Solent autem Moschouitae quum de uxore ducen-
 da deliberant, omnium toto Regno puellarum uirgi-
 num delectum habere, ac forma, uirtuteq; animi pre-
 stantiores ad se perduci iubere, quas demum per idem
 neos homines, fidelesq; matronas inspiciunt, ita dili-
 genter, ut secretiora quoq; ab ijs contrectari explo-
 rant.

variq; fas sit. Ex ijs uerò magna, atq; sollicita parentis
 expectatione, quæ ad Principis animum responderit
 regijs nuptijs digna pronuntiatur. Ceteræ uerò, quæ
 de formæ pudicitieq; et morum dignitate contende-
 rant, sæpe eadem die in gratiam Principum, proceri-
 bus atq; militibus nubunt, sic ut mediocri loco natæ
 plerumq; dum Principes, regie stirpis clara stemmata
 contemnunt, ad summum regalis thori fastigium, uti
 et Turcas Ottomanos solitos esse uidemus, pulchri-
 tudinis auspicijs euehantur. Basilius quadragesimum
 septimum ætatis annum non attingit, specie corporis
 eximia, animi uirtute singulari, suorumq; studio, ac
 beneuolentia et rebus gestis, progenitoribus suis an-
 tesferendus. Nam, quum per sex annos cum Liouijs,
 qui septuaginta duas urbes foederatas in eius belli
 causam traherant, armis contendisset, paucis legibus
 datis potius quàm acceptis, uictor discessit. Polonos
 quoq; initio statim ipsius Imperij, acie profligauit,
 Constantinumq; Ruthenum copiarum ducem captum,
 et catenis uinctum Moscham perduxit. Sed ipse ali-
 quanto post ad Borysthenem supra Orsam urbem,
 ab eodem Constantino, quem dimiserat, magno præ-
 lio est superatus, ita tamen ut Smolenchum oppidum
 quod antea Moschouitæ occuparant, post tantam e-
 tiam uictoriam à Polonis partem, in ditione Basilij
 relinqueretur. Sed aduersus Tartaros et maxime
 Europæos Præcopitas, sæpius secundo prælio à Mo-
 schouitis est dimicatum, ulciscendis fortiter iniurijs
 quas illi repentinis incurfionibus intulissent. Suprà

enim centum et quinquaginta milia equitum Basilii ad bellum ducere consuevit distinctis per vexilla turmis, quæ suos duces sequuntur. Regiæ ale vexilla inscripta est Iosus Hebræi imago illius, qui ut sacra referunt historiæ, à Deo maximo longissimum diem, retardato solis cursu pijs precibus impetrauit. Pedestres copię nullo propè usui sunt in illis vastis solitudinibus, tum ex ipsa ueste quæ fluxa talarisq; est, tum ex hostium consuetudine, qui cursu potius et equitandi celeritate, quàm ui stataria pugnae, uel ipso congressu militiam exercent. Equi eorum statura infra mediam existunt, sed robusti et uelocissimi habentur. Equites præpilatis hastis, clauisq; ferreis et sagittis rem gerunt. Paucis falcati sunt gladij. Corpora uero clypeis rotundis, ut Asiatici Turcæ, uel inflexis et angularibus parmis, more Græcorum, itemq; lorica et galea pyramidalis proteguntur. Basilii etiam sclopatorum equitum manum instituit, multaq; aeneis tormenta Italorum fabrorum artificio conflata, suisq; imposita curribus in arce Moschæ uisuntur. Ipse insigni apparatu et singulari comitate, qua tamen regiæ maiestas nulla ex parte corrumpitur, publicè cum proceribus atq; legatis epulari solet, magnunq; inaurati argenti pondus duobus abacis expositum eodem triclinio conspicitur. Nullam prætoriani militis cohortem, præter ipsam familiam corporis custodia causa, circum se habere uel alibi alere consuevit. Ab urbana enim fideli multitudinis stationes habentur: nam unaquæq; urbis regio, foribus, cancellisq; sepi-

tur, nec temere per noctem, aut sine lumine in urbe
 vagari licet. Aula omnis constat ex regulis & ex ipso
 militum delectu, qui per statos mensium circuitus, fre-
 quentandæ, nobilitandæq; regiæ causa per uices ad-
 implenda comitatus officia è singulis regionibus ac-
 cersuntur. Porro exercitus omnis quum bellum in-
 gredit, uel hostibus indicitur, ex euocatis ueteranis, no-
 uisq; prouinciarum delectibus cogitur: nam cunctis
 in urbibus præfecti militiæ iuuentutem inspiciunt, i-
 doneosq; in ordines militum transcribunt, quibus ex
 erario prouinciarum, certa pacis tempore sed ea qui
 dem exigua stipendia persoluantur. Verùm qui mili-
 tant, immunitate uectigalium gaudent, & cæteris pa-
 renis præstant, regiæq; gratia omnibus in rebus potè-
 tes existunt: patescit namq; ueræ uirtuti nobilis locus,
 quum bellum geritur, siquidem egregio & in omni
 rerum administratione salutari instituto, ad suum
 quisq; spectatum facinus, uel perpetui
 præmij uel ignominie sempiternæ
 fortunam adsequitur.

6 2

F I N I S .

36
BENEDICTI LAMPRIDI

Hos dono Iovius mittit tibi Ruse labores,
Anfractus longos, et spatia ampla maris.
Hec quoniam nemo melius te iudicet, unum
Vlla nec terræ, nec maria ulla latent.
Magna quidem Iovius donat tibi Ruse, sed ipse,
Longè maiori munere dignus eras.

PAVLI IOVII DE-
SCRIPTIO LARII LACVS.

DIONYSIVS SOMENTIVS

*Nicolao Sfondrato, Comiti Riperiæ, Regiõ-
que senatori ampliss. S. D.*

VM proximis superioribus die
bus Larium mihi lacum adire
contigisset, illuc ab ampliss. ordi-
dine vestro tui gratia missus, vt
quorundam maleficorum homi-
num, homicidij reorum, ditionis tuæ causam
cognoscerem, magna animi voluptate viridẽ
lacum, & verè gemmeũ lacum inspexi, pulchri-
tudinem eius totiusq; orę illius amœnitatem
crebra oppida, frequentesq; populos admira-
re, inter alia ad aspectum Bilatij, eiusq; altis-
simi promontorij, duos vel potius tres lacus
prospectantis, obstupui. Adeo tenet animum
varijsq; modis afficit, & delectat longissimus
tractus aquarum, dextra, læuaq; iucundis-
simum oculis spectaculum præbens. Quid di-
cam de magnificentiss. ædibus ac Regijs, quas
ad medium ferè collem habes, quantumuis
numerosæ familiæ capaces? quid de perenni
suberrimaq; in superiore motis parte aqua?
quid de pulcherrimis hortis à citreorum, &
medicorum pomorũ amœnitate beatissimis?

Quid de toto colle, ficu, olea, cuiusvis generis
 fecundis arboribus, viteque in primis gene-
 roso vino exuberante, vestito atque ornato?
 Ut præteream mirabilem illum aditum, ascen-
 sumque ab imo lacu ad summum montis per
 scalas, quæ per octingentos amplius gradus
 miro artificio è durissimo lapide fabricatos
 facilem ascendentibus viam præstant. Ad
 summam, nunquam aliàs iucundiorem vidi lo-
 cum: quem tu per iocum, cum me satietas hu-
 manarum rerum ceperit, gratissimam mihi se-
 dem, laborumque quietem destinans, ac offers.
 Munere illo functus domum cum rediissem,
 tibi que quid mihi de regione illa visum foret,
 percunctanti, quantam cœpissim voluptatio-
 nem eandem renouare, oculisque loca eadem
 sine vlllo viæ labore subijcere, proferri que sta-
 tim ex bibliotheca tua Pauli Iouij libellum
 quendam iussisti, quo ille iucundè simul & e-
 leganter totius Larij lacus amœnissimum si-
 habitantium, nomen, ingeniumque describit.
 Hunc ille libellum in gratiam patris tui, viri
 clarissimi, & nunquam satis laudati, olim scri-
 pserat. Auidè paucis horis totum perlegi, vi-
 susque mihi dignus est, qui publicè cunctis
 legendus præberetur, pulchrumque in pri-
 mis tibi, & honorificum esse iudicavi, si in ma-
 nus hominum exiret. Magna enim ex parte
 in describenda ditione tua est occupatus,
 quam ad Larij dexteram ripam magnam am-
 pliat.

plamque summa eum dignitate obtines, &
 iustissimè regis. Rectè itaque iudicio meo fe-
 ceris, remque tibi ac nobilissimæ familiæ tuæ
 honorificam, si tam elegantis opusculi copi-
 am orbi quàmprimum impertiueris. Quod te
 facturum pro summa prudentia tua, amoreque
 erga cuncta studiorum genera mihi faci-
 lè persuadeo. Vale. Medio-
 lani, Calend. Iunij,

M. D. LVIII.

40
PAVLI IOVII LARIVS,

AD FRANCISCVM SFONDRA TVM.

OMENSEM Lacum, Franciscæ Sfondrate senator amplissime, ab Etruscis Larium, uti omnium Italiæ principem, antiquitus appellatum fuisse, Cato in Originibus tradit. Ad quod Virgilius Maro, antiquitatum eruditissimus, quum in Georgicis, TE LARIMA XIME, diceret, alluisse uidetur. Eius oram, in qua eximia nobilitatis tetrarchiam tibi & posteris tuis iuritate quesuisti, periucunda nauigatione percurremus annotauimusq; diligenti commensuratione utrinque litora lambendo, sinus, promontoria, peninsulas, fontes, sigillatimq; oppida, & uicos, ac in his quæ literarum memoria, et laude digna uidebantur, ut id, quod à me proximis diebus optimo iure postularas, cumulatè, nec sine celeritatis gratia solueretur. Efficit autè Larium, aut certè in immensum adauget Adua, limpidissimus amnis, qui ab Adua monte, à quo nomen accipit, excelso Rheticarum Alpium iugo delapsus, raptis secum multis torrentibus in Larium per Volturenam uallem euoluitur. Adulam pro Adua corruptè legimus apud Ptolemæum: nam ea uox Græcè inaccessum significat, ita ut hinc liquido constet, montem à Græcis nomen accepisse. Is enim & hodie

Gratia

Graius appellatur, maximorum annuum fontibus nobilis, siquidem Danubij, Rheniq; origines in aduersa Aduæ regione referuntur. Adiacet Graij radicibus Burnium oppidum, ad urbis effigiem maximè turritum, aquarum calidarum balneis ad pituitæ morbos percelebre: nec multum inde absunt Aduæ fontes, argenti fodinae, secturaeq; ferraria, et in rigentibus gelu cautibus crystallus, pari periculo, questuq; à montanis hominibus colligitur. Has Aduæ rupes Claudianus Poeta, quum Stiliconem aduersus Gothos armato exercitu in Germaniam penetrantem celebraret, iucundissimè descripsit his uersibus:

Protinus umbrosa uestit quâ littus oliua
Larius, et dulci mentitur Nerea, fluctu,
Parua puppe lacum præteruolat ocyus, inde
Scandit inaccessos brumali sidere montes.

Et alio in loco,
Sublimis in arcton
Prominet Hercyniæ confinis Rhetia sylua,
Quæ se Danubij iactat Rheniq; parentem.

Et in alio loco,
Sed lacus Hesperia, quo Rhetia iungitur ore,
Præruptis ferit astra iugis, panditq; tremendam
Vix æstate uiam. multi ceu Gorgone uisa
Obriguere gelu, multos hausere profunde
Vasta mole niues: cumq; ipsis sæpe iuuenis
Naufraga candenti merguntur plaustra baratro.
Interdum subitam glacie labente ruinam
Mons dedit, et trepidis fundamina subruit hastis,

Pendentì malefida solo, per talia tendit
 Frigoribus medijs Stilico loca.

Ab his Alpibus Abdua sexaginta milliū cursu, in-
 Larium decurrit, mediam Voliurrenam uallem pro-
 scindens, adeò multis mæandris tortuosus, ac ingenti
 bus impeditus saxis, ut nec tutò rates sine remige pro-
 fluenti cõmittantur. Eam uallem, celebritate insigniū
 oppidorum & præstantissimi uini fecunditate ditis-
 simam, C. Sempronio, uetustissimo Italicarum rerum
 scriptori, notam uidemus. Id uinū facile inueteratur,
 & in multos sæpe annos perdurat, fitq; odoratus,
 quum maximè canescit, tanta potestate, ut ab honore
 mensarum in uarios medicinæ usus transferatur, mel-
 leo utiq; liquori, quàm perspicuo uino, similius. In in-
 fima uallis parte ad ostium Abduæ Larium influentis
 Volturrenam urbem florentibus Etruscorum rebus
 ædificatam fuisse, Paulus Longobardus asseuerat,
 de cuius situ, ruinisque suo loco dicemus. Decet enim
 à Como patria, unde ei hodie nomen, descriptionem
 lacus exordiri. Nam portu urbis egressi ad leuam e-
 nauigauimus usque ad extremum lacum, ut inde per-
 aduersa demum litora confecto circuitu reuertere-
 mur. Orobiorum stirpem esse Comum, Cato in Origi-
 nibus tradit. Nam Græcos, qui colonijs suis terrarum
 orbem compleuerunt, auctore Cornelio Alexandro
 magnam Italia partem imperio tenuisse constat. Hi
 crescentem à paruis inijs urbem, Græco nomine Co-
 mum, id est Vicum appellauerunt. Ceterum à Gallis Se-
 nonibus, qui Etruscos, Græcā gentem, uictoribus at-
 tulerunt.

mis ſumma Italiae parte depulerant, Comum adau-
 ctum, & planè conditum fuiſſe, Trogus Pompeius au-
 ctor eſt, eo ſerè tempore, quo Mediolanum, & Ber-
 gomum, & Brixiam ab iſſdem Senonibus ædificatas
 legimus. Verùm Comenſes, ſupra uetuſtatem origi-
 nis, Cæſaris dictatoris magnificentia & patrocino no-
 bilitantur, quando incomparabili iudicio uir, oppor-
 tunitate, amœnitatèq; ſitus, ut credi par eſt, inuitatus,
 in eam urbem nouos colonos deduxerit, in queis ad
 quingentos nobiles Græcos fuiſſe Appianus, & Sue-
 tonius tradūt, unde & Græcorum familia honeſtiſſi-
 mi nominis apud nos adhuc uiget: & id Græcis lite-
 ris inſcripti ſilices abundè teſtantur. Verùm nō aliun-
 de magis claritatem appetimus, quàm ab ipſis Roma-
 ne magnificentie monumentis, quæ paſſim & in ur-
 be, & in agris uel nihil tale indagatibus occurrunt.
 Ea diligenti, eruditoq; ſtudio Benedicti Iouij fratris
 excerpta, relataq; in iuſtum uolumen, quum hiſto-
 riam patriam ſcriberet, apud exteras gentes lecti-
 tantur. In ædes quoq; noſtras nuper tranſtulimus in-
 gentis epiſtyle fragmenta, Cæſariani, uti arbitror,
 theatri titulum cubitalibus literis longè pulcherri-
 mis exprimentia, eiusq; triumpho marmore candido
 relata effigies in ampliſſima tabula è ruinis emerſit:
 & ad nos quoque ſumma cum uoluptate delatum
 eſt Cæſaris dictatoris caput, coloffeæ propemodum
 ſtatue habitu Pontificis maximi, inſula uelatum, uti
 perſimilem uidere licet in numiſmatibus argenteis,
 ita ut aliquando ſperemus, ad publicam dignitatem,

ex eodem loco statuæ truncum, & non multis quidē
operis eruturos. Orta igitur à Græcis urbs nostrā,
condita à Gallis, à Romanis illustrata, duos Plinius
eternæ dignitatis uiros protulit: et paulo ante Cæci-
lium poetam, Catulli sodalis sui carmine celebratum,
Atiliumq; grammaticum, Plinij Cæcilij laude, & mar-
morea base apud nos illustrem. Promeruerat enim il-
le uirtutis & pietatis ergò à gratissimis ciuibus, quū
liberaliter artem professus, ex testamento uniuersam
substantiam suam ad rempublicam pertinere uoluis-
set. In eius basis latere, & hoc quoq; præter titulos
suauissimum distichon incisum est,
Morborum uitia & uitæ mala maxima fugi:

Nunc careo pœnis, pace fruor placida.

L. quoq; Fabati, qui Plinij Cæcilij profocer fuit, exi-
miæ magnitudinis elogia uisuntur. Is Fortuna, & di-
gnitate amplissimus, auctore Cornelio Tacito, aduer-
sus Neronem orbis portentum, uel hoc uno consilio
illustis, generoso spiritu coniurarat. Et eius Caniniij
quoq; liberalitatis marmorea monumenta extant,
qui sub Traiano bellum Dacicum Græco poemate
exorsus, crebris Plinij cohortationibus accēdebatur,
ut aliquid ederet, quod esset perpetuò suum. Neque
mirum est, Cæsarem, hunc potissimum deducendæ co-
loniæ situm delegisse, inhabitasseq; eam, aut frequen-
tasse summæ claritatis uiros, quum Plinius Cæcilij,
& Cassiodorus ad copiam rerum omnium præcullen-
tem, ad incomparabilem subuectionum commodita-
tem, ad cæli temperiem, & deniq; ad ipsas humani ge-
neris

Meris delicias constitutam fateatur. Quicquid enim mirum in modum exculta montium radices ferunt, quicquid syluosa, excelsaq; nemora humanis usibus præbet, quicquid in herbidis ac insertis celo alpium iugis armenta progenerant, subiectus, et seruiens laeus excipit, urbiq; dominæ facili conuentione dilargitur: qui demum undiq; piscosus, et passim olea, uite, lauro, citreisq; nemoribus litora redimitus, latissima facie nauigantibus arridet. Quatuor montes quadrata facie planitiem includunt, in qua urbem ipsam sicuti canero persimilem positam, ab alto conspiciunt. Duobus enim suburbijs, Coloniola scilicet, et Vico influentem, lunato sinu Larium duabus ueluti chelis amplectitur. Ab aduersa uerò parte suburbiũ, quatuor ferme stadijs inter Orientem atq; Meridiem exporrectum, molliter inflexam extendit caudam. Vbi uerò coeuntium inter se montium fauces itinera coarctant, pinnatae quadrati lapidis ingentes portæ, singulos aditus præcludunt, opportunaq; totidem in excelso arces ingressus militares tuentur. Ab ortu Castrum nouum apparet, fatifcente iam subitus tota rupe, ruinae modo collapsum. A Meridie Baradellus, Luiprandi Regis opus, Turrianorum Principum carcere insignis, in edito iugo conspicitur saxosæ uis, quæ tendit ad Heluetios. Ab Occasu insidet Carnesinũ castellum, cuius conspicua turris in priuata uilla peristerium abijisse uidemus. A Septentrione autem Larium consumpto cursu in urbem diffusus, ueluti mole sua, summotis late montibus, ipso portu subiectæ ur-

bis excipitur. Intra hæc circuentium montium septem
 campi aliquot stadiorum urbem circundant, aut sese-
 te nobiles, aut uirentibus pratis iucundi, aut hortens-
 sibus delicijs florentes, quæ omnia ad ocij uoluptate-
 tes, & hippodromon, & gestationes, & amœna am-
 bulantibus spatia præbent. Montes ipsi castigatis ap-
 cibus, & compresso ad æquissimam planitiem dorso
 uel in summa iuga carris permeabiles, ab aprico litore
 re uinetis, & frugiferis arboribus exculi, ornatiq[ue]
 frequentibus uillis & templis, spectantium oculos mi-
 re implent, nec tamẽ exatiant: quin ad salubritatem
 uentos arcent, Boreamque præsertim flexuosis or-
 bibus frangunt, ita ut mirum, uideatur, niuosis in-
 clusos montibus mitiorem experiri hyemem; & de-
 uersa pariter ratione, neque æstuosos solstitij die-
 ingentibus protecti umbris, neque per noctes ar-
 dentis Cancule uestigia, sed aerem suauibus auris
 mitigatũ sentiamus, quando Mediolani tã prope per
 hybernos dies rigidiore matutina aura, uti ab exper-
 dita planitie rapidius incidente, gelata ora hominum
 abrasantur, & in refertissima urbe immodicis æstate
 feruoribus torreamur. Porrò ab aduersa parte, quæ
 in se ipsos obiecti solibus cadentes umbras excipiunt,
 præalta nemora ostentant ad uenationes, ad aucupia
 opacissimosque recessus, ita ut passim ueluti æstus
 uis uoluptatibus arridente natura, & frigidi fontis
 subsiliant, & auculæ decantent, & umbrosa diuersi-
 tacula ad quiescendum uiatores alliciant. Sed ne dila-
 tedine patriæ susius lasciuire uideamur, subiiciemus
 epistulam

epistolam Cassiodori, qui hæc poetico more iucundis
 mis tractibus celebrauit. CASSIODORVS Gaudio-
 fo, Theodorici Regis epistolarum magistro salutem
 dicit. Cum multis itineribus Como ciuitas expe-
 ctatur, ita se eius possessores præ ueredorum assidui-
 tate suggerunt esse fatigatos, ut equorum nimio cur-
 sibus potius atterantur, quibus indultu regali be-
 neficium præcipimus custodiri, ne urbs illa positio-
 ne sua libenter habitabilis rareseat incolis, frequen-
 tia Lesionis. Est enim præter montium deuia & laci-
 nosissimi uastitatem, quasi murus quidam planæ Li-
 guriæ, quæ licet munimen claustrale probetur esse
 proniciæ, in tantam pulchritudinem perducitur, ut
 et sola delicias instituta esse uideatur. Hæc post ter-
 ram campestria culta transmittit, amœnis uectationi
 apta, & uictualibus copijs indulgenter accõmo-
 data. A fronte sexaginta millibus dulcissimi æquoris
 uenientate perfruitur, ut & eius recreabili delecta-
 tione satiatur, & piscium copia nullis tempestatibus
 deficiat. Merito ergo Como nomen accepit, quæ
 uenientis letatur compta muneribus. Hic profecto lacus
 uenientis amplissimæ uallis profunditate susceptus, qui
 concharum formas decenter imitatur, spumei litoris
 colore depingitur, circa quem conueniunt in coronæ
 speciem excelsorum montium pulcherrimæ summi-
 tates, cuius oræ pratorum liminibus decenter orna-
 tæ, quasi quodã cingulo Palladiæ syluæ perpetuis ui-
 uentibus ambiuntur: super hæc frondosæ uinæ late-
 ritatis montis ascendunt. Apex autem, quasi quibusdam

capillis castanearum densitate crispatus, ornante nitura depingitur. Hinc riui niueo candore relucens in arctam lacu altitudinem precipitati descendunt, cuius sinibus ab Austro ueniens Abdua fluiuis faucibus apertis excipitur. Qui ideo tale nomen accepit, quod duobus fontibus acquisitus, quasi in proprium mare deuoluitur, qui tanto impetu uastissimi equoris incidit, ut nomen retinens, & colorem in Septentrionem obefiore aluei uentre generetur, putes quandam lineam fusciorum in aquis albenibus esse descriptam, miraq; modo influentis discolor natura conspicitur, quae misceri posse simili liquore sentitur. Hoc & in marinis quidem fluctibus fluuiorum inundatione contingit. Sed ratio ipsa uulgariter patet, ut torretes precipites limosa faece corrupti, uitreo sint equori discolors. Hoc autem iure putabitur stupendum, quod simile tantis qualitatibus elementum per pigrum stagnum uides ire celerrimum, ut annem per solidos caupos putes decurrere, quem se peregrinis undis non uideas colore posse miscere. Quapropter omnia delicta sunt ad labores & facile onus afflictionis sentiunt, qui uti similibus delicijs consueuerunt. Fungatur ergo munere regali perpetuo, ut, sicut gaudet natiuis epulis, ita eos exultare faciat munificentia principalis.

Hanc urbem beatam delicijs, florentem opibus, libertate, fortunaq; sua gaudentem, cōspiratione quatuordecim ciuitatum Mediolanenses ab hinc annis quadringentis

quadringētis, imperante Lothario in cineres redege-
runt, auctore & principe Iordane Cliuio eorum an-
tistite. Is trinis castris post diu obsessam, oppugnatāns
que urbem eō Comenses, ab insulans socijs desertos
adegit, ut, desperatis rebus, cum liberis, ac uxoribus
classe profugerent, & urbs deserta, spectante ciuium
classe, cremaretur. Huius diri belli historia inepto, sed
robusto carmine decantata, in archiuijs Comensium
religiosè custoditur: cuius auctor est M. Cumanus,
qui bello interfuit, & pleraque alia pedestri de-
mum stylo in tanta eius seculi scriptorum orbitate,
nobis gratissima scriptitauit: sic enim tumido uersu
opus orditur:

Bellum, quod gessit populus cum gente superba;
Annis ab ea clade uigintitribus, quum ingruētī in Ita-
liā Federico Aenobarbo Cæsari, Comenses uindictæ
libidine, præsto fuissent, in quota solatij parte Medio
lanum barbarorum seuitia deletum uiderunt. Tum
uero Cæsar, ut socijs gratiam referret, Comum resti-
tuit: immunitate, libertateq; donauit. Eam uero libe-
ralitatem Cæsar Augustali diplomate ex latissimis
membranis, quæ adhuc incorrupta seruantur, beni-
gnè testatus est: eius quoq; auspicijs, quæ uidemus,
auctaq; demum est opibus ciuitas, mercatura, lanifi-
cijq; præsertim industria, quum laneos pannos in O-
rientem usq; transmitteret. Industria ergo opulentia
fecit, e qua mox superbia orta est, quæ intestina bella
peperit: atq; ita insanis factionibus seruientes Vicani

Rufconiq; familiae principes, alternante Fortuna pat-
 tiu successus, urbem euerterunt. Eo modo attriti ma-
 tuis cladibus, urbe late incendijs deformata, tædio ca-
 lamitose libertatis, uliro in ditionem Actij Vicecomi-
 tis concesserunt. His ab Actio ducentis annis bis urbs
 nostra rediuiuis opibus resurgens, direpta est senela
 Pandulpho Malatesta, imperante Insubribus Ioanne
 Maria, cui inhumana crudelitas dignum uitæ exitum
 parauit, iteru ante sexdecim annos ab Hispanis, quæ
 syncerè deditis auiditate prædæ fidē uiolassent. Secu-
 tum demum est execrabile id bellum inter Cesarē, &
 Franciscum Sfortiā, quod toti Italiae fatale fuit, ut om-
 nium simul fortune concideret: quo tempore Petrus
 Arias Hispanus inusitata tyrannide ita Comenses af-
 flixit, ut sub hoc prægraui tributorum pondere suffe-
 rentes, quo nunc premimur, nihil iam de salute spe-
 remus, nisi hoc Gallico bello Cesar aut optimam præ-
 cem, aut optimā uictoriam sibi & nobis attulerit. Ita
 cum hæc amariores nos reddant, ad Larij delicias re-
 uertemur. Igitur ad laeam è Vici suburbano soluenti-
 bus, ubi opacissima Plinij Platanus olim fuit, epistola
 eius celebrata, in cuius memoriam honoremq; Musæ-
 rü, et Apollinis, iucundissimi prospectus Museum ma-
 strum ædificamus, occurrunt quinque uillæ ad radices
 Olympini montis, qui contra portum respicit, Gra-
 mellia, Succota, Cerasia, Tabernula, Gerentiana, &
 quis ferè spacijs inter se distantes. Hinc uertente se
 orbem Olympino in Larium effunditur Blesia flumē
 & lapideo ponte oblongo, & frumentarijs molis. Et

DESCRIPſIO. 51

in oſtio Troctæ piſcis captura inſignis. Eum piſcē an-
 tiquitus Lupū appellatū fuiſſe, in libro de Romanis
 piſcibus abundē monſtrauimus: datur enim ei palma,
 qui Maio mēſe in oſtio Bleſiæ ſit captus. Ultra pontē
 coenobium, oppidulum ex ambuſtis ædificijs, & ſtru-
 ctura interrupti portus paucis ante annis opulentū.
 Paulo ſupra coenobium, ad ſecundas excelsi Buſbiniij
 montis radices, uiſuntur Platea, Rubenna, Toldiniū,
 rara, ſed eximij tritici fruge gaudentes. In ſummo ca-
 cumine cum templo Deiparæ uirginis ſpecula eſt ad-
 mirabili proſpectu. Inde Larij fluctibus alluuntur Ga-
 rrinia, & Speciana, honeſtiſſimorum ciuium uillæ.
 ſequitur nobile ficetis, & tegulari lapide Muſtraſiū
 in ualle algida ſonantis amniculi umbroſis colibus
 impoſitum. Inde recto itinere ſequuntur Furij gemi-
 næ ſacræ turres, & mox Caractum, lapicidis & na-
 ualibus fabris frequens. Hinc paulum ſeſe Larius ter-
 riſ inſinuat, & dum ruruſ ſuſ reſugit, Lellium exigua
 cuspide in undas porrigitur, oliueta paſſim & in pri-
 mis Curtianas elegantes uillas oſtentans. Inde demum
 lunatis utriq; ripis Turregiæ promontorium excur-
 rit, adeo ut à Careno oppoſiti litoris non amplius de-
 cem ſtadiorum ſpacio diſtet: neq; alibi Larius angu-
 ſtor reperitur. Is uicus agrum habet accliuū & ob id
 gradata planitie, uite, olea, lauris, et fontib. per amce-
 nū, ita ut is ſitus toto lacu mihi potior uideatur, q̄ ab
 aliquo priſcæ elegantiæ, et arridētis fortunæ uiro luci-
 lentis ædificijs debeat exornari. A Turregia ruruſ ſu-
 lora ſenſim euruatur, prolatatoq; ſinu uiſitur Bien-

nium in ardua, & aprica montis radice propendens.
 Inde duodecim ferme stadijs adest Arcennium, in in-
 timo recessu per amplum sinus positum, ædificijs, arce,
 priuatis turribus, & lapideo ponte nobilis vicus. In-
 terfluit enim medium amnis ex umbrosa ualle dela-
 psus, quæ iter est octo millibus passuum ad Luganila-
 cum, per Inteluinam uallem multis frequentem pa-
 gis uenationeque & aucupijs iucundam. Ab Arcennio
 stirpem ducunt Lauizarij, uigente olim Vicana factio-
 ne Comi opibus potentes: quorum unus hodie Arcen-
 nij Georgius multa hospitalitate nobilitatis nomen
 tuetur. Dum Arcennij sinu euehimur, ad leuam in ar-
 duum montem, & subamaro quidem ascensu, unde
 illi Græcum nomen, suspicitur Picra oppidum cum
 arce, frumenti candoris, & magnitudinis eximia fe-
 rax. Gloriatur & rapis Nursinis æque similibus. In
 ora cum fornicato ponte, qui regiam uiam sternit, Ca-
 mogia torrens, atque inde Colonium ignobilis pagus.
 Tum uerò fons largus, frigidus, perennis, ab oliuetis
 in umbrantibus nomen accipiens. Is saxeo naturali
 eratere tantisper retentus, dum uiatores & nautæ po-
 rit, in lacum effunditur. Sala demum pagus occur-
 rit, cum uetusta arce in adito, negotiosis piscatoribus
 frequens. Hinc enim incipit Euripus ille Gemmeus
 Cæcilij Plinij, à multa intercurrentium piscium ca-
 ptura pernobilis. Contra id Salianum litoris spatium
 porrigitur insula, protenso in longitudinem dorso,
 cadauer antiquæ urbis decreto Comensium nauiga-
 tibus ostentans, ut eius poenæ exemplo Lariani popu-
 li pa-

li parentem suam Comum urbem fidelius colere mo-
 neantur. Fuit hæc clara Gothorum temporibus, qui
 tantum in eius urbis munitione confidebant, ut in ea
 totius gentis thesauri conderentur. Paulus Longobar-
 dus in historijs scribit, Comacinam insulam in Lario
 lacu ab Ariperto, Longobardorum Rege, captam, e-
 versamq; fuisse, quum fortè in eam Ausprandus, Luit-
 perti pueri Regis nutricius & tutor, prælio ad No-
 variam uictus profugisset. Cæterum post Caroli Ma-
 gni aduentum, qui Longobardicum regnum euerit,
 instauratam insulam inuenio. Ab hac Iouiorum fami-
 lia nostra originem trahit, extantq; opulentia mai-
 rum nostrorum monimenta, diuæ Mariæ Magdalena-
 rum templum, in Stabio uico contra insulam per Euripiū
 breuissimo duorum stadiorum traiectu distans. Ei ma-
 iores louij agros ex fundis suis, in alimenta egeno-
 rum, uiatorumq; liberali pietate contribuerunt: &
 per sexcentos annos manet apud nos incorru-
 pla dicendi præfecti, & sacerdotis prærogatiua. Pro-
 perea et hodie quoq; in gentilitio insigni, ad argumē-
 tum originis, castellum Insulae, ambiente Lario, impo-
 situm, gestamus, addita Romana Aquila, qua Federi-
 cus Aenobarbus domum nostram honestauit; sicut
 & dudum columnas Herculeas, munere Caroli V.
 Cesaris, studijs nostris impensè fauentis addidimus.
 Post deletum uerò Mediolanum, Comenses, Aeno-
 barbi opibus adiuti, recentem Insulanorum perfidiā
 vindicantes, Insulam funditus euerterunt, Insulanis
 Aenonam migrare iussis, ad publicam seueritatem de-

creto adiecto, ne quis unquam in Insula edificaret; ita
 ta ruinis ingentibus deformata, quadringentis annis
 permansit; hodieq; durante tantum templo, quod re-
 ligione inuiolatum fuit, solis cuniculis habitanda re-
 linquitur. Contra Insulam, Spuranum, Stabiumq; &
 ulterius Canonica uocatum templum archisacerdote
 & creditu celebre. Inde Balbianum, quod Insula subur-
 banum fuit, ubi maiorum nostrorum reliquias, futu-
 dum scilicet, & ruinosas magnificentiae singularis e-
 des possidemus. Balbianum à Campouico, inter-
 labente Perlana, infestissimo torrente dirimitur. Ità
 ualle prærupta defluit, in qua antiqui monachi in syl-
 uestri admodum loco diui Benedicti templum poste-
 runt, non longè ab Ossucio uico largissimi fontis, &
 olearum copia celebri. Ceterum à Campo oppidulo
 Isthmus incipit, quo promontorium Lanaetum, ne-
 moroso dorso, & excelsæ arcis uestigijs superbium,
 terris innectitur. Id magno ambitu adeo in diuersa li-
 tora porrigitur, ut superioris Larij tractus, & ipsi
 Insulae, & ijs, quæ notauimus, quinque pagis penitus
 abscondatur. Humani capitis effigiem id Lanaetum
 præbet, ita ut Isthmus ceruicis locum obtineat: distat
 uerò litora minus stadijs quinque, intercedente per-
 moena planitie, cuius iugera propter eximiam rerum
 omnium fertilitatem uiginti aureis auidè coemuntur.
 In angusta ceruicis margine turris Vacania uisitur,
 Aquilonibus hyeme perflata, sed æstate umbris iuuen-
 dior. Sequitur concauo litore Lennum, templo, &
 sacerdotibus, edificijsq; pluribus, & priscae anti-
 quitatis

quitatis monumentis memorabile. Ad Lennum pro-
 culdubio uillam Plinij fuisse iudicamus; quam ille
 Lario incumbētem, à depresso litore Comœdiam ap-
 pellare solebat, atq; inde facile è fenestris, & è lectu-
 lo piscabatur. Supra suspicitur cœnobium, ab algido
 fonte Aquafrigida nuncupatum, unde ab excelsa per-
 amœnāq; porticu cuncta litora, & nauigantium cur-
 sos despectare licet. In extremo uerò promontorio
 diui Ioannis templum fluctibus alluitur, è quo per-
 turbidas tempestates noctu, tanquam è Pharo, sacer-
 dotes nauigantibus lumen præbent. Inde rursus li-
 tora recedunt, efficiturq; Larius lato pelago similis.
 Nec multum abest à Lenno Buzanicum, & mox di-
 ui Laurentij templum ad litus. Hinc molli flexu ter-
 reni colles, consiti uinetis, paululum excurrunt, do-
 nec producta cuspide ad læuam recedant intror-
 sum. A Tremetio pago Griantei uini præstantia, &
 fecunda planitie per celebri, aliud promontorium,
 nequaquam scopulosa, aut montuosa collium promi-
 nentia, sed plana, redimitaq; oleis, & uitibus, in La-
 rium procurrit. Hinc Catenæ Apie nomen nauta-
 rum temulentia fecisse uidetur: qui ibi, ueluti expleto
 mœ navigationis cursu, à remigij labore libentissi-
 me conquiescunt, quum nullibi liberalius, aut mera-
 cius caupones præternauigantibus propinent. Inde
 se litus ad Occasum recuruat, sinumque efficit, in
 quo positum est Minacium, Francisco Caluo poe-
 ta nobile, & maximè clarum, marmoribus priscis
 que Minicij, Flaminiis T. Vespasiani titulos osten-

dunt; memoria nostra honestissimis uiris, atq; diuitijs
 florebat; nunc factionibus, & bellorum incommodis
 diu quassatum, exusta magna tectorum parte, penè
 funditus interijt. Minacianis finitimi sūt Cancriones
 qui uallem incolunt ad Lugani lacum pertinentem.
 Id genus hominū ingenio factioso, sagaci, & maxime
 cruento, perpetuas, dirasq; in ea uicinia contentio-
 nes exercet. Sequitur Nobilius uicus, atq; inde abru-
 ptæ cautes, quæ Saxa raucida uocantur: per eas inci-
 sa est uia militaris, quæ in Germaniam ducit, & Re-
 gia uocatur. Illac, ad sagittæ iactū, nemo sanus eques
 transit, quum, fallēte uestigio in subiectum à præalta
 rupe lacum, horribili despectu uertente oculos, facillè
 prouoluantur. Inde Caieta accliu et aprico sinu gas-
 det, patrum memoria consito Creticis uitibus, his e-
 tiam nunc dignitatem originis prædulci sapore tuen-
 tibus. A Caieta statim illæ rupes, sed iam nemorosa
 nec iumētis omnino difficiles, in Larium exeunt timi-
 do quodam prokursu, donec Aquæ seriæ profluentis
 impetu frangantur: ita Saxa raucida desinunt. Supra
 Seriæ uallem, eiusdem nominis, & paulo editius posi-
 ta uisitur Breia. Inde recto litore Calaguritani ordi-
 nis cucullatorum cœnobium aditur, cum Deipara
 Virginis insigni templo, in uestibulo populetum ha-
 bens, quod fluctibus alluitur, hortosq; citreis & me-
 dicis arboribus longè letissimos. Ibi uetustæ ingen-
 tis arcis radices uidere est, quibus opportunè super-
 ædificatum esse templum animaduertimus. Duobus
 inde stadijs, æquissimo, per amœnoq; litore, Rhetio-
 nicum

nicum abest, oppidum uiris ac aedificijs frequens, & copijs multarum rerum abundans: nam montes, qui supra sunt egregiè percoluntur ab indigenis hominibus maxime laboriosis, & faciendæ fabrilis operæ longinquas regiones magno quæstu petentibus. Comendatur & id oppidum Turrianae familiae antiqua stirpe, è qua nomen ducit Paulus contribulis noster à lectissimarum literarum elegantia medicus insignis. Oritur statim à Rhetionico eiusdem nominis promontorium, turrita arce conspicuum, atq; inde litorea sinuoso tractu ad Musium oppidum reflectuntur. In medio sinu duo tēpla, quæ inter se paucis stadijs distant, fastigiatis eleganter sacris turribus conspicua, Vito, & Martino diuis dicata. Porrò Musium, ab se uel infestæq; arcis memoria cunctis ferè Larij ac colis execrabile, portum habet quadratis silicibus exstructum. Ad surgit uerò supra ascēsu multis gyris, & specula totius lacus, trinis per gradus castellorum munitionumq; coronis circumdata. Eam paucis ante annis extruxerat Triuultius, bello clarus, & demum Iacobus Medices Insuber, per occasionem bellorum custodiæ impositus, occuparat. Hunc demum graui bello domitum inde expulit Franciscus Sfortia, adiutus Heluetiorum, Rhetorumq; auxilijs, qui eas arcis funestissimas, cum ingenti ruina tantorum operum radicitus cuerterunt. In Musiani promontorium latere maiores nostri cādidi marmoris fodinas inuenere, quo templū maximum Comi, magnificè con-

structum, exornatumq; unius seculi labore, conspici-
 mus. Ea uerò rupes, uti diximus, in ostetationem
 tot castellorum exporrecta, alterum sinum aperit,
 Musio aduersum interuallo, per cõuexa montis mil-
 le passuum. In hoc Aduncũ oppidum cubat, & ipsa
 multis uicis exiguis per latera montium sparsis, opu-
 lentum. Rursus ab Adunco, quod ab effigie litoris no-
 men accepisse uidetur, æqua planities, uinetis cõstita,
 proficissaq; aratris, terrenam linguam sensim efficit,
 absconditq; Grabadonam, quæ secundum Bellanum,
 de quo mox in dextro litore dicemus, toto Lario san-
 mam obtinet claritatem. In prominentia sunt geni-
 næ sacræ ædes conspicuis turribus, & paulo altius à
 litore Augustiniani ordinis cueullatorum cum exi-
 mio templo cœnobiũ. Inde ipsa sinuatis ripis Graba-
 dona in longum producit. Ibi nuper Curtorum
 familia domestici apparatus lautitia, honestissimis o-
 pibus, & clarorum uirorum hospitij florens, inte-
 stinarabie per mutuas cædes se ipsam ad non dubiũ
 interitum confecit. Sequitur in proximo Domasium,
 Grabadonæ par, si utriusq; agri dotes æstimemus. In-
 de rursus planum, & arborosum litus paululum pro-
 minet, occultato Geræ uico, ad quem paucis inde sta-
 dijs Suricũ succedit, quod ultimum consummati cur-
 sus portum nauigijs grauioribus prebet. E regione
 Surici Volturrena uallis petitur, breuissimo traiectu,
 sed maximè uadoso, propter Abdus supra irrumpen-
 tis impetum. Suis enim uorticibus, nihil propè commi-
 stus, sed discolor Larianis aquis, arenæ cumulos tra-
 hit.

bie. Propterea auorum nostrorum memoria Pi-
 ninus, clarissimus Imperator, quum acie dimica-
 ratur cum Venetis copijs, exercitum trajcere prope
 pontem incredibili celeritate cōstituit, atq; inde mox
 prouectus, insigni parta uictoria, hostes cecidit. Ea-
 rum sublicarum exesi stipites adhuc apparent apud
 Oloniam turrem, quam nuper Rhæti diruerunt. Non
 longè ab Olonia Volturrenam urbem antiquitus
 fuisse constat, quæ ualli nomen dederit: uisuntur
 quæ hodie uestigia dirutæ urbis ad Burgum franco-
 nam, unde fossa nauigabilis ad Delebiū usque per-
 ducitur; sed ea per æstatem tabanis, & culicibus in-
 sanis stagnante ibi Lario, & inclementem reddente
 serem. Existimant id fuisse opus Francilionis, qui
 Mauricij Cesaris auspicijs, cum Longobardis ad Co-
 bellum gessit. Ab Olonia turre ad Liuionem excel-
 sum montem, recta margine desinens Larius palu-
 des relinquit, quæ Volturrenæ uallis frontem ape-
 riunt. Ea in dextram inter Aquilonem, & Orien-
 tem solem, ut diximus, ad Aduam montem, Burniūm-
 que oppidum extenditur. A proximo autem Larij li-
 tore octo millibus passuum distat Morbonium, ab in-
 temperie earum paludum nomen accipiens. Id ma-
 gnitudo, & diuitijs urbi persimile, nundinis, & fre-
 quenti mercatu celebratur. Medio fermè itinere mō-
 tib; adiacet Delebiū, ut diximus, Venetorū clade
 & tēplo, quod in ipsa uictoria dux uouerat, in signe.

Ceterum de Volturrena alijs sit peculiare negotium: nos ad Larium conuertimur. Abdua tota ualle densifusus habet; sed ad leuam in saxa Coderie montis distortus inuehitur, deuoratisq; radicibus tandem ingentium cauitium obice refractus in Larium pellitur, adeo irato, & contumaci cursu, ueluti indignatus, ut permisceri nolit, & inter uitreas & liquidissimas undas sermosus, & turbidus deferatur. Ab eius ostio excurrit Larius ab Borcam, alio ueluti alueo per octo millia passuum inter altissimos montes usq; ad eum uicium, qui e re nomen habet, Summolacum. Ibi dextrorsus excipitur Mera fluuius, qui Clauennam oppidum preterlabens, octo millium spacio per uallem cursum intendit. Hæc per interiora Alpium iter habet ad Curiam Rhætiarum. Porro à leua, redeuntibus Suricum non longè ab ostio Merae amnis, Metiola uicium, & Nouatum, materiae copia, & disectorijs machinis notum. Coderie enim montis iuga, quibus Volturrena, & Clauennatum ualles dirimuntur, & larice, et proceris abietibus sunt referta. In asperrimis autem saxis caprearum, & ibicum greges uisuntur, & eius generis syluestris caper, cui Stambuco nomen est: is colore, & magnitudine, uel procerum asinum æquat, oblonga & falcata in humeros cornua demittens, quibus admirabili naturæ subsidio, morte se eripit, quia uenatoribus in extremam rupium oram compellitur, contractis siquidem pedibus, insertaq; pectori cernice, in orbem se conuoluit, atq; ita cornuum abside protectus

DESCRIPTION 61

profectus terga nobili decreto, præcepta rotæ modo
 illæsus aer derupta prouoluitur. Huius generis esse
 putauerim capreas, quas in tetricæ Sabine iugis Ro-
 tas appellari M. Varro prodidit. Cæterum à Nouato
 Rhæti dudum per latera cautium, ultra Abduæ ostiū
 præcisiss, excauatisq; cautibus uiam duxerunt, ut in-
 de pedibus Volturrenam intrent. A dextro uerò late-
 re, petentibus Suricum, Dacium ignobilem pagum ui-
 demus. Igitur descripturis aduersam è Surico regio-
 nem, interiacente Lario Lineonis montis cacumina
 spectatur. Is altissimus omnium perhibetur, à quo se-
 runt reliquorum montium seriem perpetua ueluti ca-
 rena usq; in Dalmatiam extendi. Sub Lineone sunt u-
 beres campi, à capite lacus nomen sumentes, accipi-
 tum aucupijs (nam coturnicibus abundant) ad oble-
 tionem aptissimi. Cæterum tria omnino promon-
 toria ab his campis in Larium efferuntur, quæ toti-
 dem piscosos sinus efficiūt. In his piscatores uimineas
 caueas per autumnum in profunda uada demittunt;
 et quum hyeme in his pisces stabulentur, ad prima
 ueris signa omni piscium genere plenissimas funibus
 educunt. In primo castellum cum turre conspicitur,
 et introrsus sinu in medio situm est Colecum uicus.
 secundum uerò promontorium adificijs caret. At ter-
 tium cæteris amplius, ac amœnius humani pedis simi-
 litudinem representat, ueluti per extremam tibiæ
 partem litoribus adiuncti, ita ut talo Comum, planta
 aduncanum litus, digitis uerò superiora duo promō-
 toria respiciat, tāta litoris enormitate, ut à digitis ad

tibiæ iuncturam oblongo, & angusto sinu lacus ir-
 rumpat, penè effecta insula in Euripum abiturus, si
 præcisa ceruice paucorum passuum Isthmus æquare
 tur. In eius promontorij digitis cœnobium, quod Plo-
 nam uocant, ædificijs agrisq; opulentum uisitur, cum
 uiridarijs perpetuo muro præcinctis, & peculiari ad
 eas delicias extructa mole, quæ portum efficeret: sed
 ea per contemptum Christianæ religionis, auarissimè
 neglecta, direpta penitus obolescunt. Ab hoc uerò
 Plonæ promontorio regna tua panduntur, in quæ
 peruenimus. Incipiunt enim ab Isthmo statim Do-
 rensium uincta Musiano promontorio aduersa sicut
 ti Plonæ cœnobio è regione Grabadonæ conspicitur.
 Inde stadijs fermè duodecim saxo adiacet Corenum
 cum arce, unius Sigismundi Medici incundis ædibus
 clarum: nam ex perenni, & largissimo fonte, qui in
 hortis multo cum murmure muscosa è caute profilit,
 hilariter potat, & è fenestris, hamis, & arundine pi-
 scatur; ita ut eam uillam non ineptis coniecturis esse
 arbitrer, è qua ille apud Plinium scædissimi morbi ul-
 cere consumptus, uitæ tædio in Larium se proiecit,
 sequente uiri casum admirabili charitate uxore fer-
 tissima. A Coreno sensim litora cuneantur, & in con-
 pos abeunt: in his situm est Delphium, fertili planitie
 oppidum, in proximo monte arcem uetustam offer-
 dens. Inde Varro defluit amnis, qui campos interse-
 cat. Aperiuunt sese montes paulò supra arcem, atq; in
 de est iter in Introciam uallem. Sequitur Bellanum ad
 paruæ pernobilis urbis effigiem, omnibus eruditæ ar-
 tis ornamentis, & naturæ dotibus admodum illu-

DESCRIPTION.

63

Are, quod ucluti in ditone tua Metropolis, portum
 habet è quadrato lapide classium capacem, insignè-
 que prætorium iuri dicundo, atque item augusta fa-
 cie templum, quæ Actius Vicecomes, & Ioannes pa-
 truus Mediolanensis archiepiscopus, pari magnifi-
 centia, & religione condiderunt. Adiacet Bellano
 Cultonius ager, generoso uino percelebre: quem de-
 missus à præalta ualle, ubi arx est, Pluuuerna fluuius
 inundat. In tergo sunt nemorosi montes cum opulen-
 ta Saxina ualle, è qua Turrianos Insubrũ Principes,
 oriundos fuisse constat; qui postea à Vicecomitibus
 pulsati, imperio deciderunt. Bellanenses hyeme pluri-
 mum argent: sed eorum frigora propinquitate sylua
 facile luculentis ignibus superantur. In eo op-
 pido cæteris præcellunt, quum salubri admodum
 uerno æstate uerna temperie lætissimas traducant
 Hieronymus, & Dantes Stupaniij, fratres, à multo
 splendore urbanae uitæ elegantissimi senes: famam-
 que oppido ingenij dotibus affert Nicolaus Boldo-
 nius, in gymnasio Ticinensi medicinam docens; quo-
 comite, monstratoreq; tertrachiae tuæ oram descri-
 psimus. A Bellano Varenam petentibus, in medio fe-
 re cursu, promontorium Murca: ad id Cultonius
 ager finitur. Inde Saxis in circulum sese flectentibus
 imposita occurrit Varena: cuius oppidi uinctis ni-
 bil generosius, nihil hortis à citreorum, & medico-
 rum pomorum amœnitate beatius. In aprico enim,
 & erecto litore odoratæ syluæ perpetuo uirent, ita
 aptè exceptis in orbè solibus, ut Varenatibus Bella-

nensium, alterna sorte, autumnus prelongus, & suo
 tempore suavis, contusa duritie hyemis, cum uerna
 temperie coniungatur. In ea saxa coloniam Varenam
 ducere coacti sunt Insulani, Comensium prodicione
 infames; qui & sacra secum tulerunt, quum illi uni
 eius tractus, Ambrosianos ritus non sequantur. Aedi-
 ficauere noua in sede bimas arces, alteram in humero
 dextro ad Larium, alteram in edito montis iugo, im-
 minentem edificijs, & speculam toto à lacu præben-
 tem. Ibi enim maxima Larij latitudo, trifariam se in-
 diuersa proscindens, ad Pythagoræ literæ similitudi-
 nem, uti mox in descriptione Bilacij referemus. Ne-
 gat se ortum ab Insulanis, quum genus suum alius de-
 ducat, Ioannes Maria Scotus, iurisperitus inter Va-
 renates facile princeps. Porro in Meridiem sinum a-
 periunt: in quo sacratarum uirginum templum, &
 mox Lacteus amnis, qui statis temporibus oritur, &
 deficit. Effundunt medij montes ingenti occulto spe-
 cu, per tubū magnæ fenestræ persimāem, spumofam,
 & propterea aspectu lacteum amnem adulto uere. Si-
 stitur uerò totus paulo ante brumam, adeò exhaustis,
 ut credi par est, interraneis cauernis, ut sine humoris
 uestigio, arduus ille in accliu alueus penitus inare-
 scat. Cupiuere nonnulli periculosa curiositate, cum su-
 nalibus per fauces intrare antrum, ut eius profluentis
 admirabilem ortum, atq; obitum progressis reuer-
 sed in tenebris ad multum spatium progressis reuer-
 beratus in ora spiritus cum sibilo faces extinxit. Fe-
 runt

runt autem pastores, in illa nascentium alpium con-
 gerie, ingenti amphitheatro parem, inter montes de-
 pressam, & concauam planitiem reperiri, in quam
 uernis solibus liquatæ niues ueluti subiecto cratere
 excipiantur, poroso quidem fundo, & sensim conce-
 ptas aquas in profundos specus instillante, expletæq;
 obiter occultas quasdam mensuras, unde postea redi-
 dantibus labris expansus, & præcipiti momento tem-
 poris decidens effundatur. Lactei amnis aquæ natu-
 ra est, ut euecti pisces in ea demersi durante rigore in-
 triduum seruentur, uiui autem, uel dudum capti, con-
 tracta lymphæ, celeriter expirent. Propterea ad litus
 infra molas frumentarias, quas suo impetu decidens
 conuoluit, edificata sunt morientium uiuaria, ut in-
 de pisces iumentis ad fora Insubrum exclusa tabe dese-
 rantur. A Lacteo, sub perpetuis uinetis, Veterianis
 exile promontorium, & post id, paucorum stadio-
 rum interuallo, aliud eiusdem nominis multo minus,
 nauigantibus occurrunt. Tum uerò prominet Lier-
 nensis peninsula in Lariū extendit, in qua uestigia
 muniti olim castelli, & priuata ite ædificia uidemus.
 hic ager culturæ nequaquam ingratus, aspectu &
 fertilitate singularis uidetur. In eo enim tractu, quum
 hinc Larius, atq; inde subducti montes certatim rece-
 dant, planitiem oleæ, & uitibus pulcherrimam relin-
 quunt. Inde sequitur Oleium olei ferax, nec lapicidi-
 nis ignobile, è queis nigerrimus lapis exciditur, quo
 pilares columnas in templo maximo Comi maiores
 nostri adfabrè fecerunt, quū nondum Musiana mar-

mora reperisset. ^{Ab} Oleio uico statim abrupta illa
 cautes ad Larium intumescit, ita ut contegat ex pro-
 pinquo Mandellum oppidum, positura, celo, campis
 ubertate nulli postferendum. Despectat subiectum
 portum eximij operis quadrangula turris: quam tu
 integere, ornareq; instar prætorie domus cogitas: sed
 meo iudicio rectius, & luculentius feceris, si designa-
 tam in id opus pecuniam feliciorè sumptu in alium
 locum facili instauratione transtuleris. A Mandello
 longè maximus eo tractu sinus oritur, ad Roboreum
 usque promontorium pertendens. Introrsus sunt di-
 ui Georgij templum, mox Teolum, atque inde Lau-
 rentiana ædes, Abbatiaq; uicus, & iuxta prominen-
 tiam cœnobium Seruiliiani ordinis. Hinc ultima ci-
 tatis sex tantum stadijs ab aduerso litore distans, equa
 Sfortiani duces nuper, inito successu, catenam in ad-
 uersum litus protendere cogitarunt, ut hostilium clas-
 sum excursionses impedirent. Refleçit se statim Ro-
 boreum, panditurq; lacus in suam latitudinem, &
 intimo cubiti flexu diui Martini templum eminet, &
 in alto procul à litore Dorbinium oppidulum cum
 torrente, qui in duas partes Roboreum discindit: inde
 asperæ glabræq; cautes uiam militatè ad litus coar-
 ctant, ita ut propugnaculo, & porta aditus præclu-
 datur, qui dicitur Calodrius. Sequitur Cesiumia re-
 gio, uino subaustra iucunditate admodum clara: de-
 smit ea in præcisas Ludouici Sabellij cautes, miserabi-
 li interitu infames. Is Calendis Maij, quum in excel-
 sis montibus, festâ hilaritate, frondosæ ad ornamenta
 domo-

domorum arbores de more à Leucensium iuuentute succiderentur, fallente uestigio prolapsus in sinum excelsissimæ cautis decidit, suspensusq; exili ramusculo tam diu hæsit, donec, nunciato à præternauigantibus casu, qui pendentem conspexerant, ad ferendam opem ab uniuerso oppido concurreretur: uerum infelix, quum nec demissos fines occupatis manibus deprehendere, nec ardentissimum solem diutius ferre posset, quinque horarum cruciatu superatus, inter suspicientium parentum, amicorumq; lachrymas animum despondit, & corruit, frustra ante subtrato solo, quum penè prius, quàm illideretur, uisus proficisci aeris exanimatus concidisset. Circum hæc eas rupes Leucum adimus,munitionis fama, & fori celebritate frequentatum. A Clarentio, & Calendano annibus includitur. Cingitur muro, & propugnaculis, arcuq; turrata ad portum opportunè firmatur: nã in proximo sũt Veneti imperij limites. Inde Abdua è Lario auctiores undas trahens seipsum rapit, peruenitq; ad incomparabilis structuræ pontem; quem tribus inter se diuisis exemptili ponte castellis & turribus, totidemq; custodum fidei commendatum Vicecomites animi magnitudine priscis Romanis comparandi, ab hinc ducentis annis ædificarunt. Inde Abdua, pluribus anguillarum excipulis straque arctis faucibus erumpit, & in lacum contento cursu diffunditur. A summo lacu, Meræq; ostio per Varenam, & inde ad exitum, ad Abdua triginta

octo miliarium mensura colligitur. Contra Leucum
 montis Barri excelsa cacumina assurgunt. In dextro
 Barri humero, Michaeli templum constituit Deside-
 rius Longobardorum Rex ultimus, sicuti & alij su-
 periores Christiana pietate memorabiles, diuæ Ma-
 riæ sanum in iugo, quod hodie pro specula uisitur, et
 cœnobium Cluatense in proximo opulenta cum do-
 te condiderunt. In ea montis parte, quæ uertitur ad
 Occasum hybernum, Barræ uetustissimæ urbis uesti-
 gia spectantur, non longè à Galbiato pago: de Barræ
 interitu Plinius memorat. At, emisso iam Abdua, La-
 bus molliter assurgentis Barri ipsius radices flucti-
 pelago se insinuat, sed mox excurrente promontorio
 castigatur: in eo castellum eminet. Sequitur autem in
 cauo flexu contra Malgratum per Isthmum nomine
 Parietes uicus, ueteris oppidi speciem præbens. Inde
 radices in fertiles campos æquatur, pertinentq; à Pa-
 rietibus fauces per amœnæ ad Eupylim lacum, qui,
 uti alio loco ostendimus, subito tremore, quassata tel-
 lure, cæco aliquo telluris hiatu repente haustus, in mi-
 nores aliquot lacus abiit, altioribus scilicet uadis sub-
 sidente aqua, quum eminentiores desereret. Ex his
 maximus est Pusianus tuæ ditionis, ab eo Cluatensis
 & Annonius serè cõiuncti, demumq; Serius ipse, qui
 pinguium ostio Lambrum emittit, omnes Percarû præ-
 rupto uocabulo, hodie dicuntur, quum ibi nobis ciui-
 tas fuerit Licinosorum, quam Plinio notam uidemus,
 Ceterum

Ceterum Larius, ubi camporum margines lambēdo
 præterijt, latera demum Regalis montis fluctibus
 pulsat. Is est editissimus, contra Roboreum ad-
 uersi litoris promontorium, ubi breuissimum tra-
 lectum esse, superius ostendimus. Inde recto, nemoro-
 soq; & nusquam uite consito litore Ouiū sub rupe e-
 xesa, monosyllabo nomine uocatū, unde aperitur ual-
 le Assinæ regio, Lambri fontibus, & familijs ex uctu-
 sissima Romanorū nobilitate insignis. In illa enim flo-
 rent Curiones, Carbones, & Billieni, qui omnes im-
 perio tuo latè parent. Id, intercedente lacu, apricam
 Mandelliani agri frontem respicit. Sequitur Vassen-
 na agro syluoso, & uinetis Ouiō melior. In eius por-
 tu quadrata facie scopuli pedamentum ingentis tur-
 ris ad nobilitatis indicium ostentant. Inde Alimontis
 Ambrosianorum cucullatorū secessus, Liernæ oppo-
 sita. Moxq; Piscalium cum sacratis uirginibus, atq; è
 modico sinu erumpēs Bilacium promontorium; quo
 nihil spectatius, iucūdius, salubriusq; reperitur. In iu-
 gopliniana fuit uilla; quam ille Tragœdiam, quod græ-
 dibus scopulis, ueluti focculis sustineretur, appellare
 solebat, quum inde duos lacus, ueluti duo maria, de-
 spectaret. Condita demum fuit in eo cacumine arx no-
 bilis è lapide quadrato, quam, uti asylum maleficorū
 hominum, ante centum & quadraginta annos Ioan-
 nes Galeacius Vicecomes, Philippi pater, salubri con-
 silio diruit, decreto adiecto, ne in posterum instaura-
 ri posset. Propterea Marchesinus Stanga, quum Lu-
 douici Sfortiæ, è summo gratiæ loco, fortunis utere-

tur, non in summo, sed media montis regione, ad Meridiem uersa fronte Regiam uillam constituit; quam nefaria Cauernionum libidine incendio deformatam aliquot annis uidimus. Infra ad Occasum Bilacium oppidum undis alluitur, totius Larij præfectura, & nobilitate ædificiorum, molisq; perample ante intestina bella clarissimum. Eo promontorio Laris defluens, ab Olonia turre, ueluti ingenti rostro discinditur, exitq; in longè maximam æquoris planitiem, tribus in diuersa discursibus Pythagoræ literæ figuram repræsentans. Triquetro siquidem interuallo, & fermè æquali, Bilacium, Varena, Minaciū, sex millium passuum occupante pelago dirimuntur. Inde ad leuam in aduerso Piscali j litore, Lopia uicis cum templo æmulatione religionis sacratarum uirginum domo insigni. Inde sancti Ioannis pagus, cucullatis diui Dominici uberrimas uindemias reddens. Usque ceruice quoq; Bilacij promontorij, quod penè præterieram, quæ à litore distet, coenobium Augustiniorum cucullatorum conspicitur, medicis arboribus, et cultissimis uinetis refertum, ita ut sacratæ uirgines Piscalianæ, Lopianæq; horum coenobiorum seueritate atq; præsidio pudicitiam commodissimè tueantur. Inde sexdecim fermè stadijs Gros gallia Saxa crebris repulsi à Lauacto Larij fluctibus uerberantur: ea Saxa ingentes habent specus, in quos burburi pisces statueræ hominis magnitudinem æquantes, æstate se recipiunt, spectanturq; tantum, uitreo in fundo captates umbram, quum retia uehementis impetu effringant, grauiq;

grauiq; squamarum serie thoracati sagittas uitent. Sequitur Lecenum, in quinque tenues diuisum pagos, quos inter densissima uineta directo litore conspiciamus. Aquosa inde uina, sanæ uappæ proxima, ægris expetuntur; quibus famam auctoritatemq; attulit Ludouici Sfortiæ gustus probantibus medicis, qui æstus uisceribus, calidisq; podagris aptissima iudicabant. Nos autem Grianteo, aut Vareniano, cum multa seruent, ad medietatem Leceniana nobili temperamento permiscemus, quæ demum delicatas uires spirant, et nitido casto colore salienti in poculis sipientibus arident. Succedit Cauancole promontorium Arcenniano sinu, quem diximus, ad interloquenda litora auido procurso insertum. In eo templum est cum uberrimo fonte, et quadrati lapidis parua mole. Aedituus laternam cum lumine, præbetibus oleum nautis, ad subsidia tēpestatū, paucis ante annis protēdebat, ut corriuarent qui à Lanacteo pharo turbidis noctibus descendebant. Hinc ille sinus maximè incuruus ad Turnium usq; promontorium per quadraginta stadia distenditur. In quo præcipuam Nesium oppidū, in algida caute suspensum, ad æstiuasuoluptates obtinet claritatem. Id præcipiti, frigidissimoq; anne diuisum, lapideo ponte coniungitur. Ibi captare perennes auras, et conspectu Larij, frondosorumq; montium placidè frui festiuèque item ad marmoream mensam cœnitare pingui eo secessu gaudentibus licet. Non procul à Neseio recurui montes cubitum ostentant in quo fontem à fuga Seria nuucupatum,

multo murmure, strepētis aquæ nautis frequentatum
 incumbentes supra castaneæ arbores connexis in-
 ter se ramis decenter à solibus descendunt: nec postea
 toto illo sinu ædificia ad litus uisuntur, præter exi-
 guas ad stationes nauium domos, quæ superioribus
 pagis certis tramitibus respondent. In conspectu e-
 nim sunt Carenum, Quartianum, Pomponiana, &
 cæteris fortunatius sita Palantia, eximiarum cepa-
 rum fertilitate pernobilis, atque item Lenna, Moli-
 nâque. Supra hæc nequaquam ardui, & pabulosi
 montes in acutos apices attolluntur, per quos pasto-
 ribus sæpiissime agmina ceruorum occurrunt. Hinc
 ad pauca stadia fons ille duorum Pliniorum præco-
 nio, & admirabili fluxus, & refluxus uarietate me-
 morabilis; quem descriptione attingere, non in-
 ptum modò, sed nefas esse putauerim; ne, æmulatione
 parum ingenua, aliquid rectè addere uideamur;
 quando illi, diuino florentes ingenio, cuncta, quæ ho-
 die nihil immutato naturæ miraculo contemplantur,
 incomparabili styli iucunditate nobis expresserunt.
 Succedunt inde syluæ, uinetæque Turnensium, & su-
 pra ea in edito mons Platus, sacratarum uirginum
 templo & præalta specula longè spectabilis, & mox
 ipsum lunato litore Turni promontorium; in quo op-
 pidum per gradus ædificatum, noua instauratione
 reflorescit. Quum enim afflictis aduerso belli successu
 Gallicum nomen contumacius, uel, uti uideri uolunt,
 constantius coluissent, incendio patriæ intempesti-
 ui studij sui pœnas dederunt. Eandem quoque fortuna-
 nam

nam tulit Parlaſca, paucis ante annis oppidum inſi-
 gne incolarum nobilitate, & excelsis domorum ſtru-
 cturis, quod modò ſingulari cum dolore luctuoſæ cla-
 diſ præterijmus. Inde ſequitur Blenum, & ipſum ui-
 netis ſuis, quoniam Orientem ſolem non uideant, a-
 pud languentes ſtomacho, dignitatis, & gratiæ ſa-
 mam inueniens, quum uina leuitate quadam inno-
 xia à tenui innatò que uigore refractis, & dilutis præ-
 ſerantur. A Blenio peruenimus ad uberrimæ ſcatur-
 riginis fontem, quem ab aquarum copia iure optimo
 Magnum appellant. Inde ſequitur Mirabella domus
 pendenti impoſita ſcopulo, & mox duobus inde ſta-
 dijs Genium promontorium, in quo uastiæ amplitu-
 dinis ædes cum templo, & uiridarijs, Decurionum
 decreto peſtilentia morboſis reſeruantur. Inde ſtatim
 fleſtentibus ſeſe ad læuam ripis: urbs ipſa Comum un-
 dique turrita conſpicitur. Nos uerò ad ſuburbana
 Coloniae uertèdo proram, uineta, uillas, hortos le-
 gimus, & ſexto die completo uniuerſe ad nauigatio-
 nis curſu, qui per oram centum & uiginti millibus
 paſſuum conſcitur, unde ſolueramus, intra portus
 ſauces nauem intulimus. Tu uerò, qui harum rerum
 præclarus es æſtimator, qua fide ſcripſerimus, facile
 uidebis. Nihil enim tributum eſt fabulis, ita ut hinc
 diſſolute, uagæq; narrationis ueniam impetrare non
 deſperem; quando etiam abs te iuſſa, eſſlagitatæ que
 nò meo quidem, ſed alieno potius ſtylo tractauerim.
 Nec tamen diſpudet tantisper ab hiftoriæ ſeueritate
 diſceſſiſſe, ut ſtadium noſtrum uel hac una erga te

liberali comitate testaremur: nã qui tanto ore raptã
 Helenã cecinisti, remissione fortasse musa Larium de-
 cantabis, uel uno Bembi exemplo, qui Benacum Gi-
 bertio Mæcenati nostro, iucundissimè descripsit. Ta-
 bulam quoque huic ioculatorio labori nostro con-
 iunximus, ad locorum mensuras exactissimè deli-
 neatam; quæ fortasse erit ipsis Commentarijs, lenoci-
 derint. Tu certè intelliges, mutas, & in-
 anes fore tabularum figuras, nisi
 literarum lumen ac-
 cesserit.

FINIS.

PAVLI IOVII NO-
VOCOMENSIS MEDICI, ET

*Episcopi Nucerini, de Romanis Piscibus libel-
lus, ad Ludouicum Borbonium Car-
dinalem ampliss.*

VADES Reuerentissime ac
illustrissime Domine qui etiã
iure optimo compellere potes
vt ea literis tradam, quæ de Ro-
manis Piscibus eruditè atq; sub-
tiliter fuere disputata, quum te & Ioãnem Lo-
tharingum præclarissimi ingenij Cardinalem
Clemens Pontifex familiari conuiuio, veluti
animũ remissurus, hilariter excepisset. Res est
cognita, tractatuq; difficilis, cum propter infi-
nitam ferè naturæ piscium varietatè, quæ me
& plerosq; alios admodũ curiosos hactenus
irrito labore fatigauit, tum propter incredibili-
lem scriptorũ discrepantiã, qui ex multiplici
linguarũ varietate perpetuas huiusmodi stu-
dijs tenebras offuderũt. Quibus de causis ne-
cesse est, vt animus rei difficultate permotus,
torũ hoc munus, quod maiorib. doctrine, exa-
ctiorisq; neruis esset extèdendũ, haud medio-
criter reformidet. Sed ea est dignitas, amplitu-
doq; tua, & morũ suauitas cũ singulari optima
rũ literarũ cupiditate coiũcta, vt honoris mei
vel gloriolæ, si qua ingenuis studijs parta est,

iacturam planè facere, quàm honestissimo de
 syderio tuo penitus deesse malim. Verùm tu
 postea iudicaueris, an ego qui rem tam diffici-
 li s argumenti & maiorem omnino ingenij fa-
 cultatem postulantis suscepi, impudentiæ cul-
 pa vacauerim, quum eius nominis veniam i-
 deprecer, vt officiosus & perhumanus appa-
 reã. Proinde hunc libellum ab acrioribus cen-
 soribus minus seuerè iudicari velim, quando
 eum festiua quadam hilaritate ueluti ludibun-
 risque voluptatibus vacarent, antiquis meis
 earum rerum obseruationibus memoria repe-
 titis, excogitauerim, & aliqua ex parte per-
 cerim. Eritque hic male feriatum hominis inge-
 nuus labor, fortasse præludium iusti, absolu-
 tique operis, si qui literis ac industria polleat,
 proposita oculis, & à me quasi per trāsennam
 commonstrata, accuratius contemplari, ac ve-
 terioribus interpretationibus illustrare vo-
 luerint. Ego certè hoc munere, & tibi in-
 primis, & illis gratum fecisse videbor, animis
 que etiam meus tanquam amœniore diuertic-
 culo recreatus ad institutas absoluendæ hi-
 storix lucubrationes & firmior & alacrior re-
 uertetur. Exhibet enim in publicum propo-
 diem huiusmodi laboriosissimi operis pri-
 ma decas non sine aliqua spe immortalitatis,
 & tum quidem multo auctior & ornatio, si
 eam tibi & Francisco Regi tuo, quem libera-
 libus studijs delectari audiuiamus, aliquan-
 do

do placuisse cognouero. Vale. ex Vaticano.
 III. Calendas Aprilis. M, D. XXIII.

PISCIVM, QVI IN HOC OPERE
 continentur, singula Capita.

De Piscibus in genere	Cap. I.
De Capidolio	Cap. II.
De Boue bellua & Canicula	Cap. III.
De Sturione	Cap. IIII.
De Vmbrina	Cap. V.
De Tynno	Cap. VI.
De Lechia	Cap. VII.
De Coruo	Cap. VIII.
De Spigula siue Lupo	Cap. IX.
De Cephalo	Cap. X.
De Aurata	Cap. XI.
De Dentice	Cap. XII.
De Fragolino	Cap. XIII.
De Salpa	Cap. XIII.
De Sargo	Cap. XV.
De Capone	Cap. XVI.
De Laccia	Cap. XVII.
De Trigla	Cap. XVIII.
De Sauro, Tracuro & Sombro	Cap. XIX.
De Afello & Merula	Cap. XX.
De Boca	Cap. XXI.
De Gobijs	Cap. XXII.
De Scorpena	Cap. XXIII.
De Perca & Melanuro	Cap. XXIII.
De Rombo & Passere	Cap. XXV.
De Solca	Cap. XXVI.

De Citula siue sancti Petri pisce.	Ca. XXVII.
De Torpedine	Cap. XXVIII.
De Raia & alijs	Cap. XXIX.
De Congro	Cap. XXX.
De Murena	Cap. XXXI.
De Acu	Cap. XXXII.
De Anguilla	Cap. XXXIII.
De Lampetra	Cap. XXXIII.
De Trocta	Cap. XXXV.
De Tinca	Cap. XXXVI.
De Lucio	Cap. XXXVII.
De Rayna siue Burbaro	Cap. XXXVIII.
De Polypo, Sepia & Loligine	Cap. XXXIX.
De Locusta	Cap. XXXX.

PAVLI IOVII LI-
BELLII DE PISCIBVS RO-

manis. Cap. I.

SINGVLORVM piscium nomina, naturâq; indagare, sicuti infiniti propè laboris est, & doctrinae haud mediocris ita praesentis non erit instituti, quâ Græci auctores qui naturæ rerum abdita diligentissimè perscrutati sunt, suâq; nomina singulis rebus indidibundè cōscripserunt. Neq; ipsum Plinium ciuē meum penitus imitabor, qui ut Græcorū inuēta Romanis literis exprimeret, tota natura ubiq; mirificè representata, non modò conclusi maris, ac fluminum pisces, uerum etiam ipsas belluas toto Oceano fugientes perscūtus est. Itaq; nostrorum litorum finibus non abscedam, atq; ij tantum pisces, è quibus Romæ generosa parantur obsonia, è Thyrreno mari, fluuijs, ac lacubus Italiae citabuntur. Neq; mirum curiosis esse debuit, si quæ ueteres prodidere, nostræ tempestatis piscationi, omni ex parte minimè cōsenserint. Nam, & si easdem semper animantium species perpetuo naturæ ordine terra mariq; fuisse, nequaquã sit dubitandum multa tamen uarijs de causis uariata, atq; immutata uidentur. Insani siquidem Principes quibus opes lubricando deduxere, ut luxuria in promptu haberet, quæ paulò ante frustra concupisset, & nouos

inde incolas ipsa litora miraremur.

Scarum enim illum prænobilem in Græcia piscem quem Ennius poeta, ob excellentiam Iouis cerebrum uocitabat. Optatus Tyberij Caesaris libertus, ut ante eum Lucullus, cerasum Campanis litoribus importauit, cuius sobolem uel penitus interijisse, uel, ut credi par est, longo patrij maris desiderio abductum, in Græciam remeasse putamus. Acipenser quoque ille Regum mensis usurpatus, & conuersa in caput squamarum serie insignis, eadem ratione, quod forsitan fuerit inquilinus, hac ætate proculdubio euannit. Peregrinantur enim sua sponte pisces, sæpiusque natalibus locis demigrant, tædioque litorum, uel ab innata lasciuia, ad quærendas nouas sedes per immensa pelagi spatia deseruntur. Nouos etiam pisces retribus acceptos piscatores admirati sunt, quos de extremis maris recessibus, imisque profundi gurgitibus prouenire, uel per Gaditanas fauces in nostrum à uastissimo Oceano irrumpere credendum est, sicuti etiam diuersa annorum curriculis inusitati generis aues è diuersa terrarum regione in Italiã aduolasse traduntur. Multa quoque piscatoriæ artis instrumenta defecere, quoniam eius præcepta, aut per manus tradi, aut literarum memorie, intercidentibus ueterum libris, demandari ne quiuerint: & contra nouæ fraudes, aliæque insidie à recentioribus sunt excogitatæ, quæ res non mediocriter ad dinoscendos pisces difficultatem attulisse uidentur, ita ut existimare liceat quosdam pisces, uno argumẽto quòd nusquam appareant, uitare reuera, atque astu nostrorum

nostrorum artes ludificari, aliquos uerò frequētius,
 quam antiquis euenerit, capi, de quorum nomine nūc
 maximè dubitemus. Constat nonnullos pisces, aliàs in
 nullo censu, quòd mirè principum gulæ placuissent,
 summam per aliquod tempus publica quadam assen-
 tatione claritatem obtinuisse, qui postmodum extin-
 cta cum his regibus raritatis opinione, quum omnes
 saporem ipsum æquali ac libero totius populi iudicio
 metirentur, uilissimo demum pretio uenierunt, uti
 modo Merlucciæ plebeio admodum pisci Adrianus
 Pontifex sicuti in administranda republica hebetis
 ingenij uel deprauati iudicij, ita in esculentis insulsis
 sibi gustus, supra mediocre pretium, ridente toto fo-
 ro piscario, iam fecerat. Nec mirum esse debet, quum
 diuersum alij atq; alij palatū habeāt, numerosioraq;
 obsonia mari petantur, quam terra, siquidem nō mo-
 do uolucres, cæterasq; sylvarum animantes fecundis-
 sima maria gignunt, sed ex ipsis piscibus etiam instru-
 menta, stupenda uarietate, quæ homines imitentur, in-
 fabriles usus abundè præbeant, nihilq; animo con-
 cipi uel oculis uideri possit, intra hoc cœlū, quo nos
 tegimur, quod ipse Neptunus pater, in opulentissi-
 mis profundi regnis non habeat, & benignè largia-
 tur. Sed & maior piscium copia, maiorq; uarietas,
 quam nunc conspiciere contingat, antiquitus Romæ
 uisebatur, quum in summo luxus fastigio peregrini
 pisces à remotissimis Ionij, Siculiq; litoribus peteren-
 ter: ob idq; expeditissimi myoparones essent instituti
 quorum remigio quicquid Brundusij, Messanæ, Ta-

rentiꝫ; excelleret, Romanis culinīs protinus inferre-
 tur, eosq; tum maximè sapos piscēs a sumaret, quos
 & maximo piscantium labore, & summis sumptibus
 quesuissent. Sed hoc certè parum fuerit, Ionij incolās
 perforatis inclusos caueis captiuos trahere, adnenti-
 busq; remis ac uelis longinqua uerrere maria, ut Ma-
 gnæ Græciæ obsonia non recentia modò, uerim ad-
 huc spirantia Romani lurcones absumerent: quum
 in quibusdam Caesaribus ea quoq; prurientis gulæ pe-
 tulantia fuerit, ut in maritimis regionibus piscēs facti
 dirent, quos postea in montanis, locisq; mediterraneis
 quum essent, ueluti sordescente uenatione per dispo-
 sitos equos, & quidem multa timentium seruorum il-
 ligentia adduci curarent. Adiuuentæ quoq; fuere pi-
 scinæ, quas ad mare insano quidem sumptu extrue-
 bant, ut scruentium aliquando uentorum rabies &
 hac quoq; hominū industria uinceretur, nec castiga-
 ri luxuria posset, etiam si Aeolus atq; Neptunus, ca-
 teraq; ponti numina, insensa ac infesta epulantibus
 esse uoluissent. Itaq; nullo anni tempore, nullisq; in
 locis, etiam à mari procul remotis, egregij Romanis
 mensis piscēs defuere. Siquidem studium eius rei, cu-
 ramq; illam, inueterati genis mores excoluerant:
 quando nulla uel frigidulo (ut poetice dicam) digna
 equite cœna censeretur, quæ marinis dapibus cu-
 riuisset. Nos uerò contra, nisi lege coacti piscibus ue-
 scimur, quum certis diebus uolucrem aut quadru-
 pedem esitasse, piaculum sit, ita ut, si animi religione
 soluerentur, nunquam profectò piscēs ipsos, sed ca-
 pum,

pum, perdicem, gancones pro Mulis, auratis, ac Lupis sectaturos appareat, atq; hos tantum fortasse, quum gula quotidianis expleta ferculis, noua sibi ad inuitandam famā diuerticula qua siuerit. Tantumq; abest, ut pisces cupidius affectemus, ut quadragenis illis Verni ieiunij diebus, neq; Deorum meiu, neque infamia permoti, aliquando ad uorandas carnes, detestanda cupiditate rapiamur. Quibus de causis effectum est, ut neglecta piscatione, uetera piscium nomina penitus exoleuerint. A nostris enim Vere tantum ipso, enixe, certatimq; piscantibus omnis generis pisces minime capiuntur. Etenim pisces pro uarietate temporum, modò uagantur, modò latibula quaerunt, in quibus se condant, neque illorum captura est nisi certis fere temporibus.

Clupeæ ad prima statim Veris signa, quum ciconiæ aduentant, subire Tyberim solent, inclinâte Vere nusquam apparent. In Lario etiam lacu Pigus piscis ille clauis caligaribus insignis, ut Plinius refert, non aliàs unquam à me, hoc etiam curiosè querente, conspicui potuit, quam Vergiliarum ortu, quibus maxime diebus Turdi gregatim ab alpibus in uineta deuolare consueuerunt. Sed id præsertim in caussa est, cur sæpius fallamur & difficillimè uera ea uocabula deprehendamus, quod alijs atque alijs nominibus diuersi litorum tractus (ut Pliniani uerbis utar) eosdem pisces appellant. Nec mirum, quum rem Romanam, ita uolentibus Fatis, Barbaræ nationes

affixerint, ipsaq; Europa externarum gentium repleta colonijs, iam pridem ueras literas, & antiquam dignitatem amiserit.

De Capidolio Cap. II.

Maximus inter pisces qui hæc litora attingat, Capidolius ab Romanis appellatur. Vnum ex his, paucis ante annis, uasta corporis magnitudine oculis ac dentibus truculentum, irata maria ingentibus propulsum fluctibus humilia in uada detruserit non longè à Grauiscis in ora Tuscorum. Inhæsit multa reciprocantis pelagi iactatione fatigatus arena, quam pondere suo impetuq; sulcauerat. Neq; inde sua oppressus mole circumagere sese præ inertia, aut euadere potuit, quæ maria modò tantis inflata fluctibus, subsecuta tranquillitate, frustra eluctantè frequentibus prægrandis caudæ flexibus, fugamq; in altum multo gemitu molientem, quieto, uadosoq; in litore destituisissent. Ergo perpetuis ueluti circumuallatus aggeribus, crebro multoq; reflatu indignabundus & expirans circūfusus populis prædæ atq; spectaculo fuit, membratimq; securibus cesus, & subditus prælis in lucernarum usus liquorem præbuit. Tanta erat belluæ uastitas, tantaq; eius dorsî altitudo, ut facillè utrimque pariter equitatibus mutuum aspectum uestibulis suspensa, & in his præsertim oculorum receptacula, quæ orbem prægrandis dolij æquabant. Sed ea res mox in prodigium uersa est, sicuti tristi admodum euentu

uentu statim apparuit. Quum enim æstiuï soles foeda putrescentis belluæ uiscera feruoribus excitata sanie corrupissent (quanquam aggesta materia teterrimi odoris fastidio cremaretur) breui tamen adeò foetido noxiq; uapore regionem suapte natura pestilentem infecit, ut ea inauditi spectaculi uoluptas multis incolarum funeribus eo autumno consisterit.

Non multis quoq; ante annis alia eiusdem generis bellua non longè ab Arni fluminis ostio, seuiente austris flatibus tempestate, uadis illisa est, quam morbo ac senio multaq; agitatione confectam similis accolarum concursus dissecuit, extractisq; ad spectaculum cotis, spinæq; spondylis, continuo concremauit, ne graui eo halitu adfectus insalubrior redderetur. Capidolum à Plinio Orcam uocatum esse crediderim, quam spectante populo Romano Claudius Caesar Ostiensi in portu, longo plagarum ordine conclusam, ueluti maximo in circo, uel ipsa naumachia, Prætoriana classe inuectus, circumfusoq; milite, expugnauit atq; confecit, nec minore quidem spectaculi gloria, quam antea serpentem ad Bagradam Attilius Regulus admotis castris, & directis catapultis atq; balistis oppresserit. Orca cum Balenis continenter bella gerunt, & toto Oceano cruentissimis inter se prælijs dimicant, utraq; Gaditanum fretum aliquando ingrediuntur.

Est & in Oceano cetarij generis Rota, quam uidit Lusitana classis, dum extremum Aethiopiæ promontorium superaret: geminas dorso rotas gestare uide-

batur, ad earum similitudinem quæ frumentarias mor-
 las impellente uento editioribus in locis circumducit.
 Extimûere tantæ belluæ congressum periti nauæ
 qui modò ignoti maris immensos fluctus, certaq; pe-
 ricula contempserant, satiusq; uisum conuersis uelis
 fugam capere, quàm expectare belluam, terribili fra-
 gore uasta, spumosaq; maria proscindentem, & su-
 perbo fremitu ueluti conspectis hostibus prælium ci-
 entem. Neq; eam terruere excussa nauibus tormento-
 quorum boatibus ea maria resonabant, fugientesq;
 proculdubio immanis belluæ uastis mæandris adna-
 tando fuisset consecuta, uentis ac uelis celeritate cedê-
 tibus, nisi mirabunda substitisset, quippe quæ perpe-
 tuam intententibus fugam satis gloriosa infestatione
 uictoriam expressisse uideretur.

Conspicitur & Physiter piscis extra colūnas Her-
 euleas, Flator ab Latinis appellatus, qui frequenti re-
 flatu præaltas undas euomere solet, ita ut procul na-
 uigiorū uela ob spumantis aquæ cādorem appareat.
 Eæ belluæ superiore biennio quibusdam Cæsarianis
 è Britannia in Hispaniam traicientibus magnum ter-
 rorem incussere, quum Gallorum nauigia ea uelo-
 dente bello, ea maria infestis classibus obsidebant. Sed
 iam Oceano suas belluas relinquamus, quum scru-
 ta mensarum potius, quàm nature maris tam multa
 miracula finius narraturi.

De Boue bellua & Canicula
Cap. III

SED antequàm ad eos pisces, qui conuiujs inferruntur, proposito ordine ueniamus, Bos ille ingentis latiq; corporis, natantium hominum deuorator, minimè erit prætereundus. Is admirabili calliditate in mari nostro grassatur, portusq; & exulta edificijs litora sæpius frequentat, inde occultus & quasi torpens simulata segnitia natantes adoritur. Bendiellus Saulus Cardinalis sæpius referre solebat, se admodum adolescentem cum alijs eius ætatis sodalibus natandi studio, non longè à portu in mare altius prouectum, in huiusmodi belluam incidisse, quæ sedato ac maximè tranquillo in mari quieta & immobilis distinctè atq; perspicuè uidebatur, cuius aspectu adeò expauerit, ut timore præpediente ab solita natandi peritia penè destitutus, ægrè se receperit: Aethiopem uerò qui peregregius erat urinator, quiq; ipsis adolescentibus corpora eorum ac animos maris periculis paulatim insuefacièdo, natandi artè tradebat, subsidè in insidijs belluæ obuium celeri natatu prodijisse, siue ut pauentium mentes, eius monstri incursu constiteret, despecto periculo confirmaret, uel ut ipse ad referendū miraculum belluæ effigiem propius intueretur: sed belluā prædæ intentā illū temere adnatantē immani exceptū hiatu confestim deuorasse, neq; a spumâ cruentam, agitato in mari ebullientem, ita ut

prius multiplici & peracuta dentium serie confixus, quàm deuoratus esse crederetur. Oppianus homicidâ bouem elegantissimè descripsit, cuius sententia à Lip-
po pulcherrimis uersibus Latinè tralata est, quum cæ-
teri authores de hoc nullam ferè mêtionem fecissent.

Est & infesta natantibus ipsa Canicula, quæ morti-
feris potius dentibus mordicus homines dilacerat,
quàm deuoret, quum capite tantum seuâ, castigatum
habeat uentrem, & in prælongam ac tenuem excat
caudam, cuius astus, naturamq; multo simul metu,
multaq; audacia memorabilem, si referre conarer,
insulsissimè facerem, quum Plinius incōparabili ele-
gantia breuitateq; uti miri eius ingenij mos fuit, suo
loco eam expresserit.

De Sturione Cap. III.

EX omnibus piscibus, qui lautioribus apponun-
tur mēsis, nullus est toto mari uel annibus ipso
Sturione procerior atq; sapidior. Siquidem ubiq; ter-
rarum & maximum pretium & summam dignitatē
hac ætate semper obtinuit. Maria hunc gignunt, sed
eum flumina maximè nobilem, pinguescit enim dul-
cium aquarum haustu, subagrestemq; illum saporem
exuit, qui præalto in mari cōcipitur. Magnos annes
per quam libenter subit, propterea in Nilo, Tanai, &
Danubio, Padôque fluminibus maximè reperitur.

Caput eius rostratum est, & ad effigiem quadra-
te pyramidis protensum. Os illi est sine maxillis, sine
dentibus

dentibus, diuersum penitus ab reliquorum pisciū forma, idq; sub mento in ipsa propè iuguli parte ad similitudinem fistulæ harundinæ rotundum, semperq; patens, & chartilagineum & summè candidum, cuius hiatus in procerioribus hasta brachij crassitudine haud facile impletur. Cæterum totum caput durius potius & callosa chartilagine, quàm certis ossibus cōstat, quod ex lento quodam & præpingui mucore cōcretum esse uidetur. Naribus autem omnino, quæ illi pertenuis sunt supra rostrū, refrigeratur, quū branchijs omnino latis careat, & si quā hauriēdo recipit aquam, illam eodem prono ore statim regerit. Toto autem dorso crassiores quædam squamæ ossea duritie, certo numero ordineq; distinctæ, intercurrente spinæ acie ad elegantiam eminent, uti in magnificentioribus ualuis hodie uidemus, quas ferrei atq; inaurati clauī certa seriatim confixi decentissimè figurāt, cæteræ corporis partes cuticulari & scabro admodum operimento potius quàm perpetuis squamis integuntur, idq; ad subuirdis atriq; coloris speciem.

Quo nomine autem ab antiquis Sturio fuerit appellatus, haud facile diuinauerim, quando grauissimi nostre tempestatis scriptores uarijs sententijs inter se dissentiant, quæ quidem magno etiam interuallo à ueritate discrepant. Et has quidem sententias uanis in nixas coniecturis aliquanto facilius erit confutare, quàm uerum certumq; nomen celebratissimi piscis in medium afferre. Satis tamē fuerit, curiosos de alienis erroribus admonuisse, ut aliud ipsi accommodatius

ac melius inuestigent, si nos fortasse minus proprium
 nomen inuenisse uidebimur. Raphael Volaterranus,
 qui laboriosissimum cunctis de rebus uolumen condi-
 dit, arbitratus est eum hodie Sturionē esse, qui apud
 Græcos Labrax, apud Latinos uerò Lupus fuerit, cuius
 opinione pleriq; Romanæ Academiæ proceres
 & ante alios Thomas Phædrus & Portius Camillus
 omnibus conuiujs probauerunt, his maximè addu-
 cti argumentis, quòd Lupus Tyberinus longè omni-
 um piscium apud Romanos esset Laudatissimus, & is
 maximè qui cloacas Urbis intraret, atque inter duos
 pontes caperetur, qua una modò conditione Sturio-
 nes omnium iudicio summam saporis commenda-
 tionem accipiant, sicuti eos Horatius & Iuuenalis, i-
 temq; M. Varro & Plinius & Macrobius celebra-
 rint: referre etiam ad prisca nomiuū coniecturam,
 Sturiones hodie à nostris piscatoribus Lupos appella-
 tari, solereq; eos capto eo pisce, quum retia trahunt,
 clariore uoce præ letitia, Lupi nomen ingeminare.
 Quæ coniecturæ multis rationibus mihi admodum
 friuolæ uidentur, quum id genus argumētū apud Dia-
 lecticos fallacissimū sit: Lupi Tyberini sunt delicatissi-
 mi, sed Sturiones Tyberini sunt delicatissimi, igitur
 Sturiones sunt Lupi. In hoc enim non comparatur to-
 tum Luporum genus cum alijs piscibus, sed eorū qui
 in Tyberi capiuntur, ab his, qui in alto degant ma-
 ri, differentia exprimitur. Ridiculum enim esset
 etiam apud mediocriter intelligentes Parasitos Lac-
 etiam, Spigolam, atq; Lampetram in Tyberi pariter
 captos,

captos, qui mox Latinè nominabuntur, uno prælato
 Sturione in secundis dignitatis gradibus collocare,
 quum Sturio non semper sit gratissimus, ut pote qui
 in medijs tantum solstitij feruoribus laudetur. Po-
 gius doctioris Pogij filius in senectute non modò e-
 ruditus, sed usque ad iracundiam in conditura fercu-
 lorum morosus, & uehemens Parasitus, quum Stu-
 rionem apud antiquos Lupum fuisse & ipse crederet
 in pontificijs, quas maximè sectabatur, canis, dicere
 solebat, ueteres insulsum habuisse palatum, quòd tan-
 to pere Lupum celebrassent: eum enim carnes habe-
 re cum præduras, tum multa glutinosioris succi exu-
 berantia insuaueis, quæ prius appetentes satient &
 expleant, quàm delectent. Propterea non domini,
 sed familie potius mensis apponendum esse censebat
 uno tantum excepto capite, cuius elixi & leucopha-
 go conditi latebras & recessus omnes ipse furcula si-
 mul ac digitis auidissimè scrutabatur. Sed ne in re-
 fillendis eorum argumentis nimium immoremur,
 dicamus Lupum alium esse piscem à Sturione, Spi-
 golam uulgari nomine nuncupatum, quo probato,
 Sturionem illis sine nomine relinquemus. Spigola
 hodie apud Romanos est, qui in Venetia Varollus,
 Lupacius in Liguria, in Hetruria Araneus, & Lu-
 pus in Hispania uocatur. Romanus inter Ty-
 berinos captus pontes, omnium consensu palmam
 obinet: constat enim piscatorum testimonio, qui
 pluris illum quàm in alto captum mari, lautorum
 obsonatoribus uendunt. Is admodum uorax subire

eloacas solet, & mediæ cryptas intrare Suburræ, ut
ait Iuuenalis. Circa sterquilinaet eieclicias sordes mo
ratur, obuia quæq; deuorat, nec piscibus ullis, uel cor
ruptissimis escis parcat. Paucis ante mensibus quum
in foro piscario ingens spigola exenteraretur, oblon
gus serpens in uentre repertus est. Quibus de causis
in Tyberi mirū in modum pinguescit & adolescit: nec
abnucrium etiam Sturiones subire annem, & pingui
ribus aquis gaudere, eosq; tanto sapidiore esse quan
to magis à maris litoribus recesserint. Sed hac ratio
ne lupus & Sturio idem esse minimè probatur, quam
utraq; differentia ambobus æquè conueniat: subire e
nim annem Tyberinum, & ea passione gaudere atq;
pinguescere, proprium potius spigolæ, quàm Sturio
nise esse uidetur, quoniam non comparamus Sturionē
in alto captum, cum eo quem in urbe expiscamur,
quum nūquam ferè Sturio uel certè rarissimè in præ
alto mari capiatur, ut piscatorum testimonijs clarè de
prehendimus: at contra spigola & ex alto mari &
ex anne Tyberi quotidie hamis uel retibus extrahit
tur, ita ut Horatium id innuisse clarè admodum e
xistimemus, quum dicit:

Vnde datum sentis, lupus hic Tyberinus an alto
Captus hiet, pontesne inter iactatus, an annis
Hostia sub Tusci laudas insane trilibrem
Mulum, in singula quem minuas pulmēta necesse est,
Ducit te species uideo, quid pertinet ergo
Proceros odisse lupos? quia scilicet illis
Maiorem natura modum dedit, his breue pondus.

Leuius

Sciurus stomachus rarò uulgaria temnit.
 Patet igitur lupos capi & in alto, & inter pontes,
 quod euidentiſſimum in ſpigolis hodie contingit.

Facit etiam ad coniecturam non contemnendam,
 illud, Captus hiet. Quis enim unquam Sturionem ui-
 dit hiantem? Quum os sub roſtro habeat, & immobi-
 le & anguſtum, quodq; nullo uel uertebrae uel ducti-
 lis mandibulae beneficio dilatari poteſt, in ſpigola au-
 tem ſit repandum & latum, uti ſemper in ipſis uide-
 mus, ſoleantque ad elegantiam obſonatores malo
 arancio laſſatas illas hiantis oris maxillas adim-
 plere.

Neg; illud obſtiterit quod dicere ſolebat Amiter-
 nus pertinax Grammaticus, qui perpetuas cum ſylla-
 bis lites exercuit, Horatium ſcilicet dixiſſe proceros
 ediſſe lupos, ut ſignificaret paruos maiorib. eſſe præ-
 ſtantiores, quod ad amuſſim Sturionibus ipſis con-
 gruere uideatur, quando lurcones & diligentiffimi
 quiq; ganconum paruos Sturiones, quos Porcelletas
 appellant, repudiatis maioribus conſectentur. Pluri-
 mum enim à poetæ ſenſibus bonus ille Grammaticus
 aberrabat: Nam Horatius proceros lupos cū ſeiſiſ
 minoribus non comparauit, ſed cum mulis trilibri-
 bus, ſicuti paulò poſt apertiſſime declarat, dicens ma-
 iorem à natura modum lupis eſſe datum, qui mulis
 parum crescentibus ſit denegatus: uerum is tū egre-
 ſſe, & magno quidem cum ioco, quum ſuperbè con-
 tenderet, à nobis coarguebatur: interrogatibus enim
 quem nam antiquitus piſcem fuiſſe ſpigolam putaret

quam adeo libenter ipse edere solet, si Lupus Sturdo diceretur, respondebat illam esse Squillam, ridendo quidem errore, ut in proprio capite de Squilla, quum de Iuuenalis uersibus ageretur, diffusè narrabimus. Sed id me plurimum mouet, quòd Spigola hodie in Hispania Lupus appellatur, quæ una terrarum Latinæ linguam magna ex parte incorruptam conseruauit, ipsiq; Ligures proximum Latino eius piscis nomen pronuncient. Ceterum ad tollendam huius questionis ambiguitatem Aristotelis sententiam adducemus: Ait enim Lupum esse squamigerum, & quaternis pinnis innatare: quæ differentia ipsum Sturionem excludere uidentur, quum non squamis, sed cute potius aspera contegatur, nec quaternis pinnis ad natandi usum instruatur. Præterea Galenus in tertio de Alimentis: Lupum ait, subtiliorem generare sanguinem, & propterea cum perdicis caribus quadam similitudine conuenire, quod nemo sanus medicus Sturioni attribuere audebit, quum crassum potius humorem adgeneret, & ualde lentum, quod uiscosum dicunt, ipsisq; aptius adultæ uitulæ carnibus, quam perdicum leuissimis pulpis equiparetur. Cornelius quoque Celsus ad corroborandam Galeni auctoritatem, Lupum & Mulum inter pisces leuioris esse alimenti apertissimè dicit, quod & nostra quoque experientia cotidie comprobatur. Porro ipse diuus Ambrosius in Hexahemero, teneritudinem in Lupo mirificè laudat, sicuti Plinius in eodem molli-

molliciem extollit, quum nec Sturionis pretenerent
sint carnes, & Luporum longè tenerrimæ consensus
omnium habeantur. Putauere etiam Plinium quum
Lupos à candore lanarum Lanatos dictos asserat, de
Sturione intelligere uoluisse, quòd Sturionum car-
nes plurimum albicare uideantur quasi Lupi, uel ar-
gentearum squamarum candore, uel summo illo la-
nearum carniū albore, ceteros omnes pisces non
superent. Illud quoque Martialis: Lanæ Euganci
Lupus excipit ora Timauī, eorum opinione aper-
tè redarguit, quoniam Timauus flumen in finibus
Aquileiensiū, cuius ostia celebrata à Vergilio, ho-
die magna ex parte extenuata, obliuataque, Sturio-
nes non habet, qui tamen Varollis & Troctis abun-
dat. Quòd si dicatur Martialem pro Timauo Me-
doacum, qui hodie Patauinorum Brenta est, accipere
uoluisse, eadem ratione respondemus, quum Brenta
manifestè, aut nullos, aut certè paucissimos, & qui-
dem minutulos Sturiones ferat, ita ut Martialis cele-
braturus Sturionem insulse admodum ad Timauum
recurrisse uideatur, quum in propinquo Padum ha-
beret, & sua magnitudine insignem, & multa Stu-
rionum copia longè clarissimum.

Ad certiore quoque opinionis nostræ fidem perti-
nere uidetur, id quod à piscatoribus non sine miracu-
lo de Spigolis hodie recitatur, quos ut hamo hæserint
statim discurrere magno nixu, dilatareque uulnera
referunt, ut hamorum insidiæ excarnificato sponte
extirpant, atque eo modo in libertatem se uen-

dicare, id quod distinctè Plinius ipse Aristotelem secutus, commemorat.

Ex aduerso autem constat Sturiones solis retibus capi nūquam uerò hamis, præsertim si cubito maiores fuerint, eosq; piscatores referunt magno impetu plagarum sæpe maculas dilatare & abrumpere consueuisse, proptereaq; accidere, ut hamis nō capiuntur, quam niam Sturiones lambendo, sugendoq; potius, quam uorando, inepto ad escam corripendam ore, sine controuersia alantur. Cæterum id me plurimum admonet, ut lupum Sturionem esse non posse certissime credam, quoniam & lupi omnium ferme scriptorum testimonio & spigolæ hodie, hamorum lineas dētibis serratis abrodere soleant, quod Sturiones ipsos, quā dentibus manifestè careant, efficere posse nemo sanus affirmauerit. Extat quoq; apud Columellam dictum illud Philippi admodum luxuriosum, qui apud hosti-tem Cassino in oppido lupum sibi in cœna appositu gustabundus expuit, addens, Peream, inquit, nisi piscem putauit, quasi uellet innuere, solos Tyberinos lupos piscis nomine dignos esse, cæteros autē, lupos inter quisquillas potius quàm inter pisces esse, reponendos: ex quo ego planè conijcio, illū lupū Sturionē esse minimè potuisse, quando eius tractus amnes qui sunt in Cassinate agro & in Arpinatiū finibus, Sturiones nō ferāt. Quis nā aut fuerit ille lupus in Philippi palato ingratus, docebimus, quum de troctis ageatur.

Secunda opinio de nomine Sturionis Franciscum Philelphum principem habuit, in qua etiam nunc quosdam

quosdam è nostris Transpadanis exoletæ admodum eruditionis, esse uideo. Is ut erat inter imperitos auidax, ut pote qui rudi illa tempestate Græcarum literarum notitia clarus atq; insignis euaserat, Sturionem Latine esse Attilum, pluribus per totam Italiam epistolis super ea re scriptis diuulgauit, indoctos appellans non sine uerborum contumelia, qui secus ac ipse crederet, de ui eius uocabuli sentire uoluissent. Sed tantum abest, ut uerum nomen inuenerit, ut ipse dum alios inscitæ bonarum literarum arguere contendit, in alium aliquanto grauiorem errorem pueriliter sit lapsus. Scribit enim Sturionem nullo modo Lupum esse, quoniam Lupus sine controuersia, is hodie sit piscis, qui ab omnibus Lucius appellatur, quoniam Lycos Græcæ, Lupus sit, qui postmodum immutata litera in Lucium, deprauantibus Latinis abierit. Exprimiq; Philelphus effigiem illius Lucij oblongi piscis, extenti capitis & oris maximè denticulati, qui furuas per trāsuersum fascias habet, dorsum item atrū, & uentrem admodum candidum, quiq; annibus ac lacubus totius Italiæ maximè sit familiaris, quasi præproperus senex nō animaduernerit Lupū quadrupedem lycum, piscem uerò Labraca à suis Græcis appellari. Sed per Deos immortales, quæ nam insania fuerit, Lupos tantopere ab omnibus authoribus commendatos, dicere eosdem esse, qui uulgo Lucij uocantur, quum Lucij plebeia potius inter obsonia censentur, quàm Romæ nobilium usurpentur mensis, ita ut nunquam, nisi in summa marinorum penuria

sicut aliquando accidit piscatione tempestatibus sublata, in mensam ueniant, & id tumetiam ad honestandum potius patinam, ut dicunt, quam ad conuiuium edulio conciliandos. Dicebat Poggius Lucio, etiam ex Cimino lacu, & ei quidem præpingui nullam unquam inesse gratiam, nisi cum solus in maxima conuiuium inedia prandijs apponeretur. Miror quoque tantæ lecttionis hominem apud Ausonium ea carminum minimè lecttasse, quibus Lucius ignobilis piscis alijs à Lupo, apud Belgas & Britânos frequens nominatur, ut proprio capite de Lucio mox dicemus. Neque mirum esse debet, si Lucius apud antiquos parum celebratus esse uideatur, quum paucos præter unum Ausonium, authores curiosius etiam lector sit inuenturus, qui de lacuum & fluuiorum piscibus fecerint mentionem: quando Lupum inter marinos pisces, qui tamen flumina subeant, ab omnibus adnumerari, Lucium uerò nunquam intrare maria, uno totius Europæ consensu manifestissimè constet. Ceterum Philadelphus Sturionem antiquitus fuisse Attilum asserbat, unius Plinij authoritati innixus, qui in nono Naturalis historię, quum de Thynnorum magnitudine loqueretur, dicit: Sunt & in quibusdam annibus haud minores, Silurus in Nilo, Esos in Rheno, Attilus in Pado inertia pinguescens, ad mille aliquando libras catenato captus hamo, nec nisi bouum iugis extractus. Quibus ad ductus uerbis, Attilum non posse esse aliud à Sturione putauit, quum Sturiones illos prægrandes, qui in Pado caperentur, piscium eius annis longè mag-

gè maximos arbitraretur, quod manifestè falsissimū
 est. Nam Attilus is est, qui à Ferrariensibus Adelus
 seruato antiquiore uocabulo nuncupatur, piscis in-
 quam ipso Sturione amplior, & effigie, sapore, pre-
 tio, & tota ferè natura ab eo dissimilis, atq; adeò di-
 uersus, ut in prouerbium Ferrariæ uenerit, quum du-
 as inter se res maximè distantes significare uolūt, eas
 sic differre, ut Sturionem ab Attilo dicant, uti nuper
 nobis etiam confirmauit Ferrariensium legatio, ab
 Alfonso Atestino ad Clementem Pontificem missa, cu-
 ius erant principes Casellius celebris iure consultus,
 & Antonius Costabilis grandæuus senex, usu re-
 rum & uitæ splendore insignis. Tertia opinio
 Sturionem apud Plinium Torsionem fuisse affirmat,
 cuius præcipuum authorem Theodorum Gazam
 exitisse complures arbitrantur. Eam paucis ante
 annis acerrimè defendebat Longolius Gallus sin-
 gularis doctrinæ iuuenis, & qui proculdubio sum-
 mum Latine eloquentiæ fastigium fuisset adeptus,
 nisi mors immatura eum in medio optimorum stu-
 diorum cursu sustulisset. Adducebatur ea maximè
 ratione, quòd Plinium uidebat Sturionis formam at-
 que naturam in capite de Torsionibus expressisse,
 quum dicit: Delphinorum similitudinem habent, qui
 uocantur Torsiones, distant & tristitia quidem a-
 spectus: abest enim illa lasciuia, maximè tamen ro-
 stris canicularum maleficientia assimilati. Horum e-
 nim uerborū testimonio, Sturiones ijdem qui Torsio-
 nes esse uidebātur, atq; ea præsertim cōiectura, quòd

quum minorem quàm in Delphinis uideamus, cùm
 aspectu ipso, tum natatu lasciuam præ se ferant,
 etiam fistulam habeant, uti in Delphinis conspicitur,
 quâquam diuerso modo à natura sit indita. Nam Del-
 phini per suam expirant & refrigerantur fistulam:
 ea autem pro ore Sturiones utuntur, quum,
 diximus, & per nares & paruas branchias aerem
 pro uitalibus refrigerandis attrahant: nouitiumq;
 hoc Sturionis nomen, antiquo Torsionis uocabulo
 primum alludere, ipse Longolius arbitraretur. Qui-
 bus adductus argumentis Theodorus Gaza, ut erat
 in transferendis Græcorum sensibus, Plinianorū uer-
 borum obseruator atq; imitator diligentissimus, apud
 Aristotelem in octauo de historia Animalium Phocæ-
 nam, Torsionem uerterit, ueluti ab ipso Plinio uo-
 cabulum mutuatus. Ceterum si bona cum uenia
 bonis mortuis licet refragari, nos docebimus Theodo-
 rum Torsionem pro Sturione nequaquam acceperit
 uel si acceperit, plurimū errauisse: Plinium quoq; per
 Torsionem ipsum, quem nunc quærimus, Sturionem
 significare minimè uoluisse: Siquidem Gaza quum
 Aristotelem Latine interpretaretur dicentem in octa-
 uo de historijs Animalium: In pōto fera nulla est, præ-
 ter Delphinum & Phocænam, pro Phocæna Torsio-
 nem dixit, quæ Phocænam sciebat ab Aristotele inter
 uiuiparos pisces esse connumeratū, quum Aristoteles
 alios pisciū esse ouiparos, alios aut̄ uiuiparos, id est, q̄
 catulos parerēt, dixisset. Nemo aut̄ adeo imperitus est
 ut nesciat Sturiones esse ouiparos, ut ex cotidiano usu
 apprehen-

deprehenditur, & ex falsamentis Cauarijs, quæ ex
 ouis Sturionum sine controuersia conficiuntur. Neq;
 enim credendum est, tantæ eruditionis ac diligentæ
 hominem, uti fuit Theodorus, adeò pueriliter fuisse
 hallucinatum, præsertimq; cum hûc ipsum locum ali-
 ter à Plinio fuisse cõuersum animaduertet, qui pro
 Phocæna non Torsionem, sed Vitulum marinum sub-
 stituerit, ut diligenter Hermolaus in Castigationibus
 annotauit.

Præterea apud Aristotelem Phocæna Sturio esse
 non potest, quum in sexto de natura Animalium, ubi
 eius effigiem exprimit, clarissimè dicat, Phocænas o-
 minino carere branchijs, sed branchiarum loco fistu-
 lam habere, quod Sturionibus minimè accidit, quo-
 niam præter fistulam oris, uti diximus, branchias ma-
 nifestè habent, quanquam paruas & angustas, si illas
 tantæ molis pisci comparemus, ita ut Sturio nullo mo-
 do Phocæna esse possit. Subiungit quoq; Aristoteles
 Phocænam nasci in Ponto, quod de Sturione minimè
 dixisset, quando Sturiones omnibus serè in maribus
 facile reperiatur, magnamq; eorum copiam insignes
 fluij alant, siue in mare nostrum, siue in ipsum Ocea-
 num euoluantur. Quòd uerò Plinius Torsionem Stu-
 rionem esse putauerit, minimè crediderim uel hoc u-
 no argumento, quòd Sturionis & magnitudine et fre-
 quentia, & ipse deniq; pretio admodum celebrati pi-
 scis, ab ipso Plinio nullam præterquam hoc uno in lo-
 co, mentionem factam esse uideamus, quum uel mini-
 mos & in edulijs etiam prædamnatos pisces, nõ mo-

dò in nono peculiari Aquatiliū libro, sed in alijs o-
 biter locis sæpius nominet atq; depingat. Vnde putan-
 dum est Plinij Torsiones, sicuti Aristoteles assererat,
 in Ponto Euxino potissimum uersari, nec temere per
 alia maria, extra Helleponti, Thraciæ Bosphori an-
 gustias euagari. Porro Plinius, si uerba Aristotelis cõ-
 sideremus, pro Phocæna Torsionem intellexisse ui-
 detur, qui Torsio eodem teste, maleficus est, quoniam
 Cānicularum rostris assimiletur: & ipsa quoque
 Phocæna ab Aristotele ueluti maximè malefica fere
 nomine nuncupatur. Sed Sturio quomodo malefi-
 cus esse possit, non uideo, quum dentibus omnino ca-
 reat sic fortasse à natura formatus, quoniam piscibus
 non alatur: Ridiculum enim esse dicere, Sturionem in
 pisces grassari per ipsam tantam lasciuiam: Nam
 magni pisces alios persequuntur, ut interemptis ue-
 luti proprio pabulo uescantur. Sed ut hanc inuete-
 ratam de Torsione opinionem penitus conuellamus,
 paulò post alium à Torsione & quidem sæpius ab i-
 pso Plinio celebratum piscem Sturionem esse mon-
 strabimus. Quarta opinio Hermolai Barbari fuit,
 uiri nobilissimorum studiorum gloria insignis, qui
 rogatus sententiam in tanta eruditorum dissensione,
 per epistolam Paulo Cortesio respondit: Sturionem
 antiquitus Hyccam fuisse ex testimonio Athenæi hac
 coniectura adductus, quòd Hycca porcum significet,
 Sturionem autem porcelletam, quum præsertim sit
 paruus, appellari à nostris magna eius nominis con-
 formitate. Nihil enim melius hæctenus inuenerat
 Hermolaus,

Hermolaus, utpote qui ingeniosus & prudens incipit iam de Lupo, Attilo, ac Torsione opiniones repudiare. Potuit eum mouere Ambrosius, qui in Dominica passione dicit, Gutto siue Gulo Porcellum amat, ut comedat, quasi per Porcellum Ambrosius Hyccam expresserit: & in Hexahemero ait, Iudæos marinis Porcis uesci, quibus terrestribus non uescantur. Sed hæc coniectura frigida admodum uidetur, quum alius sit in mari Porcus piscis, diuersus à Sturione, hodieque plures obesi pisces, & qui præpingue abdomen habent Porci à piscatoribus appellantur, sicuti Thynnium à Strabone & à Polybio, Porcum appellatum esse uidemus. Cæterum ipse Hermolaus in Corollario quod Dioscoridis interpretationibus appendit, Iulidas ait uocatos esse Porcos, qui tamen longè diuersissimi sint à Sturionibus: Syagrim quoque piscem appellari potuisse à nomine suis. Athenæus quoque, qui Hyccam autoritate Callimachi, sacrum ueluti ob saporis excellentiam appellari dicit, mentionem de alio pisce intulit, quem Hyn, id est, suem uel aprum nūcuparint. Alij etiam Græcorum Porcum marinum Psammatida uel Psammutin cognominatum putant, ut clarè appareat Hermolaum, Hyccam Sturionem esse, pro constanti in ea epistola affirmare minimè debuisse, præsertim quum in Castigationibus Plinianis, & in ipso Corollario, de nomine Sturionis plurimum ambigere uideatur. Quænam modò Tomum Thurianum posse esse dicat à Thurijs oppido Italiae in Brutiorum ora, ut ipse opinatur

dictum, alludente uocabuli similitudine, præsertim quum Athenæus asserat Tomum Thurianum in Italia delicatissimum esse obsonium, modò cum putet esse Galeotē uel Xiphiam Strabonis autoritate, modò eum dictum fuisse affirmet Scyllam & Lamiam et Carchariam, ad extremum uerò tot nominum diuersitate perplexus fateatur, uel Sturionem antiquitus his appellationibus uocitatum esse, uel sic dictum à Thuriano Tomo delicatissimo obsonio, quod tantopere à Græcis celebretur. Sed illud me præsertim mouet, quòd nemo authorum, quos legerim, præter unū Athenæum de Hycca pariter & Tomo Thuriano fecerit mentionem, quando Sturio celebratissimus piscis, ut sæpius dixi, certo claròq; nomine fuerit appellandus. Verum hæc nostra inuenta, quæ ludendo excogitauimus, in bonam partem à lectoribus accipi uelim, atq; eo animi candore quo scripsimus à doctioribus perpendi. Non enim is sum, qui obtreffatione alienæ laudis cruditor uideri uelim, quum ulla in parte cum his, quos supra redargui, uel ingenio, uel eruditione minimè sim conferendus. Igitur in tanta eruditorum altercatione licebit & mihi propriam attulisse opinionem, ita tamen ut cum præfatione prius attester, me tandiu in ea sententia permansurum, donec aliud, quod magis arriserit, diligentiores inuenierint. Dicamus igitur Sturionem ab antiquis Silurum fuisse appellatum, quem pro Glani Theodorus apud Aristotelem interpretatur. Sed de hoc, quum plures apud me certiores sint cōiecturæ, hoc uno tamen maxime

ximè argumento adducor, ut Sturionem opiner esse
 Silurum, quoniam mirum hercle uideatur, quòd hac
 etate, quis nam piscium antiquitas Silurus fuerit, pe-
 nitus ignoremus, qui adeò in mari ac fluuijs testimo-
 nio Aristotelis, Plinij, Athenæi, & Ausonij sit celebra-
 tus: ex aduerso autem de Sturionis antiquo nomine
 plurimum dubitemus, qui sit omnium ferè totius or-
 bis fluuiorum incola longè notissimus. Neq; enim cre-
 dendum est, ueteres adeò insulsi fuisse gustus, ut arbi-
 tremur eos Sturionem minimè cognouisse, aut Silurū
 ipsum ueluti aliquo naturæ defectu, tota eius generis
 extincta sobole, penitus euanuisse. Silurus, authore
 Plinio atq; Ausonio, fluuiatilis pariter ac marinus est
 & quidem prægrandis, sed præcipua magnitudine
 in Nilo & Gange, ueluti annuum maximis, ceterum
 carne prædulci, nullis ossibus uel spinis interstitis, ro-
 stro item, caudaq; Delphino simillimus, ita ut com-
 pellere eos libeat, qui propterea Torsionem Sturio-
 nem esse uolebant, quòd effigie ac rostro Delphinis
 asimilaretur. Id uerò me etiam plurimum mouet,
 quòd in Nilo, Borysthene, atq; Danubio, uti Plinius
 de Siluris ait, etiam nunc frequentissimos Sturiones
 esse cognoscamus. Nam in omnibus Nili ostijs & su-
 perius propè Memphim Aegypti Sturionem expi-
 nis, Phasiq; & in ipso Tanai apud Tanam emporiū
 tanta eorum est copia, ut cetariæ ibi institutæ sint offi-
 cinæ, in quibus ea salsamenta ex Sturionum ouis sali-
 tis, quæ Cauiaria dicimus, itémque ipsa schinalia ex

summo Sturionis spinali dorso, sale, fumoq; inueterata conficiantur. In Danubio autem adeo frequentes sunt & magni, ut ex eo minores etiam annes subeant qui in ipsum influunt, sicuti Drauam, Sauum, & Tybiscum, & ut mirum non sit eos etiam Menim annem subire, sicuti Plinius ait, propter Lisboum, in quo Silurum autem cum Hermolao eum annem esse putauerim, qui alio nomine dicitur Oenus: is Sueuorum gentem è Vindelicia ab Austris, qui Norici sunt, diuidit, Danubioq; miscetur, ita ut ab Istro Istrionem piscem hunc esse dictum putem, quo in anne sit insignis, ut hodie uidemus & Athenæo placet, qui Silurum Istrionum siue Danubianum honoris atq; excellentie causa ubiq; nominauit. Sed audiamus Ausonium de Siluro in Mosella canentem, qui ignobiles etiam Tineas minimè præterijt:

Nunc pecus æquoreum celebrabere magne Silure
 Quem uelut Actæo perductum tergora oliuo,
 Anniculam Delphina reor, sic per freta magnum
 Laberis, & longi uix corporis agmina soluis,
 Aut breuibus defensa uadis, aut fluminis uluis,
 Aut quum tranquillos moliris in anne meatus
 Te uirides ripæ, te cærule turba natantum,
 Te liquide mirantur aquæ, diffunditur alueo
 Aestus, & extremi procurrunt margine fluctus
 Talis Atlantico quondam Balena profundo.
 Quid enim certius notari, exprimiue potuit his uerbis
 bus quàm pro Sturione Silurus? Qui et magnus et utilis

niatilis pariter ac marinus, et Delphino similis, ac i-
 pso tergoe uerum olei colorē referre uideatur. Con-
 ueniunt profectò hæc omnia Sturioni, & quidem ad-
 amissim, ita ut necesse sit eos qui id negauerint, & af-
 fere aliquem magnum piscem ex his fluminibus pro-
 Siluro, qui sit à Sturione diuersus, & alium ostende-
 re apud Ausonium, per quem Poeta Sturionē uolue-
 rit demonstrare. Non enim credibile est, eum qui mi-
 nimos quosq; fluuiatiles propria nomenclatura perse-
 cutus est, ipsum Sturionē proculdubio uel sua magni-
 tudine, uel dignitate annicularum Regē adeò somni-
 culose præterisse. Illud quoq; opinioni nostræ aliqua
 ex parte suffragatur, quod in Canariæ insulæ amni-
 bus (ca ad Atlanticum uergit Oceanum) multi ac opti-
 mi Sturiones piscatione capiuntur, uti Hispani, Lusitaniq;
 referūt, qui dum nouas incogniti Orbis terras
 inuisitata ac admirabili nauigatione per immensum
 Oceanum quærūt, Fortunatis insulis aquationis gra-
 tia quotidie applicant: Cuius Canariæ amnes ipse
 Plinius Siluris abundare commemorat. Neq; mirum
 est, quum is piscis omnium magnorum amnium sit
 familiaris, uti in Thamesi Britannia, alijsq; amnibus
 qui in Oceanum erumpunt, manifestè conspicimus.
 Hispania autem omnis Sturionem, Sulium appellat,
 ita ut parum ea uox à Siluro qui item & Sulus dicitur,
 abesse uideatur: Quando, ut ante dictum est, una
 terrarum Hispania ueterem Romanæ linguæ sonum
 atq; ipsa uocabula non sine rubore dediscentis Ita-
 liae retinuerit. Quomodo autem Siluri in Sturiones

abierint, nuper docuit, & quidem, ut arbitror, felicissimè inuenit Michael Syluius apud Clementem, p̄fificem Lusitaniæ Regis legatus, qui uti est optimarum literarum atq; omnis antiquitatis scientissimus, testatur Sulos longè optimos, omnium confessione in Asturia reperiri, unde Asturiones dicti sint, ueluti ab regione nobilissimos producente nouum cognomen, uetere repudiato nomine, retulisse uideantur. Diuus quoq; Ambrosius opinioni huic nostræ astipulatur, quum dicit: Silurus de aliorum piscium uernibus uideorare nequeunt, quum ore sub rostro à natura constituto, non facillè nisi minutissimos corripiant, & propterea solis suctionibus nutriantur, ut etiam Albertus Magnus asserit, apparetq; hodie in his euisceratis, in quorum uentriculo, qui per angustum est, nunquàm deuorati pisces reperiantur. Subdit tamen Ambrosius, inutilis sepe præda piscatium, ut uideatur in edulij Silurum minimè commendare, sed ego, in syllabam temere à librarijs additam putauerim, siquidem Silurus apud Athenæum dicitur sapidissimus. Quum enim Latum piscem Siculo in mari frequentem uellet laudare à carnis candore suauitateq; eum Danubiano Siluro comparauit. Neq; illud Plinij parum conuenire Sturioni autumauerim, quum dicit: Silurus carne prædulci, nullis ossibus spinisue intersis, quum Sturionem habere ossa manifestè appareat. Existimo enim Plinium intelligere uoluisse Silurum una tantum perpetua, qua traicitur, spina esse contentum, nullis

latiq; subinde spinas (uti in alijs accidit) à spondylis ori-
 riri, quibus tota caro, corporisq; ambitus ueluti co-
 stis sepiatur, delicatæq; illæ pulpæ multo cum fastidio
 tum periculo comedentium contineantur. Cæterum,
 uti ego arbitror, Sturiones non eo in pretio fuere an-
 tiquioribus, ut nostris tēporibus uidemus, siue quòd
 eius caro per se dura, & multo mucore pinguedinis
 repleta, celeriter sui desiderium primis mense con-
 gressibus auferat, siue quòd pergrauis ac molesta te-
 nuioribus stomachis esse deprehendatur. Videtur &
 nonnullis Iuuenalem, uilem omnino piscem Silurum
 annotasse quum dixit: Vendere municipes fracta de
 merce Siluros: sed uēditorem potius uilem quàm mer-
 cem ipsam, hoc est, Crispinum ab Aegypto, Iuuenalē
 inuuisse crediderim, qui Siluros fractos, id est, mem-
 bratim cæsos, uti hodie uidemus, aliquando in humi-
 liore Fortuna uenditarit. Quo in loco Iuuenalis, Ge-
 orgius Merula oculatissimus Grammaticus, Siluros
 non esse multum absimiles à Sturionibus arbitratur,
 utpote qui iam animaduertat illos qui Lupum, At-
 tilumue, Torsionemq; & Hyccam, Sturionem dice-
 rent, à ueritate plurimum errauisse. Quantum au-
 tem pertinet ad piscis naturam, dicimus eum tardè
 concoqui, & propterea ex eius excretionibus mul-
 tam generari pituitam. Vitium eius carnis aliqua ex
 parte tolleretur, si in tabellas pollicis digiti crassitudi-
 ne secaretur, torrereeturq; in craticula, & quidem ex
 præcepto Galeni, oleo, sale, acetoq; leni, atq; iterata
 aspergine inditis, sed qui palato potius quàm stoma-

cho studere uidentur, elixum cum cum leucophago
 passim comedunt. Is quū toto serè capiatur anni cir-
 cuitu, æstate tamen adulta lōgè probatissimus aestima-
 tur. Siluri felle cū Attico melle permisto suffusos boſ
 oculos ueteres inungebant, ut Aetius affirmat, qui me-
 dica artis præcepta Græco sermone conscripsit. Sed
 id potius ex eius humoris acredine, quàm ab occultio-
 re Siluri piscis proprietate prouenire putauerim,
 quum etiam ex felle quadrupedum ac uolucrum, &
 inter alias perdicum, ægris hominum oculis nota col-
 lyria iniicere soleamus.

De Vmbrina Cap. V.

Secundum Siluros, Sciens est gradibus primam sa-
 poris obtinet claritatem. Eam M. Varro & Co-
 lumella Vmbram appellant, quam & Ennius quoque
 celebravit, ut ex Apuleio deprehenditur dum ait: Me-
 lanurum, Turdum, Merulamque, Vmbramque, marinam.
 Hæc tota latioribus squamis integitur, denticulata
 est, & Aristotelis, Plinijque, autoritate in capite lapi-
 dem habere consuevit: agilis est & plurimum uorax.
 Propterea Ausonius ait, Celer Vmbrina natatu. Capitur
 cum Siluris frequenter circa ostia fluuiorum & in
 alto etiam, quod Siluris non contingit. Ipsa quoque
 diebus Canicularibus pinguescit, pari que ferè pretio cū
 Siluris æstatis tēpore uenundatur: eam hodie Roma-
 ni Vmbrinam uocant. Capita Vmbrarum, sicuti et Si-
 lurorum Triumuiris rei Romane conseruatoribus
 dono dantur, qui piscatores inueterata quadam consue-
 tudine

tudine eorum capitum tributum nomine uectigales fe-
 cerunt. Capiti enim summa inest gratia, autoritate
 etiam Arcestrati, qui in parandis obsonijs, quod eo
 ingeniosissimus esset artifex, Dædalus à Grecis
 appellabatur. Is Umbrini capitis nobilem quan-
 tiam condituram, ut apud Athenæum uidere est, mul-
 tis carminibus expressit: propterea hodie etiam, quæ
 pretio parari non possint, gulosi ea capita quam au-
 distimè consecretantur. Extat adhuc in ore quorundam
 facetorum ridenda fabula de T. Tamisio, qui Roma-
 nis aulicisq; salibus erat insignis, sed gulæ adeò pro-
 fluitæ, ut infamis haberetur. Is quum per seruum,
 qui in foro piscario in eam curam intentus excubare
 solebat, ingentis Umbræ caput Triumuiris delatum
 esse cognouisset, in Capitolium protinus ascendit, ut
 simulato apud magistratum negotio, sermonèque de
 industria protracto, prandium captaret. Verum il-
 lud Triumuirum iam Riario Cardinali donandum de-
 creuerant: ita Tamisius quum limine curiæ cfferri in-
 zisset, primo coronatâque patina caput illud nobile conspe-
 xisset, primo deceptus consilio, illud subsecutus est
 et remisso seruo, qui uestigijs deferentium ministro-
 rum insisteret. Nec multò post quum Riarianis edi-
 bus inferretur, bene habet, salua res est, inquit Tami-
 sius, opiparè excipiemur: erat enim in primis mensæ
 Riariæ, quæ longè omnium semper lautissima fuit,
 familiaris. At Riarius, ut erat natura munificus, maxi-
 mè, inquit, hoc Triumuirale caput maximo debetur
 Cardinali, statimq; Federico Sæseuerino proceritatis

admirandæ Cardinali transmittitur. Colligit exten-
 plo togam Tamisius, Riarium intempestivæ munificen-
 tiæ incusans, in mulamq; resilit, & munus ad Sansue-
 rianam domum consequitur. Idem pari liberalitate
 facit Federicus, caputq; ipsum splendidis exornatum
 uerbis, aurataq; illatum patina Ghisio publicano gra-
 tissimo deferri iubet, quod ei multo ære alieno, gravi-
 busq; usuris obstrictus erat. Volitat tertia iâ spe avi-
 dâ frustratus gulâ æstuans Tamisius, festinabundusq;
 incallescete iâ die in Transtyberinos hortos quos ipse
 Ghisius magnificentissimos extruebat, contēdit: ubiq;
 fessus admodum & multo sudore madidus, quod gra-
 vis sit abdominis, quarto à Fortuna decipitur: quip-
 pe qui Ghisium caput illud recentibus floribus redimi-
 tum adamato scorto, cui ab forma eruditissq; illece-
 bris Imperiæ cognomen fuit, ut extemplo deferre-
 tur, citantem reperit. Flectit itaq; indignabundus ha-
 benas retro, nec tamē subiratus gulæ, quæ Herculeos
 labores attulerat, & ad Imperiam iam multo sole Six-
 timi pontis semitam exurente aequitat. Ad extremū
 anhelantis gulæ ea vis atq; libido fuit, ut qui per to-
 tam urbem fuerat raptatus, idem & togatus & se-
 nex cum scorto admirante noui hominis aduentum,
 nullo pudore discubuerit, sic ut mirari desinamus A-
 pitium, qui, ut ait Athenæus, cum Linterni Astacos ca-
 cros piscaretur, audissetq; longè maximos & nobi-
 lissimos in litore Aphrico reperiri, eò propere ste-
 mulante gula, insigni nauigio delatus est. St atimq;
 prius quam in terram descenderet, occurrentibus ibi
 piscatoribus

DE PISCIBVS ROM. 113

piscatoribus cum Astacis, quod fame expectationiq; minimè respondissent, protinus conuersis uelis, nec salutate quidem Africa in Italiam ad grandiores Astacos sit reuersus. Ceterum eadem propè Vmbrinae ac Siluro carniū condilio, utraq; enim, ut diximus, non mediocriter imbecillioribus stomachis negotium facere consueuerunt.

De Thynno Cap. VI.

Thynni multitudine sua omnibus litoribus sunt noti, gregatim uagantur, ob id in Euripis maxima eorum est captura. Irrumpunt Maio mense in mare nostrum ab Atlantico Oceano cogentibus Xyphijs, hoc est, Spathis piscibus, qui telo à rostris prominente instructi, eos toto mari persequuntur. Simplicissimi sunt pisciū, propterea uel inanibus ter-
 ricularum acti facile uadis atq; litoribus intruduntur: eo modo Gaditanus populus infinitam eorum multitudinem magno questu solenniq; spectaculo re-
 tibus extrahit. Saturantur inde captorum recentibus pulpis circumfusae gentes, reliqua illorum multitudo cetarijs infertur, saliturq;: asseruati uerò mercato-
 rum cadis celebri mercimomo per omnem ferè Europam diffunduntur. Verum solo abdomine ualent, quae pars à Romanis Tarentellum dicitur, quod etiā Tarentino in sinu, ubi opima piscium omnium capti-
 ra est, Thynni sale asseruentur: reliquae corporis partes, utpote quae pingui succo admodum careant, in ignobilis populi usum ueniunt, quae Melandrya à Plin-

nio nuncupantur. Primus ab ipso statim ouo Thynnorum foetus Cordylla dicitur qui mox in Limariis euadit: ex Limarijs autem adolescentibus Pelamides fiunt, sic à luto dictæ, quas nunc etiam Palamias uocamus: quum uerò Pelamides pedalem excessere magnitudinem, in Thynnos abeunt: porrò ex Thynnjs, ut Athenæo placet authoritate Sostrati, quom in summum excreuerint, Orcyni infestj cæteris piscibus efficiuntur. Adeò enim Thynni augentur, ut Plinij testimonio, caudæ corû latitudinis duorum cubitorû reperiantur, qui postea quindecim talētis pependerit. Sed huic opinioni aduersari uidetur Aristoteles, quæ assuecet Thynnos biennio uitam finire, idq; esse cõpertum uerisimili admodû ratione, quonia certo anno cum piscatoribus Limariæ defecissent, Thynni etiam sequenti anno defecerunt, ueluti omnibus ferme captis Limarijs nullæ reliquæ supersuerint, quæ in Thynnos adolescere potuerint, ita ut credã Thynnos biennij ætate excedetes alijs nominibus appellari, ut Orcynus & Pompilus nauigiorû comes, quem de genere Thynnorû esse Plinius arbitratur. Circa ortum caniculæ æstrû patiuntur, parua animãte sub pinnis aculeû infigente, quo dolore incitati, nauigia plerûq; transuolant. Idẽ accidit Xiphijs, quos modo nominãui. Capiuntur ij circa Zephyriû quod extremû est Italiæ promontoriû, Spartiuentum à nautis hodie nũcupatum. Retulit Ioannes Marius Cataneus Nouariensis multarum literarum notitia insignis, qui Locrensi in litore.

litore Xiphiorum piscationi interfuit, eos tanta esse ingenij docilitate, ut Græcanicum sermonem, quo ille Magnæ Græciæ tractus utitur, ab Italico distinguere uideatur, idq; admirandis argumētis deprehendi, quū Græcas uoces minimè reformident, ad Italicarū uerò sonum repente diffugiant, quod complures Brutij testati sunt. In Oceano Indico, in tantā augeatur magnitudinem, ut ualidissimis rostris Lusitanariarū nauium latera ad sesquipalmum aliquando perforarint. Xiphij bonitate & pretio Siluris fermè sunt æquales, uerum hæc litora rarò adēūt, ueluti qui per petuis maris æstibus, ut in fretu accidit Siculo, gaudere uideantur: propterea Xiphij forma, ut in alijs fiet piscibus pictura non exprimetur, quòd eum uidere hæctenus mihi non contigerit. Sed Thynni pariter ac Xiphij, quum œstrum patiuntur, ueluti noxij damnantur mensis. Ceterum Thynni eximia pinguescunt, adeò ut Porci iure ipso nuncupentur, cum etiā ut Polybius tradit, in profundis litoribus, ut porci solent, glandibus uescantur. Thynni recēti pulpa iuxta uentrē, ipsoq; pingui sumine, sicuti palato grati, ita stomachis languidioribus, quibus nausēā pariunt, ualde inimici, circa uerò dorsum & caudam contraria ratione; quemadmodum ab nimia ariditate parū delectant, ita superfluo nudati humore minus officiant. Falconius Etruscus plebeius ganeo, sed eruditioris gule quū in Hispania cetarijs præesset, nouū ac sapidissimū obsonij genus è Thynnorum uentre cōmentus est, circumciso abdomine umbilicos enucleando,

& sale, acetoq; & feniculo inclusos cadulis condien-
 do, ita ut mox id cibarij genus pleriq; appeterent, ac
 propter iucunditatem mirarentur, quem modò ut in-
 utilem ex officinis euerrere consueuissent. Sed in uni-
 uersum saliti Thynni, sicuti uim alleuandi internor-
 tui gustus mirificam habent, ita multa bile aggenera-
 ta, sanguinem incendere, iecinoraq; adurere consue-
 uerunt. Recentes pulpæ rectissimè coquantur in uino
 Corsicano & oleo, pipere etiam cum cepis minuta-
 tim cæsis supperaddito, quod genus condimenti Aze-
 nutriunt & urinam cient, sed tardè coquantur auiho-
 re Athenæo, qui tamè eas salitas stomachis cõferre te-
 statur. At Thynnorũ iecinoribus mira proprietas in-
 esse traditur ad prohibèdam puerorum lanuginè, im-
 probo quidem Mangonum inuento, qui quum mares
 castrare dirum atq; crudele nimis ducerent, ipsa ta-
 men uirilitatis initia retardare, ueluti proposita ple-
 niore libidine, contendebant.

De Lechia Cap. VII.

EST & alius generosus piscis magnitudine atq;
 colore medius inter Thynnum & Vmbram,
 quem Rom. pariter & Ligures Lechiam appellant.
 Eam aliqui Centrinam antiquitus fuisse arbitrantur,
 quoniam pugnacissima sit, & atris solidioribusq; acu-
 leis, quanquam non omnino longis circa dorsum ar-
 mata, ut Oppianus de Centrina expressit. At Le-
 chia Corio integitur minimè squameo, sicuti in Thyn-
 nis

nis uidemus, sed leui & splendido, quod argenteum
 est, & cœruleo colore perfusum, cauda uerò pinna
 crescentis Lunæ figuram efficit, concava illa rotundi
 tate ad circini ductum effigiata. Eius etiam generis
 quæ latiore[m] habet uentrem, uulgo piscatores Lopi-
 dam & alium Lopida aliquanto minorem Stellam ap-
 pellant. Ego Lechiam antiquitus fuisse Amiam pu-
 tauerim, quam Plinius cum Thynnus exire Pontum
 asserit: nam tota specie maximè Thynnus cognata es-
 se uidetur: & Oppianus audaces Amias appellat,
 quas comparat Thynnus, & inire prælia cum Delphi-
 nis dicit. Aristoteles quoq; Amias carniuoras esse, &
 serratos habere dentes, branchiasq; coniectas testa-
 tur, quæ branchiæ adeò patulæ mihi minimè uidentur
 in Lechia, uti in alijs, ueluti Umbris & Lupis & Co-
 racinis conspicimus. Sed ut de hoc nihil certi profe-
 ram uerba Oppiani me mouent, qui dicit Amias hiris
 dinum more, Delphinorum exugere sanguinè, quod
 Lechijs attribui iure non potest, quum & in tripeda-
 lem crescant magnitudinem, & peracutis dentibus,
 solidisq; aculeis sint instructæ, quibus armis non su-
 gendo, sed pugnando per uulnera & cædem, de Del-
 phino uictoriam consequantur. Verum hoc de mino-
 ribus fortasse Amijs dixisse Oppianum aliquis existi-
 mabit. Illud quoq; Aristotelis de Amijs parum Le-
 chijs conuenire uidetur: Ait enim propterea Amias
 sic dictas, quòd gregatim uagentur, Lechias autem so-
 litarijs sæpius capi manifestum est, quod raro accide-
 ret, si turmatim uti Thynni, & pleriq; alij pisces per-

alium & litora deferrentur. Caterum ut Amiam ho-
 die Lechiã esse credamus, etiam id argumẽto esse po-
 test, quòd Amiã et prætenera et gustui suauissima car-
 ne à Grecis authoribus esse traduntur: nam, uti citat
 Athenæus, et Epicharmi, qui de Sirembus scripsit, &
 Archippi antiquissimi poetæ carmina extant, quibus
 Amiã ab ipsa gratiore pinguedine magnopere com-
 mendantur. Ipse quoq; Arcestratus, qui uniuersam
 terrã, cunctaq; maria peragrassè uisus est, ut gulæ de-
 litias, singula ubiq; edulia explorando, gustandoq; di-
 ligẽter exquireret, Amiã ueluti nobilissimum piscem
 in nuptijs Hebes celebrauit, docuitq; solenni præce-
 pto eam felicissimè coqui, si conspersa origano, et in-
 uoluta iunco, cucurbitæq; folijs ad prohibendũ succi
 delicatioris effluuũ mitioribus flãmis torreretur. Mo-
 dò autè constat Lechiam laudatissimo sumine & sapo-
 re præpinguũ pulparũ esse preciosam, cuius capita
 Sturionũ, Umbrinarumq; capitibus Romæ omnium
 iudicio præferuntur. Probatissima autem in Ligusti-
 nis litoribus capitur. Ottobonus Fliscus genere ad
 hospitalitate illustris, quum Genuæ essem, festiuo ma-
 tronarum conuiuio tricubitalem nobis apposuit Le-
 chiam, quæ non modò Romanorum sed & pelagio-
 rum piscium omnium laudes magno interuallo supe-
 rauit, ita ut aliqui subtilioris gulæ homines pulparũ
 suauitate allecti semesa ex Lechijs obsonia in contu-
 meliã auium atq; quadrupedũ, in alterũ diem reponi
 sibi plerunq; præcipiant. Quo fit ut Lechiam procul
 dubio fuisse Amiam fateamur, quum nullum qui in se-
 gni

gni sapore præstet, piscem sine certo Latino nomine
 simus relicturi, & nullus ab ipsa Lechia piscis hodie
 nobis occurrat, quem Amia nomine appellare audea-
 mus. Neq; enim mihi persuaderi potest, ut eam in illo
 rum sententiam, qui Lechiam eum esse piscem credūt
 quem pro Sturione Hyccam putauit Hermolaus, eo
 leui argumento, quòd Hycca præposito articulo, sicut
 nunc Italiae ueterem elocutionem amittentis mos
 est, in Lechiam abiisse uideatur. Porro Icesius in li-
 bro de Materia, Amias ab optimo succo teneritudinē
 que commendauit, aitq; non multa cum difficultate
 in uentriculis secerni, sed non multum omnino præ-
 bere nutrimentum.

De Coruo Cap. VIII

Coruum eundem esse & Coracinum Theodo-
 rus Gaza existimare uidetur, ueluti à Coruo
 Coruulus, siue Coracinus descendat: cui Hermolaus et
 Volaterranus refragantur, quoniam auctoritate A-
 thenai Coracinus à uerbo Græco, quod genas oculos
 que frequenter mouere significat, nō autem à Coruo
 qui Græcè sit Corax dictū existimēt. Ego autē secus ac
 Volaterranus putat, Coruū genere ipso à Coracino
 minimè differre arbitror, ea maximè ratiōe, quòd de
 Coruo nullā ferè à probatis scriptoribus mētionē fieri
 cōstat: auctoritate uerò omniū antiquorum Coraci-
 nus sit et latus piscis & subniger & squamosus, qua
 differentia ei, quem nos hodie Coruum appellamus,
 manifestè consentiunt: nam Coruus gibberosus est, &

proportione cæterorum squamosorum admodum
 latus uidetur, uti accidit Coracinis, quos Parmenio
 Rhodius, qui scripsit de re Coquinaria, ut allegat A-
 thenæus, Platisstaticos à latitudine corporis appella-
 uit. Nigricantes quoq; in Coruis pinnas conspiciemus
 quas Aristophanes in lib. de Palustribus, Coracinis at-
 tribuit. Sunt enim pelagij & fluuiatiles Coracini. Ve-
 rum hæc nostra flumina nullos aut certè rarissimos
 ferunt, in Nilo tamen, Plinio Martialeq; authoribus,
 & in amne Bethi ulterioris Hispaniæ reperiuntur:
 Gadibus uerò & circa fretum Herculeum laudatissi-
 mi simul ac maximi, pares Niloticis capiuntur, quos
 Zeos, & item Fabros à colore atræ fuliginis appella-
 bant. Coracinus ex his est piscibus, qui commodè at-
 que feliciter saliantur, sicuti Galenus in libro de Ali-
 mentis refert. Eum salitum Eutidemus apud Athenas
 qui de Salsamētis scripsit, Sarpedam uocari affirmat,
 ita ut Persius idem intellexisse uideatur cum dicit:
 Sarpedamq; aduehe ponto.

Nos uerò cum æstate frequentius quàm hyeme, ut Pli-
 nius author est, cum capiamus, seruenti oleo ad me-
 diam cocturam mergere, & extractam protinus sale
 acetoq; in sportulis myrti folijs certo ordine substra-
 tis reponere solemus, qua industria aduersus omnem
 caloris contumeliam per hebdomadas asseruatur. Co-
 racinus & præsertim Niloticus prædulces habet car-
 nes: quem uerò proximis litoribus expiscamur, tripe-
 dalem ad summam non excedit magnitudinem, sed
 carne & aridiuscula, & ob id ab his qui gule delitio-
 sus

suis student, parum laudata. Athenæus elixo tostum meliorem esse testatur: nos uerò contraria consuetudine, quum recentes & grandes nanciscimur, æneis excoquimus cacabis simplici in aqua, extractumq; uirentibus petroselini folijs coronamus, sicuti etiam fit in Vmbrinis, quas & sapore & squamarum latitudine plurimum referunt. Neq; id inepta ratione: nam duriores eorum pulpæ omnem penitus saporis gratiam amitterent, nisi aliquo iuris lenocinio ab innata illa duritie mollirentur. Cæterum quanquam concoctu sunt difficiles: paralyticis tamen mirè conferunt, ut auctor est ille Plinius qui de Medicina librum conscripsit. In Coracini capite lapillus inuenitur, quem puerorum collo pro amuleto suspensum, regio morbo aduersari, ignobiles quidam authores tradiderunt.

De Spigola siue Lupo

Cap. IX.

Lupum antiquitus fuisse, quem Romani Spigolam, Varollum Veneti, Etrusci Araneum, Hispani Lupum, Ligures uerò Lupacium appellant, in capite de Siluro diffuse monstrauimus. Solertissimus piscium habetur, idem & delicatissimus, præsertim è Tyberi, & inter duos pontes, quòd aquæ subiecti fluminis ab multis cloacarum effusionibus pinguiorem escam subeuntibus præbeant. Lupus hamo captus uulnera contempto dolore fortissimè laxat, & excusso hamo protinus refugit: inclusus uerò retibus, imis

in uadis sulcum crebro motu caudæ reiectis harenis
 facit, atq; ita subterlabitur, ut Oppianus auctor est, et
 hodie piscatores, maioribus etiam miraculis additis,
 uno consensu fatentur. Propterea ab ipsa uehemen-
 tia à Grecis Labrax appellatur. Parit bis in anno Lu-
 pus, ut Aristoteli placet. Summa inest saporis gratia
 hyeme captis & Ianuario præsertim mense: tunc enim
 & teneritudine, ut diuus ait Ambrosius, & mollitie,
 candorêque, ut Plinius asseuerat, maximè commen-
 dantur. Luporum aliqui sunt lanati uel lanci, ut Colu-
 re, ut Plinio Martialiq; uidetur; aliqui uarij, ut Colu-
 melle placet, qui in piscinis, ait, includi posse Lupos
 sine macula, quos secernit ab his qui uarij sunt, ita ut
 proculdubio credam Varios maiores apud Ambro-
 sium esse de genere Luporum, quos & Troctas ap-
 pellat. Troctam enim esse Lupini generis apparet, ut la-
 aspectu, mutuaq; naturæ collatione perspicitur, ut la-
 tius in capite proprio de Trocta differemus. Ceterum
 Luporum carnes in ratione ualitudinis à Galeno mi-
 rificè laudantur, quòd subtiliorè generent sanguinè,
 & perdicis carnibus equiparètur. Athenæus autem
 Lupos ait boni esse succi, & non multi nutrimenti,
 quorum tamen superfluitates non facile secernantur:
 sed Cornelius Celsus Lupos sicuti & Mulos, leuioris
 esse alimenti testatus est.

De Cephalo Cap. X.

Mvgiles Greco nomine Cephalos Romani uo-
 cant, qui in plura genera partiuntur. Aliqui
 enigm

enim à capitis amplitudine Capitones: aliqui à prominentulis inferioribus labris Labeones, qui hæc cognomēta Romanis familijs indiderunt: alij item Cestres, alij Bachi, alij demum Myxini & Chelones & Leuchisti & Mucones appellantur. Capitones mēse Decembri grauescere ait Aristoteles, qui id genus piscium & in mari et in stagnis et in fluminibus gigni, ut uidemus, asseuerat. In uniuersum Mugiles sunt uelocitate admirabili, ut sagittæ arcu emissæ, quæ lasciuiunt, uel retia saltu trāsuoiant, esse uideantur: è mari aliquādo amnes et ex fluuijs ipsa maria ingrediuntur. Animal est minime maleficū, utpote quòd alga tantum ac herbis, atq; his quæ in profundo uado ac ripis sunt, quisquilijs nutriatur: propterea ceteri pisces qui minime in alios grassari solēt, Mugilē, ut sanctū ac optimū in honore habēt & uenerantur. Probat eos Galenus, qui marinis fluctibus exercentur; eos uerò, qui in stagnis & fluminibus urbium sordes & sterquilinia alluētibus, maxime detestabiles asseuerat, quòd ex eo alimento admodū sœculento uitium contrahāt. Dorionis quoq; auctoritate marini fluminalibus preponuntur: sed ij præsertim sunt pessimi, qui sua sponte in stagnis atq; paludibus ex limo nasci dicuntur, ut sunt qui in Etruria ex Prillino lacu apud Orbatellum ad mediterranea deferuntur, ita ut & illos etiā uituperare liceat, quos Padusæ atq; ipsi lutulenti Fossæ Clodiæ canales, uiscere prætenere Ferrariensibus & Venetis copiosissime præbent. Icesius Græcus auctor Athenæo per quæ familiaris, idē et coquus et medicus, cephalos et gustuē

gratos & laudabilis succi esse asserit. Galenus uerò eos tardissimè, & multo quidem uentriculi cum labore digeri, atq; secerni prædicat, præcipitq; in eorum conditura debere addi herbam origanum, cuius uirtute facilior excursus ad uentrem inferiorem fieri uideatur: eos tamè salitos minus noxios esse testatus est. Nos uerò Cephalos omnes plenius eos in cœna comedentibus dolorem capitis, quem morbum medicis recentiores Cephaleam dicunt, post paucas horas inducere sæpe deprehendimus, maximè si ad lautiores cœnas stomachi tenuiores accesserint.

De Aurata Cap. XI.

Veteres non modò Auratam piscem in honore habuerunt, sed & Sergij Romani patrij luxuriosa eius piscis estimatione perpetuum familie cognomentum fecere: siquidem à mari, Auratarum, aliorumq; pelagiorum piscium semina atq; uiuaria in mediterraneos lacus deferrebant, ut in obsequium popinarum tralata maria uiderentur, quæ preciosa edulia dulcioribus denegata undis, improbo opulentiorum studio, cotidianis cœnis copiosè suggererent: sic Auratas, Lupos & Murenas suburbani lacus, Sabinus & Ciminus, & multo remotiores Vulturnensis & Velinus aliquando procrearunt, quæ semina degenerate sobole, quum externi pisces parum feliciter alienis in sedibus prouenirent, paulatim interiere. Ex Auratis quæ toto passim mari mira fertilitate progignuntur, Tarentinam antiquiores prætulunt.

tulerunt, sed eam maximè, quæ illata Lucrinis stagnis concharum esu pinguesceret, ut ait Martialis illo in carmine:

Non omnis laudem pretiumq; Aurata meretur,
Sed cui solus erit Concha Lucrina cibus.

Nonnulli optimorum studiorum laude insignes existimant inter Auratas Scarum illum antiquis pretiosissimum piscem à piscatoribus uendi, qui dentes humanis similes, & ad ruminandas maris herbas plurimum idoneos habeat, maximeq; squamarum specie Auratis assimilatur: ceterum ego crediderim eum non facile à nobis deprehendi errore uendentium, qui similitudine decepti, neq; animaduersa saporis nobilitate in foro piscario eum Auratis & Sargis commiscere consueverint, consensu tamen piscatorum Saphirus piscis, sic à cyaneo eius gemmæ colore dictus inter Auratas longè sapidissimus existimatur, qui forlasse Scarus antiquis fuerit. Porrò Auratæ estate raro, hyeme autem frequentissimè capiuntur, quæ tum laudatiores existunt. Ipsæ inter ceteros pisces peculiariter quadam dote singularem & saporis simul & salubritatis gratiam obtinent, authore Cornelio Celso, qui eas in ratione ægrorum alendorum leuioris nutrimenti existimauit. Rectè coquentur si ex præcepto Galeni, eas in craticula subditis mitioribus prunis, oleo & sale, acetoq; consperseris.

qui sint genere diuersi, sed in ipso colore conueniant. Verum id me plurimū mouet, ut ab illorum opinione recedam, quòd Aristoteles & Plinius Erythrimos uel Rubeculas grauidas & plenas ouis, toto anni tempore capi afferant, quum in eo genere mares non sint, quòd Fragolinis minimè accidit, qui passim pluribus anni mensibus sine ullo ouorum uestigio comedunt. Illud quoq; accesserit ad confirmandam opinionem: nam dum grato palato Fragolinorum capita exiguus, plerunq; tenuior lapillus dentibus importunus occurrit, sicuti Aristoteles & Plinius eorum capitibus inesse testantur. Videmus etiam eorum corda triquetrae figurae similia, ut antiqui prodidèrunt. Pagri ex Caniculæ sunt præstantiores: nos autem hyeme eos longè sapidissimos experimur, sed ad summam saporis gratiam accersendam, ganeonum iudicio tres omnino conditiones requirere dicuntur, scilicet ut sint & recentes, & frixi, & frigidi, ita tamen ut Arancij mali succo ac modico pipere torpescerent eorum puluere aliqua ex parte molliantur & excitentur.

De Salpa Cap. XIII.

Salpa piscium pulcherrimus nomen retinet, atq; omnibus notus est: siquidè eum à ceruice in caudam per argentea latera, aurea, rubentesq; lineae certis distinctae interuallis decentissimè depingunt. Unde Græci antiquiores Mnaseæ Colophonio, quòd poema uarium edidisset, Salpæ cognomētum indiderint.

Frequens

Frequens est & procerus in Balearico mari, & præsertim ad Ebussum insulam à copiosissimis salinis celebratam. Appellatur ab aliquibus, ut Plinius auctor est, obscœnus piscis, quòd percoqui non possit, nisi secula uerberetur. Solitarius est, paritq; bis in anno Luporum more. Natura astutus esse perhibetur, & longè omnium liquidissimè audit: æstate melior est, & è toto mari circa Mitylenem probatissimus. Cæterum ille Archestratus, qui in coquinaria à Græcis alter Theognis uel Hesiodus existimatus est, Salpam semper malum nobili carmiue pronunciauit, ita ut mirum minimè uideatur, si hodie quoque is piscis, qui tam operosè atque eleganter à natura depingitur, ab optimatum mensis ut insulsus & mendax sit reputatus.

De Sargo Cap. XV.

In hæc maria Sargus non semper (quanquam sit notus) enauigat, qui Brundusij Ennij poetæ testimonio longè optimus habetur, præsertim si prægrandis fuerit: si nanq; quos Romæ habemus, Auratam magnitudine uix excedunt, quam etiam latitudine, atq; argenteis squamis referunt. Sargus Autumno & Vere parit, ut ait Aristoteles; is alios minimè comitatur ueluti superbus. Nullam inesse gratiam litoralibus, ait Plinius, quod mirum uidetur, quum is maximè circa litora capiatur, ut in libro de historijs Animalium Aelianus latissimè differuit, ubi Sargos ait caprarum esse amatores, eosq; propterea facillè capi ad earum um-

bram, quam in extremis litorum marginibus, & scopulis collocatae aduersus solares radios in equora proijciat, & extendant, atq; ea specie, amore praeseruidi facile alliciantur. Optimus est Sargus occidentis Oryonis sydere: tum enim uites foliorum honore spoliantur. Arcestratus in Popinalibus delitijs mihi sepius allegandus, Sargum siccae carnis esse, ac ob id asatum cum & calidum, caeseo acetoq; conditum probat, sicuti uno edicto omnes siccioris pulpae pisces coediendos praecipit, secus ac in praepinguibus & teneris sit necesse, qui solo sale atq; oleo inditis, in craticula sapidissime percoquantur.

De Capone Cap. XVI.

Capo litoribus nostris familiaris, Venetis autem ignotus, caput habet ualde magnum, & illud quidem enorme, quadratum, & nullis uestitum pupis. Oculi in eo sunt admodum rigentes, extera supercilia, os languidum, minuti dentes, sub mento autem oblongae ac rubentes pinnae ad impexae barbae similitudinem, caetero autem corporis trunco rotundus est, et usq; in postremam desinat caudae pinnam. Porro uentrem habet ualde candidum, sed puniceo colore Mulorum similitudine uariatum, dorsum autem flauescere potius quam rubescere uidetur: solidis quoq; & alubrior sit, q̄ saporior, eruditioribus praesertim Gnaethonibus, qui illum ueluti aridiusculum aspersionantur. Reperiuntur & alij Capones, qui bifurcata habent ro-

tra, & dorsum offeis squamis armatum, quos in ge-
 nere Caponum piscatores ipsi mares esse testatur. E-
 go autem aliud genus esse crediderim. Cæterum hæc
 est uera & expressa Caponis efficies, quæ dum pisciis
 antiquiora uocabula quæritarem, mihi haud temere
 de singulis dubitanti, nõ mediocre negotium fecit, quõs
 modo illum à magnitudine capitis de genere Capito-
 num alludente recenti nomine esse putarem, modò
 Orphum ab oculorum aspectu & rubro colore ar-
 bitrarer, modò Erythrinus siue Rubecula ob eundem
 puniceum colorem esse uideretur. Nulla enim ex re-
 centi gentium appellatione antiqui nominis coniectu-
 ra adferebatur, ut pro certo possem aliquid erudito-
 rum auribus dignum affirmare, quum Romani eum
 Caponem, Organum Ligures, Galli uerò Roscettum,
 quod eorum lingua rubetum sonat, appellant.
 Sed Capitones de genere Mugilum, uanamq; subinde
 eius nominis coniecturam esse deprehendimus, sicut
 ti existimare uidetur Volaterranus, qui impruden-
 ter Caponem putauit esse Labeonem. Orphum uerò
 maiorem esse piscem, & unica etiam traiectum spi-
 na, quòd in cæteris rarissimè accidit, & deniq; tardis-
 sine eum mori, si etiam cultro medius diuidatur, au-
 thoritate Aeliani, Athenæi et Oppiani clarè constat.
 Erythrinum quoq; esse non posse eadè ratione appa-
 ret, qua opinionem de Pagro refellimus: quoniam is
 toto anno grauidus, ouisque plenissimus capiatur;
 Capones autem magna ex parte uentre uacuo repe-
 riantur, Sed nos eum proculdubio de Mulorum

genere esse putamus, parati mutare sententiam, si ac-
 tiores meliorem attulerint. Siquidem Mulum expres-
 sissimè refert & capitis effigie & ipso colore puniceo
 qui nullis alijs in piscibus, excepto Capone & Mulo,
 ea claritate conspicitur. Aliqui enim barbam habent,
 qui Barbati & Barbatuli à multis, & præsertim à Ci-
 cerone dicuntur. Quod autem duo sint Mularum ge-
 nera apud Athenæum planè perspicitur: antepont
 enim Barbatū Mulum imberbi Mulo, sicuti Sophron
 poeta indicabat. Plinius quoq; id Muli genus, quod
 est diuersum ab his qui gemina barba capillari insi-
 gniuntur Alutarium appellauit, quod Barbatorum
 comparatione uilissimum erat. Volaterranus in
 hoc decipi uisus est, quoniam Mulos barbatos eos ef-
 se, quos uulgus Barbos uocat, arbitratur, Barbos sci-
 licet uiuaces illos, & ab ouorum malitia ualde no-
 xios, quum Barbatus sit marinus, hic uerò Barbis
 fit fluuialis. Ab Ausonio enim Barbis uiuax cele-
 bratur: qui etiam eo argumento, quòd tardè mo-
 riatur, de genere Mularum Barbatorum esse non po-
 test, quoniam Muli, teste Plinio, sicuti & nos sæpius
 uidimus, quum primum extracti retibus fuerint, pro-
 tinus expirent, contra uerò Barbi uenales in lacubus
 ligneis, ut in Ticinensi foro uidere est, diutissimè ui-
 uant. An autem Alutarius is sit qui Capo nuncti-
 patur, in medio relinquemus. Nec etiam absurdum so-
 ret, sit pro Capone Citharus acciperetur. Natura e-
 nim qualitateq; pulparum, ut Galenus innuit, Citha-
 rum à Capone non multum differre deprehendimus.

De Laccia Cap. XVII.

Laccia piscis Romanæ Academiæ doctissimos quosq; diu torsit, quum in Vrbe longè sapidissimus haberetur, nec facile reperirent quónam Latino uocabulo foret appellandus, adeò ut ipse Pomponius Letus Grammaticorum eius ætatis princeps, & Plinius idem ab ingenij monumentis & diligens historicus, & cocus industrius, temere Lupum esse crediderint duplici quidem errore, quando & quid Laccia antiquitus fuerit, & qui sit hodie Lupus Tyberinus, penitus ignorasse uideantur. Is piscis subtilissimis conlectus est squamis, & argenteo fulgore conspicuus, pulparum uerò mollicie, saporeq; admodum delicatus: uerum adeò frequentibus ac molestis spinulis prætenueræ eius carnes impediuntur, ut in conuiujs illarum tædio atq; periculo summæ suauitatis gratiam amittant. Subeunt Laciæ Tyberim annem ad primæ Veris signa, sed tum strigosæ & ab quadam marinæ falsuginis ariditate parum amabiles, quæ mox paucorum dierum mora Tyberinis in undis mirificè pinguescunt, rarò cubitalem superant magnitudinem, et incipiente statim æstate in maria reuertuntur, sic ut reliquo tempore rarissimè appareant. Præter ipsum Tyberim, Arnus, & Umbro in Etruria, in Campania uerò Lyris & Volturnus laudatissimas præbent: in Pado quoq; reperiuntur haud ignobiles, in Galliæ uerò, Hispaniæq; annibus longè maximæ, sed quas sapientiores parasiti Tyberinis minimè esse comparã-

das existiment. Hispani Saualos, Alosas Galli & Campani, Etrusci autem & Veneti uetere seruato nomine Clupeas appellant: apud Aristotelem uerò, Strabonem, Aelianum, Oppianum, & Athenæum, Thrissas legere est, quam uocem Alosam interpretantur Theodorus Gaza & Gregorius Tiphernas, ita ut idem esse & Thrissam & Alosam, & Clupeam, quam modò Romani Lacciam appellant, manifestè appareat, quoniã Ausonij poete Alosa, quum dicit: Stridentesq; foecis obsonia plebis Alosas, Romanæ Laccie, uti Galli referunt, omnino simillima sit, & Clupea Venetæ atq; Etruscæ, idem esse cum Laccijs censeantur. Verbanus Lacus, qui hodie Maior cognomine nuncupatur, item & ipse Larius Acones pisces ferunt, effigie ac sapore Laccijs persimiles, uerum magnitudine inferiores, ut pote qui ad summum, pedalem mensuram nõ excedant. Vere quoq; sunt graciles natura à Laccijs plurimum diuersa, Autumno autem quam optimi. Neq; illud obstitit quod à plerisq; dicitur, Clupeam eandem & Lacciam esse non posse, quando Clupea tantæ (ut uideamus si Laccia sit) nobilitatis piscis ab antiquis authoribus Latinis parum celebratus esse uideatur: nã unus mihi pro omnibus Ennius poeta amplissimè satis facit quum dicit:

Omnibus Clupea præstat, Mustela marina,
Mures sunt Aeni, aspra ostrea plurima Abydi,
Mus Mitylenæ est.

Celebrat etiam alios pisces, sicuti uidere est in his cerni-
nibus quos Apulcius in Apologetico citauit. Id uerò ac-

rō accidisse crediderim, quoniam Clupea toto ferme
 anno deliteſcant, tantumq; per anguſto illo adoleſcent
 tis Veris tempore, quo ſolum inſigni ſapore præſent,
 veluti in oſtentionem ſui, annes ſubeundo capian-
 tur, ita, ut acutè & perurbanè dixerit Hieronymus
 Vida, idem ſummus & religioſiſſimus poeta, quum
 in conuiuio de Polyporum, Luporumq; prudentia
 diſſereretur, neminem Clupea piſce prudentiorem
 ſibi uideri, quoniam non aliàs, niſi quum obefus eſ-
 ſet, appareret, & quidem opportuniſſimo tempore
 quando Vere ipſo, per ſacras leges ſublatis carniū
 obſonijs, ipſi piſces in ſummo honore à Chriſtianiſ
 habeantur. Caterum Laccie uberrimè nutriunt, ſed
 glutinoſioris alimenti excrementa in ſtomachis non
 facile atteruntur, propterea ab ipſis exhalationibus
 intempèſtiuam ſomnolentiam inducere, & ſiim auge
 re exiſtimantur, præſertim ſi appetentibus ad explen-
 da, uel mediocriſ etiam gulæ deſideria, minimè deſue-
 rit: quod paucis, uel certè ipſis tantum è ſummo or-
 dine nobilibus, ob eius piſcis graue pretium, rarita-
 temq; contingit.

De Trigla Cap. XVIII.

LAtini ueteres Triglam à Græcis appellatā, Mu-
 lum uocauère, à colore Mulcorum calciamèto-
 rum, quæ languidum ruborem illum, uti in Perſici &
 Cyclamini herbe inuerſis ſolijs cōſpicimus, repræſen-
 tat, ut, referente Plinio, Feſtella exiſtimauit. Trigla
 uerò nomen ob id à Græcis fuiſſe inditum, quòd

Dianæ Hecatæ dicaretur, quæ sit triformis, unde Ver-
 gilius dixerit, Tria uirginis ora Dianæ. Ea uerò de
 caussa Dianæ sacrificari testatur Athenæus, quoniã
 Trigla lepores marinos hominibus mortiferos, uti
 uenatici canes uenatricis Deæ auspicijs persequatur.
 Eam Romani hodie, quum iam uetus Latinum nomẽ
 exoleuerit, Græco uocabulo Triglam appellant. Fuit
 is antiquorum prodigo luxu adcò, insignis & pre-
 tiosus, ut sæpius argenti puri pondere à priuatis et-
 tiam Quiritibus emeretur, quum pedis longitudinem
 superaret. Galenus ut erat acerrimus Romanæ luxu-
 riæ castigator, unius eius piscis æstimatione plerunq;
 miratus est eorum gulam, qui tantulum piscem tanti
 emerent: cui cruditi Caneones subtilissimè responde-
 bant, proceriores propterea quæri, quòd in maiori-
 bus & maiora capita et ampliora iecinora, ad condẽ-
 da uaria pulmenta inuenirẽtur, ut ex Horatiano car-
 mine, quum dicit: Mulum in singula quæ minuas pul-
 menta necesse est: & ex Plinij uerbis, qui Aleceni ex
 iecinoribus Mulorum confici affirmat, manifestè de-
 prehenditur. Trigla ter in anno parit, nec amplius,
 quoniam ter sætis uermiculus innascatur, qui genita-
 lia semina protinus abrodat. Triglae admodum sunt
 uoraces, ita ut humanis etiam cadaueribus uescantur
 sicuti in hanc sententiam expressit Oppianus, quum
 dicit: Trigla uorat fœdas sordes, & mergit in aluum
 Omnes illumis ponti. Probantur Muli qui Barbati
 sunt duplici crime à mento defluente: altera species i-
 gnobilis, Alutarium uocatur: in Thasi insule litoribus
 optimè

optimi & maximi euadūt: apud nos hyeme & subur-
bano in mari capti maximè laudantur. Ligusticis e-
nim & Venetis, itemq; Neapolitanis, non ea saporis
gratia, quanquam sæpe multo grandiores in conui-
uia ueniant. Galenus ait Trigla carnem neq; pingue,
neq; lentam aut uiscosam esse, sed duram atq; friabile,
propterea gratam gustui, & digestionem facilem, & in
genere alimenti naturæ hominum congruentem & ma-
ximè accommodatam: sed eam Plinius neruis inutile
existimauit. Rectè atq; salubriter in craticula coqui-
tur, quæ longè sapidior erit, si petroselini subfrixæ
folia, atq; instillatus cum oleo Arancinus succus acces-
serint. Apitius nepotum ille maximus gurgis in Ga-
ro, quod ex salitorum Scombrorum muria liquamen
erat, uiuos Mulos, ut sapidores euaderent, enecauit.
Triglam si in uino suffocetur, idq; à uiro protinus e-
bibatur, impediendæ Veneris potestatem habere A-
thenæus, autoritate Therpsiclis affirmavit, qui &
mulieres quoque, si illud itidem potauerint, minimè
posse concipere, testatus est.

De Sauro, Trachuro, & Sombro
Cap. XIX.

Saurus antiquum nomē adhuc retinet, nec pedis
magnitudinem excedit, minores fricturæ nomi-
ne ueniunt. Sunt enim multa piscium genera, quæ ob
paruitatem in sartagine frictoria feruētī oleo coqui-
tur, sicut Trigla, Boca, Sombri, Trachuri, Pagri, &
Aurata, & propterea uno nomine frictura uulgari-

ter appellantur. Sauros Galenus à carniū mediocri-
tate laudauit, quòd mediæ sint inter duras & mollio-
res. Athenæus quoq; eos sapidissimos esse ait, si exem-
ptis branchijs, caseo, sale, atq; origano condiantur.
Trachina & ipsa etiam in fricturæ numerum refer-
tur, quam Trachurum, ut Oppiano uidetur, esse puta-
mus, uel, ut Athenæo placet, Trachidam eo argumen-
to, quòd infestam & propè letalem spinam in ceruici-
bus habeat, et binas item alias, et quidē acutissimas ab-
auribus prominētes. Hic piscis oblongus est ac tenuis
& falcatus in uentrem, cuius latera lineæ frequentes
& obliquæ uergentes ad cæruleum colorem pulcher-
rimè describunt. Scombrum uerò nostri Lacertum
appellant, qui à Venetis antiquo nomine nūcupatur.
Cornelius quoq; Celsus eum pro Lacerto accipere ui-
detur, ex quo salsamentum fieri ait: interpres etiam
Galeni antiquior & ineptior, Saurum Lacertum
appellauit. Sombri & oblongi & exules sunt, &
sulphureo colore cōspicui, præsertim quum in aquis
uagantur, Vere pinguescunt, quo tempore Venetijs
inter delicatiora obsonia reputantur. Romæ autem
ab innata quadam siccitate sunt ignobiles. Icesus mi-
nores Sombros maioribus antepōnit, quos bono suc-
cretionis habeantur.

De Afello & Merula
Cap. XX.

Asellum proprio nomine Ligures, Romani uero Scarmum & Merluzum appellant: capite est admodum lato, pressoq; ut in Gobijs uidemus, ore autē maximè denticulato ac patulo, cætero corpore est oblongior, squamæ sunt admodum minutæ, et uergetes ad cinereum colorē, sicuti in Asellis quadrupedibus conspicimus. M. enim Varro Merulam, Turdū, Umbramq; & Asellum à colore quem referant, ait appellari. Aselli dum æstui soles feruescunt, ardoris impatientia latitant, sicuti Glaucus & Aurata, nec quoties pariant, inueniri potuit, ut ait Aristoteles. Eorum genera sunt duo, maiores Banchi, qui in bipedalem magnitudinem augentur, & minores quod Callarias uocant. Plinius eos in capite lapillum gerere, & delicatos esse commemorat. Galenus uerò cum saxatilibus æqualem habere carnē attestatur. Sunt et Turdi subuiridi colore & frequentibus guttis, ut in uolucris uidemus, uariegati atque insignes, itēque Merulæ, Cocyges à Grecis appellatæ, quæ ab medio quodam colore inter atrum atque subfuluum, Merulis aibus assimilantur. Sed in aquatiliū genere, non eam habent saporis nobilitatem quam Turdis & Merulis aibus ueteres attribuere. Siquidem & Turdi admodum insulsi sunt, & Merulæ, ut Athenæus ait, difficillimè concoquantur, in quarum condiura Archestratus ille poeta parasitus, cum

caseo, maloque granato, & sale atque oleo Silphium admiscuit, quod (ut Hermolao placet) Laserpitij genus est: sed quomodo is succus concretus & odoratus in conditura piscium conuenire possit, alij uiderint. Sunt & Phycides Tincarum uiridium colorem atque effigiem referentes (Fici uulgò nuncupantur) qui procerum patinas raro implent, quum insipidissimi sint.

De Boca Cap. XXI.

Dorsum picturatum habet Boca, piscis notus omnibus fermè litoribus, atq; uno tantum nomine nuncupatus: dictus est à uoce, propterea quòd sacer sit Mercurio eloquentiæ Deo, sicuti Citharus Apollini, Dianæ Trigla, Libero patri Cittulus, Venere Apua, & ipsi Neptuno Pompilus nauigiorum comes. Aristophanes autem Byzantius, ut Athenæo placet, Bocā potius Boopam appellari debuisse asserit: quoniam is piscis prægrandes habeat oculos, sicuti et Silurum potius Scirum à crebro motu caudæ nuncuparit. Ceterum Bocæ foecundissimæ sunt, & gregatim capiuntur, solentq; eas piscatores in oleo acetosq; semicoctas cum myrto plurima in canistris asseruare quæ postmodum in remotissimas à mari Italiae regiones mercimonij causa deferuntur.

De Gobijs Cap. XXII.

Gobio uel Gobius Venetijs frequens, & pingui teneritudine delicatus, rarissimè Romæ conspicitur: pro squamis uariam cutem habet & ualde

de lubricam. Candicantes nigris, Plinio authore, præferuntur, uirides autem sunt pessimi, semipedalem longitudinem non excedunt, circa litora parere solent, ut Aristoteli placet, & uadoso potius in mari ac aestuarijs quàm in alto, uel ubi fluctus scopulis alliduntur, quanquam & eius generis maiores sint ex saxatili genere, quos & *Caulinas* & *Cothonas*, ut Hermolao uideatur, Siculi uocauere. Icesius Gobios multi esse succi & facili digestionis asserit, sed qui et exiguum simul & malum præbeant nutrimentum. Galenus autem dicit Gobiones circa arenosa litora & saxosa promontoria esse, & gustui gratos, & in prima & secunda digestionem facile secerni: contra uerò qui ostijs fluuiorum & stagnis caperentur, ualde detestabiles. Sunt etiam fluuiales Gobij ex Verbanis præsertim & Lario Lacubus, qui insignes habentur, ipsis iecinoribus palato gratissimis, eos & *Strincios* & *Botetrifias* Insubres appellant. In Etruria quoque in Marina præsertim amniculo, qui ex Apennini iugis apud Pratum oppidum in Arnem euoluitur, locijs sunt pisciculi deliciores, Gobionibus admodum similes, qui quum effigiem illam mirè exprimant, etiam in tanta la carne eundem saporem habent.

De Scorpena Cap. XXIII.

Scorpionem & Scorpenam Aristoteles diuersos facere uidetur: idem & putauit Athenæus qui citat Aristotelem: unde Hermolæus quoque ipse in Corollario nihil pro certo affirmarit. Ceterum Scorpenam

fermè omnes uernaculo nomine nuncupamus piscem
subrufum, uariumq; & multis armatum aculeis, cute
autem minimè squamea, sed Gobionis similitudine lu-
brica, qui, ut ait Ambrosius, uenenato aculeo sit trucis
lentus. Eorum unum genus pelagium est, alterū palu-
stre, illi rufescunt, ij uerò nigricant, qui & minus pro-
bantur: pariūt bis in anno. In uniuersum Icesij autho-
ritate uentrē leniunt, facile secernuntur, & quā mul-
to abundant succo, multum etiam alimenti præbent.
Epicharmus in nuptijs Hebes, Scorpænam ait esse soli-
tarium, & marina uesci alga: minores qui semipeda-
lem longitudinem non excedunt, maioribus antepo-
nuntur iudicio Arcestrati, qui fuit obsoniorum stru-
ctor longè subtilissimus.

De Perca, & Melanuro
Cap. XXIII.

Percas pelagias Romæ rarò uidemus: assimilantur hæc Menis ipsis, quæ hodie Menula dicuntur: nam subsurus habent zonas, quibus ipse toto corpore squamosæ & argenteæ distinguuntur, in dorso impares eminet aculei tenui inter se membrana cōiuncti. Propterea Athenæus Percam ait spinis esse coronatam, & insigni uarietate conspicuā. Pulehræ quidem sunt, grateq; gustui, & languētibus salubres. Plinius inter saxatiles eas cōnumerat, et ex ijs qui hycem capiantur. Dux & magister Percarum est Melanurus, qui alio nomine Oculata dicitur à magnitudine oculi, ut Theodorus interpretatur: uariius est, & frequen-

quentibus guttis conspersus, nō abfimilis Auratæ. Verum natura, ut Aeliano placet, piscium & timidissimus idem & cautissimus: nā ex ipsa maris trāquillitate piscatorum aduentum præcognoscit, mergitq; se profundissimo mari: si uerò in summas aquas fuerit enatandum, agit circa scopulos, & mira sagacitate in spumis latitat, quas infracti scopulis fluctus continuè excitant. Cornelius Celsus Oculatam in genere alimentum maxime probauit. Numenius uerò Melanuros uim obstruendarum uenarum habere, et multo Sargis sapore & succo inferiores esse testatur, ita ut Melanurus alius ab Oculata esse uideatur, sicuti sensisse Plinium putamus, qui Oculatam Soleis atq; Passeribus admiscuit, & in eodem uersu utriusq; mentionem separatim facit, quod & diligentissimus Hermolaus animaduertit, quum in hoc pisce aut Plinium aut Theodorū errauisse arbitraretur. Id uerò Gazam mouere potuit, quoniam Aristoteles, quum de Scarò mentionē faceret, semper Melanurum illi coniunxit, idemq; fecisse Celsus uideretur: nam Scarum semper cum Oculata nominauit, quasi quum Melanurum dictionem Græcam reformidaret, Oculatam pro Melanuro substituuerit, qui piscis à Latinis, uti hodie Venetijs & alibi Ochialis propter oculorum magnitudinem nuncubatur, non autē is à nigricie caudæ, sicuti Græci appellabant, Nigricauda uel Atricilla uocetur: sed Melanurus, qui Neapoli frequens est, Romæ raro conspicitur, sic ut nemini mirum esse debeat, si eius ueram effigiem instituto picturæ opere minime refe-

remus. Ceterum Percæ, ut ait Aristoteles, in flu-
uijs & lacubus etiam uersantur. Uq; hodie in Gallia
summam obtinent dignitatem alendis febricitantibus
appellantq; eos Galli antiquo nomine Percas, quos ce-
lebrauit Ausonius Gallus, quum dixit in Mosella:

Nec te delicias mensarum Perca silebo,
Annigenas inter pisces dignande marinis,
Solut puniceis facilis contendere Mulis.

In Italia autē laudatissimi sunt è Lario lacu, quos No-
uocomenses ipsi Percecos appellant. Eos fama est suis
se aduectitios & inquilinos, tralatis scilicet seminibus
è lacu Eupyli, qui Lambrum emittit amnem, ut menti-
nit Benedictus Iouius frater in Larianis lusibus ad
Minitium Caluum:

Eupylis exigua sum Percecus ortus in unda,
Meq; peregrinum Larius inde tulit.

Sed Eupylis multo minores, quàm Larius Percecos
producit, quoniam magna ex parte uel influentium
aquarum defectu, uel occultiore aliquo hiatu terre
haustus multis ante annis exaruit, abijtq; in tres mi-
nores lacus, aquis in depressiora loca subsidentibus,
qui à Licino foro uetere oppido, quod & ipsum inte-
rijt, plebis Licini Lacus hodie nuncupantur. In
Lario Percæ ad pedalem crescunt magnitudinem,
croceas pinnas habēt, & maturescuntibus præsertim
uuis ab ipso pingui & præteneris interaneis magno
pere commendantur. Medici serè omnes Gallie Ci-
salpinæ Percas ægris robustioribus apponere non di-
bitant, præsertim si crudarum uuarum succo, quem
agrestans

agrestam uocant, diligentissimè condiantur. Diocles quoque medicus in libro de Salubribus, ut Athenæo placet, Percam è saxatilibus qui molliores habeant carnes, ut sunt Turdi, Merulæ, Gobij, & Phycides, plurimum laudauit.

De Rhombo & Passere Ca. XXV.

HActenus de squamosis piscibus, nunc de planis agemus, qui spinas habent, & de his quæ ab Aristotele Selache, quòd spinis careant, & à Plinio cartilaginata appellantur. In his principatū obtinet Rhombus, sic dictus fortasse ab instrumēto Thesalico magico, quod Rhombum, id est, rotundum sit: est enim hic piscis longè latissimus, & ouali figura rotundior, quæ forma in instruendis aciebus Rhōbi nomine à scriptoribus rei militaris appellatur, unde Mart.

Quantuis lata gerat patella Rhombum
Rhombus latior est tamen patella.

Pfittæ nomine uocarunt, ita ut Psitta genus ad Rhombum, Passerem & Soleam esse uideatur. Aristoteles namq; Rhombi nusquam meminit. Sed Passeres, sic hodie nuncupati à Romanis, magnitudine saporeq; & figura etiam oblongiore à Rhombis differunt, in eo quoq; dissimiles, quoniam dexter situs sit resupinus Rhombis: leuius autem, Passeribus & Soleis. Ceterum Rhombus inter planos obtinet principatum, quem nobilis quidam aule procerum circa popinales delicias ingeniosissimus aquatilem Phasianum appellare solebat, non absurda quidem comparatione.

sicuti & Soleas Externis, Lampetras Coturnicibus, Lupos altilibus Capis, Sturiones uerò Pauonibus adæquauit, ut ex Coquimarijs cōmentarijs, quæ eius coei nomine circūferuntur, licet intueri. Capitur Rhombus toto anno, & circa pinguiorem arenam & arenulis, extremasq; litorū margines natat transuersus, cōuoluitq; se certis flexibus strabonum more, ut situs oculorum uitium emendet, suaq; potius latitudine, quàm pinnarum adminiculo fretus cursum dirigit, omnium perfectò & temporum & locorum piscis, idèq; & delicatus & salubris, hyeme tamè quàm estate, & in Italia Rauennæ, quàm alibi multo laudatior. Rhomborum pulpæ sunt candidæ, & presso quodam humore succulentæ, quæ affatim & salubriter alunt, modò in prima concoctione, quæ celebratur in stomacho, superflua earum partes perfectissimè secernantur. Galenus in alendis conualescentibus Rhombos in iure simplici cum modico sale, porris & anetho in tritis percoquebat. Sanis autem, & his qui sensum appetentis stomachi deiectum habuissent, tostos in crate acetoq; conspersos, uel frixos cum garo ac uino apponere consueuit.

De Solea Cap. XXVI.

Sequitur Solea, Lingulæ à M. Varrone nuncupata, ab Athenæo autem Buglossus, quòd bouinæ linguæ effigiem imitetur, hodie in lautioribus conuiujs, in summa etiam cæterorum piscium copia, magna obtinet claritatem. Probatum hyeme & frixum A-rancij

rancij mali succo, pipereq; confersa. Maxima in Belgicis Oceani litoribus reperitur, nostrates pedalem longitudinem raro superant. Solea maleficos pisces defugiunt, eaq; solum frequentat loca, in qua belluae minimè accedunt, ita ut argumento sint maleficos non esse, ubi ipse, ueluti soluta metu uagentur. Solea leuissimum adgenerat nutrimentum in stomacho, facile concoquitur, & in secundis uenarum & iecinoris digestionibus nulla ferme noxiarum superfluitatum excrementa relinquit.

De Citula, siue sancti Petri pisce
Cap. XXVII.

Pisces è genere planorum, similitudine Istricis ipsa dorsi acie aculeatum, capite exteto, ore latissimo, cuius maxilla ex perspicua membrana costata uidentur, Romani Citulam & sancti Petri pisces, uti & Veneti, Ligures autem Zaphirum appellant. Sunt in eius utroq; latere gemini orbes, qui bina imprimuntur digitorum uestigia esse uidentur. Sapore pretio, & effigie, si caput abscideris, ipsi Rhombosiformis. Quo autem nomine Latini ueteres, Graeciq; illum appellarint pro constanti affirmare non auisim. Quibusdam uidetur esse Chalcis de genere Rhomborum apud Columellam. Putaui ego illum esse Acanthiam, qui sit de genere Galeorum apud Athenaeum, sic dictus, quod spinosus sit: & certe si Galei prolem ore suscipiunt, ut eam ab inuadentium piscium iniuria tueantur, hic piscis ante omnes, os habet aptissimi-

mum, ut ea pietatis in filios officia cōmodissime præs-
stentur. Acanthiæ certè Oppiano è genere Galeorum
sunt & aculeati, sed is fortasse est qui à nobis Colum-
bus piscis appellatur, infimæ plebis obsonium, qui ob-
lōgus est, & cartilaginatus, spinamq; habet in dorso.
Aliquando quoq; dubitavi, an esset Citharus, quem se-
pius Galenus cum Rhombo nominavit, asserēs Rhom-
bos sapidiores & meliores esse Citharis, ut manife-
stè in mensa utriusque collatione deprehendimus.
Inuenio tamen apud Athenæum piscem Citulum di-
cari Libero patri, sicuti Citharum Apollini, Triglam
Hecati, Apuam Veneri, qui, si nominis coniecturam
sequemur, profectò Citula Romanus antiquorū Gra-
corum Citulus esse poterit.

De Torpedine Cap. XXVIII.

Torpedo effigie, potestateque admirabilis, sic
dicitur, quoniam capta in retibus, priusquam
attingatur, piscatorum manus stupefaciat: propte-
rea Veneti eam Sgramsum, quod est, torpescens mē-
bri affectus, appellant, Romani autem modò Batti-
potam, modò Foterisiam, frequentius uerò Ocula-
tellam dicunt, quòd in eius dorso quinque ocellos sub-
nigros ipsa natura depinxerit. Subrusa est pro-
na parte, supina autem candida. Auerroes, ce-
terique philosophi, Torpedinem ea qualitate manus
adficere, qua ferrum à magnete lapide pertrahatur,
existimarunt. At Galenus Torpedinem inter pisces,
quibus uescimur, in tertio de Alimentis nominavit,
quan-

quanquam ea hodie à plebe, egentissimisq; hominibus tantum comedatur.

De Raia & alijs Cap. XXIX.

Sunt etiam è planis Raia & Squatina: & item compositi ex utrisq; Rhinobates siue Squatraie que foeda sunt aspectu, atque esu admodum iniucunda, quum inter sordidae plebis atq; pastorum obsoletia censeantur. Raiarum sel auribus sanandis aptissimum est. Squatinarum autem scabrum tegumentum, ad poliendum ebur propter asperitatem ab artificibus expetitur. Ex eo cultellorum & falcatorum ensium uaginas Turcae, Barbariq; maritimi admodum pulchras conficere solent, quas Sagrinas appellant. Est etiam huius generis Pastinaca, idem & Turtur & Trigon, quae à mortifero aculeo letalis ab Opiano dicitur, quo Vlysses ictus à filio perierit, hodie Bruccus dicta. Haec simul & Raia & supra citati pisces è Mustelino sunt genere, prolem tamen ore (ut alij solent eius speciei) suscipere nequeunt propter caudarum asperitatem.

De Congro Cap. XXX.

Post planos pisces oblongi & lubrici citabuntur, & ante alios Conger subalbus & teres, qui ingentis anguillae speciem praese fert. Huc Icesius ait omnibus gregalibus piscibus duriolem, & ob raritatem carnum tenuissimè nutrire, neque laudabilem praebere succum, cum tamen stomacho minimè esse

molestum aut incommodum. Idq; Galenus affirmat, qui dicit Congros parum asserre nutrimentum, ceterum facillimè eorū carnes digeri atq; secerni, ita ut mirer Albertum Magnum, quū dicit Congros natua quadam proprietate lepram morbum generare. Cōgros in immensam crescere magnitudinem apud Sicyonem Peloponnesiam Eudoxus tradit, ita ut currum longitudine superent. Porro Arcestratus in lib. de Legibus ventris, Congros in Italia longè optimos iudicauit, quod mihi nequaquam uerisimile uidetur. Quando neq; hodie aulæ principes, neq; ipsi cupediore Congrū magnifaciant, soli q; Hispani Romane urbis inquilini, cum exoticis quibusdam pultarijs in coctū, in summo honore habere uideantur.

De Muræna Cap. XXXI.

Muræne toto mari sunt frequentes, sed in Sicilia longè maximæ atq; optimæ: eas Columella Flutas appellauit, quòd summis in aquis fluitet, unde accidat, ut in nimijs solis ardoribus exusta cute sese mergere nequeant, amissaq; flexuosi motus agilitate capiantur. Sunt maculosæ, et in collo aliquot stellas ad formam Septentrionis habere dicuntur, quæ statim morientibus euanescent. Mira in ijs sagacitas: nam ut se captas sensere, hamum auidissimè deuorant, dentibusq; lineam protinus abrodunt & effugiunt. Veteres Romanos à uiuacitate potius quàm à saporis præcellentia Murænas aestimasse crediderim, quoniam magna eorum copia in cotidianos usus, uiuarijs inclusa

inclusa diuissimè poterat asseruari, cæteris piscibus,
 aut tædio carceris, aut uitio piscinarum facile pere-
 untibus. Constat enim C. Hircaium ex uiuarijs epulo
 triumphali, dictatori Cesari sex milia Murænarum
 mutuo appendisse. Mansuescunt, & de manu hominis
 escam accipiunt. Crassus ille, cognomento diues, Mu-
 rænam altilem adamauit, adeò ut Fato functam ali-
 quando luxerit, & tumulo indiderit. Extat quoq; il-
 lud falsissimū Crassi dictum, quum L. Domitio admo-
 dum ridenti, atq; admiranti, quòd mortuam desleret
 Murænam, respōdit. Mirum quidem esse quòd extin-
 ctum piscem lachrymis prosequeretur, sed multo qui-
 dem admirabilius, quòd ipsæ tres à se elatas uxores
 non lugeret. Extulerat enim tres uxores Domitius,
 quas quidè ueneno, ut dotibus potiretur, sustulisse di-
 cebatur. Aliquæ etiam foeminae in delitijs Murænas
 habuerūt, ut Antonia Drusi, quæ uni spectatæ māsue-
 tudinis gematas in aures addidit. Vescuntur humanis
 carnibus Murænae, idq; Vedij Pollionis crudelitate
 uerum esse apparuit, qui damnatos seruos in uiuariū
 demergebat, ut illi non extemplo sed paulatim in mi-
 nutissimas discerpti partes, Murænarum morsibus ab-
 sumerentur. Ferunt Murænas in cauda uitalem spiri-
 tū habere, propterea illas aliquāto celerius interimi,
 si in extrema caudæ parte potius quàm in capite susti-
 bus uerberentur. Sanga Romanus poeta lepidus,
 quū Pyrgorū in litore piscaremur, docuit Murænas
 ab antiquis exossari, Plauti auctoritate, ut eorū car-
 nes nullis impeditæ spinis gratiores redderentur.

ingentemque ille Murenam binis bacillis utraque manu comprehensis mediam astringendo detergendoque, recte & festiue admodum exossauit. Serpentis cum Murænis coire, quas sibilo è profundis in litus euocent, D. Ambrosius & complures antiquorū tradunt, cui opinioni Athenæus refragatur auctoritate Andreae, qui de his quæ falsò creduntur, librum edidit. Muræne toto anno pariunt, estq; de genere earum Murus robustior & grādior, & unicolor, Laticri ligno colore persimilis, ut Aristoteli uidetur, quem Myrinum Plinius appellat. Inuenitur & Muræna fluuiialis multo minor, quæ unam tantum habet spinam, & Gallarias, auctoritate Dorionis, ab Athenæo nuncupatur, ita ut arbitrer hanc minorem Murenam intelligere uoluisse Athenæum pro ea, quæ à nobis Lampetra uocitetur, sed de hoc mox diffusè differemus. Murænarum carnes non minus nutriunt quàm Anguillarum atque Congrorum, ut Icesius asserit. Verum ab duritie quadam innata, & ex tenaci humore laboriosissimè digeruntur, sed à lactibus eximijs summam commendationem accipiunt, quibus Heliogabalum Cæsarem insana prodigalitate, quum in mediterraneis esset, aulam omnem ac rusticos pauisse Lampridius in Historijs affirmauit.

De Acu Cap. XXXII.

EST & Acus de Longorum genere, quæ à Græcis Raphis & Belone dicitur: rostrum habet gruis uel ciconiæ similitudine, colorem uerò argenteum, spinam autem, ut Albertus Magnus annotauit, uiridis coloris. Hic piscis sero parit, & per æstatem tantum, utero dehiscente tempore partus, secus ac cæteris accidat piscibus, qui ipso uulvæ foramine pariunt, ut Aristoteles existimauit. Humidum, bonumq; succum eius carnes præbent, sed tardiusculè cæterorum comparatione concoquuntur.

De Anguilla Cap. XXXIII.

Anguillas, quòd anguibus assimilentur M. Varro dictas existimauit. Nascuntur ex limo, algarumque putredine imis in lacubus & fluuijs nullo coitu, nullaque foetura, ut ait Aristoteles. Viuacissimæ sunt: quoniam branchias habent perangustas, unde etiam fit, ut turbidas aquas difficillimè tolerant. Reperiuntur & in mari Anguillæ secundis annibus deuectæ secus ac alijs contingat piscibus, qui è mari subire amnes, allecti aquarum dulcedine consueverunt: & cæ quidem multo sapidiores uidentur, quam ipse prognatæ nutritæq; in amnibus, ueluti quæ uiscosum, lentumque illum habitum penitus excuant, sal sarum aquarum egregio temperamento. Neq; tamen credendum est, in alto ac profundo mari dulciorum deesse humorem, quo maximè pisces foueantur:

Nam ut ait Aristoteles, in profundis uadis aquarum dulcium uenae perennes existunt, & in ipsa marinarum aquarum mole portio certa dulcioris humoris reperitur, quum maris aqua, neque simplex sit, neque, ut aliqui uoluerunt, purum elementum: argumēto sunt uasa cerea è nauigijs in altū demissa, quae paucarum horarum spatio dulci aqua per meatus subtilissimos recepta, manifestissimè replentur, ut Democritus ante Aristotelem, & utroque posterior Theophrastus, experimento deprehenderunt. Ceterum Anguille in mari rarissimè, frequēter uerò in omnibus ferme fluuijs ac lacubus Italiae capiuntur. Sed ingentes & sapidissimas alit Vulsinensis lacus, quarum incredibilem multitudinē capi uidimus in excipulis ad egressum Martiae amnis fabricatis, cum Alexander Farnesius Cardinalis Leonem Pontificem in eam amoeniss. regionem ab Vrbe uenandi studio secedentem regali magnificentia suscepisset. Anguillas omni ex loco, omniq; tēpore, et praesertim circa solstitium, medici detestantur. Stomachis enim & renibus sunt inimicae, sed praecipuum sentiunt nocumentum ex earum obsonijs, qui arenulas mingere consueuerunt, quoniā illae Anguillari glutino in calculos cogi & astringi uideantur. Podagra quoque laborantibus manifestè officiant: nec ullis morbis medentur, sic ut iniquè fecisse natura uideatur, quae tam suauem refutandis expuendisq; piscibus saporem indiderit. Ceterum Anguillas minimè noxias, sed quae propter exilitatem commodè uerbis torrerem non possunt, gignit Serius Cremonensis agri

agri fluuiolus, qui in Abduā excurrit: Vidæ poetæ pater-
ternas possessiones interluit.

De Lampetra Cap. XXXIII.

Subeunt Arnū & Tyberim Lampetræ, atq; in
Sis præsertim annibus ad generosum habitum
adulescunt. Anguillis, uel paruis potius Murænis assi-
milantur: sunt enim lubricæ & nigricantes, tendente
tamen earum parte prona ad cæruleum colorem, u-
troq; autem gutturis latere foraminulenta, si quidem
septenis paribus fistulis mirabili ordine à natura fa-
bricatis acceptam aquam emittunt, quum branchijs
omnino careant, nec cubitalem excedere magnitudi-
nem soleant. Omnibus autem Galliæ Cisalpinæ riuu-
lis, ipsisq; præsertim Ticini atque Adduæ emissarijs
multæ reperiuntur pretiosæ admodum, quanquam
minimi digiti crassitudinem raris. superent. Sed Ro-
manis præcipua nobilitas à magnitudine atq; sapore
adeo, ut denis sæpe aureis singulæ ueniant, ipso præ-
sertim Vere quo maximè probantur: Neq; enim dum
ieiunamus & frugi esse debemus, luxuria castigatur.
Retulit Platina in Culinarijs suis duorum Cardina-
lium luxu, superbiaq; certatium obscurore: cenium
aliquando argentorum nummum uni Lampetræ
pretium fecisse, quum in foro piscario ambitiosius
contendendo eum piscem pertinaci atq; insana profu-
sione ueluti ad hastam licitarentur. Lampetram
neoterici quasi à lambendis petris dictam putant,
quam Græcis Galeum, Latinis uerò Mustelam fuisse

arbitramur. Eam Ennius poeta pretiosissimis equallem facit, & Plinius bonitate Scaro proximam esse testatur, & Ambrosius gustu suauem uocat.

Porro Galeorum plura sunt genera, ut apud Aristotelem, Athenæum, Oppianumq; ac ipsum præsertim Galenum licet intueri: dicitur enim piscis Mustela, è Galeis siue ex Mustelino genere, ut Theodorus Gaza passim interpretatur, prolem ore suscipere & rursum emittere, ut illam à piscium maleficorum iniuria tueratur. Cæterum Galenus in tertio libro de Alimentis Philotinum apprehendit, qui Galeum in ordine duras habentium carnes collocabat, quum Galaxias sit is piscis è genere Galeorum, quem Latini Mustelam appellant, Piscis (inquit) & mollis & apud Romanos gloriosus. Neque enim ille uetus pariter ac ineptus Galeni interpretres unquam pro Galeo Mustelam interpretatus est: quod profectò Theodorus fecisset, qui semper nominibus Græcis, pro uirili, Latina uocabula reddere consueuit. Icesius pariter in lib. de Materia, è genere Galeorum meliores & molliores Asterias appellauit, ita ut fortasse putandum sit eum pro Asteria Lampetram innuere uoluisse, quòd Lampetra quasi à maculis, quanquam obscurioribus stellata sit, & mollis & delicata. Inuenio quoq; nonnullos auctores, qui paruam Murenam pro Lampetra intelligant, ut ait Athenæus auctoritate Dorionis, apud quæ fluuialis Muræna, quæ marina sit, multo minor, Gallaria nuncupatur, quoniam unam tantum habeat spinam. Potest quoque accidere, ut idem sit Gallaria

Gallaria Athenæi, & gloriosus Galaxius Galeni, u-
 nius literæ commutatione: neque mirum esse debet,
 quum utriusq; authoris Græci codices corruptissimi
 habeantur. Albertus quoq; Magnus Lampetram
 Murænam paruum appellauit, qui quanquam sit in-
 eptus & barbarus, minimè tamen hoc somniasse pu-
 tandus est, quum ex ueterum potius commentarijs la-
 boriosissime excerptis, quàm à multo nobilioris inge-
 nij acumine, tot tantaq; uolumina condiderit. Id ue-
 ro me plurimum mouet, ut Galeum pretiosum apud
 Græcos, nostratē hanc Lampetram non esse existi-
 mem: quoniam is Galeus, qui Rhodi longè omnium
 delicatissimus est, ab Archestrato in eo libro, quo ui-
 tam quærit Sardanapali, dicitur esse Accipenser, qui
 Plinio authore, rarus inuentu est, & squamis ad os
 uersis conspicuus. Verùm ipsi Græci infinita quadam
 nominum congerie Accipenserem appellant, ut qui
 modò Elopem, modò Callionymum, modò Anthiam
 & pulchrum, & Callichthyn, quem etiam ministri
 cum tibijs coronati conuiujs inferrent, eum uocare
 consueuerint. Sed ut arbitrer Lampetram antiqui-
 tus fuisse Mustelam, Plinius apertissime suadet, quum
 dicit in lacu Rhetiæ Brigantino Mustelam esse mari-
 næ emulam. Nanq; is hodie lacus Hydrius est in Tri-
 dentinorum finibus, qui proculdubio antiquitus fuit
 Brigantinus. Is emittit annem Clisium, in quo Lam-
 petræ reperiuntur. Sebinus quoq; Brixianorum la-
 cus Brigantino proximus, qui hodie Hiseius dicitur,
 & Ollium annem emittit, ut plures eius accole mihi

affirmarunt, aliquando Lampetras Etruscis ac Rom.
 specie, saporeq; simillimas præbuit. Neq; propte-
 rea dixit Plinius marinæ æmulam, quia captam mari
 intelligere uelit, marinæ enim sunt, quæ in Arno ac
 Tyberi capiuntur. Distant siquidē longo interuallo
 pulparū bonitate ab his quas in alto mari expiscari
 aliquando solemus, quum subaridæ agrestesq; sint, ita
 ut exprimere Plinius uoluerit Mustelas, quæ nunquā
 mare attigerint, sapore commendandas dulcibus in
 aquis reperiri. Neq; enim Plinium Lampetras par-
 uas (quas Lampetroccias uocamus) marinis cōparare
 uoluisse credendum est: nam si de paruis intellexis-
 set, ad Brigantinū ignobilem lacū, et ipsis abstrusū in
 alpibus minimè fuisset recurrendum, quum uti supra
 diximus, tota Gallia Cisalpina in omnibus fluuiolis
 ac riuis copiosissimè reperiantur. Vnde uerò Lampe-
 tram antiqui Mustelam appellarint, incertum est. Ve-
 rùm ego piscem illum à longitudine candoreq; uetris
 & à tergoris superioris subluteo colore (uti in qua-
 drupedibus Mustelis uidemus) dictum esse putauerim.
 Fuere aliqui eruditiores nostræ tempestatis, qui Lam-
 petram apud Plinium Lumbricum fuisse crederent,
 quum in IX. dicat: Duæ omnino sunt pinnae lōgis pi-
 scibus, ut Lumbricis & Anguillis & Congris, quum
 & Lampetrae sint longæ, et Lūbricis terrestribus cer-
 tum esse ostēdit Alcyonius uir doctus, quū Plinius ea-
 dem uerba ab Aristotele mutuatus esse manifestè de-
 prehendatur. Verba autem Aristotelis, hæc sunt ex li-
 bro

bro primo de Nat. Anim. Que autem in genere na-
 tantiu pedibus carēt, hæc aut pinnis natant, ut pisces
 quorum alij quaternas, binas scilicet parte prona &
 binas supina habent, ut Aurata, ut Lupus: Alij binas
 tantum, qui longi leuesq; sunt, ut Anguilla & Cōgri:
 aut nullas omnino habēt, ut Muræna, sed ita mari u-
 tātur, ut terra serpentes, modoq; simili repunt in hu-
 more. Theodorus autem uertit leuibus loco lubricis,
 quandoquidem in mendosam Plinij lectionem incidit
 nec satis animaduertit, quo pacto castigare eam opor-
 teret, ut librariorum uitio lubricis dictionem in Lum-
 bricis addito, m, litera abiisse omnino credendum sit.
 Porro Hermolaus in Castigationibus Plinianis nihil
 de Lumbricis disseruit, in Corollario autem apud
 Dioscoridem, quū Mustelam nominaret, quis nam is
 piscis apud neotericos esset, cautissimè subticuit, ut po-
 te qui de eo pisce nihil certi adhuc se cōperisse memi-
 nerat. Quòd si hæc nonnullis qui in explorata ueri-
 tate morosi sunt, minimè satisfecerint, operæ pretium
 erit, eos Lumbrici nomen pro pisce apud aliquē ido-
 neū authorem reperire, quod certè nunquā (nisi fal-
 limur) uel accuratissima lectione poterit inueniri. At
 si Lumbricus erit piscis, qui Lāpetra dicitur, testimo-
 nio alicuius fortasse authoris ab inferis reuocati: quis
 demū contrā piscis erit ipsa Mustela a b antiquis tãto
 pere celebrata: quum nullus ferè sit piscis palato gra-
 tissimus, cui suum nomen, idemq; antiquū non reddi-
 derimus? Lampetræ igitur suauissimæ sunt, Martio ta-
 men Apriliq; mensibus tantum: nam incipiente æstate

durefcit neruus interior, qui illis pro fpina eft. Ceterum delicatiore quodam condimento multo maiore, quam ab ipsis pulpis, nobilitatem accipiunt. Necare enim eam in Cretico uino folet, eiq; myrifica nuce os claudere, & foramina illa totidem caryophyllis adimplere, in teganoq; conuolutam in fpiras additis auellanis tritis, medulla panis, oleo, uino Cretico, aromatisq; ad temperatiores prunas certis momentis fedulo excoquere: Quo condimento Leo X. in minore fortuna, ioci cauffa, ut conuiuium exhilararet, Marrianum cucullatum, falſum & ridiculum hominem, memorabili impoſtura decepit. Nanq; funem inſtar Lampetræ incoctum, multoq; illo iurulento immerſum gradum in patina appoſuit, ut notam omnibus eius edacitatem, gulamq; eluderet, qui iam magna pultarij parte abſumpta Pseudolampetram aggreſſus, diu, multumq; cum ea maxillis ac dentibus inherente colluctatus, cachinnum cunctis tollentibus facetiſſime reſpondit: Vitam ſic mihi ſæpius illudatis: nam in hoc condimento non modo funes, ſed et ipſas catenas, quibus inſani uobis ſimiles uinciuntur, & cum uoluptate quidem abſumerem.

Ceterum Lampetrarum pulpis nullam uim noxiam inefſe putandum eſt, quando & duricie & lento pingui proſus expoliata ſint, quibus maxime conditionibus piſces ſtomachis incommodi eſſe conſueverunt. Dicere autem eas ab occultiore poteſtate neruis aduerſari, impudentis uel ſcrupuloſioris ingenij eſſe putamus.

De Trocta Cap. XXXV.

QUID Trocta Romanis antiquitus fuerit, haud facile adfirmauerim, quando unus tantum è Latinis Ambrosius, solus ex omnibus Graecis authoribus Aelianus Troctam nominarint, & id quædem admirandum est, quum omnium qui dulcibus in aquis generentur, hic piscis longè nobilissimus æquale cunctarum gentium iudicio censeatur. Quam obrem in hoc præsertim pisce condonandam mihi ab eruditis ueniam existimo, si ingenuè me nondum eius uocabulum à ueteribus usurpatum reperiisse, minimè inficiabor. Sed Troctã de Luporũ genere fuisse apud antiquos crediderim, uti Moderatus Columella curiosos atque oculos lectores admonere uidetur, quum Lupos sine macula piscinis includi posse asseueret, aliosq; esse Lupos dicat, qui uarij appellentur, ita ut Luporum alij sint sine macula, id est, marini, qui & amnes subeant, alij Varij, hoc est, fluuiatiles, qui dulcibus in aquis generentur, unde & Troctam ab alijs quibus inglorijs authoribus Varium maiorem appellari uidemus: certè Trocta admodum uaria est, nigricantibus maculis totum dorsum speciosè pingentibus. Spigolæ uerò unicolores potius atque argenteæ esse uidentur, quanquam & ipse ueluti ad retinendam Lupini generis appellationem, sub atris punctis sed minoribus & languidioribus, quàm in Troctis uideamus, notatæ sint. Neq; enim arbitrandum est Columellam per Lupos tractos in Cuminum & Sabæ

tinū lacus, uel Troctas uel Lucios intelligere uoluisse
 superuacaneum enim fuisset Troctas indidisse, quartē
 maximam copiam suburbani amnes omni tempore
 suggererent, ut ex Reatinis, Sublaqueanisq; & ex i-
 pso Tyburtino Aniene quotidie uidemus. Præterea
 neq; Romanæ luxuriæ neq; admirabilioris magnificē-
 tiæ fuisset, alios quàm pelagios pisces illis in lacubus
 disseminasse: de marinis enim Columella loquebatur
 & quidē nobilissimis, ut de Auratis et Murænis simul
 cū Lupis ipsis clarè testatus est, quos tamē omnes desi-
 ciente paulatim eorum sobole, quū diu naturæ repu-
 gnare nequiuerint, penitus interiisse manifestè uide-
 mus. Improbūq; illud factū & dictum luxuriosum
 Philippi apud Cassinatē hospitem certissimam facit
 coniecturā, Lupum illum, quem ut insulsissimi sapo-
 ris expuerat, et probro subinde fuerat persecutus, suis
 se Troctam, quū in illis annibus Cassinatium, Sorano-
 rum & Arpinatium Troctæ plurimæ capiatur, quas
 Spigolis Tyberinis pinguioribus minimè cōparandas
 Philippus esse iudicabat. Plinius quoq; aliquos Lu-
 pos à candore lanatos appellari dicit, et illud quidem
 proprie & eruditè: nam Lupos, id est, Troctas in uni-
 uersum, secundū carnes rubescere, Spigolas autem pe-
 lagias pariter ac Tyberinas insigni candore albicare
 clariss. constat. Caterū Troctā non facile in Tyberi
 reperies, sicuti nec ipsam Spigolam alijs in annibus
 Vrbi propinquis. Cur autem solus Aelianus Troctam
 ampliore elogio celebrarit, propterea id accidisse pu-
 tauerim, quòd ille fuerit Prænestinus, apud quos Tro-
 ctæ

et plurimae subiectis in annibus capiuntur. Quae-
 tiam ratione D. Ambrosium Antistitem Mediolan.
 ueluti Larianis Troctis assuetum, uulgato etiam tum
 eius piscis nomini inseruire uoluisse credendum est.
 Sed Aelianus Troctam e genere marinorum facit, quae
 cum Delphinis pugnare soleat, sic ut id nome nostra
 ti Troctae parum conuenire uideatur: ea dicit conti-
 nuos habere dentes, et eos quidem incisorios, captamque
 hamo non retrocedere, sed continue sequi, ut eo deglu-
 tito, inferiusque demisso, lineam abrodat, propterea a pi-
 scatoribus hamos anse longioris fuisse excogitados: sal-
 tatrixque ab eo Trocta appellatur, quod et nos hodie
 uidentur: nam eas aduersus annes, uel e prae-ruptissi-
 mis etiam cautibus decedentes incredibili impetu subi-
 re compertum est: ab Nare enim fluuio in Velinum la-
 cum, qui hodie Pedelucus est, stupenda uelocitate, uo-
 lucrum modo ascendere creduntur, qui lacus ab altis-
 simo montis uertice certis primo coarctatus angustiis,
 et mox tota aquarum mole praecipitatus, nec subie-
 ctis quidem cautibus madefactis, ueluti e caelo in ipsam
 profluentem Narem effunditur. Nos quoque Troctas
 maiores audiimus in Larij ripis lasciuo excursu ex-
 tremas harenae margines aliquando ad iusti passus lon-
 gitudinem prosulcasse. Troctae longe omnium maxi-
 mae centum aliquando librarum pondo Lario in la-
 cu progignuntur, et quidem omni alio, uel marino et-
 tiam pisce sapidiores, praesertim si Maio mense et in
 Bresciae torrentis ostio capiuntur: mortuae paucissi-
 mis horis summam illam saporis gratiam amittunt,

quoniam ob pinguem illam teneritudinem quam o-
cysime computrescunt. Coquuntur concise in tabel-
las in lebetibus lapideijs torno fabricatis, simplici in
aqua, multo sale indito, aliâq; subinde accersita con-
dimenta penitus aspernantur. Musco enim quodam
pruinæ simili paulò post sponte emisso, rubentes pul-
pæ protinus efflorescunt, ita ut quum refrixerint mul-
to gratiores esse uideantur. Morus tamen nobilis pa-
rasitus, qui plurima eruditiorâq; in obsonijs pulmen-
ta commentus est, Troctam cubitalem in præpinguis
capi iure coquendam esse censebat, sicuti & Phasia-
num adultum, quem mediocriter in eodem capi iure
elixare, ac demum ad auertendam ariditatem, quæ
torrendo conciperetur omenti hœdini reticulo mul-
tis caryophyllorum clauis confixo inuolutum ad mi-
torem prunarum uaporem in ueru percoquere con-
suevit. Soleo ego plerunq; mirari quosdam, qui ut
sapientiores uideantur, Benacinum Carpionem, Pada-
num Silurum, & è mari plures pisces Larianis Tro-
ctis uel antepone uel exequare solent, & itè Sorane
Troctæ in eo genere principatum attribuât, quæ ma-
ximè fallantur. Neq; enim obsoniorum adeò imperitus
esse possum, ut temere de hac re iudicare sim existi-
mandus, quum ex supero inferoque mari, cunctisq;
propè totius Italiæ lacubus ac fluminibus nobilissi-
mos pisces lautis sæpe conuiuijs gustauerim, & certa
comparatione contulerim: sed fortasse euenit, ut ho-
mines ea maximè probent esculenta, quibus à pueri-
tia insueuerint, uti nobili accidit Florentino, qui quæ
110

in coena Leonis Pontificis pelagij pisces uario discubentium iudicio certatim atq; impensè laudarentur, Extollatis, ut lubet, inquit, conuiuæ marinos pisces, ego certè Thrasymeriam Tincam conditam leucophago, his uestris Triglis, Spigolis & Rhombis pretulero: quod dictum ut insulsus, omnibus præ risu lechrymas excussit, & in prouerbiu paulò post receptum, auctori, qui antea ignotus erat, maximam attulit claritatem. Assucuerat enim ille Tincæ pisci, quæ à Florentinis mediterraneis hominibus, sacri præsertim ieiunij tempore, in summo honore habetur.

Troctæ pinguiores, ut sunt Lariantæ, multo succo replete corpora, genitalemq; humorem copiosè suggerere dicuntur, uti Auicenna de omnibus prope piscibus, si recentes & calidi comedantur, uno edicto pronunciauit: ægris tamen euidentissimè nocent, utpote quæ tardè, laboriosèq; in stomachis atterantur et secerantur. At flumiales, quæ aduerso torrentium impetu fatigantur, atque occurrentibus in equalium uadum petris illis castigatiore sumina & aridiusculas carnes ostendunt, medici blandiores ægris apponere commendareq; non dubitant. Quas etiam in paralyticorum cibarijs magnopere laudauit ille Plinius qui elegantem librum de Morbis atq; remedijs conscripsit. Fuit is proculdubio Plinio Naturalis historie scriptore, & Plinio Cecilio posterior, uocatusq; est Plinius Valerianus medicus, cuius marmoreum sepulchrum Comi, ubi Pliniorum familia floruit in templo D. Prohini, aquæ sacre labello suppositum, &

pulcherrimis incisum characteribus conspicitur.

De Tinca Cap. XXXVI.

Tinca nomen habet nouitium & recens esse uideatur, quando eius piscis prisca auctores, uno excepto Auson. nusquam meminerint. Est tamen celebratus apud Ciceronē quidā facetus orator Placentinus, cognomine Tinca, qui fortasse ab eo pisce sit cognominatus: quemadmodū Florentiæ Larētius Medicus senior, uti erat perurbanus, cuius celebris familiae cuius se domi Tincam ingentē exquisita arte coctā salso iactanti, Tinca cognomē, quod illi postea fuit aeternū, indiderit. Ego uerō palustres hos pisces nullo in pretio apud antiquos fuisse putauerim, et propterea nullis literarum monumentis fuisse celebratos: neque plurimū mouet Ausonius, qui Tincas & Lucios ignobilissimis piscibus adnumerauit: neque cum uetera uocabula subditis nouitijs nominibus suppressere credendum est, quum ceteri omnes pisces ab eo ueteri nomine celebrentur. Sed Tinca quanquā plebeius sit piscis (sicuti tota sermē Italia cōspicimus, & Ausonij quoque testimonio notū est, quum dicit: Virides uulgi solatia Tincas) aliquādo tamen in lautorū mēsas uenit, & ex his Romae praesertim Marsicana ē Fucino lacu, qui nūc Celanus dicitur. Fucinianae labrū inferius tritū habent, quod eius generis inditiū est, quippe quae plurimū saxoso eius in lacus uado uoluentur. Fert et laudatissimas paruus ille lacus quartodecimo ab Vrbe lapide apud Bacanā sylvam, quā Antonino Pio notant

Itinerā;

Itinerario esse uidemus, quibus non modò plebeij, sed splendidi etiam optimates sæpius uescantur. Nobilis ille inter aulæ proceres lōgè omnium ætatis nostræ principalis lautitiæ studiosissimus, qui ducēta milia aurcorū nummūm, in uentrem se cōdidisse aliquando gloriatus est, Tincas Bacianas Autumno captas, allio, laridoq; contritis, additisq; odoratis oleribus & multo aromate, in teganis ad uaporem tepidioris furni felicissimè percoquebat. Fert & Tincas, quanquā minores, sapore tamen minimè contēnendo sanctæ Præedis lacus, in Latij, Sabinorumq; finibus, qui Regillus antiquitus fuit, illa nobili deuictis Samnitibus pugna celebratus: sed eæ cum Rais & Squatimis, cæterisq; uilissimis piscibus apud Pantheon ignobili foro infamis hominibus uenundantur. Platina in Culinarijs suis scødè lapsus est, quum Tincas antiquitus Mænas fuisse existimauit, quæ sine controuersia ij sunt pisces, qui Mænule uel Giruli à Venetis appellantur, pisces inquam, noti & Ciceronis auihoritate uilissimi. Ceterum medici Tincis omnibus uim quandam inesse ad progignendam febrem existimant, quoniã maxime in coenosis degāt, & putrescentis limi sordibus uescantur. Verum eas scissas per dorsi longitudinem, pedumq; & manuum plantis applicatas ardētis febris struoribus plurimum aduersari quidam putarunt ex secta Iudæorum: qui quanquam sordidè admodū, & ridentibus alijs talia experirentur, aliquando tamen ipsis æstuantibus exoptata blandimenta feliciter attulisse comperti sunt.

De Lucio Cap. XXXVII

Lucius nusquam mari, ubiq; autem stagnis ac lacubus cum Tincis frequentissimè reperitur, qua una ratione, qui eum antiquitus Lupum fuisse existimant, manifestè conuincuntur. Ausonius quoque Lucium nominat cum Tinca, quem tamen ab olido nidore ingratum mensis esse testatur: propterea non facile dijudicauerim, an is sit qui Lucius ab Italis, à Gallis uerò Broscettus dicitur, quoniam is inter gratos secundæ classis ipsorum fluuiialium, in Gallia Belgica censeatur. Venditant eum omni tempore uiuum, innatantemq; ligneis uuarijs Britanni, uentremq; illis ultro cultris aperiuunt ad ostentandam eorum pinguedinem, quæ plagis exprimitur, ut emptores aspectu suminis alliciantur, neq; refutati propterea commoriuntur: coeunt enim protinus patentia uulnera Tincarum contactu, quòd earum tenaci illa uie, ueluti glutinoso medicamine solidentur. Thrasyminus lacus eius generis longè maximos atq; optimos nutrit: Bicubitalem enim aliquando excessere magnitudinem: post Thrasymenos è Cimino, qui hodie Rusilloni lacus dicitur (fuit is uicus antiquitus rus Syllanum) laudatiores Romæ habentur: nã quos præbet Bracciani lacus, qui olim Sabatinus fuit, & sapore & magnitudine sunt inferiores. Effigiem Lucij, quum de Lupo ageretur, adamussim expressimus ita ut posteri, quem ego pisces Lucium nominarim minimè sunt dubitaturi. Hic piscis admodum salubris

omnium

omnium medicorum iudicio putatur. Cæterum ab insula quadam pulparum siccitate nullam unquam in optimum mensis laudem uel cõmendationem adeptus est, ita ut ij nostrates Lucij cum Gallicis dignitate minimè sint comparandi, & te, tuosque conuiuas lautissime Ludouice aliquando deceperint, quum obsonatores Galli incomperto adhuc agresti illorum sapore dum emerent, sola proceritatis specie ducerentur: non enim maximi semper optimi: Nam in omni genere piscium media ætas, quæ nondum summam magnitudinem impleuit, Cornelij Celsi auctoritate commendatur. Cæterum Luciorum mandibula tosta, in pulueremque redacta, si aurei pondere cum uino sumantur, in uesica & renibus calculos frangere consueuerunt.

De Rayna siue Barbaro.
Cap. XXXVIII.

Alunt singuli Italiae lacus suos pisces, qui cæteris eius generis anteferantur: Nam sicut in arboribus, cæterisque animalibus uidemus, sic & in ipsis aquatilibus contingit, ut aliæ atque aliæ aquæ diuersis piscibus occultiore quadam proprietate, uel à terreno, uel à passione, uel ab ipso demum celo prorsus accersita, non solum ad maiorem corporis amplitudinem, sed etiam ad ipsam saporis felicitatem plurimum conferre uideantur. Probare enim ficus è Liguria solemus, Etrusca persica, Vesuuianas uinas, à Clodia fossa, Padique ostijs melopepones, Appulas amygdalas,

Campana malagranata, Picentes oliuas, è Romano agro poma Apia, è Sabino pyra Mustea, Tarëinas ut glandes, castaneas è Claucenna Rheticis proxima al-
 pibus, Nursina rapa, & ex Umbria expetita Romæ terræ tubera: ex animantibus item boues Insubres, iu-
 uencas Romanas, Tuscos apros, uitulas Surrentinas, hœdos Umbros, arictes Pistorienses, gallinas Pataui-
 nas, & columbas Interamnenses à magnitudine sapo-
 req; plurimū commendamus. Larius igitur lacus ob
 longitudinem à Vergilio maximus nūcupatus, pisces
 longè omniū maximos gignit, Troctas centum ali-
 quando librarum pondere & Barbaros ducēt arum:
 sed Barbari illi ingentes uideri potius liquidis ac per-
 spicuis in undis quàm capi retibus possunt, quē ea im-
 potenti impetu plerunq; dilacerent: subeunt solstitij
 diebus umbrosos specus, in rupibus Licinianis, quæ
 sunt in aduersa Larij ripa cōtra Insulam, Euripumq;
 illum gēmeum à Cacilio Plinio celebratum. Eos in-
 dustrius quidam sacerdos sagittis arcubalista emissis,
 quum in profundo quiescentes, fuscinis atq; tridenti-
 bus attingi non possent, uulnerare conabatur: neq; ta-
 men sagittæ longo alligatæ funiculo, nisi auersis offi-
 ciebant, quum illa squamarum serie thoracati, earū
 ictus facile repellerent. Sunt & in Mātuario lacu, qui
 restagnante Mincio anne late diffunditur, Barbari
 pisces sapore longè optimi: nā Lariani sola magnitu-
 dine sunt insignes: rarò ij bipedalem excedere magni-
 tudinem solent, lati sunt, & ingentium subauratarū
 squamarum specie, rotundoq; item labro auri colorē
 refe-

referente, pinnisq; pariter subcroceis longè pulcher-
rimi. Eos Veneti Raynas, ipsi uerò Ticinenses, Placen-
tiniq; & cæteri Padi accolæ Carpenas appellant. Hu-
midiores carnes, sed tamen innoxias habent, quòd nõ
tenaci sed aqueo potius humore abundant. Lingua
autem maximè ualere dicuntur: nam & sapore præ-
stat, & uim habet augendæ Veneris, sicuti in Tinca-
rum & Anatum linguis experimur.

De Polypo, Sepia, & Loligine
Cap. XXXIX.

PRæter squamosos pisces, & lubricos, & planos
est etiam mollium genus, sic dictum, quoniã ad
tactum molle sentiatur, ut sunt Polypi, Loligines, &
Sepiæ. Constat Polypus corpore admodum paruo, &
in medio ad emittendam aquam, fistulato, quod pluri-
bus brachijs & crinib. instruitur, quibus, uti est omni-
um fermè pisciũ solertissimus, obuia quæq; cõprehen-
dit, ligat, inuoluit, atq; flagellat, et ipsis deniq; ostreis
siliceo tegumento egregiè munitis insidias molitur.
Sunt enim ei cirri multiplices, plurima in extremis
prætenturis acceptabula, itemq; frequentes pediculi,
manusque plicatiles, quibus admiranda facinora-
dum uenatur, edere consuevit: hiantibus siquidem
conchis lapillum imponit, ut illis sese occludendi fa-
cultatem eripiat. Leonem, qui ualidam Muranam
chelaram forcipibus necat, cirris inuoluit, comple-
xumque sugendo paulatim interimit. Repit quoque
frequenter in terram, oleas ascendit, & in adificia ali-

quando transgreditur. Refert Plinius Polypum insignis audacie ac magnitudinis in cetarijs Hispaniæ irrepisse noctu ad lacus ligneos, salsamentaq; exedere & populari consueuisse: ad extremum præfectis fueres obseruantibus, latratu canum deprehensum, expugnatumq; totius familiæ cõkursu, atq; agrè telis ac tridentibus fuisse confectũ; cuius cadauer ad insignis pugne memoriam Trebius Niger proconsuli L. Lucullo transmiserit. Polypus ultra bimatum non uiuit, quem expirare in Venere aliqui prodiderunt. Caput eorum cartilagine constat, quæ celeriter durefcit, immaturamq; illis senectam adferre solet. Carnes Polyporum Galeni atq; Athenæi autoritate duræ sunt & difficillimæ digestionis. Si uerò concoquantur, nõ omnino malum, aut exiguum præbent alimentum. Salsugine autem sua Veneris prurimum excitant, & mirificè languidis atq; defessis auxiliantur. Afferuntur Venetiæ ex Illyrici Dalmatiæq; ora sale inueterati, quorum acceptabula & extremitates cirrurum à senibus ad parandam sobolem expetuntur. Alexi poeta in Pamphila, ut citat Athenæus, quum incitamenta Veneris percenseret, Bulbum & Polypũ ante alia celebravit. Plinius quoq; ille, qui de Medicis librum conscripsit, ut alibi diximus, Polypos cardiacis conferre arbitratus est. Sepia autem & Loligo in hoc differunt, quòd Sepia latior, Loligo longior est, hæc rubrum, illa nigrum in timore liquorem emittit. Inest Loligini, quæ hodie Calamarium dicitur, gladiolus perspicuus & crystallo persimilis. Sepia

pia autem corpulentiam quãdam habet inter spinã
 & os mediam naturã fungosã atq; friabilis. Vtrique
 sicuti & in Polypo, sunt barba, crines, & accepta-
 bula, sed aliquanto breuiora, quibus escam corripit-
 unt: corporum uerò alui aliquãto capaciores quã
 in Polypis, quod natura prolixioribus postea capilla
 mētis in Polypo compensauit. Sepia, ut ait Athenæus
 in lib. de Medicina piscium, elixa uentri confert, suc-
 cus eius subtilem reddit sanguinem & mouet crism
 per hemorrhoidas. Oua autem eius authore Plinio
 urinam cient, renunq; pituitas detrahunt. In uniuersum
 uerò mollium genus difficillimè in stomachis con-
 coquitur, si autem coquatur, plenius nutrimentum
 præbet. Qua ratione, ut ait Athenæus, Venerem ex-
 citare dicuntur: nam in concoctionibus primis, quẽ
 maximè laboratur, uentum plurimum generari ne-
 cesse est, quo maximè uirilia insentur, & Venus ipsa
 uel in senibus quanquam languidula, reuiuiscat.
 Nobis uerò manifestè compertum est, quascunq; ob-
 sonia ex mollibus piscibus conficiantur, in stoma-
 chis studiosorum, aut ociosorum ægerrimè coqui
 multaq; subinde incommoda corporibus adferri, quo-
 niam primæ digestionis uitia in hepatis, ac uenarum
 secretionibus rectè corrigi non possunt, neq; sanguis
 ad idoneam puritatẽ elaborari, qua maximè de caus-
 sa, Clementi Pontifici Max. ex huiusmodi mollibus
 obsonia appetenti, in mensa palàm totum eorum ge-
 nus sepißimè sim detestatus.

De Locusta Cap. XL.

Mollibus piscibus Crustacei succedunt, inter quos Locusta primā obtinet dignitatē, eam Aristoteli Carabū esse Theodorus existimauit. Oppianus autē pro Carabo Leonē intelligit, qui Theodoro sit Cammarus: nam ubi praeliū Carabi cum Murena multis uersibus elegantissimē describit, Carabus denticulato forcipe instructus exprimitur, quo Murenae collum corripit. Ceterum sine cōtrouersia Locusta est Carabus, quanquā, ut ait Hermolaus, hęc nomina cōfundantur: pedibus siquidē eius forcipes desunt, ut ait Aristoteles. Præterea Locustā corpore rubenti, aculeato & aspero esse constat, ut ex Suetonio etiam apparet, qui Tiberiū ait, apud Capreas piscatori faciem Locusta perfricari iussisse, quod ille à tergo insule per deuia atq; aspera, ut Locustā dudum captā offerret, ad se improuisus erepsisset. Contra uerò Cammarus, qui Leo apud Pliniū est, uti etiam nunc uulgarī appellatione nuncupatus, & forcipes habet pro manibus, & corpore leui atq; ceruleo, multisq; subnigris maculis splendet, ut Arist. pulcherrimē depinxit, et nos quotidie uidemus, quem etiā Astaciū appellauit Oppianus. Nos uerò Cammaros appellamus eos qui dulcibus in aquis reperiuntur, ad paruorum Leonum effigiem, qui dum coquūtur, protinus rubescunt. Eorum maxima habetur copia in Gallia Cisalpina, quæ est frequentibus amniculis irrigua. Sunt & Maie grandiores, rotundiore uentre, gressu in terra segnes

segnes, in aquis autem uelocissima, Veneti Granceuolas uocant, quarum rotundioribus testis specula includere ad elegantiam solent. Sunt et Paguri, Granciporri hodie nuncupati. Itē Squillae sine chelis, quas Oppianus ceteriq; omnes Graeci Carides appellant: eas mirum in modum commendauit Apitius in Coquinario opere, Romani hodie Cammerugias & Pernocias uocant. Sunt qui arbitrentur Squillas esse id Cancrorum genus, quod Gibbum Aristoteles appellauit, uidentur enim Squillae admodum Gibbae. Quid autem sit Squilla Iuuenali illo in carmine:

Aspice quam longo distendat pectore lancem,
 Quae fertur domino Squilla: Ego putauerim illū Cru-
 staceorū nomina cōfudisse, uoluisseq; intelligere pro
 Squilla Locustam aut Leonē, qui dominis apponi cō-
 sueuerint: per Cammaros autē illos scilicet paruos de-
 signasse, quod Locustarū ingentiū collatione, ueluti
 minutuli, ignobilioribus cōuiuis apponerētur. In uni-
 uersum Crustacea ab ouis cōmendatiora sunt, pingue-
 scereq; solēt plenilunijs: authore autem Galeno totū
 Crustatorū genus ob carniū duriciē difficillimē cō-
 coquitur, salsūq; humorem adgenerat, sed aliquāto
 mitiorem ipsis Testaceis, de quibus mox agemus. Can-
 cri autem & Cancelli, qui caudam non habent, latoq;
 corpore & ualde rotundo constat, quiq; colore rufes-
 ceunt, & appensi lineis apud sacellum Hadriani pōtis
 uenundantur, hecticis & lenta febre laborantibus
 mirē conueniūt, quoniam humidum, leueq; & ualde
 refrigerans alimētum praebent, praesertim si (uti pra-

cipit Galenus) in aqua prædecocti magna ex parte
 falfuginem innatant exuerint. Hunc Cancrum, qui
 Græcè est Carcinus, si in patella uratur uiuus, sub ca-
 nis syderis ortum, quum Sol in leonem Zodiaci trans-
 fit, à rabido cane commorsis mirificè auxiliari Ae-
 schirion Galeni præceptor affirmauit. Pelops autem
 Medicus Galeno etiam familiaris id à qualitate mate-
 riæ ipsius Cancri, non autem à peculiari eius nature
 proprietate prouenire testatur, cuius opinionem
 nemo ferè secutus est. Sed Dioscorides intellexit
 de fluuiialibus Cancris, quos cum uite alba concre-
 matos admixta gentiana, rabie affectis prosperè sem-
 per exhibuit.

De Ostreis & alijs testaceis
 Cap. XLI.

E Testaceorum genere Romæ in pretio habentur
 Ostrea, Pectunculi, & Tellinæ. Ostrea
 mittit Corsica, sed rarè & sæpe olida, quoniam ad-
 uersis tempestatibus impedita nauigatione, uel præ-
 donibus Mauris intercluso mari, non facilè ad Urbem
 perueniunt. Ea uerò quæ à Pisauri litore paucis ante
 annis afferebantur, extincta ueluti earum progenie
 penitus abierunt. Ostrea, quum Romana res magni-
 tudinis atq; luxuriæ fastigium teneret, à Brundisio
 in Lucrinum lacum transportabantur, quæ ueluti ea
 peregrinatione gaudètes, adoptatæq; dulcibus aquis
 mirificè pinguescebant. Fucæq; Ostrea adèò in ho-
 more ipsis gulæ proceribus, ut in remotissimas à mari
 regiones

regiones ligneis lacubus apportarentur. Refert Athenæus Apitium nobilem parasitum, qui Superioris nomine appellari promeruit, uasis summa industria fabricatis ad Traianum in mediterraneis Mesopotamiæ contra Parthos bellum gerentē recentissima Ostrea detulisse. Ea maximè probatur, quæ magnarū nauium carinis adhærent, & ab urinatoribus de manu colliguntur. In uniuersum Ostrea, ut ait Galenus salsum humorem aggenerant, & præsertim si cruda comedantur, propterea tentiginem in salacibus plurimū adaugent: aluum quoq; ea mouere Plinius Med. asserit, qui et eorum testas ambustas dissentericis prodesse, frixam uerò eorum carnem à ueneno comestileporis marini liberare testatur. Plinij autem Naturalis historiae scriptoris autoritate, stomachū reficiunt fastidijs medentur, molliunt leniter aluum, tenasmonicos iuuant, & Veneris pruritus sal sugine sua uehementer incitat, coctaq; in testis distillationibus pro sunt. Affinem Ostreis Pectines siue Pectunculi, quos hodie Conchulas dicimus, naturam atq; saporem habent. Sunt striatae et subrubra carne, & in Tarentino sinu laudatissimæ, & grandiores quæ auriti Pectines Latine appellantur. unde Horatius dixit: Pectinibus patulis iactat se molle Tarentum. Sequuntur parua illæ Conchulae à ueteribus Latinis Mytili, à Romanis autem hodie Græco nomine Tellinae nuncupatae, quæ bellariorum locum obtinent, sunt enim gratæ gustui, uerum arenulis scatent, & propterea calculosis officiant. Cinerem earū casum pilorum in palpebris

prohibere Oribaius affirmat. Sunt & alia Concha-
rum genera prope infinita, ut Purpuræ, Buccinæ, Au-
res, Digniti, Vngues, Patellæ, Cochleæ, quæ consulto
præterimus, quoniã suburbano in mari rarissime ca-
pantur. Est & Echinus non ingratus principum
mensis spinoso castaneæ tegumento assimilatus, cuius
generis est Echinometra multo maior, in alto tantum
mari progenitus, quem Aristoteles urinæ distillationi-
bus efficacissime mederi testatus est. Venit et inter mē-
sarum delicias Vertibula siue Vrtica, callus quidam
ad magnitudinem iuglandis, cuius durities, ut ait Ari-
stoteles, media est inter testam & corium, colore sub
pallido & rubenti: ea frequenter in Pyrgorum lito-
re ad Centumcellas reperitur, quam sicuti palato in-
cundissimam, ita & stomachis minime in salubrem
esse conijcimus.

De Salsamentis Cap. XLII.

Superest ut de Salsamētis pauca attingamus, quæ
Sadeò in honore apud Græcos fuerunt, ut Athe-
nienses Chereptrili, qui Salsamenta uenditabat, filios
in gratiam patris ciuitate donarint. Romani quoque
huic rei plurimum studuerunt, ut ex Plinio licet con-
iectari. Garū ante alia in pretio fuit liquamē ex sali-
torū Scombrorum muria confectū, quod in uarios cu-
linæ usus ueniebat; conficiebatur optimum in Africa
quod sociorum quoque appellatum est, sed id hodie pe-
nitus exoleuit. Maxima nunc gratia est Cephalorum
ouis, quæ geminis folliculis circumcisa parte suminis
recen-

Recentibus Cephalis eximuntur, quæ Græco nomine passim Oa Taricha, id est, salita nuncupantur. Secundum Oa Taricha eminet Cauiarium quod ex Sturionum ovis in Ponto conficitur, ita ut salita in massam ingentem cogantur, & cadis includantur, cruda ea comedimus, uel in panis crustulis ad prunas ustulatis: modico enim igne Salsamenta in uniuersum indigent, auctoritate Athenæi, qui, quum de celeriter factis loquimur, in prouerbium cecidisse ait, Citius quam Salsamenta coquantur, sicuti de Asparagis Latini usurparunt. Cauiaria Iulio secundo Pont. Max. mirifice placuerunt, quod deiectum ei ciborum gustum sæpius alleuasent, et sicuti uinisque pariter, ut in senibus accidit, mirè lenocinari uiderentur. Sunt etiam in summa commendatione ex ipsis Sturionum pulpis Spinalia, sic uulgo nuncupata, quæ laricinis lignis assimilantur. Laudantur et Morone, ignoti nobis piscis prædura frustra, ualdeque rubentia, quæ Meotidis paludis accolæ mercimonij causa transmittunt. Ea prius exedi commodè non possunt, nisi aquæ calidæ perfusione molliantur. Sardæ, quæ Plinio, Theodoroque sunt Trichia, itemque quæ uocantur uulgo Aleces aliquanto Sardis miuores, in magno usu alendis familijs existunt. Sunt ij digitales pisciculi, qui longè optimi in Liguria saliantur: eas aliqui Apuas esse uoluerunt, quæ auctoritate omnium ferè antiquorum ex limo fiunt, & in magna copia apud Pyreum Athenarum portum capiuntur. Ex Cimbricis quoque litoribus Aringhæ, pedales pisces, in cratibus, sale ac fumo inueterati, nobis afferuntur;

quibus Hermolaus cū eas citaret propriū nomen nō indidit, utpote qui Alecis uocabulum ab illis gentibus usurpatum non probabat. Adducuntur quoq; ex finibus Gothiæ atq; Noruegiæ cubitales Merlucciæ, adedura & extentæ, ut fustibus assimilentur, quas in delitijs Germanorū, qui Urbem incolunt, esse uidemus. Sed Thynnīs præcipuè sōra omnia & tabernæ salsamentariorū replentur, de quibus late in proprio capite differuimus. Salmones etiā Gallia Belgica quotannis mittit, sed in plebis usum, quum saliti pristina nobilitatem amittant. Ceterum ex salitis palmā, omnium confessione ætate nostra obtinēt Carpiones ex Benaco lacu, qui subfrixi modicè saliantur. Referunt ij Troctarū saporē, atq; ipsam corporis speciem: nā & pulpæ eorum rufescunt, & argentea tergora uarijs punctis depinguntur. Sed quæ in Troctis nigra sunt, in Carpionibus rubra cōspicimus, ita ut is piscis qui Ausonio Salar uocatus est, proculdubio esse uideatur, quū in Mosella dicit: Purpureisq; Salar stellatus tergora guttis. Nullibi quā in Benaco ex omni Italia Carpiones gignuntur: propterea factum esse crediderim, ut antiqui qui de piscibus scripserunt, ueluti de ignoto pisce potius quā de ignobili nullā fecerint mentionē. Porrò omnis generis salsamēta sanguinem inflāmant, bilem augent, & strangurijs obstant: his uerò qui multa insulsa pituita repletū habēt stomachū, siccando, detrahendoq; auxiliantur: immo deratē uerò his utentes, uel etiā senes ipsos uehementer ad Venerē incitare, pleriq; auctores tradiderūt.

INDEX AVT POTIVS

NOMENCLATURA PI-

scium qui in hoc opere con-
tinentur .

A			
Acanthiæ	148	Apua Veneri sacer pi-	140
Acones pisces in Verba		scis	140
no & Lario	134	Aquas dulces mari non	
Accipenser piscis rega-		deesse	153
lis	80. 157	Araneus piscis	91
Acus piscis	153	Archestrati gula	118
Adrianus Pontifex hebe-		Arietes Pistoriensis	170
tis ingenij & gustus	81	Aringhæ	179
Aelianus Prænestinus fu-		Aristotelis de Lupo sen-	
it	162	tentia	94
Aeliani opinio de Tro-		Asellus	139
cta	163	Aselli pictura	139
Aethiops egregius vri-		Asteria	156
nator voratur	87	Attilus Ferrariæ Adelus	
Alberti Magni error de		99	
Congro	150	in pado mille libra-	
Amiz natura	117	rum	98
Amiternini Grammati-		Attilum Sturionē puta-	
ci error	93	uit Philelphus	98
Amygdalæ Apulæ	169	Aues nouæ	80
Anguillæ vnde dictæ &		Aurata honoratus pi-	
vnde nascantur	153	scis	124
ingêtes & optimæ	154	Auratæ vbi optimæ	124
in mari reperiuntur	153	& quando	125
quibus noceant	154	B	
Apia poma Romana	170	Banchi	139
Apitij cognomen & fa-		Boca piscis Mercurio fa-	
ctum	177	cer	140
gula & historia	111	Boce sæcūdissimæ	140
Apri Thusci	170	Bos bellua marina ho-	
		minum vorator calli;	

I N D E X

<i>du</i> , homicida	87.88	<i>ex Sturionum</i>	ouis
<i>Boues</i> Insubres	170	<i>confici</i>	100
<i>Botetrifia</i>	141	<i>apud Tanam vendi</i>	109
<i>Brenta</i> amnis	<i>Sturiones</i>	<i>Chalcis</i>	147
<i>non fert</i>	95	<i>Citharus</i>	132
<i>Burbarus</i> ducentarum		<i>Apollini sacer</i>	140
<i>librar. in Lario</i>	170	<i>Cittulus</i> } <i>Liberus</i> } <i>sacer</i>	
<i>Burbari</i> Mantuani	170	140. 148	
C		<i>Citula</i> siue <i>Zaphirum</i>	
<i>Cæsari</i> gulae <i>petulan-</i>		147	
<i>tia</i>	82	<i>Citulæ pietas</i>	148
<i>Callariæ</i>	139	<i>Clupeæ</i> quando <i>Tybe-</i>	
<i>Cammarus</i> apud nos	174	<i>rim subeant.</i>	83
<i>Canicula</i> homini infe-		<i>Columbæ</i> <i>Interammen-</i>	
<i>sta</i>	88	<i>ses</i>	170
<i>Capitolium</i> maximus pi-		<i>Conger</i> 149. a quibus	
<i>scis captus in Graui-</i>		<i>magnifit</i>	150
<i>scis & in Arni ostijs</i>	84	<i>Congri</i> magnitudo	150
<i>Capitolium</i> & <i>Orca</i> <i>Pli-</i>		<i>Congri</i> ad quid valeant	
<i>nio idem</i>	85	175. 176	
<i>Capitolij</i> magnitudo	84	<i>Coracini</i> carnes	120
<i>Capo</i> de <i>Mulorum</i> ge-		<i>Coracini</i> lapilli <i>virt.</i>	121
<i>nere</i>	132	<i>Cordylla</i>	114
<i>Caponis</i> varia nominal	13	<i>Coruus</i> ubi inueniat	120
<i>pictura</i>	1301	<i>Coruū</i> <i>Coracinū</i> esse	119
<i>Caponū</i> duo genera	130	<i>Cothonæ</i>	141
<i>Carpiones</i> <i>Benaciani</i>	180	<i>Craffi</i> dictum <i>salsissimū</i>	
<i>Carpenarum</i> lingua	171	<i>in Domitium</i>	151
<i>Carabus</i> siue <i>Leo</i> , siue		<i>Culina</i>	141
<i>Cammarus</i>	174	D	
<i>Carcharia</i>	104	<i>Denticis</i> nomina	126
<i>Cardinalis</i> aliquis ducē		E	
<i>ta millia aureorum</i>		<i>Echinus</i>	178 (178
<i>in ventre condidit</i>	167	<i>Echinometra</i> cui <i>proffit</i>	
<i>Cardinalium</i> luxus	155	144	
<i>Cartilaginea</i>	145	<i>Eupylus</i> lacus	128
<i>Castaneæ</i> <i>Clauenna</i>	170	<i>Erythrinij</i>	
<i>Cauiarium</i> <i>salsamen-</i>		F	
<i>tum</i>	179	<i>Falconij</i> <i>Etrusci</i> <i>ganeo-</i>	
		<i>nis ars</i>	115

I N D E X

Florentini nobilis insul sè dictum	165	à Neptuno peti	81
Fragolini siue Pagri	127	Ioctij	141
quando optimi	128	Iouij modestia	104
Fragolinorum corda	128	Iudæi medici ad febrim remediũ ex Tinca	167
nomina	127	Iudæos marinis porcis vesci	103
G		Iuglâdes Tarentinæ	170
Galaxias qui	156	Iuuençæ Romanæ	170
Galenus Romanę luxu- riæ castigatōr	136	L	
Galenus de Lupo senten- tia	94	Labrax piscis idem & Lu- pus	90
Galeum	155	Laccia quo nomine a- pud antiquos	133
Galeorum genera	156	Laccia varia nomina & pictura	133
Galeotes	104	vbi inueniantur	133
Gallaria	156	Lacciarum captura	133
Gallinæ Patavinæ	170	Lamia	104
Garum	178	Lampetra & eius figura & vnde dicta	155
Glaucus	139	Lampetram antiquitus Mustelam	157
Gobius 140. qui malus & qui bonus	141	centum aureis Romæ venditam	155. 157
Granceuolæ	175	Murænâ appellatâ	156.
H		Lampetræ vbi reperian- tur	155. 157
Hædi Vmbri	170	quâdo suauissimę	159
Heliogabali prodigali- tas	152	quomodo parâdę	160
Hermolaus Barbarus stu- diorũ gloria insignis	102	Larium lacum maximor gignere pisces	170
Hermolai error de Stu- rione	102	Lechia antiquitus vt di- cta	116. 117
perplexitas	103. 104	vbi optima	118
Hieronymi Vidæ acutę dictũ de Clupea	135	Lechiæ pictura	116
Historia de Boue mari- no & Ethiope	87	caput optimum	118
Hycca piscis	102	Lechiâ Amiam esse	118
I		Limariæ	114
Icesius coquus	123		
Instrumenta artium etiã			

I N D E X

Locusta	174		
Loligo	172		M
Lôgoliu Torſionē	99	Malogranata	Campa- na 170
rionem putauit	117	Menæ & Menulæ	142
Lopida	80	Marianus cucullatus	lur codeceptus 160
Lucullus ceraſum in Cā	80	Melanurus Percarū dux	142
paniam portat	168	Melopepones Foſſe Clo	169
Lucius Ciminus, Traſy	169	diæ	106
menus	168	Mænſis fluuius	106
ſalubris	168	Merulæ quæ & coccyges	139
Britānus pinguis	168	Merluccia plebeius pi-	81
nunquam mari inue-	168	ſcis	
nitur	97	Merluccia Germanorū	180
Lucij deſcriptio	169	delitiæ	139
mādibula remedium	169	Merluzum	
ad calculos	169	Morus Paraſitus nobi-	164
Gallici optimi	98	lis	
Lucium nunquam intra	98	Mugiles Græcè Cepha-	122
re maria	97	li	123
Lucios non eſſe Lupos	158	qui optimi	123
	91	Mugilum natura	ibid.
Lumbricum Lampetrā	91	nomina	132
fuſſe, error	122	Mulorū duo genera	152
Lupacius piſcis	91	Murus piſcis	152
Lupus piſcis apud anti-	91. 121.	Muræna fluuiialis	152
quosquishodie	122	Muræna pictura & ſaga	150
Lupus Græcè labrax	122	citas	
Lupus Romanus vbi	91. 121. &	Vitalē ſpiritum vbi ha	151
optimus	122	beat	
quando	91. 94.	Muræne cur Romanis in	150
Lupi piſcis varia nomi-	91. 94.	precio	
na & carnes	91. 94.	vbi optima & quomo	150
Lupum piſcem alium à	91	do capiantur	151
Sturione	162	Murænas māſueſcere	151
Lupi Lanati	122. 161	humanas carnes vorā	151
Luporum piſcium duo	122	re	151
genera			
carnes optime			

I N D E X.

Mus	134	Petrus Aponensis Con-	
Mustela	134	ciliator	126
	N	Philelphi error de Stu-	
Nigricauda	143	rione	96. 97
	O	Philippi luxuriosum di-	
Oa Taricha falsamen-		ctum	162
tum	179	Phister, siue Flator pi-	
Oculata 142. piscis cau-		scis	86
tissimus	143	Phycides	140
Ochialis	143	Phocænam in Ponto na-	
Olinæ Picentes	170	sci	101
Orca & Balenæ conti-		viuiparam esse	100
nenter hostes	85	branchijs carere	101
Orcyni	114	Porcus marinus quot no-	
Orphus	131	minib. appelletur	103
Optatus Tyberij Cæsa-		Pigus piscis in Lario	83
ris libertus	80	Pisces peregrinari	80
Ostrea falsum humoré		Pisces multi cur defece-	
generant	177	rint	80
vnde Romanis in ho-		Pisces vitare retia & a-	
nore	176	stus	80
quibus profint	178	Pisces qui Fricturæ no-	
	P	mine veniunt	137
Padus Sturione pisce		Pisces noui	80
clarissimus	95	Pisces aliàs ignobiles no-	
Pagrorum bonitas	127	bilitatè obtinuisse	80
Paguri siue Grancipor-		Piscium & auium simili-	
ri	175	tudo	146
Parmenius Rhodius de		Platinæ error in Culi-	
re coquinaria scripsit		narijs	133. 167
120		Plinius Valerianus me-	
Pastinaca	149	dicus	165
Pectines, siue Pectuncu-		Porcelettæ, parui Stu-	
li	177	riones	93
Pelamides & quibus pro-		Pogij parasiti error	91
fiunt	114. 116	Pogij de Lucio senten-	
Perca salubris	142. 144	tia	98
Perceci	144	Pompilus Neptuno sa-	
Persica Etrusca	169	cer	140

I N D E X.

nauigiorum comes	114	Salsamentorum prouer-	
Pomponij Lati de Lac-		bium	179 (151)
cia error	133	Sanga Romanus poeta	125
Polypus piscium soler-		Sapphirus piscis	179
tissimus	171	Sardæ salsamentum	179
Polypi mirabile facinus		Sargus quomodo con-	
	172	diatur	130
Polypum Veneri con-		vbi & quando opti-	
ferre	172	mus, & quando pa-	
Pfitta	145	riat	129. 130
Pyra Mustea	170	Sargos caprarum ama-	
R		tores	139
Raia	149	Saurus à Galeno lauda-	
Raiarum fel auribus pro-		tus	138
desse	149	Scarus piscis nobilis in	
Rapa Nursina	170	Græcia	80. 125
Rainæ & Carpenæ	171	Scarmus	139
Regillus lacus	167	Schinalia ex Sturioni-	
Rhombus vnde dictus &		bus confici	105
aquatilis phasianus	145	Sciena, siue Vmbrinato	
Rhombi captura & na-		Scombrus siue Lacer-	
tura	146	tus	138
salubritas	146	Scorpæna 141. venenato	
Romani lurcones	82	aculeo	142
Rota cetarij genus	85	Scylla	104
S		Serpentes cum Murzænis	
Sepia 172. quid conse-		coire	152
rat	173	Silurus vbi maximè in-	
Sepiz & Loliginis disse-		ueniatur	105
rentia	173	Siluri felad quid valeat	
Salmones saliti	180		110
Salpa astutus piscis	129	Solea, siue Ligulaca vel	
semper malus	129	Buglossus	146
Salpæ cognomen	128	Soleæ captura, magnitu-	
Salsamenta omnia quid		do & bonitas	147
profint & obsint	180	Spartiuentum promon-	
apud Athenienses in		torium	114
honore	178	Spigola & Lupus idem	
apud Romanos	178		92. 94.
		Spigo-	

I. N. D. E. X.

Spigola apud Romanos	folis retib. capi & cur
91.162	non hamo capiuntur
hami impatiens 95.96	96
Spinalia falsamenta 179	Syllanum rus 168
Squatina 149	Synodum Deticem esse
Squatraix 149	vbi optimus 126
Squillæ siue Carides 175	T
Stella 117	Tarentellum 113
Strincij 141	Theodori Gazæ errore de
Sturio marinus piscis	Sturione 100.
88	Tellinæ 177
cur amnes subeat 88	Testaceum genus 176.
quando gratissimus	Testaceorû nomina 178.
91	Tiberij Cæsaris factum
lapidissimus & ma-	de Locusta 174.
gnus 88	Thynni quando dicantur
quando optimus 110	114
pisces non vorat 108	quando dāentur 115
dentibus caret & cur	simplicissimi 113
89.102	Thynporum quæ pars
vbi maximè capiāt 88	stomachis inimica 115
Sturionis nomen apud	iecinoris mira proprie
antiquos 89	tas 116
natura & vitia 109	coctio 116
descriptio 89.106	pars melior 113
Sturionem antiquis Si-	multitudo vbi maxi-
lurum fuisse 104. con-	ma & vnde 113
iecturæ 109	Thynnos æstrum pati
Porcelettam esse 102	114
ouiparam esse 100	augeri iuxta Plinium
ab Attilo differre 99	114
non esse Spigolam 92.	biennio vitā finire 114
93	porco s' dici præ pin-
Sulium Hispanis dici	guedine 103.115
107	Timaus amnis Varollis
Sturiones vnde dicti &	& Troctis abundās 95
qua coniectura 108	T. Tamisij gula prostitu
in Canarijs insulis 107	ta, & histor. ridicula in
in Danubio max. 106	Tinca Placen. orator 166

I N D E X.

Tinca nomen nouiti-	petu	163
um	166	Tubera ex Vmbria
plebeius piscis	166	Turdi pisces
Trasymena	165	Turtur
Bacana	166	V
Fuciniana	166	Varollus piscis
Tinca, Florentini cuius-		Vedij Pollionis crude-
dam cognomen	166	litas
Tomus Thurianus	104	Velinus lacus
Torpedo cur ita dicta &		Vertibulum siue Vrtica
eius varia nomina	148	178
Torsio maleficus	102	Vitulæ Surentinæ
Torsiones vbi inuenian-		Vmbrinæ figura & vbi
tur	102	capiatur
Trachina	138	Vmbrinarum capita Ro-
Trigla Græcè Latinè cur		mæ
Mulus	135	Volaterrani error de Ca-
apud Romanos pre-		pone
ciosa	136	Volaterrani error de flu-
vorax 136. cur gustui		rione
grata	137	Vuæ Vesuuianæ
cur Dianæ dicata	136.	X
140		Xiphia
Trigla costio	137	Xiphij vbi capiuntur
Triglo letalis qui & Bruc-		qui & spathæ
cus	149	Xiphios bonitate & pre-
Trocta quid Romanis		tio Siluris æquales n5.
antiquitus	161	quando damnentur n5
Troctæ Larianæ cætum		dociles, in immensum
librarum pondo	163.	augeri
165		Z
Troctas aduerso amne		Zephyrium promonto-
subire incredibili im-		rium
		114

F I N I S.

ERRATA IN LIBELLO

de Piscibus.

mirarentur 80. 1.

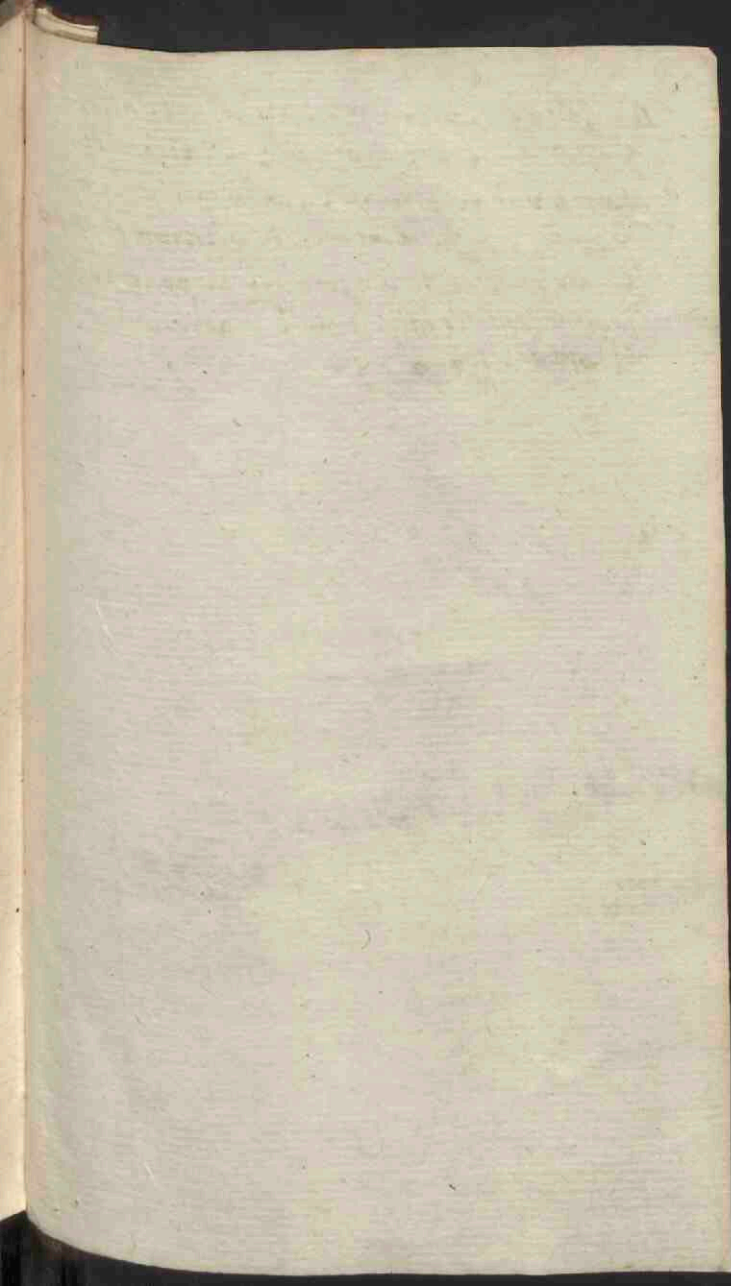
intendentibus. 86. 14.

videamus 100. 1.

exiles 138. 18.

B A S I L E A E
P E R H E N R I C V M P E T R I
E T P E T R V M P E R N A M
M . D . L X I .

A 1375265

Anno 1282 Simli Galloru insolentia non
fructu Anglorum petro Aragonu regi oib
Gallos vno respectu ad eapam pulsus omnia
p mior joannu prochyto. l. pro sterno fo 446
paulo p9 carolo Galloru regi in petro regi Ar
ragonu bellu gessu. vide l. maxime Simli
li 2° de hispanie regib9

faciat bonū. nō ē usq; ad vniū.

Dōne scient om̄s q̄ opant̄ n̄
quitate qui deuot̄ plebē meā
ut cibū panis. **D**eū nō iuocauē

rūt illic trepidauerūt timore.
ubi nō ē timor. **Q**uī d̄s dis
sipant̄ ossa eor̄ qui hoibz pla
cent̄ confusi sūt qm̄ de⁹ spreuit̄

eos. **Q**uī dabit̄ ex syon salu
tate isrl̄ ut auertit̄ d̄s capti
uitate plebis sue exulmbit̄ ia
cob et lembit̄ isrl̄.

Exaudi d̄s ordnē meā et
ne despexeris dep̄tatio
ne meā intende michi ⁊ exau
di me. **C**onturbatus sū i ex
ercitū meā. ⁊ conturbat⁹

sū a uoce inimici ⁊ a tribulatioe
patris. **Q**uī dedmanerūt i
me iniquitates. ⁊ iura molesti
erūt michi. **V**ox meū contur
batū ē i me. ⁊ formido mortis

cecidit sup me. **T**imor ⁊ ne
mor uenerūt sup me ⁊ contex
erūt me tenebrē. **E**t dixi.

quis dabit michi pēnas sic
colombe. ⁊ uolabo ⁊ iniquos
Sed uel longam fugiens
et mansi in solitudine. **S**per
tuba eū qui saluum me fecit
a puillānitate spūs ⁊ tepes
tate. **O** rempita dñe diuine
linguis eor. quā uidi. Inqui
tatem ⁊ contradictionez ī ani
me. **O**ie ac nocte frūdabit
eā sup manus eius iniquitas
et labor. ī medio ei ⁊ iustitia
Sed nō defecit de placis ei
usum ⁊ dol. **O**m̄ si inuicis
me ⁊ maledixit michi. susti
nui se utiq. **S**ed si hys qui o
derunt me sup me magna lo
cū fruct. abscondisse me fec
sunt ab eo. **Q**u uō hō uia
nūmus. **Q**uē me ⁊ uos me
Qu si meū dulces repie
bas ⁊ uos. ī domo dñi ⁊ in
lacrimis. nō uiseri. **Q**uē
mors sup illos. ⁊ desierunt
ī infernum uacites. **Q**m̄

